د نوي ژبپوهنې په رڼا کې

لیکلار ښود

(یوه پښتو – کره پښتو)

پوهاند ډاکتر م. ا. زیار

۱۳۸۵

بسم الله الرحمن الرحيم

ليکي پوهه:

ليکى : ليکلار ښود «يوه پښتو _ ګره پښتو»
ليکوال : پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار
خپرندوى : د ساپي پښتو څېړني او پراختيا مرکز
چاپشمېر : ۱۰۰۰ ټوکه
چاپنېټه : پسرلى ۱۳۸۵/ 2006 (تر يونيم کال ځنډ وروسته)
دچاپ رښتې له ليکوال او خپرندوى سره خوندي دي ،

بې اخځ ښووني ترې دګټني اجازه نشته .

دغه لارښود سم له لاسه د یوې – کره لیکلارې مینه والو ته هممهال د ساپي، ټول افغان، بېنوا ،سمسور ،هیواداو... انټرنېټ پاڼو له لارې وړاندې کېږي. که چا پرې د چاپ لوربینه کوله، له ما سره به هرومرو سلا کوي. (زیار)

ځوان کمپیوټري پښتني پښت ته
چې د همدوی په هڅونه دغه لارښود وکښل شو.

ننګونه

يوازې اکاډېميک پښتو ژبپوهان له لوړترين زده کړېز لاسوند او اړوند څېړنيز ربکارډ سره دا رښتيا درلوداى شي چې په لا زياتو پياوړو ژبپوهنيزو آرونو، لاسوندونو او پروسيجرونو دا لارښود راوننګوي، نه لکه زموږ توکمپوه ډاکتر پالوال چې له ((معياري پښتو)) سره يې دغه يو اروارړ هم رانغښتى نه دى !

A
Guide of Standard Pashto

پارسي ځپلې پښتو:

(څو، ترڅو) د (چې) پرځاى.

د کابل څخه کتنه - ملاتړ - دفاع-

يادونه - ستاينه... (څخه؟)

اردو - انګرېزي ځپلې:

چېرې چې، څوک چې، کوم چې...

په ډېر شمېر کې، په مشرى کې...

(کې؟) لاپته، لادرکه (ترې تم)...

Prof. Dr. M. A. Zyar

لومړى څپرکى

لیکلارښود   www.samsoor.com   پوهاند ډاکتر م.ا. زيار

یوه پښتو ـ کره پښتو

لیکلارښود

یوه پښتو ـ کره پښتو

لیکلارښود

پیلیزه:
دا خبره چې پښتو ولې لا تراوسه د نورو یادو نړیوالو او بیا ګاونډیو ژبو پرخلاف په سمه توګه یوه یوازینۍ کره لیکنۍ بڼه نه لري او ډیرې لیکوال یې لا تراوسه د خپل خپل سیمه ییز ګړدود، په بله وینا، د خپلې سیمه ییزې ګړنۍ پښتو ښکارندویي کوي او په دې توګه دغې ژبې لا په سمه توګه له ګړني او ګړدودي دریځه یوه کره لیکني ژبني دریخ ته لوړتیا نه ده موندلې، دګ ودلیل یې دا دی چې دغې ژبې لا هاغومره علمي - فرهنګي پرمختګ نه دی کړی او له دې سره ورته هغومره اړتیا هم پیدا شوې او ننګېرل شوې نه ده او چې دغه ژبه بیا په علمي - فرهنګي سیالۍ کې ولې پاتې راغلې، لاسوند یې دا دی چې د ویونکې «پښتني» ټولنې ټولیز بشپړتیایي بهیر یې وروسته پاتې دی.

له دې لامله دا کومه هېښنده او نادوده پېښه نه ده، ځومره خنډونه او کرکنډې چې د پښتني ټولنې د بېخبنایي بشپړتیایي بهیر مخې ته پراته دي، هماغومره یې د ژبې او فرهنګي مخبنایي بهیر مخې ته هم پراته دي.
مورږ په غړولو سترګو وینو چې پښتني ټولنې لا په ټوله نومهالې مانا له بې شمېرو خېلونو او ټبرونو څخه یوه یوازیني ولس (ملت) ته لوړتیا او بشپړتیا موندلې نه ده، نو څنګه کېدلای شي، ژبه یې په رښتینه مانا له بېلابېلو بې شمېرو ټبرنیو او سیمه ییزو ګړدودونو څخه یوې یوازینۍ ژبنۍ او بیا کره لیکنۍ بڼې ته لوړتیا ومومي؟

هو، هماغسې چې ټولنیز بشپړتیایي بهیرونه له آګاهانه هاندوهڅو سره ګړندتیا او پراختیا مومي، دغسې ورسره تړلې مخبنایي هغه هم په آګاهانه او ځانخبرې توګه ګړندي کېدای شي. همدا خبره وه چې د

افغاني، په بله وینا، پښتني ټولنې د وروستیو ټولنیزو او بیا فرهنګي پرمختیاوو له یوې واریزې چټکتیا سره د یوې کره لیکنۍ او خپرنۍ پښتو ځنډن او ځنډن بهیر هم یو واریز غورځنګ ته راګډ شو، پراختیا او پرمختیا یې ومونده او دا دی، له ښه مرغه په ټول شور و زور پرمخ درومي او پرله پسې بشپړ تیایي پړاوونه وهي.

نورې دا ببولالې زړې شوي دي چې هر څه دې د مهال عادي بهیر ته پرېښوول شي. که دغه آر د منلو وړ وای، نو ولې به دا دومره ټولنیز او فرهنګي اوړونونه او غورځنګونه رامنځته کېدل. رښتینې روښاندي پښتانه اوس په دې پوره پوه شوي چې په ګردو بېخبنایي او مخبنایي ډګرو کې یې له نورې پرمختللې نړۍ سره سیالي او هملاري په آګاهانه او ځانخبرو هاندوهڅو سره کېدون موندلای شي او په دغه لړ کې د یوې داسې کره لیکنۍ پښتو په سمبالونه چې په دغه سیالۍ او هملارۍ کې یې رښتیني مرستندویه شي.

د یوې یوازینۍ کره پښتو د رښتیاینې او سمبالونې لپاره چې کومې پرله غښتې ژېپوهنیزې هلې ځلې په وروستیو دوه - درو لسیزو کې ترسره شوې، هغه ټولې د لیکونکي له خوا پر خپل خپل مهال څېړل شوې او ارزول شوې او له بېلابېلو لارو د زده کړه والو او لیکوالو د ګټې اخېستنې لپاره وړاندې شوې دي، چې د بشپړې کتابي بڼې«پښتو لیکلار» تر لومړي چاپ (۱۳۶۰ ل) راوروسته یې دغه اوسنی لاربښود د هغو ګردو لیکوالو، پوهانو او زده کړه والو د پرله پسې غوښتنو او سپارښتنو یو غبرګون دی چې د جنګ وجهالت ځپلي هیواد پرېښوونې او یا یې بیا رغونې ته اړ شوي او د پښتو لیکلار په ګډون یې بشپړ کتابتونونه تر شا پرې ایښي دي. دا هغه پښتو مین پښتانه دي چې د خپلې ژبې او ژبنې فرهنګ رښتینې پرمختګ او د نړیوالې علمي - تخنیکي سیالۍ لپاره یې جوګه کېدنه د دغې ژبې لیکنۍ یووالی او کره والی لومړنی او بنسټیز آر وآړ (اصل و شرط) ګڼي او همزمان یې د ملي رغښت او یووالي پیلامه.

د هغو ښاغلو او آغلو د پوهاوي لپاره چې د یوې - کره لیکنۍ پښتو په اړه ورته دغه ټولې ځانګېزې علمي هاندو هڅې بیا هم سمې او اړینې نه برېښي، ځانګړې او خپلسري یې بولي، پر همدومره غبرګون بسنه کوو چې دغه ربړه او ټولې ورته ژبنۍ ربړې او مسالې نورې د کابل پښتو ټولنې یا پېښور پښتو اکېډېمۍ د زاړه نا پوهنیز دود «ټولپوښتنې (رېفرینډم)» پرځای په نوي ژبپوهنه هوارېدای شي او یوازې په ژبپوهانو اړه لري. بیا هم دغه اوسنی لاربښود د تېرو هغو غونډې د هماغې ژبپوهنیزې چلند لارې (پروسیجر) پر بنسټ رغېدلی چې پر ۱۳۵۵ل کال د اروانښاد علامه حبیبي تر مشرۍ لاندې د یو شمېر

دودېزو او نويو ژبپوهانو او ليکوالو په يوه غونډه کې لاسليك شوى او د هماغه کال د لړم په مياشت کې د پښتو ټولنې تر پخلي او منښتې وروسته د ١٣٥٦ ل په لومړيو کې اړوند سرکاري اورگان «زيري» او ورپسې بياد پښتوپرمختيا او پياوړتيادوې مياشتنۍ ((پلوشې)) خپور کړى وو.
نوې، خپلاسي رغاونې يا نوېزونه (نيولوجېزمونه)چې د يوې - کره ليکنۍ پښتو له رغندو ټوکونو (اجزاوو) څخه گڼل کېږي، هم همداسې يوه ورته ژبپوهنيزه ربړه ده او تر ټولو مخکې په ژبپوهانو اړه لري او د هرې علمي، تخنيکي يا انفارماتيکي ځانگې پوهان هم خپلې اړوندې نومونې بې د ژبپوهانو او په ځانگړې توگه، ويېپوهانو (لېکزيکولوجېستانو) له لارښوونې رغولاى او ټاکلاى نه شي.

زه په دغو ژبنيو ربړو او سکالوو کې له اوږدې مخينې (سابقې) او ازمېښت سره سره بيا هم دغه لارښود په ټوله مانا کوم وروستنى او همېشنى لارښود يا د چا خبره کومه کاڼې کرښه نه گڼم، ځکه يو خوا د پښتو ټوله گړنۍ او ليکنۍ شتمني لا په بشپړ ډول رابرسېره شوې او راخوندي شوې نه ده او بل خوا يې اوسنۍ گړندۍ خپرنۍ او فرهنگي پراختيا او پرمختيا پرله پسې نوې نوې څنډونه او لر ليدونه پرمخ راپرانيزي او له دې سره يې اړوند لارښود هم زاز و ادلون بدلون غواړي. ان په همدغه اوسني لارښود کې د يوه لړ گرډودي ځېلونو (وارينټونو) امرنه (انتخاب) او ټاکنه سم له لاسه وړانديزي بڼه لري . لکه واخلې د (سول، سته ...) او (شول، شته...) تر منځ، يا د (بود - بودند) د انډول په توگه د (و، وو) او (وو، ول، وه)... تر منځ که څه هم د ياد شوي علمي پروسيجر له مخې د وروستنيو ځېلونو کره والى په گوته شوى او زباد شوى دى . د نيولو جيزمونو په برخه کې يې هم همداسې درواخله .
د دغو ټولو خبرو په پاى کې دا هم له پامه غورځول په کار نه دي چې ژبه د يوې ټولنيزې ښکارندې (پديدې) او فرهنگي اربې په توگه تل په ادلون بدلون کې ده او له دې سره يې رغاونيز (فونېټيکي او گرامري) او وييز اکر بکر هم اوښتونکى او بدلېدونکى دى او کره ليکنۍ بڼه يې هم ورسره هرومرو پر يوه اکر پاتېداى نه شي.

بلخوا ژبپوهنه د ژبې او ژبنيو سکالوو د پوهنې په توگه له ټولو پرتليزو (نسبي) سانتېفيکو آرونو سره بيا هم له ټولنيزو پوهنو څخه گڼل کېږي او په دې ډول يې د نورو سکالوو په څېر معياري دا هم د تل لپاره نا لاسوهلې پاتې کېداى نه شي . همدا خبره ده چې ان په وتليو اروپايي ژبو، لکه انگرېزۍ، فرانسۍ او جرمنۍ کې هم دغه بهير لا تراوسه پر مخ روان دى او يو نيم ادلون بدلون پکې راوړل کېږي
.

چلند لار (پروسيجر)

پښتو، لکه د نړۍ بله هره ژبه د غږيزو او مانيزو پيلامو (لغاتو) د يوه غونډال (سېستم) په توګه د خپلې ويونکې «پښتنې» ټولنې له خوا د خپلمنځي پوهاوي لپاره ويل کېږي او اورول کېږي. اوسنۍ پښتو د نورو خپلوانو (آرياني) ژبو په څېر د خپلې پرمختيا په درېيم پړاو يا پېر (دور) کې ټيکاو لري چې له لسمې زېږدي (ميلادي) پېړۍ راپيل شوی او تراوسه پر مخ ځي. تر دې له مخه د منځنۍ پښتو پېروو چې اوږدوالی يې لږ تر لږه دولس پيړۍ اټکلېدای شي.

پښتو ګړدوددونه (لهجې) پر څلورو غورو ډلو وېشنه مومي: (۱) سوېل - لويديزه پښتو، (۲) سوېل - ختيزه پښتو، (۳) شمال - ختيزه پښتو او (۴) منځنۍ پښتو.

يوه - کره پښتو لکه يو - ټوليز - کره ګرامر يې د بېلابېلو ګړدودونو يو داسې غورچاڼ دی چې د ليکنۍ اړتيا له مخې يې د شاعرانو او ليکوالو له خوا بنسټ ابېښوول شوی او پر له پسې يې بشپړتيا موندلې ده . خو له يوې پېړۍ راهيسې چې پښتو په يو واريز ډول خپرني ډګر ته راګډه شوې، دغه بهير يې هم ګړندی شوی او په دې لړ کې يې له هغو زياتو آګاهانه او پر له غښتو ژبپوهنيزو هاندوهڅو سره چې له تېرو درو لسيزو راهيسې يې د يوه فرهنګي غورځنګ بڼه غوره کړې، خپل لوړترين بشپړ تيايي پړاو ته رارسيدلې او همداسې پسې ورځ پر ورځ مخ پر بره درومي. دا چې يوه - کره پښتو د ليکوالۍ او خپراوي په بهير کې را دود شوې او په دې توګه لا سم له لاسه په ليکوالۍ او خپراوي اړه لري، «يوه - کره - ليکنۍ پښتو» هم بلل کېږي.

يوه کره - ليکنۍ پښتو پر دوو ټوليزو او غورو بنسټونو ټيکاو لري. (۱) رغاونيزه يا ګرامري يو رنګي او (۲) ويي پانګيزه (لغوي) رنګارنګي.

۱ - رغاونيزه يا ګرامري يو رنګي

دا مانا چې د وينګ (تلفظ)، اوازپوهې، ګړپوهې (صرف) او غونډله پوهې (نحوې) په برخه کې له څو بېلابېلو ګړدودي څېلونو (وارينټونو) څخه هماغه يو څېل غوره کړشي او وکارول شي چې تر نورو يې تاريخي مخينه يا د ويونکيو شمېره زياته وي. يا يې هم ليکنۍ او خپرنۍ مخينه او دودوالی ډېر وي، همدا راز يې لنډون، وينګ او خوږوالی او بيا با قاعده والی او نه ګډون په پام کې نيول کېږي: لکه له نوسي، لمسي او نمسي څخه وروستی دا، او يا له ورسيد، ورسېده، ورسېدو، ورسېدلو، ورسيدځ، ورسېدلئ، اورسېدو، اورسېدلو... څخه ړومبی دا.

۲ - ويي پانګيزه رنګارنګي

په دې مانا چې په يوه - کره - ليکنۍ پښتو کې په دغه اړه له غورچاڼ يا په ملايي نومونه (انتخاب واطراد) څخه کار نه اخېستل کېږي، بلکې د يوه ويي (لغت) ټول همممانيزونه (مترادفات) رااخېستل کېږي، لکه تيږه، ډبره، ګټه، کاڼی، غرګی، کمر... داځکه چې په لږو ډېر مانيز بدلون سره راز راز کارول کېدای شي: تيږه د عامی تيږې (سنګ)، ډبره د کاني (معدني) تېږې، ګټه د ودانيزې (تعميراتي) توکي، کاڼی د آسماني تيږې، غرګی د ګردې تېږې لپاره چې د يو څيز د اوړه کولو يا ميده کولو لپاره په کارېږي او داسې نور. دغه همممانيزونه د ګرامري وارينټو پرخلاف ژبنی او ليکنی يووالی او کره والی نه ژوبلوي، بلکې لايې پراخوي او بډايه کوي.

د يوې کره - ليکنۍ پښتو وييپانګه لکه نورې ژبې له څلورګونو خواوو څخه را بشپړېږي :
(۱) ګړدودي وييونه يا ګړوېزونه ، (۲) لرغوني يا ارکاييك وييونه او يا زړوېزونه ، (۳) خپللاسي يا مصنوعي وييونه يا نوېزونه او (۴) پور يا مستعار او د خيل وييونه ، يا پوروېزونه.

په دې توګه ړومبني درې ويي ډولونه د پښتو وييپانګې خپله نړه پانګه ګڼل کېږي او څلورم دا له نورو (پارسي، هندي، عربي، انګرېزي، پرانسي...) ژبوڅخه راپور شوي او دود شوي دي . مانا دا چې ټوله وييپانګه په سل کې ۷۵ په پښتو اړه لري او په سل کې ۲۵ په پرديو ژبو. تر ۲۵٪ زياته پورونه پښتو له پښتنو څخه ورو ورو پردی کوي او کنډيباغي (پتوا) يا لږ تر لږه اردو ترې جوړېږي .

ليکلار او ليکدود :

دغه دواړې نومونې د بېلابېلو ماناوو او موخو لپاره دود شوې دي. په ليکلار کې ژبني اړخونه او ګرامري جوړښتونه تر پام لاندې نيول کېږي. په دې توګه کله چې وايو، کره يا معياري پښتو ليکلار، نو مانا يې دا چې له پورتنيو آړونو سره سم يې د يوې - کره پښتو استازي او ښکارندويي وکړای شي. خو ليکدود يا املاً په ټاکلي الفبايي يا ليکني (تحريري) سېستم کې د توپير (کنټراست) يا نه ګډون (عدم التباس) له آر سره سم د يوې ژبې ليکنۍ يا انځوريزه سېمبوليکه بڼه ده. کره ليکدود هله رښتينوالی موندای شي چې په اړونده ابېڅې (الفبا) کې د هر غږ او ويي لپاره ټاکلی سېمبول (توری - حرف) ولري او بيا د هماغې ټاکلې کره ژبې تر وسې وسې څرګندويي وکړای شي . اوسنۍ دوديزه پښتو ابېڅې چې بنسټ يې پر عربي هغې ابښوول شوی، زياتره د (۲۹) ګونو بېواکو (کنسوننټو - صامتو) او نيمواکو(w,y) غږونو يا اوازونو لپاره توري (حروف) لري او د اووګونو خپلواکو (واولو - صايتو)

اوازونو لپاره تش دري توري (ا، و، ی)، خو بیا هم د اوږده او لنډ (و) لپاره هماغه یوه نښه (توری) کاروي، او د زور او زورکي لپاره گردی یا لکۍ ډوله بیا هم گډون رامنځته کوي. همزه (ء) یا چرگۍ (هـ) هم همداسې درواخله. گ له کړۍ (گ) سره لیکل هم یو بې سر وبوله کاردی . ځکه دا نښه یوازې د غبرگژبیزو اوازونو (ټ، ډ، ړ، ڼ) لپاره سمه راځي، چې ژبه ورسره راکړۍ کېږي، گ تخنیکي او اقتصادي ستونزه هم رامنځ ته کوي .

د کره لیکنۍ پښتو ابېڅي (الفباء) په لاندېني لښتیلیك کې وړاندې کېږي:

دودیز	غږیز(فونیمیک)	نوم	بېلگه	غږیزلیک
ا، ه، ـه	a	زور	اره، اړ	ará, aṛ
ه، ـه	ə	زورکی	زړه	zṛə
آ	ā	اوږد (ممدوده) الف	آر، آس،کال	ār, ās, kāl
ب	b	بې	بر	bar
پ	p	پې	پوړ	poṛ
ت	t	تې	تل	tal
ټ	ṭ	ټې	ټل	ṭal
ج	ǰ	جې (جیم)	جل	ǰal
چ	č	چې	چم	čam
ځ	j	ځې	ځل، ورځ	jal, wraj
څ	c	څې	څرخ، خرڅ	carx, xarc
خ	x	خې	خر، خور	xar,xor
د	d	دې (دال)	دادا	dādā
ډ	ḍ	ډې (ډال)	ډول	ḍol
ر	r	رې	رگ، تور	rag, tor
ړ	ṛ	ړې	ړوند	ṛund
ز	z	زې	زر	zar
ژ	ž	ژې	ژر	žar
ږ	ğ, ẓ̌	ږې	ږیره	ğıra || ẓ̌ıra
س	s	سې(سین)	سم	sam
ش	š	شې(شین)	شپه	špa
ښ	x̌ , ṣ̌	ښې	ښار	x̌ār || ṣ̌ār

غ	γ	غې(غېن)	غر	γar
ك	k	کې(كاف)	كر	kar
گ	g	ګې (ګاف)	ګڼ	gaṇ
ل	l	لې(لام)	لر	lar
م	m	مې(ميم)	مور	mor
ن	n	نې(نون)	نر	nar
ڼ	ṇ	ڼې	روڼ	ruṇ
و	(o) o	او [اوږد(و)]	كور	kor
و	u	او [لنډ (و)]	زوم	zum
و	w	وې [ببواك (و)]	ور	war
ه،هـ	h	هې	هم	ham
ې	e	اوږده يې	هېر	her
ي	i	لنډه يې	وير	wır
ی	ay	زورواله يې	ورى	wray
ۍ،ئ	əy	زوركي واله يې	ورۍ، خورئ	wrəy, xwrəy

عربي	غربيز	نوم	بېلګه
ث	θ	ثې، ثاء	حديث
ح	ḥ	حا	حليم
ذ	δ	ذال	ذاكر
ص	s̱	صاد	صابر
ض	z	ضاد	ضمير
ط	ṯ	طا، طې	طاهر
ظ	ẕ	ظا، ظې	ظاهر
ع	ʕ	عين	عالم
ف	f	فاء، فې	فاروق
ق	q	قاف	قرآن

د رغاونيز يا پښوييز (ګرامري) يووالي آرونه (پرنسيپونه)

دا پرنسيپونه د يادشوي پروسيجر په رڼاکې د پورتنيو معياري يا ټوليزو پرنسيپونو د کاروني لپاره پر کار راتلاي شي او د هغو علمي کول کيدوني کولای شي. په بله وينا داسې آرونه (پرنسيپونه) چې د هغو له مخې مورږ په راز راز ګړدودي ګرامري ځېلونو (وارينټونو) کې د غورځونې (اطراد) او يا غورونې (انتخاب) اجازه ولرلای شو:

۱- دويو نکو ډېروالی، دا په دې مانا چې د يوه ګرامري توك له مخې له ځووارينټونو څخه هماغه يوه ته معياري ارزښت ورکړ شي چې د ويونکو شمير يې ډير وي، لکه: (ورځ) د (روځ)، (ځمکه) د (زمکه)، (شته) د (سته) يا (ما نيولی دی) د (ما نيسلی دی) پر وړاندې. په دې لړ کې منځنۍ پښتو د نورو دربواړو ګړدودي ډلو پرخلاف يو نيم تاريخي (لرغونی) آواز خوندي ساتلی، خو د ويونکيو د لږوالي پر بنسټ کره نه شي منل کېدای، لکه س په سګه، دېرس ، مسر، کسر... کې .

۲- توپير او نه التباس، په دې مانا چې د يوه فونولوجيکي او ګرامري توك له وارينټونو څخه هماغه يوه ته معياري ارزښت ورکړ شي چې له نورو معياري امرل شوو توکونو سره يې توپيرو شي، په بله وينا، د التباس او يو له بله د ټکر مخه يې ونيول شي. د ژبنيو توکونو تر منځ توپير او نه التباس يو ژبنی قانون او ناموس ګڼل کېږي، لکه (شول) د (سول) پر وړاندې چې له (سوځل) سره يې ټکر راځي، همدارنګه سيوری - سوری ، پسور - سور، خپور - خور ... در واخله.

۳- د ويوالی (باقاعده ګي)، دا مانا چې له بېلابېلو رغاونيزو (پښوييزو) ځېلونو څخه هماغو ته معياري ارزښت ورکول کېږي چې بېدويي يا استثناء يې کمه وي، لکه دا دوی (قاعده) چې - زور(- a) په دوديز او بيا (فونيميك) ليك کې د ښځينه پايلې په توګه په پام کې ونيول شي او ډېرګړې يې هم - ې (- e) ، نه دا چې د نورو دروګونو ګړدودي ډلو پر وړاندې د کندهاري ګړدود پر بنسټ تر خجن خپلواك (واوېل) وروسته a _ پر ə واړول شي او ə بيا په ډېر ګړي کې پر _i.

همداسې په نرينه نومونو کې درواخله چې کندهاريان يې د نورې ډېرۍ پښتو _ay پای د ناحجنۍ له کبله پر əy اړوي او بيا يې ډېرګړی هم د _ɪi پرځای پر _əy پای ته رسوي او داسې نور .

۴- سپما ، دا مانا چې تر وسې وسې او وروستني بريده په لږو ويبو کې ډيره مانا او مطلب وړاندې شي، بې له دې چې ابهام او ګونګوالی پيښ شي، يوه خبره چې په يوه جمله کې راتلای شي، دوو ته بايد ونه رسېږي او يوه جمله چې له پنځو توکو څخه جوړېدای شي، په کارنه دي، اتو يا لسو توکو ته ورسي. البته په ادبي او هنري ډګر کې د يوه مطلب څو څو رازه څرګندول له سپما څخه سرغړاوی نه

ګڼل کېږي، هغه هم په دې شرط چې نوې نوې مانیزې او بدیعي رنګارنګۍ منځ ته راوړي، د چا خبره تکرار حسن اوسي، نه دا چې تشه لفاظي بڼه ولري. له بده مرغه زموږ ډېر لیکوال د ډېر پخواني ختیز دود تر اغېز لاندې د هممانیزو ویېیو او جملو بیا بیا کارول د خپل لیکني سبك ستر ټوك ګڼي. سپما په کړاوړون (فعلي ګردان) کې هم ډېره پاموړ بلل کېږي او هغه دا چې له بېلابېلو ګړدودي ځېلونو یې هماغه لنډه دا امرل کېږي: لکه د (یوه شوم) پرځای (وپوهیدم) یا د (ډوډۍ وخوړلې شوه) پرځای (ډوډۍ وخوړل شوه). په ویي غونډونو، لکه: کابل پوهنتون، د (د کابل پوهنتون)، (کابل ښار) د (د کابل ښار) ... پر وړاندې. په نوېزونو کې، لکه: (رسنۍ) د (خبري یا خپرندویه رسنۍ) پر وړاندې.

۵ - اساني او رواني، په دې جاج (مفهوم) چې د یوه ژبني توك د تلفظ (وینګ) او له دې سره بیا د لیك او چاپ ... له مخې پښتنو او نا پښتنو ټولو لپاره اساني او رواني ولري. دا آر په پښتو زده کړه او ښوونه کې بیا په ځانګړي ډول د زیات ارزښت وړ دی، لکه (راوړ شو)او راکړ شو، د (راوړل شو) او (راکړل شو) یا پېږ د پریږ، درون - درانه د دروند - درانده پر وړاندې.

۶ - خوږ غږي او بلاغت، چې یو ژبنی توك په ټولنه کې (دا کثریت له نظره) رکاکت او کراهیت ونه لري. د ساري په توګه له فونولوجیکي او ګرامري او ان لغوي او محاوروي وارینټو د یوه ګرانښت او خوږوالی زیات وي، لکه: (هیلۍ ته لامبو ښوول) د (کونډې ته غوول ښوول) پر وړاندې یا (نتل) د (رټل)، (وختېرۍ) د (وخت ګوډۍ) پر وړاندې....

۷ - لرغونوالی، په دې جاج چې د ویېزو او ګرامري وارینټونو په ډله کې هماغو ته معیاري ارزښت ورکول کېږي چې یې تر نورو تاریخي او اېټمولوجیکي لرغونوالی ډېر وي، لکه: (ځمکه) د (مزکه)، (ولاړم) د (لاړم) پر وړاندې. دا چې له نجل - نجن، نجلۍ - نجنۍ، زما - دما، زموږ - دموږ، ستا – د تا او ستاسې – د تاسې، ژغ - جغ، جندره - ژندره، ژرنده - جرنده، نږور - نګور... څخه وروستي ځېلونه لرغوني دي، خو د ویونکیو زیاتوالی او له دې سره کره والی د مخنیو پر خوا دی.

یادونه:

په دی یاد شوو پر نسیپونو کې کېدای شي، یو له بله ټکر راشي. په دې مانا چې که یو توك د یوه پرنسیپ (لکه لرغونوالي) له مخې معیاري ارزښت ولري، مګر د یوه بل پرنسیپ (لکه د ویونکو ډېروالي) له پلوه یې دغه ارزښت سلب شي، په دې توګه په کار ده چې لومړی د ژبپوهنې یا عملي او تطبیقي چانس او ارزښت د ډیروالي او لږوالي له مخې هر پرنسیپ ته لوړې یا ټیټې شمېرې ورکړ شي او کله چې یو ژبنی توك د ټولو پرنسیپونو له ټولیزو شمېرو څخه تر نیمایي زیاتې یوسي، معیاري ارزښت به ورکول کېږي. د ساري په توګه د نننۍ ژبپوهنې له مخې د یوه ژبني توك ډېر کارېدنګ، په بله وینا ، د هغه د ویونکو ډیروالی تر تاریخي لر غونوالي او دودوالي څخه زیات ارزښت لري او په کار ده،که لرغونوالي او دودوالي یا نورو آرونو ته په سل کې پنځه پنځه شمېرې ورکول کېږي، نو د نننې دود او کاریدنګ او ویونکو ډیروالي ته به په سل کې شل شمېرې ورکړشي. بیاهم که د دې کار لپاره کومه بله جوړه شوې واکمنه غونډه له لا کره پروسېجر سره ټولو آرونو ته یو یو راز شمېرې ورکول غوره وګڼي، په بله وینا ، هیڅ شمېرې ورنه کړي او د یوه ژبني توك په معیاری ټاکلو او امر لوکې د یاد شوو آرونو ډیروالی په پام کې ونیسي، نو بیا هم له علمي بنسټونو څخه دومره سرغړاوی نه ګڼل کېږي. ځکه د ژبې غونډې یوې ټولنیزې پدیدې، هغه یې هم په لیکنۍ برخه کې قرار دادي او تړوني لاسوهنې او ریفورمونه تل منلي او منلای شي.

د دې لپاره چې دغه لارښود مو له تولیزوالي څخه را ځانګړی کړی او بیلابیلو ژبني توکونه او ټوکونه (اجزا) مو په کې رانغښتي اوسي، لومړی یې له غونډله پوهیزو (نحوي) یونونو (واحدونو) څخخه را پیلوو، بیا ګړپوهیز (صرفي)، ورپسې غږپوهیز (فونولوجیکي) هغه تر کرونې لاندې نیسو او تر ټولو وروسته بیا د دغو ټولو رغاونیزو او پښوییزو (ګرامري) یونونو یا توکونو د کرونې په رڼا کې لیکدودي (املایي یا ارتوګرافیکي) هغه .

لومړی - په غونډله پوهیزه (نحوي) برخه کې:

۱- لکه څنګه یې چې له نوې نومونې څخه څرګندېږي، په غونډله پوهه کې غونډلې (جملې)، غونډونه (فقرې)، او ګړنې (محاورې)، په بله وینا ، څرګندنې (اکسپریشنونه) تر ویېنې (بحث) لاندې نیول کېږي او په دې توګه د یوې ژبې لوېترین توکونه یا یوونونه (واحدونه) را اخلي چې د دود له مخې د ګړپوهې (صرف) تر څنګه د پښویې (ګرامر) دویمه څانګه بلل کېږي. په دې لړ کې غونډله بیا له اړوندو رغندو توکونو (نومونو، کړونو، کړولونو یا قیدونو او وییکو یا اداتو) سره په وروسته ډول تر کارونې لاندې نیسو .

۲- پښتو غونډله ړومبی پر دوو برخو یا غونډونو (فقرو) وېشل کېږي چې لومړی هغه ته نوموال غونډ وايي او دويم ته کړوال، خو د دندې له مخې لومړی هغه اينبی (مسند اليه يا مبتدا) بلل کېږي او دويم دا اينبونی (مسند يا خبر). په اينبي کې کړند (فاعل يا نائب فاعل) له اړوندو ستاينومونو او نورو ټاکندو توکو سره راځي چې لومړی پېژند (حرف تعريف)، بيا شمېرنوم ، ورپسې ستاينوم او وروسته پخپله کړند اوډون مومي. د غونډلې په دويمه برخه «اينبوني» کې کړی (مفعول) او کړ او کړول يا کړولونه او پخپله د کړي اړوندان راځي، په دې اوډون: ړومبی د کړي پېژند يا شمېرنوم، ستاينوم او بيا په خپله کړی، ورپسې کړول يا کړولونه او په پای کې کړ او مرستيال کړ يا کړونه راځي. ځينې کړولونه د نوموالِ ونډ په سر کې هم راځي، لکه: نن په کابل کې واوورهووري، په لندن کې ډېر مهال افغان سفارت نه وو ... .

لکه : ببرک _ سنك په ځپېړه وواهه (يا وهلی دی).

۳- که په دغه اوډ کې يو توکی له بل توکي سره ځای بدل کړي، غونډله خپل کره والی (معيار) له لاسه ورکوي، لکه چې په ګړنۍ پښتو کې ويل کېږي: يو سنك ببرك په ځپېړه وواهه. يا د شمېرنوم له ځای بدلون سره: په ښاري دويمه مينه کې ... د «په دويمه ښاري مينه کې...» پر ځای، هر ګوره په زماني کړولي غونډونو کې ستاينوم له شمېرنوم سره ځای بدلولای شي، لکه: په دوو تېرو کلونو کې يا په تېرو دوو کلونو کې، خو که خبره ګړيو او شېبو ته ورسي، ستاينوم هرومرو تر شمېرنوم له مخه کره برېښي، لکه: په تېرو څليرويشتو ګړيو کې، په تېره يوه شېبه کې ... .

دغه راز کله ناکله د سبکي رنګارنګۍ لپاره په منفي غونډله کې آر کړ (اصلي فعل) تر مرستيالکړ (معاون فعل) وروسته کېدل لړ و ډېر دود لري، لکه: زمری نه دی راغلی = زمری راغلی نه دی.

د غونډلې بېلابېل کوشني کوشني توکونه او په دې لړ کې سربلونه، وستربلونه او نور وييکي (ادات) په وروسته ډول تر کارونې لاندې راځي.

۴- هر ګوره، که په غونډله کې د غښتليو نومځرو (زه _ ما _ مونږ، ته _ تاسې، دی _ ده، دا _ دې _ دوی يا زما _ زمونږ ، ستا _ ستاسې، د ده _ د دوی...) پر ځای کمزوري هغه (مې _ مو _ دې _ مو _ يې...) وکارول شي، نه يوازې ترې تولنومونه (مضافات)، ستاينومونه (صفات) او شمېر نومونه (اعداد) ړومبی راځي، بلکې کړی (مفعول) هم ترې مخکې کېږي، لکه:

يوه پېړه ډوډۍ (مې، دې، مو، يې) وخوړه... .

۵- که يو نوم تر يوه زيات ستاينومونه ولري، د ارزښت له مخې پرله پسې اوډون مومي او شمېرنومونه تر ستاينومو له مخه راځي :

کره	ناکره
یو ډېر ښه سړی راغی	ډېر یوښه سړی راغی .
دویمه ښاري ځانګه	ښاري دویمه ځانګه
یوه پېږه توره ډوډۍ مې وخوړه	یوه توره پېږه ډوډۍ مې وخوړه (توره ډوډۍ د سپینې پر وړاندې یوه دوده نومونه ده)

مګر «ببړنۍ لومړنۍ مرستې»، نه «لومړنۍ ببړنۍ مرستې»، ځکه «لومړنۍ مرستې» یو نړیوال منلی ترڼګ او جاج دی.

د ابښي او ابښوني (مبتدا او خبر) تر منځ بشپړ ګرامري سمون اړین دی :

کره	ناکره
پلوشه راغله .	پلوشه راغلل . (کندهارۍ پښتو)
ما ډوډۍ وخوړه .	ما ډوډۍ وخوړل. //
پلوشه زما خور ده .	پلوشه زما خور دي. //
// //	پلوشه زما خور دی. (ځاځۍ پښتو)
زلمی- زما ورور دی .	زلمی دما ورور ده. (منځنۍ پښتو)
زه او ته - ښار ته ځو.	ما او تا ښار ته ځو. (ننګرهارۍ پښتو)
هلکان راغلل.	هلکان راغلو. (د غزني، پکتیکا ، کوټې، کوهاټ... خوا ته)
زلمی، زرځانګه، زرمینه او زرینه راغلل	- راغلې.
ما - په لندن کې یو کال او درې اوونۍ تېر کړل.	- تېرې کړې.
نولسمه او شلمه پېړۍ تېره شوه.	- تېرې شوې.
اوړم کال او پروسږکال- ښه تېر شو.	- ښه تیر شول.

[زیار، پښتو لیکلار ۱۲۹-۱۲ مخ].

«چې» د غونډلې د ناازادو یا مرستیالو رغندو ټوکونو په لړکې یو ډېر کاری او ډېر پېښنی اړیکوییکی (ارتباطی ادات) دی:

کره	ناکره
زه راغلم چې تا ووينم.	زه راغلم (تر څو) تا ووينم. (کابلې پښتو)
د بي بي سي والايې "تر هغې "هم پرځای کاروي):	//
هېواد ته خدمت وکړئ چې اباد شي.	هيواد ته خدمت وکړئ (تر څو) اباد شي.
بلېر امريکا ته ولاړ چې له کلېنټېن سره وګوري.	- (چېرته) چې له کلنټن سره ګوري. (پېښورې پښتو)
زه يو کتاب اخلم چې ويې لولم.	_ (کوم) چې لولم يې (- هغه چې -). //
واجپايي اسلام اباد ته ولاړ.	- (څوک) چې له پاکستان سره. //
چې له پاکستان سره خپل اړيکي ښه کړي.	تعلقات ښه کول غواړي.

يا د اجمل په شعر کې:

ځئ هغو خوارو له جنت وګټو (څوک) چې له ځايه دوزخيان پيدا دي.

د «چې» په ملګرتيا يو لړ ترښتي (ترکيبي) اړيکوييکي، لکه دا وروسته کره بېلګې يې:

څومره چې غوربړي- هومره نه وربړي.

څنګه چې ناروغ وم ، نو روغتون ته ولاړم.

کله چې ته راغلې، بيا به زه ولاړ شم.

ناکره بېلګه يې لکه:

ځکه چې ناروغ وم- نوو روغتون ته ولاړم. (کندهارې پښتو)

د همدې غونډلې کره بڼې:

څنګه چې ناروغ وم- نو روغتون ته ولاړم.

يا:

(څنګه) چې هوا ښه شوه _ (نو) له کوره ووتم (څنګه او نو غورځېدای شي)

«لکه څنګه چې» د ترښتي اړيکوييکي (ترکيبي ارتباطي ادات) په توګه:

لکه څنګه چې تاريخ زياده کړې ده- پښتانه له آره ساك دي.

«څو»، «څو چې» يا «تر څو چې» يوازې د زماني کړول (قيد) په توګه، هغه هم د لومړې راوړل شوې څېرمه (فرعي) غونډلې په سر کې راځي او يوازې په همدې کارونګ د پارسي «تا» انډول کېدای شي،

لکه:
تر څو چې کوشنی ونه زاړي - مورتی نه ورکوي.
څو چې بنستېال پر هېواد واکمن وي، د سولې او سوکالۍ هیله نشته.
[دلته یوازې «ترڅو» او «څو» هم ناکره نه برېښي]
همداسې له «چېرې» او «کله» سره، لکه:
چېرې چې اوسې، په خوی به د هغو سې.
کله چې ته راغلې، هله به زه ولاړ شم.
څوك چې خوب کوي، نر کټې به یې زېږي.
ځینې ناکره لیکوال یې له تکراره ځان ژغوري اوهغه دا چې که یوځل یې بیانیه وکاروي، بل ځل یې د پارسي «تای علتیه» تر اغیز لاندې پر (څو) یا (ترڅو) اړوي:
نازوله ښوونځي ژر راغله چې له مور سره بازار ته ولاړه شي، «تر څو» ځانته گوټونه واخلي [دلته تر څو پر «او» یا «او په دې توگه» بدلول په کار دي].
[د لازیاتې خبرتیا لپاره: پښتو لیکلار ۶۴-۵۶۱ مخ، پښتو پښو یه درېیم چاپ، اړونده سکالو، پښتو ویي پوهنه ۴۴ مخ، د انگرېزي-پښتو دسربلونو سیندگي سریزه].

سربلونه او وستربلونه:

۶- سربلونه د غونډلې (جملې) د مرستیالو رغندو توکونو په توگه له ازادو یا آرو توکونو (نومونو) سره کړولونه (قیدونه) جوړوي. داسې چې سربل تر نوم له مخه او وستر بل ترې وروسته راځي، لکه په کور کې «په» سر بل او «کې» وستر بل دی. د پښتو د دغو غبرگو وییکو یا «غبرگبلونو» په وړاندې زیاترې خپلوانې ژبې یووستوي سربلونه کاروي، لکه پارسي «در» او انگریزي «in» د کره لیکنۍ پښتو سربلونه او وستربلونه په لاندې ډول ښوول کېږي:

۷- «له» له هغو ډېر پېښنو سربلو څخه دی چې د څو بېلابېلو وستربلونو په ملگرتیا له منځ کې راښکېل نوم سره بېلابېل کړولونه (قیدونه) جوړوي او له یو لړ منځنیو گړدودو پرته له یوه بل ډېر پېښني سربل «د» سره گډ شوی او په دې توگه یو ژبنی آر (توپیر یا نه التباس) تر پښنو لاندېي کوي .
لکه :

کره ناکره

تل به دې ساتم له پردو وطنه... تل به دې ساتم د پردو وطنه...

ته خو به له زلفو کوڅې جوړې کړې... ته خو به د زلفو کوڅې جوړې کړې...

او داسې نورې پېيلې او ناپېيلې بېلګې يې. کره جوړې يې دا دي:

غرګبلونه يا د سربلونو او وستربلونو جوړې په لاندې ډول بېلابېلې تر سپړنې لاندې نيول کېږي:

له - سره: زه له زلمي سره له کندهاره (څخه)، راغلم (څخه، په دې توګه غورځېداى شي)

له- څخه: د " څخه " ناکره ګړدودي ځېلونه (څه، نه، ځنې) هم په پېيلو ويناوو کې راتلاى شي.

له - سره سره: زه له ناروغۍ سره سره (بيا هم)، کار ته ولاړم . يو وستوى «سره» په همدغه (باوجود) جاج هله بسيا کېداى شي چې تر «له» له مخه راشي، لکه: سره له ناروغى کارته ولاړم. «بې» (ل) هم همداسې په سرکې راځي.

له - پرته: له رابلليو پرته، نا بللي هم راغلي ول (- څخه پرته - په يو ځايي ډول کره نه راځي).

له - وروسته: له غرمې وروسته لمبا ته ځم (دلته تر «له» "تر" زيات کره برېښي).

له - راهيسي: له دوولسيزو راهيسې افغان ولس د مرګ و ژوند پر پوله ولاړ دى (د راپه دې خوا ، د- راسې، د- را په هيسته ... يې ناکره انډولونه دى.

په هغو کړولي تړنګو (قيدي ترکيبو) کې چې «څخه» ترې غورځېدلى ګڼل کېږي:

د قانون له مخې (څخه) چې «تر مخه» يې ناکره انډول دى، د ځان له خوا ، له ډيرې تودوخې، له غرمې (- تر ماښامه)....

په «لپاره» کې د ليکدودي آر له مخې «له» رانغښتل شوى دى. کله کله د " راهيسي" پر ځاى تش "څخه" او يا هم د لاسپما لپاره يوازې پر "له" بسنه کيږي. لکه له کلو څخه، له پخوا... د محمد هوتك په ليکلار کې هم زياتره "څخه" غورځېدلى دى. له آره، له لاسه، سم له لاسه، وار له مخه، سم له سمونې هم هداسې درواخله .

له ساده (يووستوو) کړولو څخه بېلښتي کړولونه رغوي. لکه : له پاسه، له لاندې، له دننه ... کښل پکار دي .

۸- «تر» چې له "وروسته" يا "مخکي، له مخه "،" څخه " "پرته"... او ستربلو سره هماغه کړولونه يا تړنګونه منځته راوړي چې "له" يې هم راوړي، خو بيا هم لکه چې وويل شول، دلته له "له" څخه "تر" ډېر کره راځي، په تېره د وينګ د اسانتيا له پلوه. د "تر" نور او ستربلونه، لکه:

تر- لاندې: تر ډېوې لاندې تياره ده (ناکره: د ډيوې [د سيورې] لاندې تياره ده.

چې اوبو ته وايي پانې - سر يې لاندې کړه تر کانې.

لاس تر زنې لاندې مه ږده - ستا به عادت وي ما به ورك له ملكه كېنه!

تر- پورې: تر مرگ پورې به له خپلی پښتو وانه وړم (كه "پورې" غورځول كېږي، نو "تر مرگه " غوره راځي).

تر- **څخه**: تر سرو وريجو (څخه) خوب ښه دی ("تر - څخه " دلته پرتليز كړول جوړوې او له منشايي "له - څخه" توپير مومي).

تر- دننه: تر كور دننه يې ژوند خوار دی.

تر - د باندې (بهر): تر ښار د باندې څوك وتای نه شي.

٩- «په»: له خپلو څلور گونو او ستربلونو سره څلور ډوله كړولونه (قيدونه) رامنځته كوي، لكه:

په - كې: په كوټه كې تياره ده.

په - سره: په كيلي (سره) كولپ پرانېستل كېږي (سره غورځېدای شي او اړوند زور پای يا زوركی پای ښځينه نوم نه اغېزمنوي، لكه: په خوله مې ورته وويل، په مېړانه وجنگيد)

په- پورې: په چا پورې مه خانده (پورې هله غورځېدای شي چې "په" پر "پر" واړول شي).

ستا په خبرې پورې مې وويل (ستا د خبرې په اړه مې وويل).

په - پسې: زه په هر چا پسې نه ځم.

(په يو لړ ختيزو گړدودو كې "په" زياتره غورځول كېږي او له (په - كې) پرته لكه "له" زياتره پر "د" بدلېږي. اردو- انگريزي پېښې، لكه: زه (په) پښتو كې ليكل - خبرې يا ژباړه كوم د چا په مشرۍ كې، په ډېر شمېر كې (گڼ)، يا ډېر شمېر... ناكره دي.

١٠- پر- (باندې): دا سربل له لويديزو گړدودو پرته نور زياتره پر "په" اړول كېږي او ژبنی توپير (contrast) له منځه وړي او گډون (التباس) رامنځته كوي د ("باندې" يو ليكدودي ځېل "نې" دی):

زرينې زرمينه پر مېز څملوله او په لرگې يې ووهله.

يا: زرينې زرمينه پر تخته څملوله او په څوباړي يې ووهله.

زربنې زرمينه پر تخته (باندې) ووهله (مانا دا چې لومړۍ يې پر تخته څملوله او بيا يې په سوك څپېړه يا لښتې لرگي ووهله، نوكه وليكو چې: (زرينې زرمينه په تخته ووهله) مانا دا چې د تختې په وسيله يې هغه ووهله. همدا راز (پر مېز) او (په مېز)، (پر څوكۍ) او (په څوكۍ)... ورته مانا گډون رامنځته كوي. د همدغه آرو معيار له مخې بايد: په پښتو ليكل "او" "پر پښتو ليكل " سره په دوو بېلابېلو ماناوو وكاروو.

د گران معصوم هوتك (دعوت ١١٣ او ١١۴ گڼه ٩ مخ) په " وابنه پر خوله، رسۍ پر غاړه" كې لومړۍ "پر"

پر "په" کره گڼي او هغه هم په دې چې وابنه په خوله کې دننه نیول کېږي، نه پر خوله باندې، خو زه یې ورسره په دې منلای نه شم چې یو خو په ظرفي مانا او جاج "په" ما هیڅکله، په هیڅ ګړدود او متن کې بې "-کې" سر بله نه دی موندلی او بله دا چې دلته اړینه نه ده چې وابنه دې کورټ او سکوټ دننه په خوله کې ونیول شي، بلکې کېږي د چا خبره هسې یې اکټ وشي، "روژه پر خوله" هم همداسې درواخله.
دلته "پر" سرسري او بابز جاج اخلي، کوچیان وايي: "موږ اوړی پر کابل او ژمی پر پېښور تېروو".
ځکه دوی تر ښارو او کلیو بهر په کېږدیو کې اوسي، نه دننه په ښارونو او مېشتو سیمو کې.
که چېرې "پر" دلته پر "په" واړوي، هرومرو به ورسره "کې" ملګرې کوي او د اړوندو ښارونو یا سیمو "دننه" مانا به ترې اخلي، یا په ملایي ژبه د استعلایي مانا پرځای ظرفي هغه. دا هم څرګنده ده چې ډېروکوچیانو هم "پر" هر چېرې پر "په" اړولی، په بله وینا، را لنډ کړی دی، خو د یاد شوي آر له مخې دا دواړه سربلونه سره توپیرول په کار دي، که څه هم ډېری یې یوازې "په" په دواړو جاجو یو شان کاروي، د "پر" نور کره کارونځایونه:
یو څه پر بل څه اړول یا بدلول، ژباړل او داسې نور، پر مخه دې ښه، (مخ) پر وړاندې، پر کال، پر میاشت، پر ورځ، پر شپه، پر_بجو...

۱۱- بې- لکه جرمني ohne یا انګرېزي without له آره ځانته کارول کېدای شي، لکه:
بې زده کړې ژوند ګران دی، بې علمه ژوندون ګران دی...
ورسره "له" ملګرې کول او بیا ورسره "څخه (ځنې،) " اوستربل غاړې کول، د سپما، اسانۍ اوروانۍ آرونه زیانمنوي او زیاتره په پېیلې (منظومه) وینا کې ورته د تول برابرۍ لپاره اړتیا پیدا کېږي.
که اړوند توکي چې باید نفي یې کړي، زیات شي، بیا یې پرځای "له - پرته" کارول په کار دي: د هېواد " له" ارامۍ او پرمختګ " پرته " بله هیله نه لرم. " له " زده کړې او کارو زیار " پرته " ژوند کېدون نه لري.
همدارنګه په سرچپه ډول د یوه یووستوي یا ترېښتي توك یا غونډ (فقرې) لپاره " له - پرته " کارول هم کره نه برېښي، لکه: له پیسو پرته هم ژوند کېدای شي چې کره او لنډ اسانه بڼه یې "بې پیسو هم ژوند کېدای شي". "بې" لږو ډېر د «- له» په ملتیا تل د نومونو او غونډونو په سر کې راځي او د " له - پرته " ځای نیسي، لکه:
زه بې له هغې هم درتلونکی وم، بې ستا له وینا ما خپل کار ترسره کړ. کټ مټ لکه "سره" چې د "باوجود" په مانا منځنی دریځ لري. نور نا کره انډولونه، لکه: د زمري نه په غیر، د ستا نه په غیر.

۱۲- (و) - ته: "و" یو زوړ سر بل دی او یوازې یې له تاریخي پلوه د کره والي یو آر په برخه دی چې د ویونکو د ډېرې، لیکني او خپرني دود، لنډون او اسانتیا د پنځګونو آرونو په وړاندې په هیستوریزمونو کې راځي او یوازې اړوند او ستربل "ته" یې کره ګڼل کېږي. ان په لویدیزه (کندهارۍ)

پښتو کې چې دغه پخوانی سربل چې لا ژوندی ساتلی، هم د یوه لړ لیکوالو او په تېره شاعرانو له خوا یو مخیز نه کارول کېږي چې محمد هوتك (پټه خزانه) یې غوره بېلګه ګڼل کیږي.
په لرغوني او منځني شعر کې د - ته تر څنګه و -وته، و- لړو ډېر لېدل کېږي، لکه:

... هر پلوته ټپې زړونه په ځار ځار

... چې غزنه ته مې باتلی په تلوار

... سه یې والوتله هسك ته پردې لار

... نه را درومي غور ته بیا جوپې د ښار (اسعد سوری).

همداسې ښکارندوی، شیخ بوستان، اسماعیل، متي، خوشال، رحمان... (- ته) ډېر کارولی، که څه هم کېدای شي، لاسوند یې وزني اړتیا وي.
د (و- ته) بېلګې، لکه: ځمه ځمه چې اوږد یون مې دی ومخ ته - د یا نه څوری به اچوم و ترخ ته (خرښبون).
د (و-وته) بېلګه:
خدای وما وته ښکاره کړ هغه لمر بیا (رحمان بابا)
د (و-) بېلګې:
سوز ګداز د محبت هسې و ما را (پیر محمد کاکړ)
چې مې خوږ کا کام، ترخه وما ناکام را (محمد هوتك)

۱۳- د «ته» او ستربل شعري انډول "لره" هم دود لري او همدا راز یې "له" هم درواخله چې د غږونج پایله ده او د کوزنیو لیکوالو په پښتو یې په نثر کې کارونه کره نه ګڼل کېږي.

۱۴- « د -...» یو داسې ډېر کاری او ډېر پښتی سربل دی چې له «کره» پرته د یووستوو نومونو او یا هم د غونډونو په ملتیا د (اضافت، چار پرځای کوي، لکه: د زمري ورور، د اسمان ستوري، د ژوند سرې تودې، د رمو او ګلو خاوند، د پت څښتن... "- کره" چې له آره د "کور " اوښتې بڼه بریښي، د (د-) یوازینی ساده او یووستوی اضافي اوستربل دی. تشبیهي یا ورتني وستربلونه - یې له "غونډې" پرته نور زیاتره غونډیز (فقره یي) بڼې لري او نارښتینې "کاذب" بلل کیږي، لکه: د مزدور غونډې یې وګټه - د بادار غونډې یې وخوره، د ببوزلو په ګټه، د پېریو په پوړیو کې، د هبواد اوسنی اکر په پام کې نیول، د ... دفاع، کتنه، درناوی، ساتنه، ننګه ... مخنیوی، لیدنه ، هرکلی... چې بې له "څخه" سم او کره ګڼل کېږي.
د " - غونډې" پرځای دا غونډونه د تشبیهي وستربلونو ښکارندویي کوي: د- په څېر، د- په رنګ، د- په ډول، د- په دود ، د-په شان (یا شانې، په شانته، په شانتې)، د- په توګه، د- په راز، د- په بڼه....

-"لپاره" یو داسې بېلښتي (اشتقاقي) اوستربل دی چې تر هرڅه له مخه " د اړوندی او ځانګړونې " او لږ و ډېر د "ته" غوندې لرکړی پېر (د اتیف یا مفعول له حالت) رامنځته کوي، لکه :

دا کتاب "د لوستو لپاره" دی، اوبه " د څښاك لپاره " دي. دا ډالۍ "د زمري لپاره" ساتم. "د-" د مهالوییو په ملتیا مهالي کړولونه جوړوي، لکه د کال په اوږدو کې، د ورځې، د شپې، د سهار، د غرمې....

زما کره، ستاکره، زما غوندې، ستا غوندې، زما لپاره، ستا لپاره، ستا په څېر....

دا چې (زما) او ستا له آره (دما) او (دتا) دي، یا په بله وینا، د اسانتیا لپاره (د) پر (ز) او (س) اوښتی، نو زما کره، زما غوندې، ستا غوندې، زما لپاره، ستا لپاره... بل (د) ته اړتیا نه لري او له دې کبله د ستا... د زما... ناکره ګڼل کېږي.

له "د" سره (سره، څخه، پورې، پسې، لاندې، وروسته، پرته، راهیسې، دننه، د باندې...) اوستربل کول ناکره دي چې په زیاترو ختیزو ګړدودو کې دود لري . همدا راز، لکه پاس چې نغوته وشوه، د پارسي ځېلې کابلۍ پښتو تر اغیز لاندې (د- څخه ملاتړ، مرسته، ننګه، استازي، دفاع، مخنیوی، هرکلې، یادونه، ستاینه، ساتنه، څارنه، درناوی، کتنه...) ناکره بلل کېږي، په کار ده " څخه " ترې وغورځول شي.

له مهالي او توني کړولونو (مکاني قیدونه) سره خپله تولواله (اضافي) دنده داسې پرځای کوي: دغره له پاسه، د کور له دننه، د غره له لاندې، د- له کښته، د- له پورته، د- له سره، د- له مخه، د- له څنګه... په دغه راز بېلګو کې د پای اوستربل "څخه " تل غورځي.

له څرنګیز او توسني (علتیه)، کړولو سره داسې سربل کېدای شي: د- له مخې، د- له کبله، د- له لامله، د- له توسنه، د- له لاسه، د- له ټسه، د- له درده....

په دې ډول د "له" پرځای "د" کارول ناکره دي، لکه: د- دپاسه، د- دمخه، د- دلاندې، د- دلاسه، د- د کبله... یا سم دلاسه، سم د سمونې... لکه څنګه چې د "له" سربل په برخه کې وویل شول.

۱۵- څرګندنې او ګړنې یا اصطلاحات او محاورې چې د نه شنل کیدونکو غونډونو په توګه کارول کېږي، باید پردۍ بڼه ونه لري، په بله وینا ، د پارسي یا بلې ژبې ګړنې ټکي پر ټکي په پښتو جملو کې ونه ژباړل شي او په دې توګه ژبنۍ رغاونه زیانمنه نه شي، لکه: اقدام په عمل راوړل، په وجود راتلل، صورت نیول، پرکرسۍ کښېنول، په عمل کې پلی کول... په دې باب دې نورې اړوندې لیکنې له مخه ولوستل شي.

- دلته د پارسي ځېلې او اردو ځېلې پښتو د ناکره غونډلو (جملو) پر وړاندې د یوې - کره پښتو هغو یو لړ بېلګې د درنو مینه والو مخې ته ږدو.

کره	ناکره (پارسي ځپلي پښتو)
د سولې لپاره لارې چارې غوره کول.	د سولې د پاره تدابیر اتخاذ کول.
په امنیتي لارو چارو لاس پورې کول.	امنیتی تدابیر په لاره اچول.
دولك کسیز ایراني ځواکونه پر افغاني پوله ځای پرځای شول.	د ایران دوه سوه زره قواوې د افغانستان په سرحد کې متمرکزې شوې.
تر پنځوسو زیات بندیان خوشې شول .	زیاتره پنځوس بندیان خوشې کړې شول.
اوس پوره خبرونه وړاندې کېږي.	اوس زیاتره خبرونه وړاندې کېږي، اوس هم د خبرونو پوره سپړاو وړاندې کېږي. اوس هم د خبرونو زیاتره تفصیل وړاندې کېدلی شي.
په کابل کې خپل ژوند تېروي.	په کابل کې خپل ژوند په سرورې.
افغانان له چکالۍ څخه ځورېږي.	افغانان د وچکالۍ د ناحیې څخه ځورېږي.
زه د کابل په شېرشاه مېنه کې اوسېږم.	زه د کابل په کارتهٔ چار کې کښېنم.
ته چېرې اوسې؟	ته چرته پاتې کېږې؟
ما په کورکې همسایه اچولی دی.	ما په کور کې همسایه کښېنولی دی.
ما دکور ور جوړ کړ.	ما د کور دروازه کښېنوله.
ما نیالګي کېښوول.	ما نیالګي کښېنول.
د ملی ایرونو (عایداتو) پاموړ زیاتېدنې.	په ملی عایداتو کې د ملاحظې یا توجه وړ اقلام زیاتېدل.
تر کېدونه دورځنیو لګښتونو کمول.	تر ممکن حده د ورځنیو مصارفو اندازه کمول.
دغه وړهڅې (پرخپل وار) ګټورې زبادېدای شي.	دا اقدامات په خپل ذات کې مفید ثابتېدای شي.
د سولې هره هڅه ګټوره پر بو تای شي.	د سولې هر اقدام مفید تمامېدای شي.
د کور ډوډۍ تر بازاره ارزانه پرېوځي.	د کور ډوډۍ نسبت بازار ته ارزانه تمامېږي.
له کرنیزو سرچینو څخه په زړه پورې ګټه لاسته راتلای شي.	د زراعتی منابعونه مطلوبه ګټه میسرېدلی شي.
پروژه ترکار لاندې ونیول شوه.	پروژه د اجرا لاندې قرار وموند .

له تخنیك څخه په ګټه اخېستنه یا ګټنه.	د تخنیك نه په استفادې سره.
ما خپل کتابونه تر لاسه کړل یا راورسېدل.	زه خپل کتابونه تسلیم شوم (کابلۍ پښتو).
ما یې خبرې ته غاړه کېښووه.	ما د هغه خبره تسلیم یا تسلیمه کړه (پېښوری پښتو).
زه پر ځان پام کوم یا ساتم.	زه ځانته متوجه یم - توجه لرم یا توجه ورکوم.
زه خپلې تېروتنې ته ځیر شوم.	زه خپلې سهوې ته متوجه شوم.
ما د هغه پام را واړوه یا راوڅکاوه.	ما د هغه توجه جلبه کړه.
ما د ده مرسته راوڅکوله.	ما دده مرسته را جذبه کړه.
ما خپلې مرستې ته دهغه پام راوڅکاوه.	ما د خپلې مرستې لپاره د هغه توجه را جذبه کړه.
زه له خطر سره مخ یا مخامخ شوم.	زه له خطر سره مواجه شوم.
زه په خطر کې یم.	زه د خطر په معرض کې واقع یم.
هغوی ځانونه وسپارل.	هغې ځانونه تسلیم کړل.
لاری چارې - هڅې - هاندوهڅی... پیلول.	تدابیر - اقدامات - مساعی... پر لاره اچول.
افغانستان د تاریخ په خورا بداکرکې ټیکاو لري.	افغانستان د تاریخ په زیاته بده وضع کې قرار لري.
زه تر اوړي ژمی غوره ګڼم.	زه نسبت یا نظر اوړي ته ژمي ته تر جیح ورکوم.
په ځینو برخو کې اندېښنه رامنځته کولای شي.	په یو سلسله مواردو کې د نګرانۍ باعث ګرځېدی شي.
تاوتریخوالی ډېر شوی دی.	شر شدت سوا شوی دی.
ښارندویانو پر توند لارو ګولۍ وورولې.	پولیسوالو په شدت (تشدد) پسندو د ټوپك ګولۍ وورولې.
جنګ سخت شوی دی.	جنګ شدت موندلی دی.
نن درې نومولي زرك، زمرك او اتل، خلکو ته وینا وې کوې.	نن دری نامزدان هر یو زرك، زمرك او اتل خلکو ته بیا نیې (بیانونه) ورکوې.
د هغوویناوې په ورځپاڼو کې خپرېږی.	د هغووینا ګانې (بیانونه) په اخبارو کې نشرېدلی شي.

هغوی خپل استازي ونومول.	هغوی خپل نماینده ګان کاندید (نامزد) کړل.
نومولي دادي:...	کاندیدان (نامزدان)عبارت دي د...
په یو لړ ځانګړو برخو کې.	په یوه سلسله حادوموارد وکې.
ډېر وګړي ورسره لېوالتیا لري.	اکثریت خلك ورسره دلچسپي لري.
دغه کتاب مې دومره نه خوښېږي.	دغه کتاب ماته چنداني دلچسپ نه دی.
دغه کارېې نه خوښېږي.	داکارېې ددلچسپۍ موردنه واقع کېږي.
د کورنیو چارو وزیر په ناسوبتیا کې.	د داخله چارو د وزیر په غیاب (غیابت) کې.
تر کېدونه یې مخنیوی په کار دی.	ترممکن حده پورې یې مخنیوی ضروري دی.
د امریکا کېدوني بریدونه.	د امریکا ممکنه بریدونه.
هېواد د بشپړې نېستۍ تر بریده ورسېد .	هېواد د نېستۍ تر (سر_) حده ورسېدلو.
پرګڼ مېشتي ښار توغندي وورول شول.	د نفوسو نه په ډك ښار راکټي بمبار وشو.
د باوري لاسوندو پر بنسټ (له مخې).	د بااعتباره اسنادو په بنا .
دواړه مشران یوه جوړجاړي ته ورسېدل.	دواړه مشران یو موافقت (موافقې، توافق) ته ورسېدل.
د دواړو تر منځ د اندونو اوازمېښتونو راکړه ورکړه وشوه.	د دواړو په منځ کې د افکارو او تجاربو تبادله وشوه.
ده ته د الیاره (کابو) پر لاس ورغله...	ده ته دا فرصت حاصل شو...
له ګاونډیانو سره دنه تېري او ښواړیکو تړون لاسلیك شو.	د ګاونډیانو سره د تېري دنه کولو او ښو مناسباتو قرارداد امضاء شو.
هغوی دوبله پوهاوي لار راخپله کړه.	هغوی دګډ تفاهم په منځته راتګ سلا شول
د دواړو ترمنځ ورانپوهاوی پای ته ورسېد .	د دواړو په منځ کې سوء تفاهم رفع شو.
جنګ جګړو ته پای ټکی اېښوول په کار دي.	باید جنګ وجدل ته وروستی ټکی کېښوول شي.

د نومولو استازونو ملیك و پایلل شو.	د نامزدانو د نماینده گانو لست وروستی کړی شو.
هغه د لندن ښار د کتنې لپاره وخوځېد.	هغه د لندن د ښار څخه د کتنې په غرض (منظور) حرکت وکړ.
کوشنی پر مېز کښېناست.	کوچنی د مېز په سرکښېناستو.
خپلې خواخوږۍ یې وړاندې (څرگندې) کړې.	خپل د همدردی مراتب یې په عرض ورسول.
په ډزوکې ټپي شو او روغتون ته ولېږدول شو.	د ډزو په نتیجه کې ټپي او روغتون ته منتقل یا یوووړل شو.
د ځینو پاملرنو له مخې وبښل شو.	د ځینو ملحوظاتو په اساس وبخښلی شو.
ترهغې وروسته، (له مخه ...) چې خوازك راغی، نو زه ولاړم.	وروسته، (له مخه...) ترهغې چې خوازك راغی، زه لاړم.
سکالو پردې لاسوندوټيکاو نه مومي.	موضوع په دې د لایلو نه بنا کېږي.
جنگ د بدمرغۍ سرچینه ده.	جنگ د بدمرغۍ مبداء (منبع) تشکلیوي.

- له تازه ناکره، خپرنیزو (ژورنالیستیکو)، هغه هم په زیاته کچه له اردو - انگرېزي ځېلې پښتو بېلگو څخه:

ناکره (اردو ځېلې پښتو)	کره
نواز شریف څوك چې د پاکستان پخوانی وزیراعظم دی، عدالت ته پېش کولی شي.	نواز شریف چې د پاکستان پخوانی مشروزیر دی، نیاوتون ته وړاندې کېږي.
د پاکستان د قومي اسمبلۍ سپیکر کراچي ته لاړو چرته چې فرقوی شدت تشدد اختیار کړی دی.	د پاکستان دولسي جرگې مشر کراچۍ ته ولاړ چې گروهیز تاوتریخوالی پکې سخت شوی دی.
د وزیر خارجه پاکستان په مشرۍ کې یو وفد جوړېدلی شي.	د پاکستان د بهرنیو چارو وزیر په مشرۍ یو پلاوی جوړېږي.
په یکم مئی د مزدور کسان پارټی پاکستان جلوس ایستلی شي.	د مي پر لومړۍ د پاکستان د مزدورانو د گوند لاریون تر سره کېږي.
په ضلع مردان کې بجلی چالو کېدلی شي.	په مردان ولسوالۍ (ضلع) کې برېښنا چالانېږي.

زه هېڅوك په اعتماد كې اخستل نه غواړم.	زه پر هېچا باور (ويسا) نه كوم.
يوه شاندار دستوره به جوړېدلى شي.	يوه پرتمينه غونډه به جوړېږي.
... د پاكستان صدر جوړ كړى شو.	.... د پاكستان هېواد مشر وټاكل شو.
بېنظيره په انگلينډ كې پاتې كېدلى شي.	بېنظبره په انگلستان كې اوسېږي، يا استوگنه لري.
بدعنوانه بيروكرېټ نااهله و گرځولى شو.	بدنام كارمند (له ټاكنو) بې برخې كړ شو.
يوه زنانه گلوكاره نوې گانې (گانيانې) پېش كوي.	يوه سندرغاړې نوې سندرې وړاندې كوي.
يو كس د غلا په الزام كې گرفتار كړى شو.	يو څوك د غلا په تور ونيول شو.
د پارټۍ يوه كاركنه د خپلې حلقې امېدواره ده.	يوه گوندي غړې د خپلې سيمې نوملې (كانديده) ده.
ستا د مدد شكريه ادا كوم.	ستا له مرستې مننه كوم، يا: ستاد مرستې مننه كوم.
د پاكستان د آبادۍ خانداني منصوبه بندي پاس كړى شوه.	دپاكستان دوگړمپشتۍ (نفوسو) پروژه ومنل شوه.
د مزاحمت تحريك په بره روان دى.	د ټينگار (مقاومت) غورځنگ پر مخ درومي.
د بهارت جارحيت كشميريان نه شي برداشت كولى.	كشميريان د هند تېرى زغملاى نه شي.
د فيصلې په حق (مخالفت) كې تقرير پېش كېدلى شي.	د پرېكړې د منښتې (نمښتې) په اړه وينا كېږي.
د دستاويزاتو تر مخه به په اندروني مسايلو ضرور عمل درآمد كېدلى شي.	د لاسوندو له مخې به پر كورنيو ربړو هرومرو چارياغور كېږي.
د هشتگردي به په مزه مزه د ملك نه وركه شي.	تر هگري به ورو ورو له هېواده وركه شي.
هغه ته به خراج تحسين پېش كېدلى شي.	د هغه ستاينه به كېږي.
هغه قابل تحسين وگرځولى شو.	هغه د ستاينې وړ وگرځېد.

جدیدې سماجي (معاشرتي) زمه واریانې تسلیم کولی نه شم.	نوې ټولنیزې ژمنې منلای نه شم.
سامراجي استحصال او نوابادیت دې مرده باد وي!	پانگواکي(امپریالېستي) زبېښناک او ښکېلاک دې برباد وي!
د آبپاشۍ محکمه د بجټ د مشکل باوجود خپلې ډېوټیانې په مخ بوزي.	د اوبه خور(اوبلگونې) څانگه (اداره) د پانگې (بودجې) له ستونزې سره سره خپلې دندې پر مخ وړې.
سکول د بېمارو د سواکېدو په وجه بند کړی شو.	ښوونځی د ناروغیو د ډېرښت له کبله وتړل شو.
د جنرل هسپتال د ډاکټرانو هرتال ختم کړی شو.	د عامه (ټولوال) روغتون د ډاکټرانو کار بندي پای ته ورسېده.
قیدیانو د اپیل خواست وکړلو.	بندیانو د بیا غور (استیناف) غوښتنه وکړه.
هغه ته یې د غمرازۍ اظهار وکړلو.	هغه ته یې خواخوږي څرگنده کړه.
زه په سماجي اقدارو (قدرونو) بحث کول نه غواړم.	زه پر ټولنیزو ارزښتونو نه غږېږم یا: زه نه غواړم، پر ټولنیزو ارزښتونو وغږېږم [پاکستان پښتو لیکوال داردو - انگرېزۍ په اغیزمنۍ دغه آر کړل (غوښتل) د مرستیالکړ په توگه هسې سرباري کاروي.]
د ملازمانو د بحالۍ دپاره کوششونه جاري ساتلی شي.	د کارمندانو د بیا ټاکنې لپاره هڅې رواني وي.
د حریت پسندو جنگرېز (جدوجهد) نور هم سوا کېدالی شي.	د ازادیپالو جنگ جگړه نوره هم زیاتېږي.
د انتها پسندو اسلامي جماعتونو سربراهان گرفتار کړی شو.	د بنسټپالو اسلامي گوندونو مشران ونیول شول.
اغوا کړی شوی ټیچر رها کړی شو.	تروښلی (اختطاف شوی) ښوونکی خوشې شو.
زمینداران نور پرست وغیره روغندار نباتاتي څیزونه پسنده یې.	ځمکوال نمر گلي او نورو غوړ بوټي خوښوي.
د نهي په ورځ به دوکانونه کولاو کړي شي او هر به څیز به میلا و شي.	پر دربیمه (دربنۍ) به دوکانونه پرانېستل شي او هر څیز به تر لاسه شي.

دلته کې سرمایه کاري سرگرمیانې چندانې نیشتې.	دلته پانگونیزې بوختیاوې دومره نشته.
تاڼه دار د زور دارو جانبداري کوي.	تاڼه والا د زورورو پلوي کوي.
د ذرائع عامه تر مخه اهمې کاروایانی کېدلی شي.	د ټولیزو رسنیو له مخې غورې چارې ترسره کېږي.
د زرعي سکیم په حقله تجویز منظور کړی شو.	د کرنیز پلان وړاندیز ومنل شو.
د حکومت پاکستان په حواله دعوام پسندۍ څه بحث نه شي کیدلی.	د پاکستان پرټولمنلتیا (وگړنیتوب) څه خبرې نه شي کېدای.
وزیر خارجه پاکستان په عالمي مسلو کې دلچسپی نه اخلي.	د پاکستان د بهر نیو چارو وزیر له نړیوالو سکالوو سره لېوالتیا نه لري.
اقوام متحده په مشرق وسطی کې اهم کردار ادا کوي.	ملگري ملتونه په منځني ختیځ کې غوره نقش تر سره کوي.
بن لادن د گردود بیمارۍ په وجه مشکل سره مخ شوی دی.	بن لادن د پښتورگو (بډوډو) د ناروغۍ له کبله له ستونزې سره مخ شوی دی.
په بنیادی طور باندې د سټوډنټانو سره ښه سلوك نه کېږي.	له شاگردانو (زده کړیانو) سره له آره ښه (سم) چلند نه کېږي.
ملاعمر د پټې د خپل ځای نه لا درکه (لاپته) شوی دی.	ملاعمر له خپل پټوني څخه تری تم شوی دی.
وزیر صحت پاکستان د ریډیو اسلام اباد نه براه راست یو ضروري پیغام نشروي.	د پاکستان د روغتیا وزیر د اسلام اباد له راديو څخه یو اړین پیغام نېغ پر نېغه خپروي.
د تعلیمي محکمو کې تحفظ نه مېلاوېږي.	په ښوونیزو څانگو (ادارو) کې خوندیینه نشته.
د وزیر ثقافت اهلیه (ټبر، کور، بېگم) په حق اورسېده.	د فرهنگ (کولتور) وزیر مېرمن مړه شوه (له نړۍ سترگې پټې کړې).
کابل ته ورغلي د استرالیا ډپلومېټان اسلام آباد ته واپس شو.	کابل ته ورغلي استرالیایي دېپلوماتان (بیرته) اسلام آباد ته ستانه شول.
د یوولسم ستمبر د بریدونو سره تړاو لرونکی یو دهشتگرد گرفتار کړی شو.	د سپتمبر د یوولسمې د بریدونو اړوند ترهگر ونیول شو.
دېره لرونکو کسانو د عدالت قرارداد تسلیم نه کړلو.	گرمو کسانو دنیاوتون پرېکړه ونه منله.

د زلزلې کور ړنګونکې غمېزه ختمه شوه.	د ربړدلې کور ګډې بخوله پای ته ورسېده.
د لویدیځ ښاریان په کابل کې نیولي شوي دي.	د لویدیځ هېواد وندان (تبعه) په کابل کې نیول شوي دي.
د ملك صدر یوه خوشخبري پېش کړه.	هېواد مشر (ولسمشر) یوزیری وړاندی کړ.
هغه په ربډیو او ټي وي یو اهم بیان جاري کوي.	هغه په رادیو او تلوېزیون کې یوه ارزښتمنه وینا کوي.

[کښېني لیکوال او ژورنالېستان او د دوی په لاروۍ نور ټولیز پښتانه د انګرېزي «on» په پېښو په تېلفون، تېلوېزیون، راډیو... کې د غرېدلو لپاره د (په - کې) پر ځای "په" کاروي او په سرچپه ډول "په مشری یا صدارت کې"، "په تعداد یا شمېر کې" هسې بېځایه "کې" سرباري کوي چې د نورو بېخرته پېښو په څېر په لره بره ګړنۍ پښتو کې کوم بنسټ نه لري].

دویم - په غرېپوهیزه مورفولوجیکي(صرفي) برخه کې:

۱۶- استل د دویم ډېرګړي پایله - است یا - ست او - واست باید د- یځ، استځ، یاستځ اوویځ پر وړاندی معیاري ګڼل په کار دي.

۱۷- د تېرمهال کړ د درېیم یوګړي نرینه پایله باید صفر او زورکی غوره وګڼل شي، لکه: وخوړ، ولیکه. دغه راز (وبله)، (وګڼه)، (وپېژند)، تر (وباله)، (وګاڼه)، (وپیژاند یا وپېژانده)... کره راځي.

۱۸- (دی) ((په زور والا)) ی ((باید د ((د)) او ((دئ)) پر وړاندې د درېیم نرینه وګړي معیاري روستاړي وګڼل شي، لکه: زلمی راغلی دی، دی زلمی دی، دغه راز د ختیزې پښتو دواز خپلواك (é) پر وړاندی هم.

۱۹- وو (په اوږد- و) د لر تېرمهالکړ د درېیم نرینه وګړي او (وه) یا (ول) د درېیم جمع نرېنه وګړي لپاره باید معیاري وګڼل شي.

۲۰- نا بشپړ تېرمهالکړ د درېیم نرینه وګړي روستاړی باید د بشپړې هغې په څېر صفر او زورکی اوسي، البته بې له کوم مختاړی ((و)) لکه: زلمي ناك خوړ. سنك راته، د خوړې، خوړلو، خوړو، راتلې، راتلو او داسې نورو پر وړاندې.

۲۱- «خوړلای» باید په بشپړ او نابشپړ تېر مهال کې د تواني او ارماني اړخ یوه معیاري بیلګه ومنل

شي، لکه ومې خوړلای شو. کاشکی مې وخوړلای، خوړلای می شو، کاشکې مې خوړلای یا د(ل) په غورځونه (خوړای).

۲۲- (خوړل) باید په ټولو بېچارو کړو کې یوه معیاری بیلګه وګڼل شي، لکه وخوړل شو (شول، شوه، شوی...)، خوړل شوی دی (دي، ده، دي)، خوړل شوي ول (شوې وه شوې وي...) خوړل کېده (کېدل، کېده، کېدی...).
خوړل کېدای شو(شول، شوه، شوې...)، یا خوړل کېږی. و به خوړل شي او نور.

۲۳- (زور) باید د (زورکی) پر وړاندې معیاري ښځینه روستاړی ومنو او ډېرګړی یې اوږده -ې، چې تیاره، خوله، ویاله،... په بیدودو (استثناوو) کې راځي، زورکی به په ټولیز ډول یو نرینه روستاړی وي، لکه پسه، زړه، تره، وراره. همداراز باید مفرد ښځینه نومونه، لکه وله، ونه، غنه، ستنه د اوږدې ((ې)) په روستاړی ومنل شي.

۲۴- هر (زور روستاړی والا) ښځینه نوم باید په اوږده (ې) جمع او مغیره کړو، لکه دوې ښځې، د یوې ښځې. داسې نه، لکه په کندهاري ګړدودکې چې د ناخجنۍ په ترڅ کې یو دا راز ښځینه نوم په لنډه (ي) جمع یا مغیره کوي او د خجنتیا په ترڅ کې یې بیا په اوږده (ې)، لکه لاري (راه ها) او لارې (نغمه ها).

۲۵- زور کی واله ((ۍ)) باید یوازېنی معیاري ښځینه روستاړی وګڼو، نه نرینه، لکه په کندهاري ګړدود کې لیکونکی د نرینه لپاره زورکی والا «ۍ» او د ښځینه لپاره په لنډه «ي» او دغه راز د (راغلئ دئ) دواړې (یاوې) زورکي والې وایي او لیکي.

۲۶- هره زور واله (ی) نرینه روستاړی وګڼو او ډېرګړې او اوښتې بڼه یې بیا په لنډه (ي)، لکه: سړی - سړي اولښتی - لښتي نه سړی، سړیان اولښتی، لښتیان.
«غویی»، «خوریی» او «ویی» کېدای شي، دوې او درې ډېرګړې بڼې ولري، لکه : غویی یا غویان، خوريي یا خورييونه او کله هم خورییان، ویی ـ ویي یا وییونه.

۲۷- په پارسي یا عربي پېښو پښتو شمېر نومونه جمع کول نامعیاري دي، لکه: سلها، زر ها، په سلهاو و، په زر هاوو، د (سلونه، زرونه یا سلګونه، زرګونه...) پرځای یا سرحدات (سرحدونه)، رودات (رودونه)، جنګلات (ځنګلونه)، چتیات (اپلتې) او داسې نور.

۲۸- (پاته)، (ټول)، (لږ)، (ښه) او داسې نور صفتونه باید د وګړي، ګڼې او نوريي له مخې له موصوف سره سم ګردان شي، نه لکه لږ اوبه، ټوله خلك، پاته هلکان، ښه (په زور) ښځه، ښه (په زورکې) سړی... همدارنګه (دواړه) او (واړه) باید د ځينو ګړدودو په لاسوند د نوريي او پېر له پلوه سم ګردان شي.

۲۹- اوږد «و» باید د مغیره جمع روستاړی اوسي، لکه د خلکو، چې کندهاریان یې په لنډ (و) وايي. دا راز (اوږد) مغیيره «و» باید د «نوم» په ستې پورې سیده ونه نښلي، لکه له (سړی) څخه (سړو)، له (کورنی) څخه (کورنو)، له (پېړی) څخه (پېړو)، له (پی) څخه (پو) ... چې يې له نورو وييو سره ګډون راځي. البته که د ګډون ویره نه وي او رواني پېښوي، نو (ی) غور څول دومره نادوده نه برېښي، په تېره په شعر او وینا کې.

۳۰- هر نوم یا صفت چې له فعلي بنستې سره یوځای کېږي، باید په وسمهال کې د ځوانېدل، ځوانېږي او ځوانول، ځوانوي په بېلګه ګردان شي، نه د ځوان کیدل، ځوان کېږي او ځوان کول، ځوان کوي په بیلګه. په دې ډول ورسره باید پیلېدل، پیلېږي او پیلوي یا مخامخېدل او مخامخول هم قیاس کړو، په بله وینا، د (کېدل) او (کول) پرځای (ېدل) او (شول) معیاری وګڼو. یوازې په هغو برخو کې له داسې لنډیزه کار وانه خلو چې مانا بدلوي، لکه له اړ څخه اړول چې مانيز بدلون پېښوي. دغه راز له کونډ او کونډې څخه (کونډېدل) او (کونډول) جوړولای شو، مګر له ډېره یا تیره څخه ډېرېدل او تیرېدل نه. له همدې کبله تر (پاتې کېدل) څخه د (پاتېدل) ګړدود معیاري ارزښت لري. هرګوره، د وردګو او ځېنو نورو کرلاڼیو خوشې – خوشیول، ستړی – ستړېدل ... ټولیزېدای نه شي.

۳۱- ځانګړي- تولنومځري، لکه: (زما دا) د وګړي، ګڼې نوريي او پېر (شخص عدد، جنس او حالت) له مخې باید پوره ګردان ولري او هغه هم د دواړو توکونو په پام کې نیولو سره. په دې توګه به یوازې (زما دا) نه، بلکې زما دوی. زما هغوی... ستا دا. ستا دی ستا دوی، ستا هغوی... هم لیکلای شو، ځکه دا یوه ژبنۍ سپمايي ځانګړتیا ده.

۳۲- د ملتیا او اشتراکیت یا ټولوال ضمیر باید په څو ډولونو کې لږ تر لږه یو دا معیاری وګڼل شي، لکه: زلمي دوی، زلمي ډلې - دلې، زلمي ګلې... .

دریم - غږپوهیز (فونولوجیکي) معیاري اړخونه:

۳۳- معیاري پښتو ټول ۳۶ غږونه لري. (ء) او (ق) چې په ځینو ختیزو ګړدودو کې دود لري او د پردي اغیز ښکارندویي کوي، ورسره معیاري ونه ګڼل شي. په دې توګه باید (چکړې)، (کلا)، (وکړه) ولوستل او ولیکل شي، نه (چقړې)، (قلا) (اوکړه) یا (ؤکړه) او داسې نور. دغه راز د څ، ځ، ښ، ژ او (ږ) غږو نه پر، س ز، خ، ز یا ج او ګ وا نه ړول شي. په سرچپه ډول د (ز) پرځای (ځ) کارول، لکه ځوی - ځما - ځموږ... هم کره نه برېښي.

۳۴- په معیاري پښتو کې باید «ښ» او «ږ» د منځنیو ګړدودو (لکه د وردګو یا اندړو) په وینګ او تلفظ ومنل شي. ځکه یو څه زیاتوالی لري او بل په را دیوییي خپرونو کې لږ تر لږه د «ښ» دا همداسې دود شوی دی. د ساري په ډول هلته له کندهاریا نو پرته نور ټول خبرلوڅان (ښ) له همدغه منځني وینګ سره سم د (ش) او (خ) تر منځ تلفظوي.

۳۵- په سوېل - ختیزو ګړدودو کې چې الف پر اوږده (و) یالنډ (و) او هغه پر اوږده (ې) یا لنډه (ي) اوړي، باید معیاري ونه ګڼل شي، لکه ځدران چې وايي : میږ په کبر کې کور کړي (موږ په کور کې کار کړو).

۳۶- یولړ وییونه چې په ځینو ګړدودو کې یې د غږو نو اوډون یو راز او په ځینو کې بل راز دی، باید هماغه ډول ته معیاري ارزښت ورکړو چې یا یې تاریخي لرغونتوب زیات وي. لکه کښل تر ښکل، کښته تر ښکته، خسا (خوسا) تر سخا، خسی (خوسی) تر سخی، خسر تر سخر، ځمکه تر مځکه، اسویلی تر اوسیلی، زولنه تر زلونه، پسرلی تر سپرلی، پښه تر ښپه، پښېمان تر ښپېمان، انګازه تر ازانګه، ولېشت تر لوېشت... او یا خو یې ویونکي زیات وي، لکه زمری د مزری یا امزری، غږ د ږغ، ورځ د روځ، اوربدل د ارویدل... پروړاندې.

۳۷- اوږد ، ارت، اړخ، بوخت باید په یو څپیز ډول، معیاري وګڼل شي، نه په دوه څپیز ډول، لکه څنګه چې په لویدیزو ګړدودو کې دود لري.

۳۸- چې، پورې، لاندې، باندې، وړاندې، غوندې، کې، هسې، داسې، دغسې، چیرې، پرې، ترې، یوازې، همدا راز نومځري تاسې، دې، یې... او دا راز نور وییکي باید د ګړدودي زیاتوالي له کبله په اوږده (ې) ولیکل شي او ولوستل شي، نه په لنډه (ي).

۳۹- (مونږ) باید د ګړدودي زیاتوالي له کبله د (مونږ) په وړاندې معیاری وبلل شي.

۴۰- (زما) او (زمونږ) دې دویونکو د زیاتوالي په لاسوند په دوه څپیز ډول معیاري وګڼل شي، نه به یوڅپیز ډول. په شعر کې یې دواړه بڼې جواز لري، ان (زمونږ) درې څپیز (زمونږه) هم راتلای شي.

۴۱- نمسی یا نوسی، نمانځل، نمانځنه، نماړی یا نواړی، نماړل... د لرغونوالي له کبله د لمسي، لمانځل، لمانځنه، لمانځه، لماړي، لماړل ... پر وړاندې معیاری ارزښت لري. مګر ماسپښین، مازیګر، ماښام او ماسخوتن همداسې (مفغن) د اسانتیا له کبله معیاری پاتې شي. لمونځ او لمر دې بیا تر نمونځ او نمر، نور، مر یا مبر د ویونکو د زیاتوالي او دودوالي له لامله غوره وګڼل شي.

۴۲- هغه، هسی، هغې، هماغه، هغومره... ترهاغه، هاسې، هاغسې، همغه، هاغومره ... اسان او روان بربښي او په کار دي معیاري وبلل شي.

۴۳- «ته» خو د «له» یا «لره» پر وړاندې له وخته بیا معیاري منل شوی او کارول کېږي. (له) یا (لره) باید ګړنۍ او شعري ژبې ته پرېښوول شي، لکه څله یا څه لره.

۴۴- ولېدل تر لوېدل یا ولېږي تر لوېږي د عام منښت وړ بریښي او باید معیاری یې وګڼو.

۴۵- درول د ودرول پر وړاندې زیات ټولیز والی لري او د معیاریتوب پر آر برابر دي.

۴۶- موندل او بیا موندل باید د میندل او بیا میندل پر وړاندې معیاري وټاکل شي، او وسمهال ګردان یې مومم، بیا مومم، د میمم، بیا میمم پر وړاندې.

۴۷- اوبدل یا اوبل تر اودل هم تاریخي مخکیوالی لري او هم ګړدودي زیاتوالی، نو یې معیاري منل غوره دي. هرګوره، اودل یې تېرمهال انډول دی.

۴۸- (ژر، ژرنده، ژړل...) خود (زر، زرنده، اوزړل...) یا (زر، جرنده، جړل...) پر وړاندې لږو ډېر معیاری منل شوی او په کار ده همداسې منل شوي پاتې شي. همداسې ژامه د زامه پر وړاندې، که څه

هم ګړدودي ډیروالی یې دومره نه دی.

۴۹- یوازې د یوائې او بیا ځې پر وړاندې زیات معیاري لاسوند لري، ځکه پر دې سربیره چې لږو ډیر ګړدودي دود لري، په اوسني لیکدود کې هم اسان او بې ګډوډه راتلای شي.

۵۰- ځینې پور ویي چې د زیاترو پښتنو له خوا یې په څپو کې لنډون راځي، باید همغسې تلفظ شي، لکه نیاز یو څپیز، اختیار دوه څپیز او داسې نور. مګر داسې نه چې په سرچپه ډول لږ څپیز پر ډیر څپیز ووا ړول شي، لکه پلان چې له آره یو څپیز دی او باید همداسې د معیاری پښتو توك وګرځي، یو څپیز عربي او پارسي درې کانسوننټه ویي بیا په سرچپه ډول په پښتو کې دوه څپیز کېږي، لکه شعر، جرم، علم، شرم، رزم، بزم، قدر، نذر، فضل، صدق، صبر، او داسې نور.

۵۱- هر راز پور ویی باید تر وسې وسې په لیك ولوست کې د معیاري پښتو تر دود لاندې راشي. دلته به یوازې قرآن او حدیث مستثنا وبلل شي یا ځینې ډیر دود ځانګړي نومونه، لکه افغان یا افغانستان چې له آره د"اوګان" او" او ګانستان" معرب بلل کېږي. د ځینو ژبو پورویيونو ته باید پام ولرو چې کېږي، یو نیم غږ یې د پښتو له غږونو سره سمون یا نژدېوالی ولري او خوندي یې وساتو، لکه الماني او روسي (ښ) او (خ) چې له پښتو سره ګډون لري. په دې توګه باید (مونشن) میونیخ - (مونښن)، (زوریخ) - (خوریښ) یا خوېریښ، (بارزل) - (بارخل)، زرابکیین - (خرابکین)، (تزار یازار) - خار... ولولو او ولیکو. دا چې ځینې په تېره کښیني پښتانه انګرېزي پورویيونه زیاتره په هندي وینګ وایي، ټ پر ټ د پر ډ... اړوي، باید یو مخیز معیاري و نه منل شي، لکه ډاکټر چې آر لاتیني وینګ یې (دوکتور) دی او په کار دي، دوکتور یې غوره وګڼو، او په دې ډول نور اروپايي وییونه هم همدا یو راز راپور شي، لکه د کلچر پرځای کولتور زیات دود موندلی دی. کوټ، بوټ او دا راز نورویيونه خو بیا زیاتره د پښتو غږپوهې تر اغیز لاندې راغلي او مستثنا ګڼل کېدای شي. همدارنګه اړ نه یو چې پارسی پر فارسی، پاړسي یا پاړسو، واړوو. جور د ځور، چراغ د څراغ په بڼه معیاری راځي «ځواب» چې زیاتره له سوال سره یوځای یو څپیز ویل کېږي، نو که همداسې په پښتو شوې بڼه معیاری ومنل شي، دومره به نادوده ونه ایسي. (زنجیر) باید د دود له مخې په (زنځیر) پښتو شي او د ورته غږو د ګاونډېتوب په اغیز سره (ځنځیر) ونه لیکل شي.

۵۲- ځینې پښتو شوي (مفغن) عربي پور ویي، لکه میرات، متل، مخنت، اتمان (عثمان...) دا کیلي پر لاس راکوي چې عربي، ص، پر، س واړوو او ث، پر، ت، خو بیا هم اړنه یو، دومره یې له پښتو (س) سره انډول کړو چې د ټکر لامل شي. همداسې پر (ز) د (ض) او (ظ) اړول درواخله.

۵۳- د پورويیو خجونه هم باید زیاتره د پښتو د خج پوهنې اړوند شي او هغه دا چې د نورو ډېرو ختیزو ژبو غوندې پښتو دې ته ډېره هڅه لري چې داروپایي یا نورو پورویيو پر وروستۍ څپې یاله وروستۍ څپې څخه پر مخکې څپه باندې خج راوړو، لکه لندن، واشینګټن، مکسیکو، کاناډا، یورپ، اتلانتیك چې په خپل ژبني قلمرو کې زیاتره په لومړي خج ویل کېږي، نه لکه د لرو پښتنو غوندې چې هماغه اردو او انګرېزي وینګ او خج یې راټینګ کړي دي.

لویدیزیان هم زموږ ختیز ویيونه او نومونه د خپلو ژبو له دود سره سم په لومړي او یا دویم خج تلفظوي، لکه کابل او افغانستان. مګر که هغوی زموږ ویيونه زموږ په خج ووایي او موږ د هغوی ویيونه د هغو په خج، لابه ښه وي.

۵۴- د درېیم وګړي نژدې جمع ضمیر (دوی) باید په لنډه (و) معیاري وګڼل شي، که نه له یوه بل ویي (دوی) سره یې ګډون راځي چې په پښتو قاموس کې په دستور، قانون او آئین مانا شوی دی.

۵۵- کښېناستل د کښېنوستل او کښېناستیدل پر وړاندې د معیاري کېدووړ برېښي.

۵۶- ځینې پښتانه چې په بخښل کې د بخشیدن (خ) نه غور ځوي او په همدې اغیز نخښه وايي چې له پارسي نشان سره اړیکي لري او پښتو شوې بڼه یې نښان دی، نو بخښل د نښه په اغېز ښښل هم اسان دی او هم زیات دود لري، په کار دي، نښه او ښښل معیاري وګڼل شي. همدا راز تر خوښینه، ښینه زیات معیاري ارزښت درلودای شي.

۵۷- ښوول، کېښوول، پرېښوول... باید د ښودل، کېښودل، پریښودل... کېښوستل، پرېښوستلیا ښیل، کېښیل، پرېښیل... پر وړاندې معیاري ومنل شي.

۵۸- ښوونځی او پوهنځی د ښځینه بڼې ښوونځۍ او پوهنځۍ په پرتله زیات معیاري ارزښت لري، ځکه اروانښاد الفت خبره زموږ په کولتور کې نارینه تر ښځې له مخه ځي، په دغه لړ کې ټولی او ټولګی هم همداسې نرینه کره راځي.

۵۹- دا چې په پښتو غږ پوهه کې په ټولیز ډول تر پېښ، زورکی او تر زېر زور اسان ویل کېږي، نو باید په معیاري پښتو کې هم دا آر په پام کې ونیول شي. تر هغې چې ګډون نه راشي. او د ټکر ډار نه وي. د ساري په ډول که په پندانه کې د زورکي پرځای د لنډه (و) په ګړدود معیاري وګڼو، اسانی به ولري، بې له دې چې له بلې کلمې سره یې ګډون راشي. خو که یې په زورکي پیل کړو، بیا «پنبه دانه»

نه، بلکې (میرگن) مانا ورکوي.

۶۰- د ځینو فعلي اوړونونو (گردانونو) په وسمهال برخه کې د فعلي ولۍ وروستۍ (ت) په (څ) ښوول معیاري گڼل کېدای شي، نه په (ز). ځکه گړدودي استناد یې په هر ډول، مگر اوسنۍ دودوالی یې هم ارزښت لري، لکه وځي د وزي، پریوځي د پرېوزي، پرځي د پرزي، غورځي د غورزي... پر وړاندی.

نو د دې لپاره چې ربښتیا یوه قاعده مو ترلاسه کړې وي او په دې توگه مو د یوې گرامري گډوډتیا مخه نیولې وي، نو په کار دي، په داسې فعلونو کې د (ز) پرځای (څ) وکاروو. لکه له (تلل) څخه (ځي) له (پرانیستل) څخه (پرانیځی)، له (پرېمینتل) څخه (پرېمینځي) او نور په ساتل، نتل، کتل... کې خو بیا ببخي د (ز) او (څ) پوښتنه نه راپورته کېږي. هرگوره (ختل) پر (خېژي) او (کوتل) پر (کوژی) اوړي. گرځېدل هم تر گرزېدل ډېر لیکنی دود لري.

۶۱- په (وکړي اووکي) کې فونولوجیکي پوښتنه نه راځي، بلکه په دوو بیلابیلو لیکزیکي (لغوي) ډولونو پورې اړه لري، یو له (کړل) فعل سره اړه لري او دا بل یې له (کول) یا (کلل) سره. که په ویې پانگه کې (کړل) غوره وگڼل شول، نو (. کړي) به غوره وي او که (کول) یا (کلل) غوره وگڼل شول، نو (وکي) به غوره وي او که (کړل) او (کول) یا (کلل) دواړه معیاري ومنل شول، نو وکړي او وکي به هم ورسره غبرگ معیاری منل کېږي. کاندې یا کانې یې لا نور گړدودي ځېلونه بلل کېږي، خو د معیاری کېدنگ ارزښت یې لږ ښکاري. که موږ په ربښتیا سره یووالی د معیاري والي بنسټ بولو، باید له دغو ټو ډولونو څخه یو وامرو او په ټولو زمانو کې یې بشپړ گردان کړو، یا لږ تر لږه د سوپلاتیف په ډول یو تېرمهال ته پرېږدو او بل یې وسمهال، په بله وینا، یو بشپړ او بل نابشپړ مهال ته، بیا نو پخپله دې پرېکړې ته رسیږو چې (وکړي) ووایو او که (وکي).

۶۲- (زما، زموږ، ستا، ستاسې) د دما، یما، دموږ، دتا، یتا، یا د ستا د تاسې یېتاسې یا دستاسې) پر وړاندې ارزښت لري او لکه څنگه چې یې تر اوسه دود هم موندلی دی. البته، لکه له مخه چې وویل شول، له ستا پر ته دا نور باید یو څپیز نه، بلکې دوه څپیز وویل شي، په شعر کې البته د دواړو ډولو جواز شته.

۶۳- اېستل تر ایستل او ویستل نه زیات دود لري او باید غوره وگڼل شي.

۶۴- چونگښه په لنډه (و) د چینډه خه او ځینگښه پر وړاندې تاریخي لرغونتوب ښیي، نو باید په معیاري پښتو کې ونیول شي. همدا راز د ورسره د چونگاښ او البته چونگښ (بقه کلان)گډه آرې بللای شو چې ښایي د چونګ له اواز نه یې سرچینه اخېستې وي
.

ځلورم - د لیك دود معیاري اړخونه:

۶۵- لیك د ژبې کوم ټوك او جزء نه چې تش یو انځور دی. د ژبې اومه توکي غږونه دي او د لیك دا توري، یا په غونډه نوم ابیتې یا ابیخې. بشپړلیك هماغه دی چې د یوې ژبې د هر یووستوي غږ لپاره یوه نښه (توری) ولري. داسې لیك ته غږ لیك یا فونیمیك لیك یا ابېخې (الفباء) ویل کیږي. مگر د نړۍ په ژبو کې یوه دا هم هېڅ دا راز لیك نه لري. لاتیني یوناني، الماني، روسي یا تورکي لیکونه ورته په پرتلیز ډول یو څه ورنژدې دي، که نه د نړۍ زیاتره لیك دودونه نیمگړي دي. د دې پرځای چې د هر غږ یا اواز لپاره یو توری ولري. یوې څپې (هجا) یا کلمې لپاره یو ه نښه یا توری لري. پښتو لیك چې له آره عربي لیك دی او یو څه لاس پکې وهل شوی دی، له نیمگړو لیکونو څخه گڼل کېږي. په دې چې له (الف-و-ی) نه پرته نورو خپلواکو (واولو) غږونو لپاره پکې نښې نښانې یا توري نشته او هغه هم په هرځای کې نه کارول کېږي. د ساری په ډول (لور) د (دختر، داس او رحم) په مانا یو راز لیکل کېږي.

له دې کبله زموږ اوسنی لیك ریفورم لا څه چې بیخی یوه اوښتون ته اړتیا لري. هغه دا چې یې بیخي ابیخې واوړي او د عربي تورو پرځای نړیواله فونیمیکي الفباء رامنځ ته شي چې که څه هم بنسټ یې لاتیني الفباء ده مگر لږو ډېر له نورو لیکدودونو او ځینو نورو نښو نښانو څخه پکې کار اخېستل شوی دی، لکه (خ) او (غ) دا یې یوناني توري دي او د ډ، ټ، ړ، ڼ او داسی نورو لپاره تر لاتیني (n, r, t, d) لاندې ټکي ایښوول کېږي.

په دې توگه د اوسنۍ پښتو الفباء په چوکاټ کې مو پر لیکدود باندې هر راز وییني(بحثونه) او څېړنې تل یو سر خوږ دی. ځکه دلته باید د توپیر آر و پالل شي او په دې ډول هېڅ ویي سره یو راز ونه لیکل شي، حال دا چې د الفبا له نیمگړتیا سره دا خبره کیدون نه لري. د ساري په ډول څنگه کولای شو، (سره) د(مع، سرخ، سره زر او کود) دری واړو مانا وو لپاره راز راز و کاږو.

خو دا چې زموږ د ليك ريفورم يا اوښتون د هوسۍ په ښكر كې دى او يو وخت غواړي، لومړى ورته پخپله پښتانه راوڅكېږي او بيا ورته لارې چارې وپلټل شي، نو سم له لاسه اړ يو، د همدې اوسنۍ ابېڅې (الفبا) په چوكاټ كې يې پر معيارى ليكدود باندې يو څه رڼا واچوو، چې كه د معيارى پښتو پوره انځور ونه شي كړاى، د يووالي، يورنګوالي او اسانوالي، او له دې سره څه نا څه د التباس د مخنيوي د آر او اصل سلنه (فيصدي) خو لږه لوږه يووړلاى شي. له بلې خوا مو څنګه چې د معياري پښتو د اختلاف وړ ګرامري او نور اړخونه تروسې وسې پورې نښنه كړل او په دې توګه ورسره ډېر ليكدودي معياري اړخونه هم په ترڅ كې وښوول شول، نو دلته يوازې په هماغه رښتينو ليكدودي هڅو بس راوړو. د ساري په ډول پر (چې - چه) او (كښې - كې) غوندې د غږپوهنې په برخه كې خبرې شوې دي او بيا اړنه يو، چې د ارواښاد خادم غوندې پرې د ليكدود يا «پښتو تصيفى» ترنامه لاندې كلونه كلونه د خپرونو مخونه ډك كړو، بلكه زيات هاند به مو دا وي چې په كوم جادو او چل ول سره كولاى شو، څه مو چې په غږپوهنه كې معياري ښوولي او ټاكلي دي، په ليكدود كې راښكاره كړو. په دې ډول به تر هرڅه له مخه دېته ټينګ پام ولرو چې څنګه له دوه دروخپلواكي نښو (و-ا-ى) څخه ښه ترا او ډېر ترا ګټه واخېستلاى شو.

۶۶- په پښتو كې د پارسي، اردو، انګرېزي... ژبو پرخلاف د عربي پېښ، زبر، ء او اوږد الف (ممدوده آ) فونولوجيک انډول نشته او پښتانه يې اړوند ګډ يا پورويېونه هم له خپل پښتو وينګ سره برابروي او پر («اوږد» و، «اوږده» ې يا «لنډه» ي، لنډ الف...) يې اړوي، لكه: ګمان- ګومان، دكان- دوكان، كنر- كونړ، كندز- كوندز ياكوندوز، بن- بون، كلتور - كولتور، ارګان-اورګان، رمان- رومان،فلم- فېلم، فزيک- فېزيک ،ګله- ګېله يا ګيله، ريالست- ريالېست، آزادي- ازادي،آفسر- افسر، لائق- لايق... په دې توګه دا وروستی ليكدودي بېلګې كره بلل كېږي:

-[د پېښ پرځاى«و»]: خوله، لومړى، غونچه، ګوندې، ګومارل، ګورېت، ګورت، اوشنل، كومک، كولمه، دورمه، پوخلا، ګورګورې، اوتاک (اتاق يا اطاق)، بوګانې، اوتمانزى، اوتمانخېل، اخون، پومبه، پوندانه، كونړ، كوندوز...، خوځېنې ديني او ډېر دود ويېونه استثناء ګڼل كېږي، لكه: خداى، بنياد، استاد، ګناه، ګل، ګلاب، ګلالی، ګلباغ، ګلورين، ګلالی، سوروتال، سورنى، اردو...، كه له ديني نومونو پرته نور له «و» سره وليكو، خپل ليكدود به مو نور هم كره كړى اوسي، لكه: ذره - دوره- خم- خوم، تخم- توخم، خرما- خورما، ارزګان-اوروزګان، ارګون- اورګون، ختن- خوتن، ترک- تورک،مغل- مغول او داسې پسې نور.

-[د زېر پرځاى «ې» يا «ي»]: اېزګي، اېنځر، پېنځه، پېنځوس، برېښنا، څېرمه، هېنداره، هېنډه، اېنده، امېد، پېيل، پتېيل، تېيل، تيوكرېيل، څوكرېيل....

- همداراز په ښويېدل، تويېدل، لويېدل او داسې ورته وييونو کې د کنسوننتي (ي) او واوېلي اوږدې (ې) يا لنډې (ي) توپيرول په کار دي، بلکې... ټېکېټ، ټېلېفون يا ټېلېفون (لرغږون)، ټېلوېزيون (لروينون)، اېمپراتور، اېټاليا، دېموکراسي يا ډېموکراسي، رېکارډ، انټرنېټ، دېټا، وېب سايت... .
افغا نستان ، پاکستان ...،هرات، هند و سند او داسې نور له ډېرې دودتيا او نومورتيا استثناء بلل کېږي. په (- ستان) وال نومونو کې تاجيکستان، وزبېکېستان، تورکمنيستان، قرغېزيستان، قزاقيستان، انګليستان... هم همداسې لږو ډېر تازه رادود شوي دي. برلين هم د پارسي يا انګلېسي وينګ تر اغېز لاندې(برلن) ليکل په کار نه دي.
- [د آ پرځای ا]: ازاد، ازادي، ارام، ارامي، اسوده، اسان، ارمان، ازار، ازمون، اشنا،اواز، اوازه، اباد، ابادي، اخور، ادم، ارزو، اسيا، اسمان،اغا، اګاه، الو، الوبالو، اينه، اهنګر،ارتېست، اژانس، انتن... . داچې په کره پښتو کې آس، آر، آره، آړ، آړه، يا آريا، آريانا... په مد کښل کېږي، د عربي، پارسي، انګرېزي د مد هومره لوړ نه ويل کېږي،بلکې له نورو الفونو سره د توبير له مخې ليکل کېږي، نور ټول پښتو سرالفونه د زور يا فتحې هومره وينګ لري او په دې توګه يې «لنډ الف» نومول په کار نه دي.

۶۷- ځانتني عربي توري (ث، ح، ص، ض، ط، ظ،ف، ق) بايد له قرآن و حديث او نورو سپېڅلو ديني دخيلو وييونو پرته د پښتو فونولوجۍ تابع شي او له پښتو وينګ سره سم به پکې ص او ث پر- س، ض او ظ پر- ز، ف پر - پ، ق پر- ك، ح، ع او همزه پر يوه خپلواك (a) اوړي او يا به بيخي غورځول کېږي، لکه سوله، سلا، تمه، شمه، او سون، خلك... چې آرې بڼې يې صلح، صلاح، طمع، شمع، افسون، خلق... دي. تورخم - طورخم، توپان - طوفان، کلا- قلا يا قلعه، دوتر - دفتر، کوندوز يا کندوز - قندز، او زار - افزار يا ابزار، کندهار - قندهار، پارسی - فارسی، مانا - معنی... ليکل خو ځکه بېځايه دي چې آره يې آرياني، په بله وينا، پښتو جوته شوې ده.

۶۸- د (ڼ) غږ يو يووستوی غږ دی او بايد د (نړ) په بڼه چې دوه توري دي، ونه ليکل شي، که نه (کوڼ) له (کونړ)، خوڼې له (خونړې) او داسې نورو وييو سره هرومرو ټکر راولي. همداراز د نورو غبرګژبو، لکه ټ، ډ، ړ توري همداسې يووستوی معياري وګڼل شي، نه د اردو په پېښو پرت، د، ر باندې (ط) په سر باري کولو.

۶۹- د (ګ) غږ د پارسي او پښتو ترمنځ ګډ دي، نو که همداسې وليکل شي، څه پروا به ونه لري. دا چې ځينې يې د غبرګژبو غږونو توريو غوندې د (ك) په کړۍ (ګ) کولو غوره ګڼي، يو بی سروبوله کار دی، ځکه (ګ) د (ب) غوندی يو ساده غږېن تم (انسدادي) غږ دی. هو که هسې په نومونو، سرليکوکې د

ډول او رنګارنګۍ لپاره کله په کړۍ (کونډه) وکښل شی او کله د پارسي غونډې، دومره به بې دوده نه وي، خو په ټولیز ډول په هر راز لاسي یا ماشیني (کمپیوټري...) لیکني سېستمونوکې ګ هم کره او هم ارزان او اسان راځي.

۷۱- ځینی پردي ځانګړې نومونه، لکه څنګه چې د غړپوهنې په برخه کې ورنه نغوته وشوه، ترکومه ځایه چې خپله پښتو غړپوهه اجازه راکوي، باید له اصل سره سم وویل شي او هماغسې ولیکل شي. د ساري په ډول چارلس او په همدې یوه بڼه دودلري، په ورځپاڼو کې چاپېږي او له رادیو تلویژیون نه اورول کېږي، بې له دې چې پر آره یې سوچ وشي. همدارنګه ریچارد چې په الماني، انګریزي، پرانسي او نورو اروپایی ژبو کې یې لیك دود یوراز دی، مګر وینګ یې بیلابیل لکه مېکاییل په روسۍ او المانۍ کې (مېخاییل) ویل کېږي، په پرانسي کې مېشل او په انګرېزۍ کې مایکل یا یوسف په روسۍ او المانۍ کې یوزف، په پرانسۍ کې ژوزف، په انګرېزۍ کې جوزف او په اسپانۍ کې خوسف. په دې لړکې د ګاډي ځغلونې الماني اتل «شومخر» په کارنه دی، په انګرېزي پېښو ((شومکر)) وویل شي او ولیکل شي.

۷۲- د (ونکی) روستاړي والا وییونه باید له معیاري وینګ سره سم ولیکل شي. که څوك یې په لیکلو کې ټکني کېږي چې چېرې یې یو (و) را ځي او چیرې دوه واوه، نو د داسې وییو کړسته دې په پام کې نیسي، په بله وینا، له مصدري بنې یې (ـل) وغورځوي، له پاتې کړستې سره (-ونکی) ونښلوي چې که هلته هیڅ (و) نه وو، له مخه بل (و) نه راځي. لکه له (لیکل) نه (لیکونکی)، له (څټل) نه (څټونکی) له (وېرېدل) نه (وېرېدونکی). که کړستې له ځایه یو (و) درلود، نو بیا په دوه (واوو) راځي، لکه : له (خپرول) نه (خپروونکی)، له (ټولول) نه (ټولوونکی) له (خرڅول) نه (خرڅوونکی). په دې لړ کې داسې کړونه (فعلونه) هم شته چې تر مصدري روستاړي (ل) له مخه دوه (واوه) له ځایه لري، نو د (-ونکی) روستاړي په نښلو لو سره یې باید اړوند فاعلي صفت په منځ کې درې (واوه) ولري، لکه له (ښوول) نه (ښووونکی) او له (پوول) نه (پووونکی). مګر دا چې دویم (واو) پکې دومره څرګند نه ویل کېږي اوڅوك یې نه تلفظوي، نو لیکل یې هم اړین نه دي او باید په دوو واوو (ښوونکی) او پوونکی لیکل یې معیاري ومنل شي، کېښوونکی او پرېښوونکی هم همداسې دروا خله.

۷۳- د ووټ، ووت یا پریوووت، پریووت یا پریوت تر منځ پریکړه باید لومړۍ په صوتي او صرفي برخه کې وشي اوهغه دا چې هرڅنګه په ګردان کې معیاري ومنل شي، نو هله به څرګنده شي چې په پورتنیو وییونوکې څوځو (واوه) ولیکل شي. د لیکو نکي پر وړاندې خو (ووت) او پریوت زیات معیاري ارزښت درلوداى شي، ځکه دا یو له فعلي ریښې وت او مطلقې ماضي مختاړي (و-) څخه منځ

ته راځي او په دې ډول په دوو (واوو) ټيك راځي او دا بل له فعلي رېښې (وت) څخه د يوه مخکړ يا فعلي مختاړى (پرې) په ملګرتيا جوړېږي او په هيڅ کوم ګړدود کې يې د بشپړ تېرمهال (مطلقى ماضى) د مختاړي (واو) څرك نه لګېږي، په بله وينا ، په هماغو فعلو کې راځي چې داسې مختاړي ته هډو اړتيا نه لري، نو بايد صرفي جوله يې پريوت معياري وګڼل شي او ليکدود يې هم همداسې معيارى راشي.

۷۴- يوځاى يا جلا ليکل نن سبا دا هم يوه ليکدودي ربړه (پرابلم) ګرځيدلى دى چې کوم ويي سره يوځاى وليکل شي او کوم سره بېلابېل په دې برخه کې بايد لږ تر لږه درې آره او اصله له پامه ونه غورځوو: يو دوينګ او کښنګ تر منځ نژديوالى، دويم د التباس مخنيوى او دريېم لاسي او تخنيکي اسانوالى دى چې کله د همدې درو آروتر منځ ټکر هم پېښېږي، د ساري په ډول (پخپله) د ټينګار کړول او بيا ناوړوني ويي په توګه يوځاي ليکل کېږى. پر وړاندې يې (په خپله) لکه (په خپله خوښه) يا (په خپل کور کې) دغه آرونه نه پرځاى کوي، نو جلا ليکل يې په کار دي. همداسې (پخوا)، (ځانته)، (مخکې)، (پکې)، (لپاره)، (خپلاسى)، (خپلمنځي)، (خپل خوښى)، (لاسليك)، (نومليك)... درواخله. په دې لړکې (مه)، (نه) له (خداى مکړه) او (خداى دې نکړي) پرته له کرښې سره نښلول پر دروګونو آرونو سم نه خېژي، خو مخکړونه (پرې، پورې...) بيا ورسره معياري راځي، لکه په پرېوتل، پورېوتل، کېښناستل... کې.

۷۶- ځينې پښتانه په خپل دې ګومان چې وينګ او کښنګ يې سره نژدې کړى اوسي، اوچتوى - او چته وى، ګرځوى - ګرځه وى، وکړى - وه کړى او داسې نور ليکي او دېته يې سوچ نشته چې همدغه زياته کړې نښه يوازې د زور يا زورکي تر منځ ګډه نه، چې له کا نسوننټي (ه) سره هم ګډون لري. نو له دې پرته چې دود شوې ليکدود نور هم په شخړه کې واچوي، کوم ليکدودي ريفورم ورته ويلاى نه شو. البته د (سوچه والي) غوندې وييو کې چې د "چه" او "و" يو ځاى کول، نه يوازې دود نه لري، چې د التباس مخنيوى هم کوي. د (سوچه) ترځنګ (سوچ) يو بل ويى دى چې (قاطع) مانا لري.

يادښت:
داهم د هغو سلګونو ليکونو يوه تازه بېلګه چې ليکوال د يوې پښتو- کره ليکنې پښتو په اړه له درو لسيزو راهيسې بېلابېلو ليکوالو، خپرندويانو او چارواکو ته استولي او يو مهال به په ((سپين ليکونه)) ټولګه کې خپاره شي(اکسفورډ ، اپرېل 2006):

د پښتو ژبې او فرهنګ رښتینی خدایي خد متګار امام الدین ساپی صاحب او منلی فرهنګیالی قتیل صاحب،

تر مینه ورو پېرزوینو وروسته:

د نورو ډېرو غونډې ماته هم د لمر په څېر څرګنده ده چې ستاسې مرکز د هېواد او سیمې پرکچ د یوې رغنده فرهنګي سیالۍ لپاره را منځته شوی او تر هرڅه له مخه په دې مخه او موخه چې د نړۍ له کاروانه په کروړونو کروړه وروسته پاتې پښتو ژبې او پښتني ټولنې په اړه تر وسې وسې نوي او ګټور څه وړاندې کړي.

په دې لړ کې له دوه میاشتنۍ «ورځ» څخه دا هیله ډېره کېږي چې رامخته کړی ارمان لا ښه ترا تر سره کړای شي. خو له بده مرغه، لکه څنګه چې لیدل کېږي، ددغه ښکلي نامه زیاتره تشه جوله(لفظ) په پام کې نیول شوې ، نه مانا. بېلګه یې داچې ځای او نا ځای «ځ» وکاروي، لکه: ځوی، ځېږېدل، ځېږېدنه، ځېږنده، ځېږون، ځما ، ځمونږ، ځانګو، ځانګل، ځمری، ستونځه... او بیا چې په یوه کورنۍ کې د سرورزوي تر څنګه سرورځوی او قتیل ځوی کښل کېږي... په پای کې به دا په زرګونو ټېرونه، هم د - زي پرځای په - ځي دود ومومي !

زه وایم، ولې یې جاج و مانا په پام کې و نه نیول شي او په دې توګه پکې د وسمهالي څېړندود (مېتادولوجۍ) پر بنسټ د نوې پوهې ، فرهنګ او بیا په ځانګړي ډول د نوې پښتو ژبپوهنې او رښتیني پښتني تاریخ په اړه هغه څه خپاره کړي چې د رحمان بابا خبره ، منکر پرې اعتراض و نه شي کړای !

مونږ باید ځوان کمپیوټري پښتني پښت ته نور د وریځو اوښان جوړ نه کړواو د رښتیني مېتودیک افغاني - پښتني تاریخ پر ځای ورته بېځایه ویاړنې او ستاینې په غوږو کې ور پو نه کړو. همدارنګه پردي مذهبونه، ژبې، فرهنګونه او تمدنونه را خپلونه پرمختللې علمي نړۍ په ځان پورې له خندونې پرته بله څه ګټه او پایله نه لري او بیا لا دا ګیله هم کوي چې ختیځپوهانو یې پر دغو اپلتو ولې ځانونه ناګاره کړي دي ! پر دغو داوو او دنګلو خدای بښلو دودیزو پوهانو پوره ځانونه ستړي کړي او بوجۍ بوجۍ کتابونه یې را پرې ایښي ، نو بیا بیا راغبرګول او لا پړسول یې څه په کار دي! نومهالي پوهنیز دود و مېتود دادی چې هرڅوک یوه سکالو ترلیکنی څېړنې لاندې نیسي، باید مخکې له

مخکې يې مخينه په پوره غور تر ځيرنې او کرونې تېره کړي، کره ترې راواخلي او کوره کوټه يې ور پربږدي او خپل نوي زوي پرې ورزيات کاندې.

ما چې پېنځه دېرش کاله مخکې له اروپا څخه د نوې ژبپوهنې له رالېږدولو سره د خپل پوهنځي پېر استادانو لوستليکي، لکه د علامه حبيبي پښتو ادب تاريخ، د استاد رښتين پښتو ګرامر يا د استاد رشاد ادبي فنون، په تېره پښتو عروض و قافيه يومخيز وننګول، د کومې تربګنۍ له مخې نه وه، بلکې زماله څانګيزې پاڼې يې اره اخېسته او د زړه له کومي مې غوښل چې نوي پښتني پښت ته نوي څه وړاندې کړم. له هغو نه يوازې استادحبيبي وو چې د ۱۳۵۴ ل. کال په نړيواله پښتو پوهنغونډه کې يې په ټوله پښتني مېړانه دا منښته وکړه: «موږ له خپل واک و وس سره تر دې مهاله راورسوله، نور نوی اکاډېميک پښت پوه شه او نوې لاره روده يې! او بيا هم همدا استاد وو چې د «يوې- کره پښتو ليکلارې» په اړه يې راسره لاسليک کړې چلند لار (پروسېجر) بېرته وانخېست، که څه هم په کړن کې تر ډېره پر هماغه خپله کندهارۍ ليکلار ټينګ و ترينګ پاتې شو.مولانا خادم چې کړۍ لاسليک يې په کړن کې پر خپل خورمنځ برابر و نه ليد، د داود خان تر دوتره يې پلپوټ (شکايت) ورسېد!

داچې په ورځ کې زيات زور پر هماغه زړو دوديزو ما ويلو تا ويلو اچول کېږي او بيا پکې بشپړ کتابونه راغبرګېږي، ښايي کوم دک و دليل يې تر شا ټيکاو ولري، خو زه د مرکز او ددغې مهالنۍ د همکار په توګه د ګوتنيوي پرځای دا رغنده وړانديز کوم چې د هغو ترڅنګه د نوې ژبپوهنې په رڼاکې زما پښتو پښويه او همستاسې له خوا چاپ شوی کتاب «پښتو او پښتانه» هم پرله پسې ټوک ټوک خپور کړئ. له دې سره به نوی پښت دا کابو وومومي چې تر دغه منځ يوه پرتله وکړي او يوه پايلنيوي ته پخپله ورسي!

دغه راز له ګران ګړندي صاحب نه هم هيله لرم، د پښتو ليکدود او ليکلارې په برخه کې د پښتو استادۍ پر ځانګړو ازمېښتو ، زړو پربکړو او کتابونو بسيا پاتې نه شي او نوې پښتو ژبپوهنه او په تېره ليکلار هم تر کتنې اوڅېړنې لاندې هم ونيسي چې له درې نيمو لسيزو او بيا د ياد شوې چلند لارې لاسليک راهيسې يې په څه له پاسه دوه سوو توکو(مادو) سره ليکنۍ پښتو ته لار موندلې او ښايسته ډېره دود شوې ده. داسې هم نه چې ګوندې زه دا دومره مهال ارام ناست يم، بلکې له نورو لوستليکيو سره يې په ژبپوهنه کې له نويو نويو برياووسره پرله پسې کروم او بشپړوم او دا دې په همدې نژدې کې به يې له پروسږنې ژمنې سره سمه د «ليکلارښود په نامه لا کره او کېښکلې جيبي بڼه د چاپ لپاره همتاسې ته در وسپارم.

پوهاند ډاکتر م.ا. زيار   www.samsoor.com   ليکلارښود

دا به ځومره ښه وي، ګرندی صاحب یې د دغه نوي لارښود په رڼا کې له همدې دوه میاشتنۍ را پیل کړي چې ولې پر ځ دومره زور اچول کېږي، هغه هم د ننګرهاریا نو له خوا چې په ((ځیګر)) کې یې ګرد سره ځ نشته. یا د کابلۍ پښتو ((څو، ترڅو، تر څوچې...)) او د پېښورۍ پښتو ((څوک چې، کوم چې...)) مخنیوی چې ان د مرکز په شپږم توک یا ماده کې پېښورۍ ډوله ((کومه چې)) راغلې ده .

همدارنګه د(د - له) او (په - پر) یو د بل پرځای لیکل، لکه: پرتوګې (په توګه)، پرهکلې (په اړه)، پر ټولیزې توګې (په ټو لیزه توګه)، دوه یم، دوه دېرش، دوه څلوېښت... چې ډېری پښتانه یې بې (ه) ادا کوي او ارواښاد وزیرصاحب به د خلکو په خولو کې ور سموله. همداراز د ننګرهارۍ او ټولیزې شمال ختیزې پښتو نور له ارو معیاره غورځول شوي - مونږ، زمونږ، ما وخوړو، وخوړلو د((وخوړ)) پرځای، یا ولیکلو د ((ولیکه)) پرځای او داسې نور درواخله!

دا دی، له همدې لیک سره د اووغزوال او ګرندي صاحب ترمنځ د پوخلاینې په موخه د کره پښتو لیکدود یوه برخه د چاپ لپاره در برېښلیکوم .

په ټوله پښتني- افغاني مینه او لورېینه
پوهاند دوکتور م. ا. زیا ر

د يوې – كره پښتو ليكلارې اړوند ليكدود (Orthography)

۱- يوه كره ليكنۍ پښتو ۳۶ غږونه (sounds)، خو ابېڅې (الفبې) له دېرشو نښو (توريو) تېرى نه كوي. له ۷ خپلواكو (واوېلو) څخه يوازې درې دا ليكنۍ نښې يا توري (واى) لري. د زور (فتحې) او زوركي لپاره (ه) يا (ء) او يا چرګۍ (هه) كارونګ د ژبپوهنيز قانون «توپير» تر ډېر ځايه زيانمنوي او له لوستونكي لار لودن وركوي. يوازې د «ى» د څلورګونو ډولونو له رامنځته كولو سره يو څه ليكدودي سمون راغلى دى چې له ښه مرغه پېښنور اكېډيمۍ هم هوكې كړي، كه څه هم د اردو په پېښنو(ے) او دغه راز(ء) بېخرته كارونې كوزنى ليكدود ډېر كړكېچن او كرغېړن كړى دى !

۲- څلورګونې«ى» ګانې له خپلو بېلګو سره:
- اوږده (ې)، لكه:خداى دې ادې له دې ناوړې پېښې لرې لري.
- لنډه (ي)، لكه:ښادي، خپلوي، وداني.
- نرمه (ى)، لكه: نرى سړى، ځاى، خداى، ورى، وږى.
- درنه (ۍ، ئ)، لكه: نږۍ، كړۍ، ډوډۍ، څوكۍ...
- په كړ (فعل) كې، لكه: ډوډۍ وخورئ، ښه كوئ، بد مه كوئ.

۳- د واوېلي (غيرملفوظه) او كنسوننټي(ملفوظه) «ه» توپيرول په كار دي. په دې ډول:
په (دويم) كې د واوېل (فتحې) په توګه غورځي او په (نهم) كې د كنسوننټ (ملفوظه ه) په توګه پاتې كېږي. د (نهم) بنسټ (نه-)دى، مانا دا چې ږومبۍ(ه) كنسوننټ (حرف صحيح) دى او دويمه هغه يو واوېل (حرف علت) دى. (اووه - اووم، پېنځه - پېنځم، يو- يوم...) هم په همدې لړ كې راځي. نور واوېل پاى يا خپلواكپاى شمېرنومونه (-ي-) غواړي، لكه:
درې- درېيم، اويا- اويايم، اتيايم، نوي- نوي يم يا نويېيم؛ «څويم» هم تر ورته دوى يا قاعدې لاندې راځي. كنسوننټ پاى هغه خو په هر ډول اړونده پايله (- م) سيده په ځان پسې نښلوي، لكه:
څلورم، پنځم، شپږم، اتم، لسم... سلم، زرم، ميليونم... . پركنسوننټي يا معدوله (و) پايته رسېدونكي شمېرې هم په دې لړ كې راځي، لكه:
يوم(يوسل ويوم)، دوه سوم... .
زور- پاى او زوركي پاى هم د دغو واوېلو تر غورځونې و روسته تر ورته قانون لاندې راځي.

۴- په (- ونكى) رغېدونكي كړنومونه همدا يو «و» غواړي، لكه:

لیکونکی، څېړونکی، ژباړونکی، ګنډونکی، خوړونکی، څښونکی، تلونکی، ویونکی، وهونکی... ، خو که له فعلي مصدره (- ل) لرې شي او پاتې بنسټ یو «و» ولري، نو (ونکی) بیا (وونکی) کېږي، لکه: کاروونکی، خپروونکی، څرګندوونکی، اړوونکی، ټولوونکی...، له (ښوول) او (پوول) څخه چې (-ل) لرې کړې، نو (وو) پاتې کېږي او په کارده، اړوندستاینومونه یې (ښووونکی) او (پووونکی) ولیکل شي، خو د دود وینګ له مخې ترې یو «و» غورځي.

۵- غبرګږبیز توري (ټ، ډ، ړ، ڼ) چې غږونه یې له غبرېوهیز پلوه پښتو ډېر پخوا له هندي (پراکرېټو) را پور کړي دي، په اروپايي ژبو کې هېڅ نه ویل کېږي. کوم انګرېزي ټکي چې په لره پښتو کې ویل کېږي او کارول کېږي، بیا هم هماغه هندي او بیا اردو- انګرېزي اغېز دی، لکه:
ډاکټر، ماسټر، تهئټر، سېنېټر، ډېموکرېټ ،ډېماکراسي، ډېکټېټر، کلېنټن، رامسفېلډ، ټوني بلېر، اکسفورډ.
که څه هم بره خوا تر پارسي او بیا لاتین آرې پرانسي اغېز لاندې دغه غبرګږبیزوالی له وینګ او لیکنګ دواړو وتلی وو ، لکه: دوکتور، ماستر، تیاتر (ننداري)، سناتور، دېموکرات، دېموکراسي، دېکتاتور...، خو زموږ د برنیو له کډوالۍ سره د لرنیو غبرګږبیزوالی پر ټوله پښتو واکمن شو او هغه هم زیاتره د انګرېزي پورویېونو په برخه کې، نه د نورو اروپايي ژبو(جرمني، پرانسي، ایټالیي، اسپا نیي...) په برخه کې، لکه:
فیدل کاسترو- فیډل کاسټرو، شورایدر- شورایډر، هېلموت- هلموټ، دوګول- ډګل... مانا داچې دومره ښنده (زیاده روی) هېڅ په کار نه ده !

۶- جغرافیايي نومونه، لکه: اسیا، افریقا، اروپا، امریکا، استرالیا، انترکتیکا، کاناډا، برتانیا، ایټالیا، البانیا، انتونیا، استونیا، مکدونیا، کروشیا، کولمبیا، لیبیا، سوریا، چېچنیا، سومالیا ،ایتوپیا، مالیزیا، اندونیزیا،... زموږ د لرغونو آریايي نومونو (آریانا، سوغدیانا، لودیانا، باکتریا، پښتونخوا...) په بېلګه په الف کره راځي، نه دعربي او اردو په پېښنو اسیه، افریقه.... هرګوره، روسیه، تورکیه، فرانسه، اوتریش- اتریش یا اطریش، پولېنډ - پولند، انګلیستان - انګلېنډ یا انګلند... کې لومړۍ بڼې غوره او کره دي.

۷- پښتو ویاند ته په کار ده، د هر چا او هر ځای نوم د اړوندې ژبې له وینګ سره سم ولیکي او ووايي، لکه: پرانسي (مېشل)، روسی او جرمني (میخاییل)، انګرېزي (مایکل)، عربي- اسلامي (مېکا ئیل- مېکاییل)، یا د جرمني (یوزف)، انګرېزي (جوزف)، اسپانیي (خوسف)، د جرمني پخواني بهرني وزیر نوم (یوشکا) چې له آره د (یوزف) کوشیننوم (مصغرنوم) دی، هم همداسې درواخله چې زیاتره

پېښوري او کوټه وال ویاندان یې «جوشکا» لیکي او وایي. روسي «څار» یا جرمني څویریښ... هم بویه د پارسي یا نورو ژبو په پېښو (تزار، زوریخ یا زوریک...) ونه ویل شي او ونه لیکل شي.

۸- پښتو او آریاني یا نا عربي وییونه، ځاینومونه، تېرنومونه او وګړنومونه باید تر وسې وسې له وینګ سره سم په پښتو تورو او لیکدود و لیکل شي، لکه:
توره باز (طوره باز)، تورخم (طورخم)، تورو (طورو)، توتو (طوطو)، توتي، توتا، توتاخېل (طوطاخېل)، تهران (طهران)، اناتولیا (اناطولیه)، توپان (طوفان)، پرښته (فرشته)، خپه (خفه)، اپلاتون (افلاطون)، الینګار (علینګار)، الیشنګ (علیشنګ)، لال وسرځنګل (لعل و سر جنګل)، اسلام کلا (اسلام قلعه)، کلای نو یا نوې کلا (قلعهٔ نو)، کندهار (قندهار)، کندوز یا کوندوز (قندز یا قندوز)، ساکزی (اسحاق زی)، الیزی (علیزی)، دوتر (دفتر)، ساپی (صافی)، اپریدی (آفریدی) ، ګدون (جدون)...

۹- یوځای لیکل او جلا لیکل:
د ژبپوهنیز دوی (قاعدې) له مخې ټول ژبني توکي یا یوونونه (واحدونه) سره بېل بېل لیکل، په بله وینا، د اړوند لیک سېستم له شونتیا سره سم، تر وسې وسې جولیز یووالی له مانیز یووالی سره غاړه غړی کول په کار دي. که هغه ازاد وییکي وي، لکه: سربلونه، وستربلونه او اړیوییکي (په، پر، تر، د، له، سره، کې، پورې، ته... چې، که، او، هم...)، که ساده وییونه وی، لکه: نومونه (کور، لوی، زه، ته، دی، دا، هغه، یو، دوه...)، یاکړونه (تلل،خوړل، ځي، خوري...) او یا ترېښتي (ترکیبي) او بېلښتي (اشتقاقي) وییونه وي، لکه: کتمل، پوهنمل، پوهنتون، مرستون، خپلمنځي، خپلچاری، خپلخوښی، ځانساتی، تلپاتې، پښتونولي، پښتونخوا، ولسمشر یا هېوادمشر، بنسټپال، بېلتونپال، منځلاری، ترهګر، کتابتون، ټولپوښتنه، ټولوژنه، ځانوژنه، بلوژنه، لیکلړ، نوملیک، برخلیک، برخوال، پانګوال، پانګواکي، ځمکوال، ځمکواکي، ځمکسمون، ژبپوهنه، ټولنپوهنه، لرغونپوهنه، وییپوهنه، وییپانګه، وییزېرمه، سونتوکي، لرغونتوکي، مخنیوی، مخکتنه، کتنپلاوی، لاسلیک، لاسلیکول، لوستلیکی (درسي کتاب)، مخامخول، مخامخېدل، مخبېلګه، وړاندیز، وړاندوینه، وړاندېینه، ترینکوټ، لوبغالی، لوبغاړی، لوبډله.

په دې لړ کې له دوو وروستیو توکیو (نومونو او کړونو) سره د ړومبیو هغو (ازادو توکیو) یوځای لیکل کره نه دي، لکه:
لخوا، لما، پکور (کې)، پخپل (هېواد کې)، غزنیته (ځم)...، نخورم، نکوم، نلرم، مخوره، مکوه...

پخوا (قبل، قبلا)، پخپله (شخصا) ځکه سم راځي چې خپلواک وییونه (قیدونه) دي، ځانته - ځان ته او مخکې- (په) مخ کې سره هم په ورته دلیل توپیربږي. «بلخوا» له «یوخوا» سره د اړیکوییکو په توګه همداسې یوځای دود موندلی دی.
یو لړ وییکي سره په خپلو منځو کې یا له خپلواکو توکیو سره ځکه یوځای لیکل کېږي چې د یو یوازېني چار یا مانا لپاره سره په غونډله (جمله) کې تل پرله پسې راځي، لکه: پکې (درآن)، همدا، همدغه، همدی، همده، همدې، هماغه، همداسې، هماغسې یا همغسې، همدارنګه، منځته راوړل، منځته راتګ، رامخته کول، لاسته راوړل، لاسته راوړنه، پایته رسول، لپاره، نشته، یا په (سترې مشي، خدای مکړه یا خدای دې نکړي) غوندې ګړنو او څرګند نو کې وییکي (مه، نه) له کړونو سره یوځای لیکل هم همداسې درواخله!

که نه، د ټولیز دوی یا قاعدې له مخې د غه دوه توکه له کړ سره نښلول سم نه دي اوباید جلا ولیکل شي، لکه:
نه خورم، نه خورو، نه کوم، نه کوو، نه لرم، نه شم کولای، یا کولای نه شم، ونه شم کولای، را به نه شم، وابه نه وړم... . دلته کېدای شي، د لیک اسانتیا لپاره یوه نیمه بېدویي یا استثناء ومنو، لکه پاس په یاد شویو، او یا په (وانخلم، رانغلم، رانغی) غوندې دودو بېلګو کې.
له اوسنیو کمپیوټري اسانتیاوو او بیا د «یوې- کره پښتولیکلارې» دننه د کره ټولمنلې پښتو ابېڅې پر بنسټ رامنځته شویو کیبوړډو سره په کارده، په یو یو وت (space) سره د هرې کرښې یا غونډلې دننه په یو یو وت (space) سره د بېلابېلو لویو او کوشنیو توکو تر منځ لیکنی بېلوالی او خپلواکي ښه ترا سمباله کړو.

۱۰- په پښتو کې د نورو ژبو پوروییونه له ژبپوهنیز او نړیوال دود و دوی پر بنسټ تر کېدونه له پښتو وینګ او لړوډېر مانیز اړونګ سره راخپلول په کار دي، لکه: ګاډی (ګاړی)، ماشوم (معصوم)، شمه (شمع)، تمه (طمع)، کیسه (قصه)، پوځ (فوج)، سبا (صباح)، میرات (میراث) د تباه او برباد په مانا، کرار (قرار)، سهار (سحر)... . پیل، توپان، اپت، تم، تپوس، پرښته، پراخ، خپه، خپګان، کمیس یا کمیز، مانا، دین، شېر (شعر) او یو لړ نور داسې وییونه د ډېرو آرپوهانو (اېټېمولوجېستانو) د څېړنو له مخې نا عربي یا عربي شوي (معرب) ګڼل شوي او یا هم ټکرویي (تصادفي لغات) زباد شوي دي.

۱۱- «ځ» دپښتو په څلورګونو ګړودي ډلوکې د(ښ، ځ، ږ، ژ) تر څنګه له شمال ختیزې هغې څخه تری تم شوې او له همدې کبله یې اړوند لیکوال په لیکدود کې زیاتره ټکني کېږي:

هغلته چې باید ځ ولیکل شي، ز لیکي او چېرې چې ز ته اړتیا وي، هلته ځ کاږي، د ځ پر ځای ز، لکه په: غزېدل، خوزېدل، وزي، زلېدل، زیرک...کې؛ د ز پرځای ځ، لکه په: ځوی، ځوی ځات یا ځوځات، ځېرېدل، ځانگو، ځانگل یا ځنگل، ځنگول، ځنگېدل، یواځې، ځما، ځمور، ځگېروی (زبېرگی هم ناکره دی)، سلېمانځی، قتیل ځوی... . که څه هم په یو لړمنځنیو گړدودو، لکه د خروټو ،اندړو او وردگو په هغوکې یې څه ناڅه وینگ هم شته، خو د لړه کیوالي له کبله له آرومعیاره غورځي.

د اروابناد استاد الفت دا خبره ، که څه هم پر ژبپوهنه برابره نه ده چې:« ځ ځوک په خوله نه وایي، نو لیکل یې څه په کار دي!»، خو دومره بېځایه لیکل یې هم په کار نه دي ، لکه څومره چې د ساپي پښتو مرکز «خوږیانې ورونو او وربرونو» او قلمي همکارانو تازه رادود کړې ده ! د دې لپاره د «یوې- کره پښتو لیکلارې» پر بنسټ د «ځ» کارونځایونه په لاندې ډول لنډیزمومي:

- د تلل، وتل، راوتل، ننوتل، پرېوتل، پورېوتل، کنبېوتل، پرتل، پرانېستل یا پرانېتل... «ت» په وسمهال کې پر ځ اوړي، لکه په:
ځم، وځم، راوځم، ننوځم، پرېوځم، پورېوځم، کنبېوځم، پرځم، پرانېځم ... کې.
هرگوره ټول (- ت -) والا کړونه دا مهالي بدلون نه مومي، لکه: نتل، کتل . ختل پر خېژي، کوتل پر کوژي، نغوتل پر نغوژي... اوړي. دغه راز د «ځ» لرونکي گړدود والا کندهاري لیکوال هم په پاسنیو کړونو کې یونیم په «ز» کاږي، لکه: وزي، پرانیزي!
- له خپلوانو ژبو سره د همریښه ویيونو د «ج» پر وړاندې پښتو «ځ» راځي، لکه په:
- ځمکه (هندي جماکه، پارسي زمین)، ځنگل (هندي، پارسي او انگلیسي جنگل)، گاځره (هندي گاجر)، ځای (جا، جای)، ځوان، ځلمی، ځک (جک)، ځښت (زشت)، ځنبل (جنباندن)، ځولۍ (جولی)، ځور (جور)، ځلېدل، ځل، ځلا (جلا)، ځلوبۍ (جلبي)، ځوږ (جوش)، ځیگر، ځنکدن، زنځیر یا ځنځیر...
. دا هم هېرول په کار نه دي چې هره پښتو ځ د پارسي له ج سره یومخیزه اېټېمولوجیکي مخامختیا نه لري، بلکې لړوډېر له نورو فونیمونو سره هم انډولتیا مومي، لکه په: نمونځ یا لمونځ - نماز، ځیرک- زیرک، ځمکه- زمین، روځ یا ورځ- روز... کې.د «د» پرورړاندې، لکه په گردیدن- گرځېدل کې. ځواب له عربي جواب څخه کېدای شي، پښتو له پارسي لارې راخپل کړی اوسي.
- د تونروستاړي (مکاني لاحقې)، په بله وینا ، د - ځای، - ځی او یا - ځ په توگه، لکه په:
رغځی، دمه ځی، مېله ځای، پخلنځی، دریځ، ختیځ، لویدیځ، اوریځ، مینځ یا منځ، اخځ، ترخځ، چورلیځ (محور)، گهیځ (د مهالروستاړي په توگه)؛ رېبځ یا ربځ (جاروب، برس) هم د دغې لړۍ اړوند بربښي.
- په گړدودي ځېلونو (وارینټونو) د «ز» او «ج» پر وړاندې «ځ» کره راځي، لکه په:

جاله- ځاله، زلمی- ځلمی، گونجې- گونځې یا غونځې، نا نزړه - نانځړه، جار- ځار، جرنده - ځرنده یا ژرنده، جندره- ځندره یا ژندره، زمکه - ځمکه (نه مزکه او مځکه)...کې. ختیز او لویدیز له آره د ځتیځ او لویدیځ د ستاینومونو (ختیځیزاو لویدیځیز) لنډیزونه دي او په کار ده، لیکوال د دغه لیکدودي توپیر خیا ل وساتي !

۱۲- په ډېرو خپلو او پردیو وییونو کې تر چ ،څ د کره لیکلارې او لیکدود ښکارندویي کوي، لکه په: څښل (چښل) څښاک، څټک، څگ (گوړه)، څوکی، څپلی، څله (د ځمي یا واده)، څمڅه، څمڅی، څمڅوکی (کاشوغه)، خرڅ (خرچ، خرچه)، څڅی (ناوه)، څرمه (چرمه)، څرم، څرمن، څرمي، څرمني، (پس) کوڅه، نڅوړ، نڅوړل، سمڅ یا څمڅ، څرمښکی، څمڅاره، څنی(نه سنی)، څوباړی (نه سوباړی)، څېره (نه چېره یا چهره اوڅهره)، څیرل، څیرې، څیرله (ریتاړه، پرزه)، اڅکزی

۱۳- «چې» د (چه، چي، څې) او «کې» د (کښ، کښې، کښي، کي) پرځای کره منل شوې دي.

۱۴- ځینې د (بعضې) او ځنې د (څخه، ورڅخه، ترې) په مانا توپیرول په کار دي.

۱۵- یو لړ وییونه او نومونې چې لرو پښتو لیکوالو زیاتره له انگرېزی او څه ناڅه (د اردو له لارې) له پارسي او عربي، او برو له بېلابېلو ژبو په بېلابېلو بڼو راخپل کړي او راخپلوي، یوازېنی هواری به یې دا وي چې پښتو نوې رغاونې (نیولوجېزمونه) یې ځای ونیسي، لکه:
بیالوجي، بیولوجی، بیولوژي، بیولوگي (ژوند پوهنه)، لنگویستیکز، فلالوجي، لسانیات (ژبپوهنه)، سوسیالوجي، سوسیولوجي، سوسیولوژي، سوسیولوگي، اجتماعیات (ټولنپوهنه)، سوسیاټي، سوسیټي، جامعه، معاشره (ټولنه)، ډیماکراسي، ډېموکراسی، د موکراسي، جمهوریت (ولسواکي)، کلچر، کلتور، کولتور (فرهنگ، هڅوب)، موومنټ، تحریک، حرکت، جنبش(غورځنگ)، نشلېزم، نېشلېزم، ناسیونالېزم (ولسواله).

۱۶- « ګ » چې له بده مرغه کوزه خوا دود لري او زموږ کمپیوتر پوه نورحمان لېوال هم د یوې بې سروبوله انگېرنې له مخې د خپل «ایشیا سافټ» پر پښتو ابېڅې را تپلی دی، نه یوازې له تخنیکي-اقتصادي، بلکې له ژبپوهنیز پلوه یو خورا ناسم کار دی. ځکه «کړی» یا د پېښوریو په نومونه «کونډه» د غبرگژبیزوالي ښکارندویه ده او زموږ پخوانیو، اگاهانه یا نا گاهانه د څلورگونو پښتوغبرگژبیزو غږونو(ټ، ډ، ړ، ڼ) لپاره رامنځته کړې ده چې له وینگ سره یې رښتیاهم ژبه په خوله کې راکړی کېږي. دا ښه شوه چې تر څنگه یې د اجمل حمزه، ایمل پسرلي او نورو نوښتگرو د ښاغلي

لېوال ټيکه والي نوره ننګولې او د پارسي او اردو په ګډون يې هماغه پخوانی«برنی» هغه ((ک))
پښتو پروګرام ته رانښه اېستی دی او ورځ پر ورځ دودېدنه مومي. اېمل، هرګوره، بياهم د کوزنيو په
پېښو د زورکي (همزه) ټينګ ساتلی دی!

۱۷- د کابل پښتو ټولنې د ناسمو ليکدودي پرېکړو يوه بېلګه دا وه چې د پارسي (بود- بودند، بوديم)
پښتو انډولونه (و- وو- وو) وکښل شي او په دې توګه يې ما هم د ډېريو برنيو ليکوالو په لاروی، د
دودوالي او يووالي پر بنسټ په خپلو لوستليکيو او بيا کره پښتو ليکلار او ليکدود کې دا درې
لسيزې همداسې خيال ساتلی وو. خو په دې وروستيو کې چې دغه کتابونه مې د بيا چاپ لپاره تر نوې
کتنې ، کرونې او بشپړونې لاندې ونيول، د نوې پښتو غږپوهنې له آر و معيار سره سم مې د يوګړي
درېيم وګړي، يا په دوديزه - ملايي نومونه (مفرد غا ئب) « وو»، ډېرګړی يې «ول»، يا د(- ل) په
غورځونه « وه » او ډېرګړی لومړی وګړی (جمع متکلم) پرهماغه زړه بڼه «وو»، يا د(ول) په آره ګرداني
بڼه «ولو» کړ.

«ول» د پارسي«بودن» د انډول په توګه يو ژوندی کړ(فعل) دی او د نورو کړونو په څېر يې ګردانول په
کار دي، لکه له تلل څخه:
تلو (لنډيز: ته)، تلل يا تله او تلو... . ړومبی اوږد - و(o) او دويم (لنډ- و u) وګړيزې پايلې (personal
endings) بلل کېږي چې په ملايي ژبپوهنه کې ورته هسې بېځايه «متصل ضميرونه» وايي. د (بود)
انډول هم په دې(وو) کره راځي چې ړومبی(و) د کړبنسټ په توګه يو کنسوننټ يا معدوله و(w) دی او
دويم د يوګړي د پايلې په توګه يو واوېل (اوږد و o) دی او بې له دې ړومبی کنسوننټي هغه هېڅ ويل
کېدای نه شي. د(بوديم) انډول(وو) ورسره په وينګ او غږيزليک توپيرېدای شي، ړومبی (و) د کړ
بنسټ په توګه کنسوننټ (w) دی او دويم د ډېرګړي لومړي وګړي پايله يو واوېل (لنډ وu) دی.
په هره توګه، زموږ په نيمګړي عربي آري ليک سېستم کې له دې نوي ليکدودي سمون سره بيا هم
لوستونکی اړ وځي، د وړاندې وروسته توکيو له مخې يې سم ولوستلای شي.

۱۸- شو (شد) او شول (شدند) په لړ کې چې د ويونکيو د ډېري د آر پر بنسټ د (سو) او (سول) پر
وړاندې کره ارزول شوی دی، شوو د (شديم) يا(شدند) د انډول په توګه له دوو (وو) سره کښل، بېځايه
دي، ځکه ، لکه چې پاس وويل شول، هماغه ړومبنی لنډ- و وګړيزه پايله رغوي، دويم ته هېڅ اړتيا
نشته. که په دې موخه پښتو ټولنې يا بل چا رادود کړی چې له يوګړي اوږد - و سره يې توپير وشي، هم
کوم آر نه شي ګڼل کېدای، که نه، په کار ده چې هرچېرې د لنډ - و لپاره غبرګ (وو) وليکل شي،لکه په
(يو، ځو، رېبو...) يا په نومونو (ټټو، لاټو، ډېپو، لاهو...) کې.

۱۹- د لرې پښتونخوا ليکوال او ويناندان بايد د(ږ- گ)،(ښ- خ)،(څ- س)، (ژ- ج) او (ځ- ز) توپير سره وکړي: نه سترگې (ستررږې) وليکي، نه کېږي (کېگي) او داسې نور، که څه هم په گړدودو کې يې د څلور واړو (ږ، ښ، ځ، څ) وينگ له منځه تللی او له ليکوالو او ويناندويانو يې هم د اداينې تمه نه شي کېدای، خو د ((يوې-کره پښتو)) په پار يې بايد تاريخي آروالی په ليک کې خوندي وساتي.

۲۰- که پردي او په تېره، عربي وييونه څوک له کره پښتو«شوي» وينگ او ليکدود سره سم ليکل غواړي، ورته اړينه ده چې يو مخيز يې را پښتو کړي، لکه: فوج د فوځ او فوز پرځای (پوځ)، فرشته د فرښته پرځای (پرښته)، قصه د قيصه پرځای (کيسه)، شمع د شمعه پرځای (شمه)... همدارنگه که (صا حب) اله ماله کارول کېږي، نو د (صيب) منځغړوپ وينگ او ليکدود څه په کار! څه مهال له مخه يوه وياند (صحاب منصب) کښلی وو او ښا يي همداسې يې اورولی هم وي، نو ولې يې اسان او ساده انډول «افسر» و نه کارول شي چې د (تاج) په مانا هم آريا ني بنسټ لري او هم له انگرېزي (آفېسر) سره اړخ لگوي. بره خوا کلونه کلونه مخکې له سرتېري (عسکر) اوکارمن (مامور) سره يوځای رادود کړ شوی وو، خو اوس ورسره د بي بي سي پارسي ځېلو پښتو ويناندانو په پېښنو دا نور دوه وييونه هم بيرته عربي انډولو ته اړول شوي دي.

۲۱- تر ټولو وروسته پر کښېنيو ويناندانو بيا هم ټينگارپه کار دی چې د اردو مسخه او مېکسډ ژبې او ليکدود په پېښنو پښتو ژبه او ليک په بېخرته (زورونو، زېرونو او همزه گانو) انجرېنجړ نه کاندې، بلکې پر ليکه (افقي) اوډون ډېر زور واچوي، په بله وينا، واوېلي توري همداسې ساده او بې خدوخاله (و،ا، ی، ې، ي، ۍ) وکاږي.د (زېر) پرځای (ې) او د (پېښ) پرځای (و) وکاروي، که څه هم ځای ډېر ونيسي او کرښې زياتې وغځېږي. بره خوا، ان د پښتوټولنې په دېرشمو لمريزو کلونو کې پر دغه آر ټينگار شوی وو، لکه په دې بېلگو کې:
گومان، گومارل، خوله، کوچنی (کوشنی)، غوټۍ، غونچه، موسکا، موسکی، پوخلا، پوخلاينه، خورما، توند، توکم، توخم، اوتمانخېل، کونړ، اورزگان يا ورزگان (ارزگان)، کوندوز يا کوندز، کولپ...، گيله، څېرمه، گيلاس، اورگان، رومان، کولتور، دوکتور، کلينيک، ټېکېټ، ژورنالېست، ژورنالېزم... (پوره څرگنداوی<پښتو ليکلاربود).

ټکي پر ټکي يې مه راڅ‌باړئ!

هره ژبه د يوې ټولنيزې ښکار ندې (پديدې) په توګه له خپلې اړوندې ټولنې سره سمه راپيدا کېږي، ورسره پر مختيا مومي او ورسره له منځه ځي. کومې اغيزې چې له نورو ټولنو څخه يوې ټولنې ته لار پيدا کوي، هرومرو پکې ژبنۍ هغه هم راځي . ځکه ژبه يا ژبې د هر راز ټولنيزو اړيکو د ټينګولو تر هر څه غوره وسيله ده او د هغو په سر کې ځای نيسي . پښتو ژبې هم تل د خپلې اړوندې پښتنې ټولنې په ټول بشپړتيايي بهير کې په زړه پورې برخه اخېستې او په دې ترڅ کې يې د نورو ګاو نډيو ټولنو د ژبو اغيزې پر ځان منلې او خپل اغيزې يې هم پرخپل وار پر هغو ښندلې دي . په دې کې خو څه اړنګ (شك نشته ، څنګه چې د ټولنو ترمنځ اړيکي او اغيزې د اړوندو ټولنو د پرمختيا او بشپړ تيا بهير چټکوي ، هماغسې يې د اړوندو ژبو تر منځ اړيکي او اغېزې تر هغې پورې دغه راز ګټې لري چې د اړوندو ټولنو او ژبو اکروو کر (هويت او ماهيت) له خطر سره مخامخ نه شي. که نه ډيرې ستونزې او ربړې رامنځ ته کوي . تر اوسه لا په بشري نړۍ کې داسې ټولنه نشته چې په خپله خوښه په يو مخيز او بنسټيز ډول د بلې ټولنې بنه ځانته غوره کړي او خپله هيره کړي، هسې خو نوې علمي نړۍ جوته کړې ده چې بشري نړۍ د يو کيدنې خواته ځي او يو وخت به د پرمختيا او بشپړ تيا يوه داسې پړاو ته ورسېږي چې هلته به هر راز ټولنو ټيز، سياسي، فرهنګي او ژبنی بريدونه ړنګ وي، خو تر هغې پورې اړينه بربښي چې په دې لړ کې هره ټولنه خپله ژبه و پالي او تر وسې وسې يې د نورو د اغېزو پر وړاندې خپل آروالی او لږ تر لږه ليکنی يووالی خوندي وساتي .

پښتو ژبه په له منځني پېر راهيسې زياتره له هندي فرهنګ او ژبو څخه آغېز منه شوې چې غبرګژبيز والی (ټ ـ ډ ـ ړ ـ ڼ) يې غوره بيلګه ګڼل کېږي او تر هغه راوروسته يې له خپلو نژدې خپلوانو او ګاونډيو ژبو (لکه پارسي او ـ تورك و مغولي) او بيا له عربي او اروپايي ژبو څخه ډېر لغوي او ګرامري او اصطلاحي رنګونه اخېستي دي چې په ورځينو خبرو اترو، ليکنو او خبرونو کې يې ډيرې بيلګې جوتولای شو. په دې لړکې ځينو د پښتو ژبې له بنې سره داسې اړخ لګولی دی چې رغاونې ته يې دومره زيان نه دی رسولی، مګر ځينې ورسره داسې نا انډوله او ناباندې بربښي چې ورسره هډو هېڅ د منښت او راخپلونې (اډا پټېښن) وړتيا نه لري. لکه: له ... څخه کتنه کول، له ځانه مېړانه ... ښوول ، تصميم نيول، تماس نيول ، اخطار ورکول، پاتې کېدل يا کښېناستل (اوسېدل)، په عمل کې پلی کول، صورت

موندل ، کوم چې، چا چې ... ترڅو چې او داسې نور. له همدې کبله لیکونکي تل زیار اېستلی چې د دغه راز زیانمنو پېښو د مخنیوي لپاره لار ښوونې وکړي او داسې انډولو نه ورته پیدا کړي چې د پښتو له لوښې او رغاونې سره اړخ ولګولای شي، هغه هم د بیلابیلو ګړدودو (لهجو) او زړو متنو په مرسته. د ساري په ډول د(تصمیم نیول) پرځای (پتېیل)، د تماس نیول پرځای اړیکه ټینګول، د (اخطار یا خبرداری ورکول) پرځای (ګواښل، ګواښنه کول) او داسی نور.

په پښتو کې دغه راز ټکي پر ټکي ژباړنې تر بلې هرې ژبې له مخه له دوو نژدې ګاونډو ژبو اردو او پارسي، یا په درغلي نامه «دري» څخه راروانې دي. نه یوازې د ژباړونکو، بلکې د لیکونکیو او ان غړېدونکو او ویاندانو له خوا. د اهم جوته ده چې زموږ پښتو ژباړونکي او پښتو لیکونکي زیاتره، نه پر خپله کره ژبه دومره لاسبری لري او نه پر اړوندو همغاړو ژبواو زیاتره د ژبنیو تو کونو یوه مانا په پام کې نیسي، نه څو ماناوې، لکه زدن پروهل، شاندن پر کنښېنول، بردن پر وړل او داسې نور راژباړي.

دلته په دغه لړ کې غواړم، ګران ژباړونکي او یا لیکونکي هغو باریکیو ته ځیر کړم چې د لیکنې او ژباړنې پر وخت یې په پام کې ولري. د دې کار لپاره مې تر هر څه ړومبی دا غوره وګڼله، د پښتو - پارسی او په ترڅ ترڅ کې پښتو - اردو ترمنځ د ځینو ورځنیو ډیر پېښو وییونو (لغاتو) او ګړنو (محاورو) بیلګې وړاندې کړم او بیا په ځانګړې ډول د پښتو - پارسی هغه له یو لړ زیاتو بیلګو سره د درنو مینه والو مخې ته کښېږدم. او دا وروښیم چې کومې یې سره یو له بله انډول کېدای شي او کومې نه.

دا دی ، په وروسته ډول د راز راز پارسي وییونو او نومونو پر وړاندې لومړی ناسم او بیا سم وکره پښتوانډولونه وړاندې کېږي :

۱- (- دار) والا پارسي جوړښتونه چې په پښتو کې زیاتره پر «لرونکی» اړول کېږي، خو د تېرو آرونو له مخې دومره کره نه برېښي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
زمیندار	ځمکه لرونکی	ځمکوال
سرمایدار، پولدار	پانګه لرونکی	پانګوال
سردار	سردار	سروال، سردار
پاسدار	ساتونکی	پاسوال

شهردار(شهرداری)	د بلدیې رئیس	ښاروال (ښاروالي)
چوکیدار (پهره دار)	پیره دار	څوکیوال
مشعل دار	مشال لرونکی	ډیوه وال، بلېنده وال
گرویدار	گروي لرونکی	گاڼه وال
باغدار	بڼ لرونکی	بڼوال
مرغدار	چرگان ساتونکی	چرگان روزی
وطندار	وطنوال	هیوادوال
دامدار(مالدار)	مالدار	څاروي ساتی، پووونده
علاقه دار	علاقه دار	سیمه وال
آبدار	اوبه لرونکی	اوبلن، اوبه والا، خوندور
وظیفه دار	وظیفه لرونکی	پازوال
عکس دار (مصور)	تصویري	انځوریز
بالدار	وزر لرونکی	څانگور
برخوردار	برخه لرونکی	برخمن
فرماندار	د پولیسو قوماندان	پولیس بولندوی
پشت کار دار	کوششي	هڅاند ، زیارکښ
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
رشته دار	رشته دار (پښتونخوا = خپلوان)	څانگوال
سرشته دار	لوژستیکي افسر	کارساز، پرپښی
شاخدار	ښکر لرونکی	ښکرور
طرفدار (جانبدار)	طرفدار	پلوي
ساقدار	کری بلند	اوږد پوندي (بوټ)
ریشدار	ږیره لرونکی	ږیرور
نمره دار	نمرې والا	شمېره ییز
باردار	بارلرونکی	باري
زمامدار	واکدار	واکمن، چارواك
جهاندار	د جهان څښتن	نړیواك
بهره دار ـ برخوردار	گټه اخېستونکی	گټه من، برخمن
پنجه دار	پنجاوو	منگولور، ښنور
گوشتدار	غوښه لرونکی	غوښن، غوښور
استخواندار	هډوکی لرونکی	هډن، هډور

نشاندار	نښاندار	نښه (شوی) نښاني
پهلودار	اړخ لرونکی	اړخن، اړخيز
بردار	عريض	پسورور
منصبدار/صاحب منصب	منصبدار	افسر، پوځي
مهماندار	مېلمه لرونکی	مېلمه پال
لعاب دار	لعاب لرونکی	زومنمن، لېړن
مردم دار	مردم دوست	وګړپال، ولسپال
لبه دار	حاشيه لرونکی	څنډن، څنډيز
خانه دار	کورلرونکی	کوروالا، کډوال،کډن
حامله دار	حامله داره	بلاربه، دوه ځاني
زن دار	متاهل	واده والا، کوروالا، ښځې والا
ميوه دار	ميوه لرونکی	مېوه يي، خولخوندی
موتردار	موټر لرونکی	موټر والا، ګاډي والا
تفنگدار	ټوپك لرونکی	ټوپك والا، ټوپكوال
عزادار (سوگوار)	ماتم کوونکی	ويرمن، ويرجن،وير ژلی
پيسه دار	پيسه لرونکی	پيسه والا، شتمن
نمدار	نم لرونکی	نمجن، وسجن
مالدار	مالدار	پوونده، څارويوال، څارويروزی
پشم دار	وړۍ لرونکی	وړين، وړن
مو دار	وېښته لرونکی	ببر (وېښتي)
روزه دار	روژه لرونکی	روژه تی
شب زنده دار	شوګير کوونکی	شپه ويښی (روڼی)
گلدار	ګلدار	ګلالی
کينه دار(کينه توز، کينه جو، کينه خواه)	کينه کښ	ګرجن، رخن، کينه ناك
خالدار (نقطه دار)	خالدار	ټکيالی، ټکن، ټکی ټکی
مزه دار	مزې دار (پ)	خوندور
روغندار	روغن دار (پ)	غوړ (بوټي، خوراك)
پرچمدار(علمدار)	بيرغ والا	سرغندوی، مخکښ
ديندار	ديندار	دين دوست

امانت دار	امانت دار	امانت گر
پایدار	دوامدار	پاینده، پایښتي، ټینګ
نادار	نادار	نېستمن، نشتمن
گره دار	غوټه لرونکی	غوټن، غوټیالی
زاویه دار	ګوټ لرونکی	ګوټن
جریحه دار	ټپي	زخمي زړی،ژوبل
شکمدار	خپټه لرونکی	بلاربه، دوه ځانې
حواله دار	اولدار	کوټوال
کیسه دار	کیسه والا	بټوه والا، تیور یا غولانځور (ژوی)
تحویلدار	تحویلدار	زېرمه وال
خزانه دار	خزانه دار	خزانه چي
قرضدار	قرضدار	پوروړی
وادار(کردن)	مجبورول	اړېستل
نامدار	نوم لرونکی	نومور، نومړ، نومیالی، نامتو
واگیردار (فراگیر)	ساري	پمند، پمګر (رنځ)
مریضدار	ناروغ لرونکی	ناروغ والا، ناروغوال
اجاره دار	اجاره لرونکی	اجاره والا
هوشدار	اخطار	ګواښ، ګواښنه
شاندار، شکوهمند، پرشکوه	شاندار	پرتمین، برمیال
لحاظدار	لحاظ لرونکی	مخ ماتی
کوهاندار	کوهان لرونکی	کوهانی، کوپانی، ډاګیز
نگهدار	ساتونکی	ساتونکی، ساتندوی
معلومدار	معلومدار	څرګند، ښکاره، جوت، اوڅار، ډاګیز
مخزن دار	ټانکر	زېرمه ګاډی
داروممدار	دارمدار	ناسته ولاړه، ناسته پاسته، چال چلند
زهردار	زهر لرونکی	زهرجن، زهر ژلی
کاردار	مامور	کارمن

رازدار	راز لرونکی	خوالو، خوالگر
دلدار	زړه لرونکی ـ زړه ساتونکی	مین، مینه وړی، زړه ساتی
رویدار	رویدار	مخور
لکه دار	لکه لرونکی	رټن، رټه
دمدار	لکۍ لرونکی	لکیور
دمدار	سا لرونکی	ژوندی، ساکښ
دوامدار	دوامدار	پرله پسې، پایند
خود دار(خودداری)	ځانساتونکی	ځان پامی، ځانڅاری (ځانڅارنه)
خویشتن دار (خویشتن داری)	-	ځان پامی، ځانڅاری (ځانڅارنه)
خط دار	خط والا	کرښې کرښې، کرښن
دوستدار(هوادار)	طرفدار	مینه وال، لېوال، دوست
عهده دار	ذمه وار	ژمن، پازوال
بیدار	بیدار	ویښ، ویښیار
دامنه دار	دامنه دار	لمنیز، ارت وبیرت، پاینده
کتابدار	کتاب لرونکی	کتاب والا، لیکیوال
واره دار	واره لرونکی	واره یي، واره ییز
خاردار	اغزي لرونکی	اغزن، اغزین
معامله دار	معامله لرونکی	پالونکی، انډیوال
سرایدار	د سرای خاوند	سرایوان، سرای والا
دکاندار	دوکاندار	هټیوال
مغازه دار	د مغازې لرونکی یا ښتن	مغازه والا
برده دار	مریی لرونکی	مریي وال، بادار
پرده دار	پرده لرونکی	پرده پوښ
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
سابقه دار	سابقه لرونکی	مخینه وال
هوادار(هواگیر، هواخواه)	هوادار، هواگیر	تاندهوا، مینه وال

۲ - په - گر - روستاړي پارسي جوړښتونه:

-گر که څه هم د جولې له مخې د پارسۍ او پښتو تر منځ ګډون لري او یو فاعلي (چارنومیز) روستاړی دی، مګر دېته هم پاملرنه په کار ده چې پښتو لږ و ډېر د پارسي - گر، په تېره د ایراني پارسۍ د نوو هغو پر وړاندې نور خپل ځانګړي روستاړي هم لري، لکه د کمایی گر په وړاندی گټیالی، د شیشه گر پر وړاندی ښیښه ساز، د غمگر پر وړاندی غمجن او غمگین، د بازیگر پر وړاندې لوبغاړی، د تماشاگر پر وړاندې نندار چي، د نمایانگر - نمایشگر، بیانگر او نشانگر پر وړاندې ښکارندوی او څرگندوی، د یاری گر پر وړاندې مرستیال، مرستندوی یا مرستی او یاد آهنگر پر وړاندې پښ او داسې نور. بزرگر د کشاورز او دهقان په مانا په بزگر پښتو کول دومره سم نه راځي، ددې لپاره نړه پښتو انډولونه ډېر دي، لکه: کرگر، کروندگر، کښتگر، کرندوی، کروی، کښندی، کښی او داسې نور. دادی، د پوره خبرتیا لپاره دا وروسته لیکلړ و گورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروگر	رېبونکی	لوگر، لوگری
کوزه گر	کلال	کمباړ، کولال
کارگر	کاریگر	کارگر
سرکار گر	د کارگرومشر	سرکارگر
بازیگر (ممثل)	نڅېدونکی	لوبغاړی، نڅاگر
نمایانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرگندوی
نمایشگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرگندوی
بیانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرگندوی
نشانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرگندوی
تماشاگر	تماشاچي	نندارچي
ایجادگر	ایجادوونکی	زیږندوی، پنځگر
عصیانگر	یاغي	سرغاړی، سرکښ، اورگډی
گزارشگر	رپوټ چي	خبریال
آرایشگر	سینگارونکی	ښکلونکی، ډمگۍ، نایبه
نظامیگر	نظامي گر	پوځیوال
پرخاشگر	پرخاش کوونکی	جگړه مار، لانجه مار
آهنگر	اهنگر	پښ

زرگر	_	زرپښ، زرگر
مسگر	مسگر	ټټهار، سره ولپښکار
درمانگر	معالج	درمانگر، درملگر
نوحه گر (مریه گر)	فریاد کوونکی	ژړاند، ساندو
غار تگر/ تاراج گر	لوټوونکی	لوټمار، تالانگر
چپاولگر	چپاولگر	تاړاکگر
یورشگر	حمله کوونکی	یرغلگر
تجاوز گر	تېری کوونکی	تېرو، بلوسگر
پیکارگر	جگړه مار	جنگیالی، جنگیال
آشوبگر	_	اورپکی، اورگډی، سرکښ
طلسم گر	_	ټوټگر (درملگر)
استعمارگر	استعمارچي	کوډگر، ښکیلاکگر
استثمارگر	استثمارچي	زبېښاکگر
صورتگر	صورتگر	انځورگر، پژگر
نگارگر (رسام، نقاش)	رسام	انځورگر
توطیه گر	توطیه کوونکی	ورانکاری، پتنه گر
فتنه گر	فتنه اچوونکی	پتنه گر، پتنه
روشنگر	روشنگر	روښاندوی
ستیز گر (ستیزه جو)	جنگره	جگړه مار
معامله گر	معامله کوونکی	ورځچاری، چنه گر
افسونگر	افسونگر	دمگری، پاړوگر، جادوگر، کوډگر
رامشگر (نوازنده، سازنده)	سازغږوونکی	سازي
پرورشگر	پالونکی	پالنگر، پالندوی، پالوال
نیایشگر	عبادت کوونکی	نمانځونکی، پرښتونکی، پرښتگر
پژوهشگر	څېړونکی	څېړاند، څېړونکی، څېړندوی
کاوشگر	سروې کوونکی	پلټنگر، پلټند
ویرایشگر، ایډېټر	سموونکی	سمونگر
پالایش گر	تصفیه کوونکی	پاك كار، چاڼگر

اغواگر	اغواکوونکی	دوکمار، دروهجن، مارغیتل، درغلگر
بخشایشگر	بخښونکی	ښښونکی، ښښاند
نوازشگر	نازوونکی	پالند
ستایشگر(مداح)	ستایونکی	ستایوال
رفوگر	رفوکوونکی	پېزونکی، پېزگر
جادوگر	جادوگر	کوډگر،جادوگر
تصویرگر	ممثل	انځورگر، انځوراند ، ځرگندوی
اخلال گر	اخلال کوونکی	اورگډی، ورانکاری، منځډوبی
استیلاگر	تېری کوونکی	نیواکگر، بلوسگر
یورشگر (چپاولگر)	یرغل کوونکی	یرغلگر
یغماگر	چپاولگر	تالانگر، لوټمار
خیانت گر(خیانت کار)	_	ناامانتگر
اشغالگر	اشغالوونکی	نیواکگر
اغازگر	پیل کوونکی	پیلگر، پیلامگر
اعتصابگر	اعتصاب کوونکی	کاربندی، کاربند گر
پالیز گر	پالېز ساتونکی	پالېزوان
پرداختگر	صیقل کوونکی	سوان کار، پالشکار
تمثالگر	رسام	څېره کښ، انځورگر
توانگر	شتمن	شتمن، موړ، بډای
تیز گر	تېره کوونکی	باټگر
جلوه گر	جلوه گر	ځرگند ، جوله گر
چرمگر	څرمن جوړوونکی	څرمن ساز
چلینگر (قفل ساز)	کلپ جوړوونکی	جندره گر
حسابگر (راستگو)	حسابوونکی، محاسب	پاک زړی، گڼگر
حیله گر	چلباز	ټگ، ټگمار، چلي
دادگر(دادگستر)	عدل پالونکی	نیاومن، نیاووال
دیباگر (ابریشم باف)	و رېښم اوبدونکی	ورېښمگر
رویگر (مسگر)	مسگر	ټټار
ریخته گر	تویوونکی	تویاند ، کالب ساز

زین گر (زین ساز)	زین جوړونکی	زین ساز
سفتگر	امېل جوړونکی	پېیونکی، پیاند
سوداگر	تجار	سوداگر
شستگر	غشي ویشتونکی	لیندی، ویشتونکی
شیوه گر (عشوه گر)	ناز کوونکی	ښیوه گر
فریبگر (فریبکار)	غولوونکی	مارغیتل، دوکمار، ټگمار، دروهجن
قلعه گر (سفید گر)	سپینوونکی	ټټهار
کاسه گر (کوزه گر)	کاسه/کوزه جوړوونکی	خاورین ساز، کمباړ، کولال
کاغذگر	کاغذ جوړوونکی	کاغذ ساز
کالبدگر (پیکر ساز)	مجسمه ساز	پژگر
کفش گر (کفش دوز)	پڼې گنډونکی	موچي، چمیار
گازرگر (گازر)	کالي مینځونکی	دوبي، ولاند
گداگر (درویزه گر)	گدايي گر	درویزگر، سوالگر، بسپن غاړی
گوهرگر (جوهری)	جوهری	زرگر، گوهری
مداخله گر	مداخله گر	لاس منډی، لاسوهاند
منگیا گر (قمارباز)	قمار وهونکی	جوارگر
نیزه گر (نیزه ساز)	نېزه جوړوونکی	شلگر، سانگر
وجین گر (خیشاوه گر)	للون کوونکی	گوډ گر، للونگر
ورزش گر	ورزش کوونکی	لوبغاړی، ورزشکار
یاریگر	کومکي	مرستیال، مرستدوی، مرستی
کیمیاگر	_	کیمیا گر
کمایی گر	گټونکی	گټیالی
پیداگر	پیداکوونکی	گټیالی، پیداگر
ویرانگر	ورانونکی	ورانکار (ی)، اورگډی
ستمگر	ظالم	گرگر
بیدادگر	_	_
چاره گر (چاره ساز)	چاره کوونکی	چاره گر، کارساز
شناگر	لامبووهونکی	لامبوزن
تلاش گر	تلاش کوونکی	هڅند، هڅاند

جستجو گر	ـ	پلټند، لټونکی
چاپ گر	چاپوونکی	چاپگر
تهمت گر	تور لگوونکی	تورلگاو، توراند، تور گر
عشوه گر	ناز کوونکی	ښېوه گر
دژمگر (دلتنگ)	ډیپرېسډ (پ)	خولجن، گرومجن، زړه تنگی
لواطگر (بچه باز)	ـ	(هلك) ډاگی
داشگر	خښتي پخوونکی	بټوان، بټې وال
افشاگر	افشا کوونکی	اشواگر
امحاگر	امحا کوونکی	نشتاند
خنیاگر	ـ	سندر غاړی، سرورگر

۳- په -کار - روستاړی پارسي بیلنگونه (اشتقاقونه) له - گراو - گاروالا هغو سره دومره توپیر نه لري. له تاریخي پلوه دغه درې واړه روستاړي د پښتو او پارسی ترمنځ په یوې گډې آرې (منشا) پسې ځي او لا اوس هم دریواړه چارنو میزه (فاعلي) پازه تر سره کوي، هم دومره چې تر پښتو یې په پارسی کې کارونه ډیره ده او د ځینو پر وړاندې یې پښتو نور ځانگړي انډولونه (لکه چار...) لري. پښتو زیاتره تر-کار-گر- ډیر کاروي او له دواړو سره لړو ډیر پایله (-ی) هم ملگرې کوي. دې ته هم پاملرنه پکار ده چې پارسي- کارد(کړن) پر ما ناسر بیره دکر او کښت هغه هم لري، لکه په پخته کار، پنبه کار او کشتکار کې. په ایرانی پارسی کې یې د - گر غوندې په لومړنی مانا کارونه بیخي زیاته ده او کله مانانو میز چار هم څرگندوي ، لکه په ریسمان کار (موازنه - رجه) یا شاهکار کې. پښتو ژباړونکي دواړه روستاړی پارسي انگیري او په ناسمه اوگرانه توگه یې پر- ونکی اړوي!

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
تجاوزکار	تجاوز کوونکی	بلوسگر، تېرو
جنایتکار	جنایت کوونکی	جنایت کار، بدکاری
خیانت کار (سگر)	خیانت کوونکی، خاین	ناامانتگر
ورزشکار	ورزش کوونکی	ورزش کار، لوبغاړی
جفاکار	ظالم	گرگر
محافظه کار	محافظه کار، زاړه پال	ځانساتی، کاغ

احتیاط کار	احتیاط کوونکی	ځانساتی، پامیالی
بیکار	بې روزگار (پ)	بېکار، وزګار
شب کار (شوکار)	_	شپه کاری
سردمدار	_	سرکښ، سروال
سنگ کار	_	ډبرکار
سیمان کار	_	سېمېنټ کار
بدکار	بدکار	بدکاری، بدوردی
نیکو کار (درستکار)	نېکي کوونکی	نېککاری، نېکچاری
شاهکار (شهکار)	کارنامه	شاهکار
گناهکار	ملزم	گناهگار
خامکار	_	خامکاری
تازه کار	_	تازه کار، نوکار(ـی)
نوبت کار	_	وارگر(کارگر)
نوکار	_	نوکاری، تازه کار
فراموشکار	هېروونکی	هېرزړی
کشتکار	دهقان	کښتگر، کرگر، کروندگر
هنرکار	تکنیشن	تخنیکر
پخته کار(پنبه کار)	پومبه کرونکی	پومبه کار
مزدورکار	زیار اېستونکی	مزدورکار، زیارکښ
غریبکار	غریبکار	مزدور،خواري کښ، مزدورکار
فداکار	فداکار	سرتېر، سرښندوی، نیکچاری
راست کار	نیك کار	رښتین، رښتینی، رښتیانی، نېکچاری
خلافکار	_	ورانکار
افسونکار	_	جادوگر، افسونگر، کوډگر
رضاکار	رضاکار	خوښچاری، خپلخوښکاری
سرکار	دولت، حکومت، رسمیات	سرکار
زناکار	زناکوونکی	زناکار
فریبکار	غوولونکی	ټگمار، دروهجن،

		مارغیتل
جعلکار(ساخته کار)	-	درغلگر
دست اندر کار (دست در کار)	-	بوخت، بوختی
سیاه کار	بدفعله	تورکار، بدورد
استکار (دستکار)	-	وستاکار، ورهڼگر
پیشکار	ناظر	مخکاری
تباهکار (تبهکار)	تباه کوونکی	اورگډی
زیانکار مضر - ضرر رسوونکی	زیانکار	ورانکاری
خرابکار	خرابکاری	ورانکار، ورانکاری
خطاکار	خطاکوونکی	بدکاری
تمیزکار	–	پاك کاری، سپیناوو، ځیرمن
پشت کار	زحمت - کوشش	کاروزیار، هاندوهڅه
جعلکار (تقلب کار)	جعل کار	دروهجن، درغلند، درغلگر
کسبه کار	کسب کار	کسبگر، ورهڼگر
خرده کار	رر	رر
کهنه کار	زاړه پال	زوړکاری، زوړچاری، زوړپال
طلاکار	طلا کاری	زرگر
فضول کار	خرابکار	بدکار، سپك ورك، بدورد
کلانکار	کلانکار	سترچاری ،لوی چاری
وجین کار	للون کوونکی	گوډگر، للونکار، للونگر
پرکار	–	ډیرکاری، کارند
پرکار	پرکار	پرکال
خرکار	خرچلوونکی	خرکار، خروالا
چاریکار	دهقان	کروی
پایکار(پاکار)	–	مرستی، مرستندوی، مرستیال
آتشکار	اوربلوونکی	اورگډی، تودوونکی
بیکار	–	وزگار، بیکار

گلکار	گلکار	خټګر، اخېړګر
خودکار	خودکار	خپل چاری، خپل کاری (اتوماتيك)
کاستکار	–	دروغجن
کهنه کار	–	ازمېښتکار، پوخ ازمېښتی
فلزکار(فلزګر)	–	فېلزکار
ماشينکار	ماشين چلوونکی	ماشين کار
بسته کار	–	بسته کار (تاجيکی: اهنګساز)
ولدنګ کار(جوشکار)	ويلډينګکار	ويلګر
سفيدکار(ـګر)	سپينوونکی	ټټهار
برمه کار	–	برمه کار، تېځاند
پيکار	پيکار	جګړه
کاروپيکار	کاروپيکار	هلی ځلی، هاندوهځه
نابکار (خطاکار)	ناهله	بدکاری، بدچاری، ناکاره، بدورد
ناکار	–	ناکار(ه)
غفلت کار (مسامحه کار، سهل انګار)		ناغېړی
تيزکار	تېره کوونکی	تېز کاری، څرخ ګر، باټګر
رياکار	رياکوونکی	رياکار
ويرانکار (بيران کار)	–	ورانکاری
شبکار	شوکار	شپه کاری
روزکار	–	ورځکاری
فتنه کار	فتنه کار	اورګډی، پتنه ګر
صنعتکار	–	رغاوګر
سوارکار	سوار کار	سپور، سپرلو
همکار	مرستيال	همکار
سوهان کار	–	سوانکار
دسيسه کار	دسيسه کوونکی	دسيسه کار، ټګ و برګ
ميناکار(ـګر)	–	مينا کاری
کندکار	تنبل	سست کاری
کنده کار(کندن کار)	–	توږاند

ریزه کار	دقیق	ځیر
سرشته کار	سرشته کوونکی	کارساز
رویکار	-	ترکارلاندې، دود
هوسکار	هوسباز	هوسناك، هوسی
اجاره کار	اجاره کار	اجاره گر، اجاره والا، ټیکه وال
اجوره کار	-	مزدکار، مزدورکار
دستمزدکار	-	لاسباړی، مزدکار
نیلکار	رنگریز	(شین) چمبی
تجربه کار	تجربه لرونکی	ازمېښتي، ازمېښتکار
آزمایش کار	رر	رر
نهان کار	_	پټ کاری، پټ چاری
اندود کار(اندودگر)	_	پاك کار(ی)
اهمال کار	_	لټ، ناغېړي، سستکاری
خیانتکار	خیانتکوونکی	خیانتکار
امانت کار	امانت ساتونکی	امانت کار، امانت گر
توبه کار	توبه کوونکی	توبه گار
تلف کار	تلفکوونکی	اورگډی، ورانکاری
تخریبکار	تخریبکار	ورانکاری
مرصع کار	_	جړاوو
صلاح کار	_	سلا کار
ستمکار	ستمگر	گرگر
سازش کار	سازش کوونکی	سازښتي، سازښتکاری
ساخته کار	ساخته کاری	درغلگر
مسالمت کار	مسالمت کوونکی	روغه وال، سوله ییز
مسامحه	_	ناغېړي، لټي، سستکاري
مشتبه کار	اشتباه کوونکی	ختاکار، ورانکاری
هیچکاره	هیچکاره	هېڅکاره، بېکاره

۴ - په -گار روستاړي پارسي بېلنگونه ، لکه چې د (۳-کار) په برخه کې وویل شول ، هماغه ډول جوړښتونه رااخلي چې په -گراو- کار روستاړي کېږي. پښتو ښایي له (وزگار) او (ناگار) نه پرته بل

داسې ببلنگ ونه پېژني، نو له دې کبله يې پر- گراو نورو ورته (چارنومېز) روستاړواړوي. دا دی ، نوموړي ببلنگونه په دې وروسته ليکلړکې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خداوندگار	_	خداوند
ماندگار	باقي	تلپاتی، پايند
ستمگار	ظالم	گرگر
افگار	زخمي	خوږ، ټپی، ژوبل، غوڅ
دل افگار(دل فگار)	زخمي	زخمي زړی، څانگغوڅ
تنفگار	زخمي	خوږ، ژوبل
روزگار	روزگار	ژوند ، مهال، ورځې شپې
سازگار	موافق	سازکار، (سره) جوړ
ناسازگار	ناموافق	نابانډې
مددگار	_	مرستيال، مرستندوی، مرستی
کامگار(کاميار_کامياب)	کامياب	بريالی، بختور، نېکمرغه
يادگار	يادونه	يادگار
آموزگار	ښوونکی	ښوونکی،استاد، ښووانډ
آمرزگار	ښښونکی	ښښاند
آفريده گار	خالق	پنځگر، پنځاند، پنځوال
کردگار	کردگار	کړاند ،کارندوی، کارواك
پروردگار	پروردگار	پالیال
توبه گار (توبه کار)	_	توبه گار
خواستگار	_	مرکچي، بلوني، غرښتونکی
بيگار	_	بېگار
رستگار	خلاص	ژغورلی،ازاد، پخشو، زغړ
سپوزگار	تنبل	لټ، ناغيړی، سستکاری
خدمتگار	خدمتگار	خدمتگار
پرهيز گار	پرهېز گار	نمنځچار، پالوال

۵ - په - ساز روستاړی پارسي ببلنگونه (اشتقاقونه) کېدای شي، لړو ډېر په پښتو کې هم پر - ساز روستاړي ببلنگو نووا وړي. ځينې پښتو ليکوال او ژباړن هغه د پارسي او پښتو گډ مال نه بولي او

هڅه کوي، پر (جوړوونکی) يې واړوي او په دې توګه پښتو انډول تر پارسي هغه اوږد او ګران کړي، لکه دوران جوړوونکی، ساعت جوړوونکی، جهان جوړوونکی، سرنوشت يا برخليك جوړوونکی... چې بايد دورانساز يا دورانسازی، ساعت ساز يا ساعت سازی او داسې نور يې وژباړي. ځکه سازېدل او سازول له پښتو کړو (فعلونو) څخه شمېرل کېږي. دادی دلته يې څو بېلګې په ليکلړ کې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودساز	ـ	ځانجوړی، ځانسازی، غاور
اسلحه ساز	ـ	وسله ساز، درسته ساز
دورانساز	دوران جوړونکی	دوران ساز(ی)
تاريخ ساز	تاريخ جوړوونکی	تاريخ ساز(ی)
قفل ساز	کولپ ساز	ژندره ګر
کليدساز	کيلي جوړوونکی	کيلي ساز
دواساز	ـ	داروساز، درملساز
زمينه ساز	زمينه جوړوونکی	لارهواری
جهانساز	جهان جوړوونکی	جهانساز(ی)
ساعت ساز	ساعت جوړوونکی	ګړيوال، ګړۍ ساز
صحنه ساز	صحنه جوړوونکی	ننداربنود
سرنوشت ساز	سرنوشت جوړوونکی	برخليك ساز(ی)
بهانه ساز	پلمه جوړوونکی	پلمه ساز، پلمه ګر
زندګی ساز	ژوندجوړوونکی	ژوندساز(ی)
دندانساز	غاښ جوړوونکی	غاښ ساز(ی)، غاښ رغاند
شانه ساز	ـ	ږمنځ سازی
شمع ساز(شمعريز)	ـ	شمرغاند
حماسه ساز	حماسه جوړوونکی	مېړنی،توريالی،بولنبول
باز ساز	سوخت وساز، مېټابولېزم	بيارغاند
چاره ساز	ـ	چاره ساز، کارساز، چاره ګر
شمشير ساز	ـ	تورپښ
چاقو ساز	ـ	چاکوګر، چاړه ساز
مبل (موبل) ساز	ـ	وتري ساز، ترکاڼ
آهنګ ساز	کمپونېست	سندر ساز
لانه ساز	ـ	ځاله، رغی

بسیار خوار (پرخور)	ـ	نسو، نسور، خېټو، خېټور، ډېرخور
مرده خوار(لاشخور)	ـ	گورگټی، درنگه خور
مردم خوار	ـ	سړیخور

۶ - په خوار - او - خور روستاړو پارسي بېلگونه بې استثنا په (- خور) پښتو کېدای شي، ځکه د سړیخور - سودخور، بډیخور، ځیره خور غوندې بېلگې مخکې له مخکې تیارې په گړنۍ پښتو کې لرو، پراختیا موندلی بڼه یې، لکه په رشوت خوری او خویش خوری کې پر (بډې خوري) او (خپل پالنه) ژباړل کېدای شي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گیاه خوار	گیاه خوړونکی	گیاخور
گوشتخوار	غوښه خوړونکی	غوښخور
جهانخوار	نړۍ خوړونکی	نړیخور
مفتخوار	مفتخور	تیار خور
انسان یا آدم خوار	سړی خوړونکی	سړیخور
نشخوار	ـ	شخوند
میخوار	شرابخور	شرابي
قسم خور	قسم خوړونکی	قسم خور، سوگند خور، لووړی
سرخور	سرخوړوونکی، سرخوړلی	پس مرگي (زېږېدلی)
رشوه خوار(رشوه ستان)	بډیخوړونکی	بډیخور
جیره خوار	جیره خور	ځیره خور
سود خوار(سودخور)	سودخوړونکی	سودخور
غصه خور	غمېدونکی، زړه خوړینی، غمزغمی	
معاش خوار(ـخور)	معاش خور	تنخا خور
شیرخوار	شودې خوړونکی	تیروی، شودېخور
ماهیخور(ـخوار)	ـ	ماهی خورك

۷ - په – سوز روستاړی پارسي بېلنگو نه هم په همدې روستاړي پښتو کېدای شي، ځکه- سوز - سوځ پښتو کړولۍ هم بلل کېږي، په بله وینا، د دواړو نژدې خپلوانو ژبو تر منځ تاریخي تړاو لري.

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خانمانسوز	کورنۍ سوزوونکی	اورګډی، کور ګډی
آتشسوز	اوربلوونکی	اورګډی
جگر سوز	ځیګر سوزوونکی	ځیګر سوز
دلسوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند ، خواخوږی
خود سوز (جانسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسواند ، ځانویجاړی، ځانسوز
هستی سوز	ژوند سوزوونکی	هستی سوز ، ژوندسوز
زندگی سوز	-	-
جهانسوز	نړۍ سوزوونکی	نړی سوز ، جهانسوز
دلسوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند ، خوا خوږی
ناسوز (نسوز)	نه سوزېدونکی	ناسوند
خرمن سوز	درمند سوزوونکی	درمن سوز
جانسوز (خودسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسوز
خام سوز	خام سوځلی	اوم سوی

۸ - په - کن او - کننده روستاړي (پارسي) بېلګونه له هماغې ډلې څخه دي چې هم ډېر دي او هم يې پښتو اندولونه ډېر لږ پر نورو روستاړو بدلېدای شي. که څه هم له تاريخي پلوه ټولې اريايي ژبې د عربی (**فعل**) پر وړاندې دوې کړولۍ يا بنسټونه لري. کن (کول) او کر(کړل)، مګر، لکه څنګه چې له مخه وويل شول، يوازې پارسي ژبه ده چې هغه د روستاړي په بڼه هم کاروي او د نورو ژبو غوندې پښتو هم اړ وځي چې هغه پر کوونکی يا ـ ونکی يا نورو کړنو ميزو روستاړو (فعلي پسوندو) واړوي، په ليکلړ کې يې وګورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارکن (فعال)	فعال، کارکن (پ)	کارنده،تکړه، کارمن
بازی کن	لوبی کوونکی	لوبغاړی
اشتراك كننده	ګډون کوونکی ـ	برخه اخېستونکی، برخوال، ګډونوال
وانمود كننده (نموددار)		ښکارندوی
رهبری کننده	رهبری کوونکی	لارښود
خفه کن	خپه کوونکی	زندۍکوونکی، سابندی
گمراه کن ـ کننده	گمراه کوونکی	بيلارې کوونکی

تهیه کننده	تهیه کوونکی	تیاروونکی، برابروونکی
خوردکننده	وړوکی کوونکی	ماتوونکی، دړې وړې کوونکی
کارکن	کارکن (پښتونخوا)	کارندوی (اکټیو پسټ)

۹ - په - ده او - دهنده روستاړو پارسي بیلنګو نه له پخوا نه هم ډیر وه او نن پسې نور هم مخ پر زیاتېدو دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرمانده	قوماندان	بولندوی
مدادپاکن	پنسل پاك	وچکنپاك
بهره ده	استثمار شوی	زبېښلی
سازمان ده (دهنده)	سازمان ورکوونکی	سازمانوونکی
سمتده (دهنده)	لوری ورکوونکی	لورسیخی، لورښود
وام ده (دهنده)	پور ورکوونکی	پورروړی
خاتمه ـ پایان دهنده	خاتمه ورکوونکی	پای ورکوونکی
ضربه دهنده	ضربه ورکوونکی	ګوزارورکوونکی، ځبند
عبرت دهنده	عبر ورکوونکی	لوستندوی
اخطار دهنده	خبرداری ورکوونکی	ګواښنده، ګواښګر، ګواښګرندی
بیانیه دهنده	ویناکوونکی	ویناوال
ازار دهنده	ازارورکوونکی	ازاروونکی، ځوراند
زجر دهنده	زجرورکوونکی	ازاروونکی، ځوراند
شکنجه دهنده	شکنجه ورکوونکی	شکنجه مار، سپېتاند

۱۰- په - جو یا - **طلب** روستاړي جوړشوي پارسي بېلنګونه هم نن سبا لړو ډیر مخ پر زیاتېدو دې، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ستیزه جو (ستیزګر، جنګره)	ـ	جګړه مار
صرف جو	ـ	سپماګر
آبجو	ماهي	کب
صلحجو	سوله غوښتونکی	روغه وال، سوله من
کینه جو (کینه توز)	کینه کښ	رخن، ګرجن

هنر جو	_	هنرمند
پيکار جو	جنگ غوښتونکی	جنگيالی، مېړنی
رزمجو	_	_
مرکز جو	_	منځئ هڅی
دلجو	_	خواخوږی، زړه سواند
فرصت جو	لټوونکی	څوگير
توسعه جو	پراختياغوښتونکی	پراختياپال، پراختياهڅی
برتری جو (تفوق طلب)	لوړتيا غوښتونکی	لوړهڅی
حقيقت جو (حقيقت ياب)	حقيقت لټوونکی	رښتيا پال
ماجرا جو (مخاطره جو)	ماجرا غوښتونکی	غرغره يي، بلا غواړی، بلاپېړی، ډانگه يي
نوجو	نوی غوښتونکی	نوهڅی، نوپال
استفاده جو (سودجو)	استفاده کوونکی	شوکمار، سودپال
بهره جو	استثمارگر	زبېښاکگر
فتنه جو	فتنه غوښتونکی	پتنه گر
دانشجو	محصل	زده کړيال، شاگرد
نامجو	شهرت غوښتونکی	نومپال
پناه جو	پنا غوښتونکی	پناغاړی، شوغاړی
عيب جو	_	ويارسپړی، ويارغاړی
بهانه جو (بهانه گير)	پلمه ساز(ی)	

۱۱- پ - انداز - يا - افگن روستاړی پارسي بيلنگونه هم بايد تروسې وسې د لنډوالي او آسانۍ آر (اصل) ته په پام سره پر نږه انډولونو واړول شي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
راه انداز(ی)	پرلاره اچوونکی	رامنځته کوونکی (رامنځته کړن)
خانه بر انداز	کوررنگی	کور گډی، کور ورانی
پس انداز	پس انداز	پاسره، سپما، زېرمه
سر انداز	سرانداز	مخپوښ (غالۍ)
خاك انداز	خاك انداز	ټتۍ

راکت انداز	راکت انداز	توغند ارتی
جغله انداز	کریړاچوونکی	کاړارتی
سکه انداز (اتومات)	سکه اچوونکی	سکه یي
شرانداز	شراچوونکی	پټنه گر- اورگډی
نظر انداز (چشم انداز)	نظرانداز (کول، له پامه غورځول- پ)	کتنه، پاملرنه (ستر گارت)
چاپ انداز	لوبغاړی	وزلوبغاړی
دهشت افگن (تروریست)	دهشت گرد (پ)	ترهگر
دژافگن	-	کوټ ماتی
شیر افگن	زمری غورځوونکی	زمرماتی
سایه افگن	-	سیورارتی

۱۲- په - آمیز روستاړي پارسي ستانومیز بېلنگونه (صفتي مشتقات) هم له پښتو ژباړنو لوری لودن ورکوي او پر ډېرو گرانونډ ولونوېې راړوي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فاجعه آمیز	د فاجعې ډك	بخولیز، ناتاریز
قهر آمیز	له قهره ډك	قهرژلی
افتضاح آمیز (فضیحت آمیز)	له شرمه ډك	شرمېدلی، رسوا
نصیحت آمیز	-	ورموزمه
صلح آمیز	له سولی نه ډك	سوله ییز، روغه ییز
غرض آمیز	غرضي	موخیز، دښمنانه
مسالمت آمیز	له مسالمته ډك	سوله ییز، روغه ییز
هیجان آمیز	هیجانی	پاروونکی، پارند
محبت آمیز	له مینې ډك	مینه وړی
خصومت آمیز	-	دښمنانه
سحر آمیز	له سحر نه ډك	جادوگرانه
گله آمیز	له گیلی نه ډك	گیله من، ماښیجن
شرارت آمیز	-	اورپکوزمه
طنز آمیز	له طنزه ډك	لغازي
طعنه آمیز	له پېغوره ډك	پېغور ډوله
شفاعت آمیز	خیر خواهانه	نرمښتي

شکایت آمیز	له ګیلې ډك	پلپوټډوله
شهوت آمیز (انګیز)	-	خاربښتي
توهین آمیز (تحقیر آمیز)	له سپکاوي ډك	سپکاوي وزمه، خندنی
انتقاد آمیز	انتقادي	نیوکډوله
افتحار آمیز	له وياړه ډك	وياړلی، وياړمن
مبالغه آمیز	-	ښندیز
شګفت آمیز (-انګیز)	اریانوونکی	هېښنده
شتاب آمیز (عجولانه)	-	بېړنوزمه، بېړنی
جنایت آمیز	-	جنایتکارانه
مسخره آمیز	-	خندیوزمه، خندنی
کفر آمیز	-	کفروزمه

۱۳ - په - آور روستاړی پارسي بېلګونه د نورو چار نومیز بېلګونو غوندې زیاتره پښتو ژباړن او لیکوال د (راوړونکي) په زیاتولو پښتو ته رااړوي او هیڅ په دې پسې سرنه ګرځوي چې روان، لنډ او اسان انډول ورته پیدا کړي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درد آور	دردوونکی	دردناك
رنج آور	رنځوونکی	ځورند، خواشینی کوونکی
خوی آور (عرق آور)	-	خولن، خوله ماتی
هیجان آور	پاروونکی	پارند
یاد آور	یادوونکی	یادوړی
زبان آور	زباندار	ژبور
دلاور (دلیر)	دلاور	زړور
فراهم آور	-	تیارګر
اشتها آور	اشتها راوړونکی	لوهن، خورمنځی
شرم آور	شرم راوړونکی	شرمور، خنګن
سرسامه آور	-	سرساموونکی، سرساموزمه
خجالت آور	شرم راوړونکی	شرمور، خنګن
سقط آور	-	سپیازور
سکر آور	مخدر	نشه ییز، نشه یي

حمله آور	حمله کوونکی	یرغلگر
بار آور(بارور)	مثمر	ېېبرور
نشاط آور	ـ	خوښند
نام آور(نامور)	نامدار	نوماند، نومور
آشك آور	اوښکی بهوونکی	اوښکن، اوښلن
رزم آور	جګړه مار	جنګیالی
خنده آور	ـ	خنداوړ، خندیوړ
زور آور	قوی	زورور
جنگ آور	جګړه مار	جنګیالی، جنګیالی
ننگآور	ننګین	شرمور
پیام آور	پیغام راوړونکی	استوزګر، استازی
شگفتی آور، شگرف آور	اریانوونکی	هېښنده
مژده آور	زېری کوونکی	زیریګر، زیریګرندی
عطش آور(عطشه آور)	تنده راوړنکی	تندوړی، تندغری
اختناق آور	خپګان ډکی	زندیګرانه

۱۴- په - شکن روستاړی پارسي بېلګونه په اسانه کېدای شي، په مات یا ماتی والا پښتو بېلګونو، په بله وینا، ترړګونو (ترکیبونو) وژباړل شي، نه په - ما توو نکي چې د لنډون او اسانۍ آر له منځه وړي او ویونکی ترې هماغه پارسي انډول زیات خوښوی . حال دا چې په ګړنۍ پښتو کې نظرماتی، اودس ماتي، سر ماتی او غاښ ماتی، روژه ماتی غوندې انډولونه يې له پخوا دود لری، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
زنجیر شکن	زنجیر ماتوونکی	زنځیر ماتی
سنگ شکن	تیږه ماتوونکی	کاڼي ټك
دندان شکن	غاښ ماتوونکی	غاښ ماتی
کمر شکن	ملا ماتوونکی	ملا ماتی
سرشکن	سرماتوونکی	سرماتی
لشکرشکن	لښکر ماتوونکی	لښکر ماتی
توبه شکن	توبه ماتوونکی	توبه ماتی
وضوشکن	اودس ماتوونکی	اودس ماتی

دشمن شکن	دښمن ماتوونکی	دښمن ماتی
ناوشکن	کشتۍ ماتوونکی	بېړۍ ماتی
بت شکن	بت ماتوونکی	بوت ماتی
باد شکن	بادماتوونکی	باد ماتی
موج شکن	موج ماتی	څپه ماتی
عهد شکن (پیمان شکن)	وعده خلاف	ژمنماتی
سوګند شکن	ـ	سوګندماتی
چوب شکن	دلرګوماتوونکی	لرګبه
ناشکن	ناماتېدونی	ناماتی
زود شکن	ژرماتېدونی	ژرماتی
استخوان شکن	هډماتوونکی	هډماتی

۱۵- په - مند روستاړی پارسي ببلنګونه هم ډېر پښتو ژباړونکي او لیکونکي د - لرونکی په ملتیا پښتو کوي. حال دا چې په - وال او - من یا مند غوندې لنډو اسانو ببلنګونو ډېر ښه ژباړل کېدای شي. ځکه - من او - مند د دواړو ژبو ترمنځ ګډون لري، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارمند	مامور	کارمن، کارمند
علاقه مند	علاقه لرونکی	مینه وال، لیوال
غنامند	غني	بډای
دردمند	دردمند	دردمن
هنر مند	ـ	هنرمند
نیرومند	قوي	ځواکمن، پیاوړی، غښتلی
زورمند	قوي	زورور، ځواکمن
فرهمند	ـ	ځیرك، ویښیار
هدفمند	هدف لرونکی	موخن
سعادتمند	سعادتمند	نېکمرغه، نېکبخت
آرزو مند	ارزو لرونکی	هیله من
نیاز مند	اړتیا لرونکی	لاس اړی، اړ، اړجن، اړمن
آزمند	حرص لرونکی	سرابښ، کاز من، اسوېلاند
بهره مند	برخه لرونکی	سودمن، برخمن
سودمند	ـ	سودمن، سودمند

برومند	مثمر	یېبرور، یېبره من
آبرومند	ابرومند	پتیال، پتوال، پتمن

۱۶ - په - آلود پارسي جوړښتونه هم ټکي پر ټکي پښتو ته راړول اړين نه دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
غرض آلود	له غرض نه ډك	موخيز، غرضانه
گل آلود	په ختو ککړ	په ختو، چکړ، خړ، لبت پبت
خاك آلود	له خاورو نه ډك	لوغړن، سپېره، گردجن
دود آلود	له لوگی نه ډك	دودجن، لوغړن، لوگن
درد آلود	له درده ډك	دردناك، خوږند
غم آلود	له غمه ډك	غمجن، غم لړلی، ویرلړلی
قهر آلود	له قهره ډك	قهرژلی ـ قهروړی، ځاځېدلی
چرك آلود	مردار	خیرن، نون
غضب آلود	غضبناك	پرغزي
آشك آلود	له اوښكو ډك	اوښكن، اوښلن
آبر آلود	له وريځو ډك	وريځ، اوريځ
خواب آلود	له خوبه ډك	خوبولی، خوبوړی، خوبجن
خون آلود	په وينو ککړ	وينی ککړ، وينړی
کف آلود	ځگن	ځگلن
زهر آلود (زهر آگين)	له زهرو نه ډك	زهرجن، زهرژلی
خاکستر آلود	ايرن	په ايرو ککړ، لوغړن
گرد آلود	له گردو ډك	گردجن، گرزن، دوړن
غبار آلود	ـ	ـ

۱۷ - په - خواه روستاړی پارسي بيلنگونه د - طلب او - جو هغوته ورته دی او په همدې توگه ورته وړ پښتو انډولونه موندلای شو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودخواه	مغرور	ځانغاړی، غاور
دادخواه	عدل غوښتونکی	غاوچي، پريادي

تجزیه خواه	تجزیه - بیلتون غوښتونکی	بیلتونپال
بشرخواه	بشر غوښتونکی	وګړمین، وګړپال، بشردوست
وطنخواه	هیواد غوښتونکی	هیوادمین، هېوادپال
ترقیخواه	ترقی پسند (پ)	پرمختګ مینی
هوا خواه	هواخواه	مینه وال، لېوال، پلوي
جاه طلب	_	پوړۍ پال
خیرخواه	خیر غوښتونکی	نېکپال
نیکخواه	رر رر	نېکپال
کینخواه	کینه کوونکی	کینه کښ، ګرجن، رخن، کینه ناک، کیخن
بدخواه	بدخواه	بدورد
ملت خواه	ملت غوښتونکی	ولسپال
آزاد یخواه	حریت پسند (پ)	آزادیپال، آزادلوښی، خپلواکي مین
عذرخواه	_	ننواتی

۱۸- په - نورد - پیما او - ګرد - روستاړی جوړ شوي پارسي بېلنګونه هم پښتو ژباړونکو ته لږو ډېر ستونزمن بربښي او په ناسم ډول یې کله په - وهونکی او کله په - ګر ځېدونکی والا بېلنګونو پښتو ته راړوي. یوازې پرمخ تللې بڼه یې (- نوردي) پر- چلند اړولې، لکه: هوا نوردي (هوایی چلند) چې د اروابناد ارسلان سلیمی جوړونه ده:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
رهنورد	لاروهونکی	لاروی
کوهنورد (کوهګرد)	د غره ګرځېدونکی	غرګرځی
بیابان نورد (ـګرد)	بیدیا ګرځېدونکی	بیدیا ګرځی
صحرانورد	_	_
هوانورد (خلبان)	هوا ګرځیدونکی	هوا ګرځی، پیلوټ، الوتاند
جهان نورد (جهانګرد)	نړۍ ګرځېدونکی	نړیګرځی، نړۍ ګرځند
فضانور د	ستورمزلی	هسك یونی، تشیالیونی
کیهان نورد	_	_

۱۹- په - فروش روستاړي پارسي بيلنگونه هم زياتره ژباړونکي پر (خر ښوونکي) هغو راړوي او په لوی لاس يې اوږدوي او گرانوي، حال دا چې پر - پلور يا - پلوري - والا او داسې نورو ډېر روان ژباړل کېدای شي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گهر فروش	جوهري	گوهري
گلفروش	گل خرښوونکی	گل والا، گلپلوری
ذغال فروش	سکاره خرښوونکی	سکاره والا
چوب فروش	لرگي خرښوونکی	لرگبه، لرگي والا
دستفروش	لاس پر لاس پلورونکی	لاسپلوری
آردفروش	اوړه ښرخوونکی	اوړبه، اوړه والا
سبزی فروش	سبزي خرښوونکی	ساگ پلوری
برنج فروش	وربجې پلورونکی	وريجې والا
نمك فروش	مالگه پلورونکی	مالگه والا
وطنفروش (ميهن فروش)	هېواد پلورونکی	هېواد پلوری
وجدان فروش	وجدان خرښوونکی	وجدان پلوری
خود فروش	ځان خرښوونکی	ځانښکاری، ځانپلوری
عمده فروش	عمده خرښوونکی	ټولپلوری
پرچون فروش	پرچون خرښوونکی	ټوکپلوری
ميوه فروش	مېوه خرښوونکی	مېوه پلوری

۲۰- په، بان او ـ وان روستاړي پارسي بېلنگونه پر ـ به او ـ وان او داسې نورو ډېر ښه اړول کېدای شي. ښاغلي ژباړونکي دې دا وروسته ببلگې په پام کې ونيسي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پاسبان	ـ	ښوکيوال، ساتندوی
سرپاسبان(پوليس)	ـ	يو پوليسی افسر، سرښارندوی
ساربان	د کاروان مشر	ښاروان، جوپه مشر
زندانبان	د زندان مشر	بنديوان، زندانوان
پادوان	پاده وان	غوبه، گوروان

قلعه بان	ـ	کلا ساتونکی
شتربان	اوښ والا	اوښبه
پیلبان	پیل ساتونکی	پیلوان
گله بان	رر	رر
بادبان	بادبان	بادوان
میزبان	ـ	کوربه
ناوسروان	ـ	سمندري تورن
آسیابان (آسیاوان)	ـ	ژرنده گړی
دیده بان	ناظر	څارو، څارونکی، کتونکی
شبان (چوپان)	ـ	شپون
رسد بان	لوراند	څارند (تورن پولیس)
باغبان	باغوان	بڼوال
دربان/دروازه بان	دروازه وان	ځوکیوال، ورساتی، وربه
سايبان	ـ	کېږدی، چتر
سایه بان	ـ	چتر، تجیر
مهربان	ـ	مهربان، مهروان (مروت)
موټروان	موټرچلوونکی	چلوونکی ـ گاډي والا
جهانبان	ـ	نړیواك، واکمن، خدای
پشتیبان	ملاتړکوونکی	ملا تړی
مرزبان	ـ	بریدساتی، ځوکیوال، څارندوی
نرد بان	زینه	ښل
نگهبان	ساتونکی	ساتندوی، ځوکیوال
جنگلبان (جنگلدار)	-	ځنگلوان

۲۱- په - گرا او - گرایی، - پرست او - پرستی، - دار او - داری، دغه راز - سالار - سالاری او یا پسند - پسندی چې لاتیني او المانی انډولونه یې ایزموس او انگریزي هغه یې - ایزم او - ېست دي، نن سبا په ځانگړې توگه د نوي پرمختللي نړۍ لید او نوې پوهنې د نومونپوهنې (ترمینالوجی) یوه غوره برخه جوړوي. په پښتو کې زیاتره د (پښتونواله) په بېلگه پر - واله او - وال اړول کېږی. لکه پانگواله او پانگه وال چې ناسم ډول یې پانگوالي هم دود شوی دی. ناسم په دې چې په نورو ورته- ایزمونو کې روان نه راځي او دیو رنگوالي له کبله باید تروسې وسې هر ځای- ایزم- پر-واله واړول شي، لکه:

پارسي	انگرېزي	پښتو
اصلاح گرا	رېفورمېست	سمونپال(ناسم:اصلاپال
همگرایی	_	هملاري، همهڅي
همگرا	_	هملاری
سرمایه داری	کپیتالېزم	پانگواله
سرمایه دار	کپیتالېست	پانگوال
وطن پرستی	پاتریوتېزم	هېوادواله - هېواد پالنه
وطن پرست	پاتریوت	هېوادپال
ملت پرستی _ گرایی	نیشنلېزم	ولسواله، ولسپالنه
ملت پرست _گرا	نیشنلېست	ولسپال
جامعه گرایی	سوسیالیزم	ټولنواله
جامعه گرایی	سوسیالېزم	ټولنواله
جامعه گرا	سوسیالېست	ټولنوال
جامعه گرای تخیلی	-	انگیریزه ټولنواله
- ی تخیلی	اوتوپین	انگیریز ټولنوال
واقع گرایی	ریالېزم	رښتینواله
واقع گرایی نو	نیوریالېزم	نوې رښتینواله
واقع گرا	ریالېست	رښتینوال
واقع گرا_ی نو	نیو_ ریالېست	نوی رښتینوال
گروهه گرایی/ مرد مداری	کمونېزم	پرگنواله
گروهه گرا	کمونیست	پرگنوال
مدرس گرایی	سکولاستېزم	ښوونځیواله
کثرت گرایی	پلورالېزم	ډېرواله
کثرت گرا	پلورالېست	ډېروال
کهن گرایی	ارکایېزم(ارخاییزم)	زړواله، زوړپالنه
کهن گرا	ارکاییست	زړ وال، زوړپال
طبیعت گرایی	نیچرالیزم (ناتورالیزم)	پنځواله
طبیعت گرا	نیچرالېست	پنځوال
ذهن گرایی	سبجکتیوېزم (سوبیکتیوېزم)	خپل اندواله
ذهن گرا	سبجکتیوېست	_ وال
رفتار گرایی	بهیورېزم	چلندواله

رفتار گرا	بهیوریست	چلندوال
خرد گرایی	ریشنالېزم (راسیونالېزم)	سولواله
خردگرا	راسیونالېست	سولوال
تقدیر گرایی	فتالېزم	برخلیکواله
تقدیر گرا	فتالېست	برخلیکوال
بهره گرایی	اتیلیتاریانېزم	ښیګڼواله
بهره گرا	اتیلیتاریانېست	ښیګڼوال
آینده گرایی	فیتو رېزم	راتلونواله
آینده گرا	فیتو رېست	راتلونوال
جهان گرایی	انترناسیونالېزم	نړیواله
- گرا	انتر ناسیونالېست	نړیوال
خود گرایی	اېگویېزم	ځانواله، ځانځاني
خودگرا	اېگوېست	ځانوال
جمع گرایی	کولکتیوېزم	غونډواله
جمع گرا	کولکتیوېست	غونډوال
اراده گرایی	والنترېزم	وېلاړواله
اراده گرا	والنترېست	وېلاړوال
الحاد گرایی	اتایېزم	بیدیني ـ بیدینواله
الحاد گرا	اتایېست	بیدینه
قوم گرایی	ـ	ټبرواله، کامولي
قوم گرا	ـ	ټبروال ـ پال
سمت گرایی	ـ	سیمه واله
اسلامگرایی	اسلامېزم	اسلامپالنه، اسلام پالي
اسلام گرا	اسلامېست	اسلامپال
چپ گرا	ـ	کیڼوال، چپی
راست گرایی	ـ	ښي اړخي، ښیواله، ښیلاسي
راست گرا	ـ	ښیوال، ښي لاسی
بنیاد گرایی	فندامېنتالېزم	بنسټواله، بنسټپالي
بنیادگرا	ـ	بنسټپال
شخصیت پرستی	(کیش شخصیت)	وګړه پالي
بیگانه پرستی	ـ	پردی پالي

خود پرستی	ـ	ځانپالي
عقب گرایی	رېکشنري	شاتګواله ـ شاتګ
عقب گرا	ریکشنیر	شاتګپال، شاتګی
موقع شناسی	اپورچونیزم (اپورتونیزم)	ورځچاري
موقع شناس (اپورتونیست)	اپور چونېست	ورځچاری
نماد گرایی	سېمبولېزم	انځورواله، ښارمه واله
نمادگرا	سېمبولېست	پیلامپال، ښارمه وال
شکل گرایی	فورمالیزم	جولیزواله
شکل گرا	فورمالېست	جولیزوال
انسانگرایی	هومانېزم	بشر واله، وګړواله
انسانگرا	هومانېست	بشروال، وګړوال
فردگرایی	انډیویډوالېزم	ځانګړواله
فردگرا	انډیویډ والېست	ځانګړوال
پندار_انگار_گرایی	ایدیالېزم	انګېرواله
پندار_انگار_گرا	ایدیالېست	انګېروال
ماده گرایی	ماټریالېزم	توکیزواله
ماده گرا	ماتر یالېست	توکیز وال
پدیده گرایی	فېنومېنالېزم	پدیده پالي
پدیده گرا	فېنومېنالېست	پدیده پال
شتاب گرایی	تاچېزم	تلوارواله، بېړنواله
شتاب گرا	تاچېست	تلواروال، بېړنوال
سبك گرایی	ستایلېزم	سبکواله، لېلپالي
سبك گرا	ستایلېسټ	لېلپال
نفس گرایی	سولیپسېزم	ځانواله
نفس گرا	سولېپېست	ځانوال
تعالی گرایی	سوپریماتېزم	پورتواله
تعالی گرا	سوپریماتېست	پورتوال
جامعه شناسی گرایی	سوسیولوجېزم	ټولنپوهواله
جامعه شناسی گرا	سوسیولوجېست	ټولنپوهوال
روانشناسی گرایی	پسیولوجېزم	ساپوهنواله
روانشناسی گرا	پسیولوجېست	ساپوهنوال

نسبی گرایی	ریالتیوېزم	پرتلواله
نسبی گرا	ریالتیوېست	پرتلوال
نیستی گرایی	نېهیلېزم	نشتواله
نیستی گرا	نېهیلېست	نشتوال، نشتاند
عینی گرایی	ابجکتیوېزم	رښتیاواله
عینی گرا	ابجکتیوېست	رښتیاوال
مصلحت گرایی	پرگماتېزم	سازښتواله
مصلحت گرا	پرگماتېست	سازښتوال
بدوی گرایی	پرېمیتیوېزم	بیدیایي واله
بدوی گرا	پریمېتیوېست	بېدیاییوال
عنعنه گرایی (سنت گرایی)	ترادیسیو نالېزم	دودیزواله
عنعنه گرا (سنت گرا)	ترادیسیونالېست	دودپال، دودیزوال
تاریخ گرایی	هېستورېزم	تاریخواله، پېښلیکواله
تاریخ گرا	هېستورېست	تاریخپال، پېښلیکپال
وجود گرایی	اکزیستنسیالېزم	هستیواله، هستیپال
وجود گرا	اکز یستنسیالېست	هستیوال
برتری گرایی (جویی)	هژ مونېزم	لوړتیاواله
برتري گرا	هژ مونېست	لوړتیاوال، لوړتیاپال
انتقام گرایی (جویی)	رېوانشېزم	غچواله
انتقام گرا	رېوانشېست	غچوال
تصفیه گرایی	پیورېزم	سپېڅا نه، سپېڅلواله
تصفیه گرا	پیورېست	سپېڅلوال، سپېڅاند
همنوا گرایی	کونفورمېزم	یورنگواله
همنوا گرا	کونفورمېست	یورنگوال
جهان وطن گرایی	کوسموپولیتېزم	نړې هیواد واله
جهان وطن گرا	کوسمو پولیتېست	نړۍ هیواد وال
نقد گرایی (انتقاد)	کرېتېسېزم	کره کتنپالي
نقد گرا	کرېتېسېست	کره کتنپال
واپس گرایی	دېکاد ېنس	وستروواله
واپس گرا	دېکادېنست	وستروال
جزمی گرایی	دوگما تېزم	ټینگواله

جزمی گرا	دوگماتېست	ټينگوال
آموز شگرایی	ایجو کشنالېزم	ښوونواله
آموز شگرا	ایجوکشنالېست	ښوونوال
گریز گرایی	ابسکاپېزم	تیښته واله
گریز گرا	ابسکاپېست	تیښته وال
اروپا گرایی	یوروپانېزم	اروپايي واله
اروپا گرا (اروپا مشرب)	یوروپانېست	اروپايي وال (-گروهی)
تعصب گرایی	فناتېزم	تنگليدي
تعصب گرا	فناتېست	تنگلیدی
اوج گرایی	اسمایېزم	هسکواله
اوج گرا	اسمایېست	هسکوال
هرج و مرج گرایی	انارشېزم	اړدوړواله
هرج و مرج گرا	انارشېست	اړدوړوال
مطلق گرایی	ابسولوتېزم	جوتواله (بشپړواله)
مطلق گرا	ابسولوتېست	جوتوال (بشپړوال)
تجرید گرایی	ابسترکشنېزم	گوښیواله
تجرید گرا	ابستر کشنېست	گوښیوال
زیبایی گرایی	استتېزم	ښکلاییزواله
زیبایی گرا	استیتېست	ښکلا ییزوال
ذره گرایی	اتومېزم	ککواله
ذره گرا	اتومېست	ککوال
قهرمان گرایی	هیرویېزم	اتلیواله،اتلپالنه
قهرمان گرا	هیرویېست	اتلیوال،اتلپال
توهم گرایی	الوشېزم	ترهواله
توهم گرا	الوشېست	ترهوال
تصویر گرایی	اېماجېزم، ایماژیم	انځوریزواله
تصویر گرا	اېماجېست	انځوریزوال
دور نما گرایی	لندسکایېزم	لرلیدو واله
دور نما گرا	لندسکایېست	لرلیدوال
شیوه گرایی	منرلېزم	ځاندودواله، لېله واله
(سبك) شیوا گرا	منرلېست	ځاندودوال، لېله وال
مثبت گرایی	پوزیتیوېزم	شتواله

مثبت گرا	پوزیتوېست	شتوال
مثبت گرایي نو	نیو ، پوزیتیوېزم	نو شتواله
مثبت گرای نو	نیو ، پوزیتیوېست	نو شتوال
شهری گرایی	اوربانېزم	ښاریواله
شهرگرا	اوربانېست	ښاریوال
خیالي - انگارگرایی	اوتوپانېزم	انگېریاله
خیالي - انگارگرا	اوتوپانېست	انگېر یال
جدایي گرایی	اپارتاید	بېلواله
جدایي گرا	_	بېلوال
نژاد پرستی	راسېزم	نژاد پالنه نژاد پاله، توکمپالي
نژاد پرست	راسېست	نژاد پال، توکمپال

۲۲- په - سالار - سالاری روستاړي پارسي بېلګونه هم د - گرا او - گرایي یا- دار او داري ترڅنګه په ورته مانا ورځ پر ورځ مخ پر ډېرېدو دي چې پښتو یې پر وړاندې-واله -او-واکي هغه دود کړي دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پدرسالاری (مردسالاری)، پدرسالار	پاتریرکال	پلارواکي، پلرواکي (نرواکي)، پلارواك (پلارواکې ټولنه)
مادرسالاری (زن سالاری)	ماتریرکات	مورواکي (ښځواکي)
مادرسالار	ماتریرکال	مورواك (مورواکې ټولنه)
ارباب _ خانسالاری	فیودالیزم	خانخاني، ځمکواکي
دیو انسالاری	بیروکراسي	میرزایواله
قبیله سالاری	ترایبالېزم	ټبرواکي، ټبرواله
جنگ سالاری	جنگ سالاري	جګړه ماري
زمین سالاری، جاگیرداري (پ)	فیودالیزم	ځمکواکي
پاتك سالاری		پاټکواکي
تفنگ سالاری	ټوپك سالاري	ټوپکواکي، ټوپکماري
تنظیم سالاری	تنظیم سالاري	تنظیمواکي، ګوندواکي

شایسته سالاری	-	وړتیا واکي
سرمایه سالاری (سرمایه سالار)	امپریالیزم	پانګواکی (پانګواک)
ارتش سالاری (نظامیګری)	ملیتاریزم	لښکرواله، پوځیواله
نظام سالاری	-	-
ارباب سالاری	اریستو کراسی	برواله ـ بروواکي
مردم سالاری	دېموکراسي	وګړواکي، ولسواکي
جهان سالاری (جهانبانی)	-	نړیواکي
خوان سالار	-	کورمشر، کالخوای
کاروان سالاری	-	ځارواني، جوپه مشري
کاروانسالار		ځاروان، جوپه مشر
سپه سالار (سپهبد)	فول جنرال	سترجنرال
سپه سالاري	-	ستر جنرالي

۲۳- په - ګاه - ګه - ګاهان او -کده روستاړو رغېدلي پارسي بېلګونه (اشتقاقونه) ډېرې زړې او نوې بېلګې لري چې پښتو اېټېمولوجیك او لرغوني انډولونه يې ګت -دك-غالی-غاله-غل-غه-اوخل دي. مګر هرومرو يې يوازې همدغه توني (مکاني) او مهالي روستاړي ځای نیولای نه شي، بلکې- تون، -ستون، -ځ،ځای، -ځی،-جل، -چل او داسې نورېې هم انډول کېدای شي او يو نيم هم ببخي په يوه ساده ويي پښتو کېدای شي، لکه پرتګاه (ګړنګ). کله کله هم په هماغه پارسي بڼه منل کېږي. بشپړ لیکلړ په دې وروسته ډول وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
صبحګاه، صبحګاهان	سهار	سباوون
سحرګاه (ګه)	سحر ګه	شین ګهيځ، سباوون
بیګاه	بیګاه	بېګا
بنګاه	موسسه	سازمان
شامګاه	د ماښام وخت	ماښام مهال، لرمل
شامګاهی	-	ماښامي
بارګاه	بارګاه	دربار، درشل
ارګاه و بار ګاه	جاه و جلال	برم و پرتم

پیشگاه	حضور	پر وړاندې، په مخ کې
شهادتگاه	–	شهادتځای، بلهارځی
جولانگاه	میدان	(ځغل) ډگر
پایگاه	هډه	اډه
خوابگاه	لیلیه	شپېځای/ شپېځی
شبانگاه(شبانگاهی)	–	شومه دم (د شپې)
شب هنگام	–	شومه دم، په شپه کې، د شپې
گاه و بیگاه		وخت ناوخت، گهیځ وماښام
عبادتگاه(مزگت)	عبادتځای	مزدك
پرستشگاه	عبادتځای	مزدك
آزمونگاه	د ازموینې ځای	ازموینځی
آزمایشگاه	لابراتوار	ازمېښتځی
خلوتگاه	خلوتگاه	گوښه (ځی)
بازار گاه	د بازار ځای	بازار
بزمگاه	د خوښۍ ځای	بنډارځی
درگاه	درگاه	ور، درشل
رزمگاه (نبردگاه)	د جنگ میدان	جگړه ځای، جنگغالی
مخفیگاه	د پټېدو ځای	پټونی، پیڅونی
کمینگاه	رر رر	رر رر
آرامگاه	مقبره	مړېستون، ارامځای
کشتار گاه (قتل گاه)	د وژلو ځای	وژنځای، وژنځی
شکنجه گاه	د شکنجې ځای	شکنجه ځای، ځورځای
ایستگاه (ایستادگاه)	درېدځای	تمځی، تمځای
خرمنگاه	د درمند ځای	درمنځی، درمنځای، تلی
اقامتگاه (مقر)	د هستوگنې ځای	هوساینځی، مېشتځی، استوگنځی
اردوگاه(کمپ)	کمپ	پنډغالی
تعمیرگاه	د ترمیم ځای	سمونځی
تفرجگاه	استراحت ځای	هوساینځی، مېله ځای
تفریحگاه	رر	رر رر
رهایشگاه (استراحتگاه)	رر	رر رر
آسایشگاه	رر	رر رر

استراحت گاه	رر	رر رر
رهبانگاه	صومعه	سمڅ، مزدك، دیر
باز داشتگاه	توقیف ځی	اړیځی ـ اړتون، ستنځی
نظرگاه	ـ	لیدټکی، لید توگه
خرگاه	خرگاه	کېږدی، څمغېلی
باشگاه	نایټ کلب	شپه غالی، بنډارغالی
شیر خوارگاه	شیدېخور	روتون
فرودگاه	دکښته کېدو میدان	هوایی ډگر
فروشگاه	فروشگاه	پلورنځی، پلورځای، پلورځی
شکارگاه	ښکارگاه	ښکارځی، ښکار غلی
دانشگاه	ـ	پوهنتون
درمانگاه	درملځی	درملځی
دادگاه	محکمه	نیاوځی، نیاوتون، نیاووالي
پرورشگاه	روزنځی	پالنځی
آموزشگاه	د زده کړې ځای، کورس	زده کړوځی
دستگاه	ـ	دستگاه، کارلوښی
لشکرگاه	لښکر گاه	لښکرکوټ
گره گاه	مقطع	منځی، ځلاري
شبانگاه	شپه	شومه دم، شپې مهال
بازیگاه	ستودیم	لوبغالی
پالشگاه	تصفیه خانه	چاڼځی
قرار گاه(گارنیزون)	قرارگاه	بولنتون
فراهمگاه	د ټولیدو ځاي	پنډ غالی، ټولنځی
کارگاه	کارځی	کارگاه
گذرگاه	گذرگاه	روده، لار، گودر
نمایشگاه	ـ	نندارتون
آرایشگاه	ـ	سینگارځی
گردشگاه	پارك	هوساځای، چکر ځای
گیچگاه	شقیقه	ټېك، ولېږنده
پرشگاه	ـ	ټوپ ځای، الوتځی

بتکده	بتخانه	بودتون
آتشکده	اتشکده	اورتون
خلوتکده	خلوتگاه	گوښه ځی
عشرتکده	د عشرت ځای	چړچه ځی، بنډارځی
ماتمکده	د غم ځای	ویرتون
جنون کده	دارالمجانین	لیونتون
دانشکده	ـ	پوهنځی
پژوهشکده	د ځیړني ځای	ځیړنتون
مزگت	جومات	مزدك
محنتکده	ـ	زیار تون
امیدگاه	د امید ځای	هیله ځای
پیشه گاه (کارگاه)	ورکشاپ	کارځای
هیچگاه	هېڅ وخت	هېڅکله
زیارتگاه	زیارتگاه	زیارت ـ زیارت ځی

۲۴- «-زار» یو بل پارسي توني روستاړی دی چې زیاتره یولړ پخواني ببلنگونه ور پوری اړه لري، خو نوي بېلگی یې نه لیدل کېږی. پښتو انډولونه یې هر گوره راز راز راځي. کله ساده، مشتق، کله مرکب او کله په پور بڼه، لکه: بازار، پیزار؛ پایزار، خو په هر ډول له آره پا افزار دی او پڼه، یا گاولې او موچنې مانا لري:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کار زار	کارځی	جنگ ډگر، جنگغالی، مبارزه
لجنزار (دلدلزار)	لجنزار	پلنډی، بوښته، تمبنی
گلزار	گلزار	گلبڼ
کشتزار	پټی، فارم	کرونده
علفزار	دوښو پټی	وښیانه
شنزار	ـ	شگلنیزه، شگلوړه
سنگزار	ـ	کاڼیزه
شلنگزار	ـ	بوټیانه، ژاخ
بته زار	د بوټو پټی	بوټیانه، ژاخ
خار زار	د اغزو پټی	اغزیانه، ځوزیانه

مرغزار	مرغزار	مرغه، ورشو
چمنزار	چمنزار	چمن
گندمزار	د غنمو پټي	غنمګره
شاليزار(برنج زار)	د شولو پټي	شولګره
نيزار	نيزار	درګه
ريګزار (شنزار)	ريګزار	شګلنه ځمکه، شګلوړه
جنګلزار	ځنګلزار	ځنګل (سيمه)، خاورى
شوره زار	شوره زار	ښوره ماغه، ځلوبی
بازار	–	بازار
بيزار	–	بېزار
ګندنا زار(ګندنه زار)	د ګندنې پټي	ګندنګره، پيازکګره
سبزه زار	کبل زار	مرغه، چمن،ورشو
لاله زار	لاله زار	غاټويانه

۲۵- د«-پر» په مختاړي پارسي بېلنګونه د نورو ډېرو وييونو غوندې ټکي پر ټکي او روان پښتو کېدای نه شي، بلکې پښتو يې پر وړاندې زياتره روستاړي والا بېلنګونه لري، د ساري په توګه له ((درکوه های پر برف زندګی مشکل است)) ((له واورو نه په ډکو غرونو کې ژوند ګران دی)) وژباړو، له پښتو سره اړخ نه لګوي او که يي (په واورينو غرونو کې ژوند ګران دی) وژباړو، نو سمه روانه پښتو ترې جوړېږي. يا (له برکت څخه په ډك کال کې) او (په برکتي کال کې):

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پربرف	له واورو نه ډك	واورين
پرشکوه	له پر تمه ډك	پرتمين
پرکيف	له کيفه ډك	خوندور، په زړه پوري
پرتلاش	کوششي	هڅاند، زيارکښ
پرصدا	–	ځوړن، اوځار
پرسروصدا	له غږوغوږه ډك	ځوږور
پر آوازه (بلند اوازه)	–	نومور، نوماند، نوميال
پرمزه	له خونده ډك	خوندور
پرنيرو (پرقوت)	له قوته ډك	ځواکمن، پياوړى، غښتلی
پردل	شجاع	زړور

پرشور	له شوره ډك	ځوږور، ځوږند
پرکار(پرزحمت)	فعال	ډېرکاری، زیارکښ، هڅاند
پر مسؤولیت	له مسؤولیته ډك	ډېر پازیز، ډېر پازوال
پرگل	له ختو څخه ډك	ککړ، چکړ، ختن
پرگل	له گلو څخه ډك	گلالی، گلبڼ، گلورین
پراشك	له اوښکو ډك	اوښلن
پرغرور	له غروره ډك	ویاړن، ښاځن
پرجوش	له جوشه ډك	مست، اېشند
پرخروش	له خروشه ډك	ځوږور، ځوږند
پرجوش وخروش	له جوش و خروش نه ډك	ځوږنده او خروښنده
پرزرق وبرق	له جل وبله ډك	ځلبلي، جلبلي
پرفیض (پرمنفعت)	له گټې نه ډك	گټور ـ سودمن
پرنفوس (شهر)	له نفوسو نه ډك	گڼ یا ډېر مېشتی(ښار)
پرخور(پرخوار)	ډېر خوړونکی	ډېرخور، نسور، نسواند ، خوراند
پرخوری	ډېر خوړل	ډېرخوري، نسواندي
پرگو(ی)	ډېر غږېدونکی	خبرلوڅ، وېند ، گپاوو
پرگویی	ډېره غږېدا	خبرلوڅي
پرحرف	ډېرغږېدونکی	خبرلوڅ، اپلتند
پرحرفی	ډېرې خبرې	خبرلوڅي
پرچین	له گونځوډك	گونځن، کوت،گونځې گونځې
پرجفا	له جفا ډك	گرگر،زورگر، سرزور(ـی)
پردل	ـ	زړور، زړن
پرگر	پاراگراف	ټوکر (لیك)
پرچانه	ډېر غږېدونکی	اپلتند ،گپاوو
پردماغ	کبرجن	پېسمن، دماغي، غاور
پردور	لرې (ډېر)	لرې، لرواټې
پر درد سر	له سر خوږه ډك	ستونزمن، سرخوږن
پردوام	دوام دار	پاینده، پایښتي، ډېر پایه
پر آب	له اوبو څخه ډك	لوندخیشت، اوبلن
پرافتخار (افتخار آمېز)	له ویاړه ډك	ویاړن، ویاړلی
پرباد	له بادو ډك	بادگین
پربار	له باره ډك	باري، یېبرور، ښبراز

پرمیوه	له مېوو نه ډك	مېوه ور،خولخوندور،خولخوندی
پربرکت	له برکته نه ډك	برکتي
پرجنجال	له جنجاله ډك	جنجالي، شخړيز
پربهره	له گټې نه ډك	گټور، سودمن
پرتپش	له تپشه ډك	هڅند ، هڅاند
پرتجربه	له تجربی نه ډك	ازمايلی،ازمېښتکار،ازمېښتوالا
پرخواب	له خوابه نه ډك	خوبي، خوبن، خوبجن
پر درد	له درده ډك	دردوونکی
پررنگ	له رنگه ډك	ډېر رنگی
پررو	له مخه ډك	سپين سترگی
پر زور	له زور نه ډك	زورور، سرزوری
رشير	له شودو نه ډك	پيوره (غوا)
پرشيب	–	ناهوار
پرغوغا	له غوغا نه ډك	نارام، غوغايی، ځوږن
پرمدعا	–	باتور، لوړ رېبی
پرمعنی	معنادار	ماناوال
پرفسون	له افسونه ډك	اوسونگر،کوډگر
پرفشار	له فشار نه ډك	ترينگلی، ترينگ
پرکين	له کينې نه ډك	رخن، اوښکينی
پرمايه	له ارزښته ډك	ارزښتناك، ارزښتمن، بډای
پرمغز	له مغزو نه ډك	ډېر مغزی
پرنگار	له نقشه ډك	انځورن، انځوريز
پرنقش	رر	رر رر
پرواضح	له څرگندتيا نه ډك	څرگند ، جوت،اوڅار، ډاگيز
پروسعت	له پراختيا ډك	پراخ، وېږ،ارت وبيرت
پرتحرك	له تحرکه ډك	خوځند
پرنور	له نوره ډك	روښان، رڼا ، روڼ
پرطنين	له طنينه ډك	ځوږور، ځوږند ، انگازور
پر آوازه	له اوازی نه ډك	رر رر رر
پرماجرآ	له ماجرا نه ډك	ماجرايی، غر غره يي، لنډغر
پرتلاش	له تلاش څخه ډك	هڅند ، هڅاند
پرازقهرمانی	له قهرمانی نه ډك	ستر اتل

۲۶- په - پیش مختاړی پارسي بېلنګونه (مشتقات) هم کله کله پښتو ژباړونکی له ستونزو سره مخامخوي او سم انډولونه ورته پیدا کولای نه شي. ځکه په ښکاره ډول د - پیش پښتو انډول (وړاندی) دی، مګر کېدای شي (ـمخ) یې هم تشه ډکه کړي او یا یې بل راز یا ساده انډولونه ځای ونیسي، که نه بیا یې په پور بڼه را اخېستل هم کومه ګناه نه بلل کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پیشنهاد	تجویز (پ)	وړاندیز
پیشکی	ـ	پیشکي
پیش پا افتاده	خوشې، بېکاره	ناپامور، پاموتی
پیشدامن		خوابښي
پیشوند (پیشاوند)	شاوندی	مختاړی
پیشرو	مخکې تلونکی	مخکښ، سرغندوی، سرلاری
پیش آهنګ (پیش قراول)	پېش آهنګ	رر رر
پیشوا	پېشوا	بومیا، سرغندوی
(در) پیشواز	ـ	(د-په) هرکلي، درشل (کې)
پیشتاز	ـ	مخکښ، سرکښ، پرمخیونی، سرلاری
پیش آمد	رفتار	چلند
پیش قدم	پېش قدم	مخکښ
پیش قدمی	ـ	مخکېوالی
پیش خور	پېشخور	مخخوری، مهینه خوری
پیش خوری	ـ	مخخوري
پیش قبض	پېش قبضه	ستوه (لکه کتوه)
پیش کش	پېشکش	وړاندیز
پیشدستی	پېشدستي	مخکېوالی، وړاندېوالی
پیشانی	وچولی	تندی، تنډه، وچولی
پیشاب	ـ	متیازې، مېتیازې
پیشتاز	ـ	رر رر
پیشاپیش	ـ	مخکې مخکې، تر ټولو مخکې

پیش اطاقی (پیپش خانه)	_	مخ کوټه، مخنۍ کوټه
پیش آمد	برخورد	(چال) چلند
پیشآمده گی	_	مخکېوالی ـ وړاندېوالی، مخ ډډون
پیش انداز (دسترخوان)	_	کوندری، کوبی، ثمړ، ثمړی
پیش بند (ـگیر)	پېش بند	مخبند
پیشقاب	پېشکاب	غاب، کاب
پیشباز	_	هرکلی
پیشبرد	پېشبرد	پرمخ وړنه
پیش برگ (نو)	_	غوټۍ
پیش بها	بیعانه	بیانه
پیش بین	پېشبین	مخوینی
پیشبینی	پېشبیني	مخویني
پیش پاس (نو)	_	مخنیو
پیش پرداخت	_	پیشکي
پیشتاب	تفنگچه	ټوپکی، تمانچه
پیش تخته	_	ښباك مېز، ښباك ونج
پیشتر	_	مخکې، له مخه
پیش جنگ	_	مخجنګی، سرجنګیالی
پیش خدمت	پېش خدمت	نوکر، مزدور، چوپړی، چپړاسي
پیش خوان	_	ښباك مېز، ښباکونج
پیشداد	_	قانون ساز
پیشدادیان	_	مخینان (لومړنۍ آریاني شاهي کورنۍ او شاهان)
پیشدآوري	پېش قضاوت	مخورمند
پیش دار	مقدمة الجیش	سرلښکر
پیش درآمد	ساخني (پ)	مخکنی ساز، اوورتیورې
پیش رس	مخکې رسېدونکی	مهینه (مینه...)
پیشرفت	_	پرمختګ
پیشرو	مخکې تلونکی	مخکښ، مخیونی
پیش رونده	وړاندې تلونکی	پرمختلونی
پیش روی	پېش روی	وړاندې تګ، پرمختګ

پیش سینه	ـ	ټټر (د کمیس د ټټربرخه)
پیش فروش	ـ	سلم، مخپلور
پیش فنگ	ـ	ټویك تیار!
پیش قراول	ـ	سرلښکر، نظام قراول
پیش قطار	مخکې قطار	سرلښکر
پیش کار	ـ	لاربنود، مشر
پیش کرایه	ـ	پېشکي کرایه
پیشگام	پېشقدم	مخکښ، سرکښ، مخیونی
پیش گفتار	مقدمه	مخنۍ خبرې، سریزه، پیلیزه
پیش گفته	مخکې ویل شوی	نوموړی، یادشوی
پیشگو	اټکل کوونکی	مخویند، وړاندویاند
پیش گویی پیش گویی (پ)		وړاندوینه، اټکل
پیشگیری (جلوگیری)	ـ	مخنیوی
پیش لنگی (پېش دامن)	ـ	پېشبند، مخبند
پیش مزد	ـ	پېشکي لاسباړه
پیش نرفتنی	ناممکن	ناشونی
پیش نما (پیش امام)	پېش امام	امام
پیش نویس (مسوده)	مسوده	لمېسه
پیشه	کسب دنده	ورهنه
پیشه ور	کسبکار	لاسکاری، کسبگر، ورهنگر
پیشی	سبقت	مخکېوالی
پیشیاب	ـ	مختیاری، چمتو
پیشیار	ـ	متیازې، مېتیازنۍ
پیشیاره	ـ	پتنوس
پیشین	قبلی	پخوانی، مخکینی
پیشینه	سابقه	مخکینی، سربل، مخینه
پیشینه دار	سابقه دار (جرمی)	مخینه وال
پیشیان	اسلاف	مخینان، پخواني (پلرونه او نیکونه)
پیش از پیش	ـ	مخکې له مخکې، وار له واره
پیش برآمده		مخ (ته را) وتی
پیش بر آمده گی	ـ	مخ (ته را) وتنه

۲۷- **په - با ، مختاړي** پارسي ستاينومونه او کړولونه (صفات او قيود) ځينې پښتو ژباړونکي په هماغه آره بڼه را پوروي او کله يې ډېر بې خونده را ژباړي، بې له دې چې له ګړنۍ پښتو مرسته وغواړي او روستاړي والا انډولونه ورته پيدا کړي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
باايمان	ايماندار	مېړه، مېړنی
باابتکار	ابتکار لرونکی	نوچاری، نوښتګر
باآب ورنګ	_	ځلبلي، ځلاند، پسوللی، ښکلی، ګلالی
با آب وتاب	_	پتمن، په زړه پورې، په پت وعزت
بااراده	اراده لرونکی	هوډمن
بااساس	اساسی	بنسټيز
با اطلاع (باخبر)	خبر لرونکی	خبر، خبراتر
باانضباط	_	ټينګ موټی
بابرکت	برکت لرونکی	برکتي، له برکت سره
باپشتکار	_	کارند، زيارکښ، ډېرکاری
باحوصله	حوصله لرونکی	پېځيالی، زغمناك
بااتفاق	اتفاق لرونکی	يوموټی، يولاسی
باارزش	ارزښت لرونکی	ارزښتمن، ارزښتناک
باتجربه	تجربه لرونکی	ازمېښتکار، ازمېښت والا
باخبر	باخبر	خبردار، خبر
باخرد	عاقل	پوه، ويښيار
بادرد	بادرده	دردمن
بادرد ورنج	په دردوکړاو	دردمن او رنځن
بااخلاق	خوش اخلاق	نېکخويه
باسواد	باسواد	ليکلوستی، لوستی
بارحم	رحم لرونکی	زړه سواند، لورين، لوراند
باشرف	شريف	پتيال (-ی)، پتمن
باشرم	شرم لرونکی	شرمناك

باحيا	باحيا	حياناك، ماتمخی
باسرشته	ـ	سمبالوونکی، پاك كاری
باسليقه	سليقه والا	خورزونی، خورمنځی
باشهامت	شهامت لرونکی	مېړنی، مېړه، مېړانې والا
باشکوه	له شوکته ډك	شاندار، پرتمين، برميال، ستر
باصفا	ـ	سپېڅلی، پاكزړی
باعاطفه	عاطفه لرونکی	مهربان، لورين، لوراند
باعظمت	شاندار	ستر، پرتمين، برميال
باغيرت	باغيرته	غيرتی، مېړه، مېړنی
باكروفر	دبدبه لرونکی	په ډب وغپ، له برم وپرتم سره
باكمال	دكمال خاوند	تکړه، كمال والا، رسېدلی، وتلی
بامعرفت	معرفت لرونکی	پوه، پېژندوی
بانقاب	نقاب لرونکی	مخپټی
باوجود	باوجود	له - سره سره، سره له -
باوصف	رر رر	رر رر
باوفا	باوفا	وفا لرونکی، پالیال
باوقار	دوقار خاوند	پتمن، درون
باعزت	د عزت خاوند	رر
باهم	(سره) يوځای	ګډ، يو له بله، وبله، ځبله
بايكديگر	رر رر	رر رر
باهمت	باهمته	مېړنی، همتناك
باهوش	عاقل	وېښ، وېښيار
باعشق و علاقه	د عشق او علاقې خاوند	لېوال، مينه وال
بانزاكت	بانزاكته	نزاكت والا
بامزه	مزه لرونکی	خوندور، خورمنی
بالذت	رر رر	رر رر
باتدبير	دتدبير خاوند	پوه، ځيرك
باتربيه	د تربيې خاوند	روزلی، پوولی، دوديال

۲۸ - په – گزار او - گذار "د ترسره کولو" او پرېښوولو په جاج جوړ شوي او جوړېدونکي پارسي بېلګونه په پښتو کې ببخي پر بل ډول بېلګونو اوړي . دا چې دغه دواړه روستاړي يوه مانا او يو راز چار نه لري، نو په کار دي، پښتو ژباړونکي يې هم دغه توپير په پام کې ونيسي. د ساري په توګه نمازګزار لمونځغاړي وژباړي او نمازګذار بيلمانځه. ځينې نو کاري پارسي ژبي ليکوال هم دغه دواړه روستاړي سره ګډوي او يو د بل پرځای يې کاروي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
قانون گذار	_	دوی رغاند، قانوساز
شريعت گزار	شرعی اجراکوونکی	شرعي قانوساز
نمازگزار	لمونځ کوونکی	لمونځغاړی
نمازگذار	لمونځ نه کوونکی	بيلمانځه
سپاسگزار، منت دار	منت بار	پاسللی، مننددوی
شکرگزار	رر رر	رر رر
منت گزار	رر رر	رر رر
منت گذار	احسان اېښوونکی	پاسلونی
امانت گذار		امانت اېږند
خراج گزار	خراج ورکوونکی	کلنګوړی، خراج وړی
باج گزار	باج ورکوونکی	رر رر
احترام گزار	احترام کوونکی	درناوند، درناوګر
ارج گذار	ارزښت ورکوونکی	رر رر
تاجگذار	تاج اېښونکی	خول اېږند، خول اېښواند
تاريخ گزار	تاريخ ليکونکی	پېښليکوال
کارگزار	کارکوونکی	کارمند، کارکړند
آهنگذار	د وسپنې ټېنګونکی	وسپنټېنګی
بيمه گزار	بيمه ورکوونکی	بيمه والا
پايه - بنيان - اساس گذار	بنسټ اېښودونکی	بنسټوال، بنسټګر
خبر گزار(- رسان)	خبر رسوونکی	خبريال، خبررساند
- ي	خبر رسونه	خبري
برگزار(کردن)	دايرکول	داير- جوړ(ول)
حق گزار	حق ادا کوونکی	ښارنوال، رښتياپال

مین (ماین) گذار	ماین اېښوونکی	ماین اېږند
فروگذار	پرېښوول	له پامه غورځول
دورهٔ گذار	عبوري (دوره)	لنډ مهال (پړ)
واگذار (کردن)		ورپرېښوول، ورلېږدول
_(فروگذاشت)	پرېښونه	ناغېړي، پرېښنه
سخنگزار	خبری کوونکی	ویناوال
سرمایه گذاری	د پانگی اچونه	پانگ اچونه، پانگونه
نقطه گذاری	ټکي اېښوونه	لیکننبه، لیکنښې

۲۹ - په - هم - مختاړي جوړ ښتونه هم له هغو بېلنگونو څخه نه دي چې گوندې یوازې په پارسۍ پورې اړه لري. پښتو د(همزولی) او (همغاړی) غوندې هم لږ و ډېر ورته بېلگې لري او په دې توگه ورته په لاسي او قیاسي توگه نوره هم پراختیا ورکولای شو. لکه همرنگ یا همرنگی، هم مهالی(همزمان)، هم ځېلی (همنوع)... مگر ځینې پارسي هغه کېدای شي، پر نورو انډولونو پښتو شي، لکه همسایه د گاونډي، همزیستی (گډ ژوند)، همنوا(همغاړی)، هم آهنگې(همغږی)، همراه (مل، ملگری، همدیگر (یوله بله، وبله، ځبله)، همدست (یولاسی)، همدرد (خوا خوږی)، همزبان (هم ژبی، یوه خوله)، همدل (یوزړی)، همصنف یا همصنی (ټولگیوال)، هم قلعه (کلیوال)، مگر همشهری پر ښاروال ځکه نه شي اړول کېدای چې یوه اداري نومونه منل شوې ده.. نو همښاری یې انډول کېدای شي، نورې بېلگې:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
همسنگر (همرزم) _	همسنگر(ی)	سنگر مل، هممورچلی
همواره، هماره	_	تل، همیشه
هم ارز	یوشان ارزښت لرونکی	همارزی
هم آغوش	_	همغاړی، غېږ پرغېږ
هم اتاق	هم اتاقی	همکوټه، همخونی
هم خانه	_	همکوری، گډکوری، همخونی
همانند	یوشان	یو ډول، یورنگ، ورته
هم آواز (همصدا)	_	هم اواز، هم غږی
هم آهنگ	_	همغږی
هم باز	_	هم لوبی
همدرد	همدرد(پ)	خواخوږی
همگام	ملگری	همگامی، همیونی

هم مجلس	هم مجلسی	همبنډاری
هم بزم	هم بزم	هم بنډار(ی)
هم بستر	–	همبستر(ی)
همبستگی	همبستگی، سره نښتون	پیوستون
همپا	–	مل، همیونی
همپایه (هم ترازو)	همپایه	انډیوال، همپوړی، همپوړی، همڅنګ
هم پشت	–	مرستی، ملګری(همکاری)
همپیاله (هم پیك)	همپیاله	همپیاله
هم پیشه	–	همدندی، همپازی
هم پیمان	هم پیمان	همتړونی، همژمنی
هم جنس	هم جنس	همنوږی
هموزن	هموزنه	همتولی
همجوار	همسایه	ګاونډی، چموال، کندیوال
هم چشم	–	سیال، جوګه، بډ
هم خواب	هم خواب	همبستر(ی)
همدم	همدم	ملګری،انډیوال
همقوم (همتبار)	–	همټبری
همزبان	–	همژبی
همدین_ همکیش	–	همدینی، همکېتی
همراز	همراز	خوالو، خوالګر
همخون (هم نژاد، هم عرق)		همونی، ګډونی
هم رای (همفکر)	–	هم سندی، هم اندی
هم رنګ	یوشان	همرنګ(ی) ، یورنګی
همروز ګار(همعصر)	معاصر	هم مهالی، همپېر(ی)
همزاد	–	همزولی
همسال	–	همزولی
همسان	–	ورته، یورنګ، همرنګ
همسایه	همسایه، ګوانډی	ګاونډی، کډوال
همسو (همګرا)		هملوری، هموخی
همسود	کامنلویلت	همګټي(هېوادونه)
همزبان، همنژاد (همتار)		همژبی، همتوکمی

هم سبق (همدرس)	همصنفی	هملوستی، ټولګیوال
هم سخن	ـ	یو(ه) خوله، همسندی
هم میهن - هموطن (وطندار)		هم هېوادی، هېوادوال
همسر	همسر	مېړه، ښځه، میرمن
همسفر	همسفر	لارمل، ملګری، همیونی
همراه	ملګری	مل، هملاری
هم سن ـ	همسنه	همزولی، هم منګی
هم سنګ (همتا)	ـ	همتولی، همپوړی، همپوړی، همڅنګ
هم شکل	هم شکل	هم جوله، همډولی، همرنګی
هم صحبت	همصحبت	هم خبری، همګپی
همشیره	خور	خور، خوری (نرسه)
هم عقیده	هم عقیده	همګروهی
هم قطار	هم قطار، هم مسلکی	انډیوال، همغاړی، همڅانګی
همکار	ـ	همکار(ی)
هم کاسه (همخوراك)	ـ	همکاسه، همکوبی
هم کفو	ـ	ساری، سیال،ګور
هم مکتب	د مکتب ملګري	ښوونځیوال
هم نام	سنامی	همنامی، همنومی
هم نرخ	ـ	همنرخی، یونرخی
همنشین	همنشین	انډیوال،ګاونډی، سره ناست (پاست)
هموار	اوار	هوار

۳۰ - په مختاړي یامخکړ- باز پخواني او نوي پارسي بېلګونه هم کوم کمی نه لري. د دغه مختاړي انګرېزي انډول (ري-)، الماني یې (ویدر) او پښتو یې (بیا -) دی. پښتو (بیا موندل) د دری (باز یافتن) ډېر پخوانی انډول بلل کېږي او په دې توګه ورته په نورو کړونو (فعلونو) کې دودور کولای شو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
باز خواست	باز خاست	پوښتنه،ګرویږنه

بازپس	دوباره	له سره، بیرته
باز پرس	پوښتنه	پلټنه ، څېړنه
باز رسان	مفتش	پلټونکی، څارونکی
بازساز	جوړوونکی	بیا رغاند
بازسازی	بیا جوړونه	بیا رغاونه، بیا رغاو
بازگو	–	بیاویونکی، بیاویلی
بازگویی	–	بیاوینه
باز تاب (بازتابنده)	انعکاس	ځلښت، غبرگون
باز یاب	موندونکی	بیاموندی
بازیابی	موندنه	بیاموندنه
باز گشت (باز گرد)	بیرته راگرځېدل	راستنېدنه، (بیرته) راتگ
بازمان	–	شنشوب (رسوب)
باز آورد (ره آورد)	سوغات	ډالۍ، یادنښه
بازبین	تفنیش، مفتش	پلټونکی، څارند
باز بینی	تفتیش	پلټنه، څارنه
بازنگری	تجدید نظر	نوې کتنه، بیا کتنه
باز پسین	اخرین	وروستنی
بازپیچ	–	ټال
بازتابش	انعکاس	ځلېدنه، برېښېدنه
بازجو	–	گرویږند
باز خرید	بیا اخېستل	یرغمل بیه، بونگه
باز دار	–	باز لرونکی، بازساتی
بازداشت، بازداری	گرفتاری	نیونه، نیونگ
باز داشتگاه	خواله جات(پ)،توقیف	اړیځی، ستناوځ
باز دم	بیرته سا ایستنه	سا اېستنه، ساخېستنه، دمه
باز ده	–	گټور
بازدید	ملاقات	لیدنه، کتنه، لیده کاته
باز پرداخت	–	بیا اداینه
باز مانده (بازمان)	–	پاتشونی، وروسته پاتې، ژوندی پاتې
باز کرد	–	پرانېسته، (بانکي حساب)

باز گیری	–	غوښتنه، غوښنلیك
باز رس	–	څارند ، پلټونکی
بازرسی	غورسی	څارنه، پلټنه
باز جو (باز جویی)	–	پلټونکی، (گروېږنه) پلټېنه
باز گونه	–	بد مرغ، بدمرغه، بدبخت
باز نویس	–	بیا لمېسی
باز نشسته	متقاعد	کورناست
بازیافت	بیرته لاس ته راوړنه	بیا اخېسته، بیرته اخیستل، بیا موندنه
باز نشسته گی	تقاعد	کورناسته، کورناستی
بازستانی	–	بیرته اخېستنه

۳۱- په- ار روستاړي رغېدونکي پارسي کړنومونه په اوسنیو ایراني نیولوجېزمونو کې مخ پر زیاتېدو دي، لکه:

گرفتار	–	ښکېل، نیولی، بندي
رفتار	رفتار	تگ، یون، کړه وړه، چلند
گفتار	خبري	وینا ، گړهار
ویراستار، پیراستار	سموونکی	سمیال
نوشتار	لیکل	لیکنه، کښنه
ساختار	جوړونه	رغاو ، رغاونه، جوړښت، اډانه
کشتار	قتل، وژنه	ټولوژنه، ټولوژله، چړاو
کردار	کردار	کړه وړه، کړن
پرستار	پرستار(ـه)	وورپال، ناروغپال
جستار	لټونه	لټون، پلټون، پلټنه
خواستار	خواهش کوونکی	غوښتونکی، هیله من
خریدار	اخېستونکی	پېرونکی، پېرند
شنیدار(شنیداری)	اورېدنه(سمعي)	اورېدن(اوریز)

۳۱ - په - وش، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو

مهوش	_	سپوږوزمه، سپوږمۍ مخی
سیاوش	_	توروزمه، تور ارغوش
پریوش	د ښا پیری غوندې	ښاپیری (وزمه)
لاله وش	_	غاټووزمه، لاله رنګ
دیوش (دیوفش)	د دېو غوندې	دېووزمه

۳۲ - په ګون، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ګندم ګون (سبزه)	-	غنمرنګ
لاله ګون (لاله رنګ)	د غاټول غوندې	لاله رنګ
سیمګون	-	زرین
قیرګون	دقیر په شان	قیر رنګه، تورتپلی، توتپی
شبګون	د شپې غوندې	توره تیاره، تورتم
میګون	د شرابو په رنګ	می رنګه
همګون (هم مانند)	_	ورته، همرنګ (ی)
نیلګون (نیلفام)	-	د نیل غوندې شین، نیلي، وودي
لعل ګون (لعل فام)	دلال په شان	لال وزمه
ګلګون (ګلفام)	د ګل په رنګ	ګلرنګ
آسمانګون	د اسمان په رنګ	شین، اسماني
آبګون	د اوبو په رنګ	شین بخن
سرخ ګون (سرخ فام)	تك سور	سور بخن، سوررنګی

۳۳- په - مانند، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
مارمانند	د مارغوندې	مارډوله
در مانند	د مرغلری غوندې	مرغلین
موم مانند	د مومو غوندې	موم وزمه
لعل مانند	دلال غوندې	لال وزمه
کر مانند	د کوڼ غوندې	کڼ هوڅ، غوږدروندی

۳۴ - په - آسا ، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دود آسا	د دود په شان	لکه دود ، دود وزمه، لوغړن
دل آسا	د لاسا	خواږولی، پوخلا ، هوسا
سیل آسا	د سیلاو غوندی	نیز وزمه
برق آسا	د بریښنا په شان	لکه برېښنا ، برېښنا وزمه
نوبت وار (نوبتی، متناوب)	نوبتي	واریز، په واریز ډول

۳۵- په - وار، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرزانه وار	_	پوهیالانه
پروانه وار	پتنگ	وزمه
خانه وار	_	کورنی، کورنیز، کورسر
فصل وار	_	پرهرکښت، هرکښته، موسمي
ماهوار	میاشتیز (پ)	میاشتنی، میاشتینی
پیداوار	_	پیداوار
برادروار	د ورور په څېر	لکه ورور، وروړگلویز، وروړانه
قهرمان وار	_	اتلانه، اتلوزمه
بزرگوار	_	ستر، پیاوړی
هفته وار	هفته یي	اوونیز، هره اوونۍ، اوونۍ پر اوونۍ
امیدوار	د کاندید په مانا (پ)	هیله من
پریوار	د ښاپیری غوندي	لکه ښاپېرۍ، ښاپېرۍ وزمه
مردانه وار	د نارینه په شان	په مېړانه، مېړه وزمه
دیوانه وار	د لېوني په شان	لکه لېونی، لېونډوله
طوطی وار	د طوطي غوندي	لکه توتي، توتي وزمه
سراسیمه وار	پرېشان	ارور ترور
سوگوار	ماتم کوونکی	ویرن، ویرمن، ویرژلی
سزاوار	_	وړند (ـه)
سبزه وار	_	شینډنډ

راهوار	ـ	ارامیونی، یرغه
مرده وار	لکه مړی	مړژګه، مړوزمه،غونجا
شیروار	شیروار	منداڼو-غړکه-ځی(کول-وهل)
شاهوار(شاهانه)	ـ	شاهانه

۳۶- په - مرد سره رغېدلي پارسي ترڼګونه (ترکیبونه)، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ابر مرد	ابر مرد	زبروګړه، سترمېړه
شیر مرد	د زمري غوندې سړی	زمریالی، زمریال، زمری
دانشی	مرد پوه	مېړه، پوهیال
دادمرد	سخي	لوی لاسی، بښاوو، پراخلاسی
آزاد مرد	ـ	ازاد لوښی
جوانمرد	ځوانمرد	ځوان (لوښی)، ښه ځوان، مېړه
دولت مرد(مدار)	دولتي	چارواك

۳۷- په - یار رغېدلي پارسي ترڼګونه، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
هوشیار	هوښیار	ویښیار
شهریار	شهریار	ټولواك، واکمن
دستیار	دستیار	مرستیال، مرستی
استاد یار	داستاد مرستیال	پوهندوی، پوهنوال
دانش یار	استاد ، پوهنیار	پوهنیار، پوهنمل
هنریار	ـ	هنرمل
خدایار	ـ	خدای دوست، خدایمل

۳۸- په - کرد ، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
عمل کرد	عمل کول، د کاراجرأ	کارکړن، پرځایکړه
کارکرد	رر	رر رر

یاد کرد	یادوبود	یادونه، یادنمانځنه
باز کرد	افتتاح	پرانېسته
پیکرد	ـ	پسې کړن
راه کرد	ـ	کړنلار، کارتوګه

۳۹- په - اګین، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درداګین	له درد ډك	دردناك
زهراګین	له زهر و ډك	زهرجن، زهرژلی
سهمګین	له بوربنه ډك	بوربنوړی، بوربند
شرمګین	له شرمه ډك	شرمناك
غمګین	غمګین	غمجن، خواشینی، ویرژلی
آبګین	ـ	اوبلن، نری
نمګین (پرنم)	ـ	نمجن، زیمجن
خشمګین	قهرکوونکی	قهرژلی، قارجن، ځاځمن
میانګین	وسطی	منځنی

۴۰- په - پذیر، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
امکان پذیر	امکان لرونکی	کېدونکی، کېدونی، شونی
انعطاف پذیر	انعطاف منونکی	نرم، نرمښت منی
آشتی پذیر	ـ	پوخلا کېدونی، پوخلاینوړ
آسیب پذیر	حساس	زیانمنی
تغیر پذیر	تغیر منونکی	اوښتونکی، ونجېدونکی، ونجوړ
تاثیر ـ اثر پذیر	تاثیر منونکی	اغېزمنی
جبران ناپذیر	نه جبرانېدونکی	ناسکیندی
خلل پذیر	خلل موندونکی	زیانېدونکی
خلل ناپذیر	خلل نه منونکی	زیان نه منونکی، نازیانمنی
برګشت پذیر	ـ	شاتګی

برگشت ناپذیر	ـ	نه ستنېدونکی، نا پر شا تلونی
شکست ناپذیر	ماتی نه خوړونکی	ناماتی
انکار نا پذیر	انکار نه منونکی	نا نټې، نانټوړ، نانټیاله

۴۱- په - نما، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
انگشت نما	انگشت نما	گوت لکی، اوڅار، رسوا
خودنما	خود نما	ځانښکاری
زرد نما	ـ	ژیړبخن
مرمر نما	د مرمروغونډي	مرمروزمه
نخ نما	ـ	تارښکاری، تاروزمه
قطب نما	قطب نما ، قبله نما	شمالښود ، قبله ښود
گندم نما	ـ	غنمرنگ ، غنمښود
دورنما	دورنما	لرليد
خوشنما	ښه ښکارېدونکی	ښکلی، ښه اېسی
قدنما	قدنما	ځان هېنداره
رونما	برجسته نما ، جوت ښود	مخرونې (ناوې)
تمام نما	ـ	ټول ښکاری
طاق نما	ـ	تاخچه وزمه
جهان نما	جهان نما	نړۍ ښود
آبنما	ـ	اوبرنگ، اوبښکاری، شینوبره
مسلمان نما	مسلمان نما	مسلمان ډوله
طوفان نما	ـ	توپان وزمه
بدنما	بد ښکاره کېدونکی	بدرنگ، بد اېسی
آردنما (آردی)	د اوړو په شان	اوړه وزمه
بادنما	د باد په رنگ	توند ،گړندی، باد مېچ
شتاب نما	ـ	هودو گراف، هودو مېتر چټك مېچ
شب نما	ـ	بلینډه، بلاند

پیش نما	پېش امام	امام

۴۲- په - بر، چې د وړنګ، کښنګ او لېږد جاج ښندي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پیغمبر - پیامبر	پېغمبر	استازی، څری
مسافر بر	مساپروړونکی	سپرلۍ لېږدی، سپرلیز (ګاډی، الوتکه)
رهبر	رهبر	سرلاری، لارښود، مشر، سرغندوی
دربر	شامل	رانغښتونکی
رنجبر	رنځ وړونکی	زیار کښ، ربړیالی
باربر	باروړونکی	باري، پنډي، پلنډي
فرمانبر	_	فرمانوړی، ورمندوړی
چاییر	چای بر	چای اېشی، چای جوش
امر بر	_	(دوتري) ډاګی
دلبر	زړه وړونکی	مینه، مینه وړی
سیمین بر	_	سپین غېږی
سیل بر	_	توی، خوړ، لګړ

۴۳- په _ مان، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ساختمان	جوړونه	وداني، رغاونه، جوړښت
خانمان	_	کورنۍ، کهول
دودمان	_	رر رر
سازمان	_	سازمان
زایمان	ولادت	لنګوال، لنګون، زېږون

۴۴- په - دان یا - دانی د توني او لوښني روستاړي په توګه، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ګلدان، ګلدانی	ګلدان	کونډاله، کوکنۍ

آتشدان (دیگدان)	ـ	اورغالی، نغری
قهرمان	قهرمان	اتل
زهدان	زهدان	زېلانځ، ګېډی
سنګدان	ـ	شا تېنګه
قندانی (قندان)	قندانۍ	خوږنۍ
شکردان	رر	رر
چمدان (جامه دان)	بکس، سوټ کېس (پ)	چمدان
قلم دان	ـ	قلم دان
جز دان	همیانۍ	جیبی کتاب، بټوه، مشلیکی
سرمه دانی		رنجړومه
سګرت دانی	سګرت دانی	سګرتنۍ
خاکستردانی	خاکستردانی	ایرنۍ
خمیر دان (ـی)	ـ	کولپي
بایسکل دانی	ـ	دوڅرخنۍ
شمعدان (ـی)	ـ	ماردنګۍ
میوه دانی	میوه دانی	میوه نۍ
چتری دانی		چترنۍ
شاشدان		پوکڼۍ، متیازنۍ
تفدانی	تفدانی	توکڼۍ
تخمدان (شیردان)	ـ	زېلانځ، ګب
یخدان	یخدان	یخنۍ، لوی وسپنیزبکس
ناوه دان	ناوه	تره، ترۍ، څمڅۍ
آبدان	آبدان	اوبڼۍ
زنخدان	شانه دان	ږمنځنۍ

۴۵- په - باف، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ګلیم باف	ټغر او بدونکی	چلګر، کنوال، پېښور
پشمینه ـ پشم باف ـ	-	وړۍ اوبی
قالین باف	قالین اوبدونکی	غالۍ اوبی
بوریا باف	پوزی جوړوونکی	پوزیار

خیال باف	خیال پالونکی	انگېریال، واندیال
دروغ باف	دروغ اوبدونکی	دروغجن، دوړن
تهمت باف	تومت لگوونکی	تور لگاوی
منفی باف	منفی باف	نشتاند ، نهیلپست
زرباف	_	زروبی
جوراب باف	_	پلستر اوبی
مخمل باف	_	بخمل اوبی

۴۶- په _ نشین، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دلنشین	_	زړه راکښونی، په زړه پورې
جانشین (جایگزین)	جانشنین	ځایناستی
مرز نشین	_	برید مېشتی
صحرا نشین	صحرایی	کوچی، پوونده، بیدیا مېشتی
بادیه نشین	رر	رر
کرایه نشین	کراکېنا ستونکی	کړوال، کرایوالا
خانه نشین	کور کېناستونکی	کورناست، پرکور
شیخ نشین (نشینی)	شیخ نشیني	شیخ مېشتی (هېواد ، سیمه)
عرب نشین	_	عرب مېشتی
یهود نشین	_	یهود مېشتی
گوشه نشین (خلوت نشین)	_	گوټ ناست (_ی)
دهنشین	د کلي اوسېدونکی	کلیوال
شهر نشین	د ښار اوسېدونکی	ښاری، ښاري
همنشین	_	همغاړی، گاونډی، انډیوال
ته نشین	رسوب	ببخ، بېخنیو ، شنشوب

۴۷ - په _ پراگنی، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروغ پراگنی	دروغ ویل	دروغ بادونه
زهر پراگنی	زهر شیندل	زهر شیندنه

مکروب پراګنی	مکروب شیندل	مکروب شیندنه
تخم پراګنی	تخم پاشي	توخم کرنه، توخم شیندنه
سخن پراګنی	بروډ کاسټ	راديويي خپرونه، خبرلوځي

۴۸- په - بین، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خود بین	خودبین	ځان وینی
نیکبین	-	ښوینی، نېکوینی
بدبین	بدبین	بدوینی
خوش بین	خوشبین	ښوینی
نزدیك بین	نژدې لیدونکی	لنډوینی
باريك بین	باريك بین	کك وینی، ووړ وینی
سیال بین (تماشاچی)	تماشګر	نندارچی، سیلانی
دور بین	دوربین	لروین، لروینی
ذره بین (خوردبین)	ذره بین	کلك وین
پله بین	پله بین	ورځچاری
کجبین (لوچ)	-	کوږ سترګی، چغر
فالبین	فال لیدونکی	پالي(پ)، پالګر

۴۹ - په ـ رو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودرو	موټر، ګاډی	اډی
راهرو	-	لاروی
پیرو (دنباله رو)	پیرو	پلیونی، لاروی
شبرو	-	شپه یونی، شپه ګرځی
میانه رو	-	منځلاری
پیشرو	-	پرمخیونی
موتر رو	سړك	سپره لار
پیاده رو	-	پلې لار

۵۰- په – خوان، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دستر خوان	دسترخان	کوبی، کوندری
فراخوان	دعوت	بلنه
آواز خوان	گلوکار(پ)	سندرغاړی
خوشخوان	خوش آواز	خوږ غاړی
سرودخوان	ـ	سرودبول، سندربول
غزلخوان (غزل گو)	ـ	غزلبول
نعت خوان	نعت ویونکی	نعتبول، ناتبول
قرآن خوان	قرآن لوستونکی	قرآن بول
سوز خوان (نوحه سرا)	ـ	ساندو ،ویرنبول

۵۱ - په - رس، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
بازرس	مفتش	پلټونکی، څارونکی
دسترس	ـ	لاسرسی
نورس	ـ	نوررسی
زودرس	ـ	ژررسی
فریادرس	ـ	غو رسی، غمخور

۵۲- په - گیر او - گیری روستاړی منځته راغلي پارسي ښلنگونه، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دمگیر	ـ	دوپ (لند ه تودوخه)
نخگیر	تارنیوونکی	تارنیو (ماشین)
دندان گیر	وږ	وږند ، خوندور
سیم گیر	ـ	سیم نیو
غافلگیر	غافلگیر	ناگار، ښکېلی
همه جا گیر (ساری)	ساري	ټولپمی، پمخپوری، ډېر خپوری
شماره گیر (تلفون)	شمېر ثبتوونکی	شمېر نیو (لرغږون)
سنجاق گیر(سنجاق دانی)		ستگنۍ
بادگیر	بادگیر	هوا بندی

بارانگیر	–	باران نیو، باران پنا، (د باران چتر، څېر
نکته گیر (خرده گیر)	–	گوتنیوونکی، ویارپال
سهیل گیر (سهل انگار)	اسانخوښی	ناغېړی، سرسري
سربازگیری	–	سرتېرنیونه
فراگیری تحصیل	جامعیت زده کړه	ټول نغښتي
ازسرگیری	–	له سره پیلول
سوختگیری	–	سونتوك اخېستنه
اندازه گیری	اندازه اخېستنه	کچ و مېچ
کره گیری	–	کوچ اخېستنه، شاربنه
لکه گیری	رټه نیونه	رټه پاکي
رد پا گیر	پل پلټونکی	پل نیو، منډ نیو، څرکبه
فاصله گیر	–	واټننیو
جنگیر	–	پېریانی
کشتی گیر	غېږ نیوونکی	پالوان، غېږ باسی
دشوار گیر (سختگیر)	–	سخت چاري
وامگیر	–	پوروړی، پوروونکی
گلگیر	گلگیر	خټپاک(گاډی)
درگیر	گیر	ښکېل
کفگیر	کفگیر	سمڅۍ، کرنډۍ
هواگیر	هوادار	تاندهوا

۵۳ - په (- انگیز) یا(-برانگیز) روستاړي رغېدلي پارسي بېلگونه په پښتو کې په راز راز روستاړو سره انډول کېدای شي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دل انگیز	زړه خوښوونکی	زړه تاندی
روح انگیز	روح خو شالوونکی	زړه راکښونی
حیرت انگیز	اریا نوونکی	هېښنده
گفته انگیز		-
وحشت انگیز (هولناك)	وحشت رامنځته کوونکی	بوږنوړی، سونځ، تر هوړی
هول انگیز (مهیب)	–	

فتنه انگیز (فتنه آمیز)	پتنه زېږوونکی	پتنه پاری، پتنه زېږی
سر انگیز (شرارت انگیز)	شر اچوونکی	اورپکی، اورگډی
عبرت انگیز	عبرت ورکوونکی	لوستښود
شهوت انگیز	شهوتی	خارښتی
غم انگیز	غموونکی	ویر لړلی، ویر پاری
طرب انگیز (طربناك)	_	مست، خوښند
عشق انگیز	مینه پیدا کوونکی	مینه پاری
نشاط انگیز	خوښي زېږوونکی	خوښند

دربېیم څپرکی

د یوې - کره پښتو لیکلارې سیندگی ډوله لارښود

دا کوشنی سیندگی (فرهنگوټی) ډوله لارښود چې د اړوندې چلند لارې (پروسیجر) ، آرونو او لاسوندونو پر بنسټ اوډل شوی دی ، د ټولیزې ورځنۍ گټې اخېستنې او لاسرسۍ لپاره وړاندې کېږي . په دې ترخ کې دا هڅه شوې چې د کره ښو د ښه تراوینگ په موخه له غرېزلیك یا غرېزې ابېڅې (فونیمیکي الفبې) کار واخېستل شي او د یوه نیم نابومه یا گران وییي مانا هم په لیندیو کې ولیکل شي . د غبرگژبیزو (ټ، ډ، ړ، ڼ) فونیمیک انډولونه (ṭ, ḍ, ṛ, ṇ) ، د (ښ) هغه (x̌) ، خجننبه (ــَ)، زورکی(ə) او لړو ډېر اوډون تر کلیوال پاچاراوروسته ځوان اځکزي سولگرپوه(کمپیوټرپوه) نور هم پسې را بشپړ کړل.

الف "ا" (a, ā, +o, +u, +w)

الف (ا) د پښتو ابېڅې ړومبی توری دی چې د یوه خپلواك (واوېل) د ځرگندوی په توگه د وییي او څپې په سر کې، له یو څو وییو (آ ، آس ، آر ، آره ، آړ ...) پرته نور په ټولیز ډول د زور یا فتحې (a) هومره لنډ وینگ (تلفظ) لري. د وییي او څپې په پای کې د پوره عربي الف (ā ا) هومره اوږد ادا کېږي

خو د عربي يا هندي (اردو) په پښتو يې د همزې (ء) بڼه او وينګ راخپلول کړه نه دي. د پورتنيو دروګونو سر الفونو پر سر پرته ليکه يا مد تش د همدې لپاره کښل کېږي چې له ټوليزو سرالفونو يا زورونو (فتحو) سره يې بېلتون راشي . له پارسي سره ګډ سر الف او مد لرونکی سر الف هم د زور (a) ښوونې لپاره بې له مد ، همزې، پېښ يا بلې نښې نښانې ليکل په کار دي، لکه څنګه چې په همدغه پټه کې کښل شوي دي، تر اوږده (مجهول) او لنډ (معروف) "و" له مخه تش د دې لپاره ليکل کېږي چې له زورکيوال بېواك يا معدوله و (wə) سره يې توپير راشي، لکه په (اور) او (اوږد) کې، او په دې توګه يې تر دغه بل و (wə) له مخه ليکل بېځايه او ناکره ګڼل کېږي، لکه په وربل، وربوی، ولس، وزګار، وسپنه ... کې او دا په دې مانا چې په دغه لړ وييونو کې د خپلواك و (o) په پرتله زورکيوال بېواك و (wə) ډېر ويل کېږي او معياري ارزښت لري. همداسې يې د (ی) ګانو ترمخه درواخله.

کره	غږېزليك	ناکره
ابا	abā́	آبا
اباد	abā́d	آباد
اباسين	abāsín	آباسين ، ابا سيند
ابره> يېبره	yebrá	
اپلاتون	aplātún	افلاطون
اجه > اوجه		
اڅکزی	acəkzáy	اچکزی ، اچکزائی
اخېستل	axestə́l	اختسل ، اخيستل
ادينه	adıná	ادينه
اډه (پاېګاه يا سټېشن)	aḍá	هډه
آر (اصل)	ār	ار
ارابه	arābá	عرابه ، ايرابه
ارام	arā́m	آرام
ارام سمندر	arā́m-samandə́r	غلی سمندر ، بحرالکاهل
ارت	art	ārat ارت
ارز (- ونه)	arz (-úna)	اسعار
ارزښت	arzə́x̌t	اهميت
ارزښتمن (ارزښتناك)	arzəx̌tmə́n	مهم ، اهم

ارزول	arzəwə́l	ارزيابي کول
ارزونه (ارزونګ)	arzawə́na	ارزيابي ، ارزشيابي
ارغندی	arɣandáy	ارغندې
اروا پوهنه > سا پوهنه	arwāpohə́na	
اروپا	arupā́	اوروپا ، اروپه ، يورپ
آرياني	āryāní	ارياني (اريايي)
آړ (مانع ، شرط)	āṛ	اړ
اړتيا وړ	aṛtyā- wár	د اړتيا وړ
اړخ	aṛx	اړخ ، آړخ
آړوتی (شرطی)	āṛwətáy	اړوتی
اړيکی (اړيکي)	aṛikáy	اړيکه (اړيکې)
ازاد	azā́d	آزاد
ازمايل (ازمويل، ازمېيل)	azmāyə́l	ازمېښتول ، تجربه کول
ازمېينه (ازموينه)	azmeyə́na	ازمينه ، ازمېنه
آس	ās	اس
اسپانيا	aspānıā́	هسپانيه
استاد	ostā́d	استاذ
استراليا	astrālıā́	استراليه
استوګنه (استوګه)	astogána	هستوګنه
استوګن	astogán	هستوګن
اسلام کلا	eslām-kalā́	اسلام قلعه
اسمان	asmā́n	آسمان
اسوېلی	aswelā́y	اوسېلی
اسيا	asyā́	آسيا ، آسيه
اغېزه (اغېز)	aɣezá	اغيزه
افريقا	afrıkā́	افريقه
اګی > هګی		
المان	almā́n	جرمني
الو	alú	آلو
اليخېل	alıxél	عليخېل
اليزی	alızáy	علي زی ، علی زائی
اليشنګ	alıšáng	عليشنګ

الینګار	alıngā́r	علینگار
امله	amlá	آمله
امرل (انتخابول)	amrə́l	مرل
امریکا	amrıkā́	امریکه
انځور (تصویر)	anjór	انځور
اند (فکر)	and	آند
انډی	anḍə́y	غورمه، قورمه
انګازه	angāzá	ازانگه ، زونگه
اوار > هوار		
اواز	awā́z	آواز
اوبه هوا (اوب هوا)	ob-hawā́	ساوبه، آب وهوا ، اوبه او هوا
اوبې	obé	اوبه
اوبېشی (آبجوشی)	obešáy	اوبه اېشی
اوپیان	upyā́n	اوفیان، افیان، هوفیان (شریف)
اوتریش	otríš	اطریش ، اتریش
اوجاړ > ویجاړ		
اوچکل > وچکل	wəčkə́l	
اوچن > وچن	wəčə́n	
اوچوکی > وچوکی	wəčukáy	
اوچولی > وچولی	wəčoláy	
اوچونی > وچونی	wəčonáy	
اوښنډ	ucə́nḍ	اووښنډ
اوخولې	uxúlay	اووخولې
اودرول > درول	dərəwə́l	
اوده > وېده	wedə́	
اولان باتور	ulān-bātúr	الان باتور
اوربل	orbál(د فیر بولۍ)	وربل
اوربل > وربل	wərbál	
اوربوز > وربوز	wərbúz	
اور بېړۍ (بړاس بېړۍ)	or-berə́y	بخاري بېړۍ یا کشتۍ

اورخاړی < ورخاړی	wərxā́ṛay	
اورغئ	orγə́y	اړغئ ، ترغئ
اورگان	orgā́n	ارگان
اورگاډی	or-gā́day	رېل ، ترين
اورگون	orgún	ارگون
اورمېږ < ورمېږ	wərméğ	
اوروزگان	orozgā́n	ارزگان
اوريځ	uryáz	وريځ
اورېدل يا وورېدل	oredə́l	ورېدل
اورېدل	awredə́l	اروېدل
اوړی < ووړی		
اوړکی < وړکی		
اوړمه (ورځ) < وړمه (ورځ)	wəṛmá	
اوږد	óğd	اوږد
اوږه < هوږه		
اوږه	uğá	وږه
اوژغوني < وژغوني		
اوزار	awzā́r	ابزار ، اسباب ، لوښي
اوزگار < وزگار	wəzgā́r	
اوزلوبه < وزلوبه	wəzlóba	
اوزه < وزه	wəzá	
اولس < ولس	wələ́s	
اوس	os	اُوس ، اُس
اوستربل < وستربل		
اوسترمهال < وسترمهال		
اوسمهال < وسمهال		
اوستری < وروستی		
اوښتی	awə́x̌tay	اوړېدلی ، اړېدلی ...
اوښکه	úx̌ka	وښکه
اوشنل < شنل		
اوولس	owə-lás	اولس
اووم	owə́m	اوم

اوونۍ	ownə́y	اونۍ
اوونیز (- ه)	owníz(-a)	اونیز (- ه)
اووه	owə́	اوه
اووی < ووی		
اویه < هویه	hóya	
اېټاليا	eṭalıā́	اتاليه ، ايطاليه ، اټلي
اېرب < رېب	reb	
ايږ ، اېږ< هېږ	heğ	
اېستل	estə́l	ايستل ، وېستل، ويستل
اېسل	esə́l	ايسل
اېشله	ešə́la	ايشله
اېشنا	ešnā́	ايشنا
اېشېدل	ešedə́l	ايشېدل
اېښ پېښ < هېښ پېښ	héx̌ péx̌	
اېښوول	ex̌owə́l	ايښوول ، اېښودل
ايغ بېغ	éγ- béγ	
اينجه < هنجه		
اينځر	ınjə́r	اېنځر ، انځر
اينخۍ < خنۍ	cənə́y	
ايند اره < هېنداره	hendā́ra	
اېنده (سا ، دمه)	énda	اينده
اېنده (ناخصی)	éndə	اينده
اينه < ينه		
ايواد < هېواد		
ايواځي < يوازي		
آيه < هويه	hóya	

ب – b (بې)

د پښتو ابېڅې دویم توری

کره	غربیزلیک	ناکره
بابېز (ناڅیز ، معمولي)	bābéz	بابز ، بابس
باچا > پاچا	pāčā́	
بادر	bādə́r	بادور ، بهادر
بادري	bādərí	بادوري ، بهادري
بادرۍ	bādərə́y	بادورۍ ، بهادرۍ
باړخو	bāṛx̌ú	باړخه ، باړخو
بانجان	bānjā́n	باڼجن
باندې (پر -)	bā́nde	باندې
باندېنی (پاسنی)	bāndenáy	باندینی ، باندنی
باهو (-گان)	bāhú	باوو
بایلل	bāylə́l	بېلل، بایلودل، بایلول، بایلوول
بایلنه (بایلنې)	bāylə́na	بایلات
باټینگڼ (بانجان، رومي بانجان)	bāṭıngā́ṇ	باټینگړ، باټینگر
باڼو (- گان یا باڼه)	bāṇú	باڼه (مفرد)
بډاینه	baḍāyína	غنا، غنی سازي
بډایول(شتمنول)	baḍāyaw	شتمن کول، بډای کول

برتانيا	bartānıā́	برېوړکۍ
برتانيي	bartānayí	برتانيايي، برطانوي
برخليك	barxlík	برخه ليك
برخمن	barxmán	برخه من
برخوال	barxwā́l	برخه وال
برخه	bárxa	بخره
برخيز	barxíz	برخه ايز، برخه ييز
برسېره > (پردي) سربېره		
برګړندی، برګنډی > روغبړ		
برلاسی (برتر)	barlā́say	لاسبری
برم	bram	برم
بريا	baryā́	لاسته راوړنه
برېښنليك	brex̌-lík	برېښناليك
برېوړکۍ	bəṛbuṛakə́y	بربوړکۍ، بوربوړکۍ، بربړکۍ
بشپړ	bə́špəṛ	Búšpəṛ
بښاوو	bax̌āwú	بخښاوو
بښل	bax̌ə́l	بخښل
بغوټ	baγót	بښل
بلاربه	blā́rba	برالبه
بلخوا	bə́lxwā	بله خوا
بلنځه (غټه خپړې)	blánja	برلنځه
بله پوري > وبله پوري		
بلهار(-ی) قرباني شوي	balhā́r(-ay)	بلهاري
بلهارول	balhārawə́l	بلهاري کول
بلهاري (قرباني)	balhārí	بلهاری
بلوڅ	balóc	بلوچ
بمبره	bambára	ډمپره، ډمبره، بنبوره، غمبوز، تڼده غالبوزه، کتېه مچۍ)

بنجخه (ببره شاخچه)	banǰə́x̌a	بنجخ
بنديز	bandíz	بندېز
بندړ	bandə́ṛ	بندڼ
بنډار (محفل)	bandā́r	بانډار ، بنډاره
بنزی	bənzə́y	بنځی
بڼه (څېره ، شکل)	baṇá	بڼه (پر)
بوت	but	بت
بوت (برد ، میبرد)	bot	بوته ، بوتلو، بوتلئ
بوج (د خټکي تخم)	boǰ	بنج
بوچری (کوټی)	bočə́ray	بچری
بوځي (ببرد)	bóji	بوزي
بوخت	boxt	بخت
بوخڅکی	boxcakə́y	بوڅخکی
بوخڅه	boxcá	بوڅخه
بوډا	buḍā́	بډا
بوډی (زړه ښځه)	buḍə́y	بډی
بوږن (دهشت)	bóğən	بږن ، بوګن
بون (د جرمني پلازمینه)	bon	بن
بونېر	bonér	بنېر
بهېدل	bahedə́l	بېېدل
بیاڼ (د آس بچی)	byāṇ	بهاڼ
بیایي	byāyí	بوزي (پ)
بیده > وېده		
بیران> وران		
بیرته	byárta	بیار ته ، ببرته
بیول	bıwə́l	بوول ، ببول
بیړنی (سملاسي) مرسته	beṛanə́y mrásta	چټکه مرسته، عاجله مرسته
بیړه	bíṛa	ببړه
بی یېبري (بې حاصله، بې ثمره)	be-ébre	بې ابري

بې پولې (ډاکټران)	be-púle	بې سرحده (ډاکټران)
بې پلوه	be-paláwa	بې پرې، بېطرفه، غیرجانبدارانه
بې تا (بې له تا)	be tấ	پرته له تا
بې ښې بدې	be x̌é - báde	پرته له ښې بدې
بېلګه	belgá	بلګه، بولګه bélga
بې مرستې ...	be-mráste	بې له مرستې، له مرستې پرته

پ – **p** (پې)

د پښتو ابېخې درېیم توری

کره	غرېزلیك	ناکره
پاتند (پایند)	Pā́tənd	پاتنی
پاتوړی (میراث)	pātawə́ṛəy	پاتمرې
پاخېدم	Pā́cedəm	وپاخېدم
پارسي	pārsí	پاړسو ، فارسي
پازوال (مؤظف، مسؤول)	pāzwā́l	پازه وال
پالوان	pālawā́n	پهلوان
پاموړ	pām-wáṛ	د پام وړ

پانګه	pā́nga	پنګه
پانګوال	pāngwā́l	پانګه وال
پای ټکی	pā́y ṭə́kay	د پای ټکی
پايلامه (خاتمه، عقوبت)	pāylāmá	پيلامه
پايلنيوی (نتيجه ګيري)	pāylnıwáy	د پايلې اخېستنه، نتېجه اخيستنه
پايلوڅ	pāylúc	پايلوچ
پايله (پازيب، نتيجه)	pā́yla	پيله
پاينه (بقاء، دوام، ادامه)	pāyə́na	پايونه ، پايېنه
پخپله (شخصاً)	pəxpə́la	په خپله
پخسه	paxsá	پسخه
پخلنځی (پخلنځ)	paxlənjáy	پخلی ځای، د پخلي ځای، آشپزخانه
پخليکار	paxli-kā́r	پخوونی
پخول	paxawə́l	پوخول
پخوله	pəxáwla	توره ټوخله ، توره غاړه
پرانسه (فرانسه)	parānsá	فرانس ، فرېنس
پرانسي (فرانسی)	Parānsí	فرانسوي ، فرېنچ
پرانېسته (افتتاح)	pranésta	پرانېسته ، پرانېستنه
پرتله	partalá	پرتله (partála)
پرتليز	partalíz	پرتله ييز
پرتوګاښ	partogā́x̌	پرتوغاښ
پر دې سربېره	pər de sarbéra	په دې برسېره ، برسېره په دې
پر شا	pər šā́	په شا ، پشا
پر کور و پر بېديا	pər kór-o-pər…	

پر وړاندې	pər wṛánde	په وړاندې ، په وړاندې
پرشنبه، پر درو بجو	pər šánba, pər dró bajo…	په شنبه، په درې یا دریو بجه
پرله پورې (پرله پسې)	parla póre	پبله پورې، بله پورې، پله پورې
پرله پېیلی (منظم، پرله پورې)	parla peyə́lay	پله پېیلې
پرمخیونی (پیشرو ، مترقی)	pərmaxyúnay	پرمختلونکی،پرمختلونی
پرهار	parhā́r	پرهر
پرښته (فرشته)	parəx̌tá	پرېښته
پرښه (ښویه تیره)	pə́rx̌a	پرخه
پرېستل (ځملول ، راکوزول)	prestə́l	پرېوستل
پرېمینځل (مینځل)	premınjə́l	پرېوینځل (وینځل)
پرېوځي	prewə́jı	پرېوزي
پرېښوول	prex̌owə́l	پرېښودل
پرېښوونکی	prex̌owúnkay	پرېښودونکی ، پرېښونکی
پرېښی (پرېښوونی، متروک)	préx̌ay	پرې ایښی
پړمخې	pə́ṛməxe	پړمخې
پز پرېکړی	paz prekə́ṛay	پوز پرېکړی
پزه	páza	پوزه ، پېزه
پزول (شمیدن)	pazawə́l	بوی احساسول
پستول (نرمول)	pastawə́l	پوستول
پسخاک	pasxā́k	پخساک
پسخند (- ی)	pəsxánd	پوزخند

پسخول	pəsxwə́l	پخسول
پسخېدل	pəsxedə́l	پخسېدل
پسرلی	pəsarláy	سپرلی
پسور (پسورور)	psor	سور (سورور ، سره ور)
پشه يي (پشه يان)	pašayí	پشه ئي (پشه ئيان)
پښتپوهنه (علم الانساب)	pəx̌tpohə́na	پښتپېژندنه
پښتو	pəx̌tó	pəx̌téo ، پُښتو (puštó)
پښتون	pəx̌tún	پُښتون (puštun)
پښتونخوا	pəx̌tun-xwā́	پښتونخواه ، پختون خوا
پښه	px̌a	پښه (-pə) ، ښپه ، خپه
پښين	px̌ín	پېشين ، پېښين
پښې يبله	px̌e-yábla	پښې ابله ، پښې لوخ
پښېمان	px̌emā́n	ښپېمان ، خپېمان
پکې (ورکې)	pəké	پکښې ، په کې ، پکښې کې
پګړۍ (لونګۍ)	pagṛə́y	پړګۍ، پټکی، پګه، بګړۍ، لونګۍ، رنګۍ، سمټه
پل چرخي > خرخي پول	carxí pul	
پلارومور	plā́r-o-mór	پلار او مور
پلوسه	palósa	پلوخه
پله پر پله (قدم پر قدم)	plə́-per-plə́	پله په پله
پلې لار	pəle-lā́r	د پلیو لار
پنا غاړی (پناه جو)	panā-γā́ṛay	پناه غوښتونکی
پنځ - ول ، -ېدل (طبیعت، خلقت)	pənj	پُنځ (ponj)
پنډوس (ګینړ)	panḍós – (gin)	پنډوسکه ، توپ ، بال
پوخلا	poxlā́	پخلا
پوخلاینه	poxlāyə́na	پخلاتوب

پورتګال	portagā́l	پرتګال ، پرتقال
پوځ	pawj	فوځ ، فوج
پوځي ټولګی	pawzí-ṭolgay	فوځي قطعه
پوښتپاڼه (ورقه استعلام)	pox̌t pā́ṇa	پوښتنپاڼه
پوښتنه اښتنه	pox̌tə́na- ax̌tə́na	پوښتنه اختنه
پوښتنښه	pox̌tnáx̌a	پوښتننښه ، پوښتن نخښه
پورېوځي	porewə́ji	پورېوزي
پول (جسر)	pul	پل
پولاو	polā́w	پلو
پولۍ (نینه، تناکه)	polə́y	پلۍ
پولینډ	Poláynḍ	پولنډ ، پولند
پوهنځی	pohanjáy	پوهنځی
پوهنڅانګه (پوهنیزه څانګه)	pohən-cā́nga	علمي څانګه(رشته، مسلک)
په اړه (په تړاو)	pə-áṛa	په اړوند ، په ارتباط
په ټولیز ډول	pə ṭolíz ḍáwəl	په عمومي ډول، عموما
په خپله خوښه	Pəx pə́la xwáxa	په خپلي خوښي
په خپله کوټه کې	pə-xpə́la-koṭá-ke	په خپلي کوټې کې
په رښتینه (په رښتیا)	pə-rəx̌tína	په رښتیني
په یو مهال کې (هممهاله)	pə əyáw mahāl ke	په عین زمان-حال کې
پیاغله (مفلر، دستمال ګردن)	pyā́ɣla	غاړپټی،د غاړې دسمال یا څپونی، ګلوبند
پېچدره	péč-dara	درۀ پېچ، د پېچ دره
پېر (پېرنه)	Per	پېرودنه، خرید ، خریداري
پېرل	perə́l	پېرودل
پېرو پلور	pér-o-plór	پېرودنه او پلورنه، پېر او پلور
پېروني	peróne	پروینې ، پروین

پېرى (جن)	peráy	پېريان
پېريان (جن ها)	peryā́n	پېريانان
پېړ (پنډ ، ضخيم)	Peṛ	پربړ
پېژند پاڼه	pežandpā́ṇa	د پېژندنې پاڼه ياکارت، د هويت کارت(شناخت کارت)
پېژند نښه	pežand náx̌a	پېژند نخښه
پېشنمی، پېشمنی > چرغړ		
پيسته (مېوه)	pıstá	پسته
پيشو	pıšó	پيشي
پېنځڅنډ	pınj-cə́nḍ	پنځه ضلعي، مخمس
پېنځسوى (پېنځسويز)	penj-səwáy	پنځه سويز، (لوټ ، ټولګی ...)
پېنځکلن	penj kalán	پنځه کلن
پېنځکلن	penj-kalán	پنځه کلن
پېنځلس	penjə́-las	پنځلس
پېنځمه (چارشنبه)	penjə́ma	پنځمه ، پنځم ، زيارت
پېنځوس	penjós	پنځوس
پېنځه	penjə	پنځه
پېنځه ويشت	penjə́-wıšt	پنځه ويشت ، پنځويشت
پيل	pıl	فيل ، هاتي
پيلامگر	paylāmgár	پيلامه گر،آغازگر
پيلمرغ	pıl-mə́rɣ	فيل مرغ، شونډکيز چرگ
پېيل	peyə́l	پېودل، پېرل

ت – t (تې)

د پښتو ابېښې ځلورم توری

کره	غربیزلیک	ناکره
تاخچه (تاخ)	tā́xča	طاقچه (طاق)
تاریخ ځېلی	tārıx japə́lay	تاریخ وهلی
تاریخساز	tārıxsā́z	تاریخ جوړوونکی
تاړی (افېکس)	tā́ṛay	وند ، وندی
تا کره > ستا کره		
تا ویل	tā wayə́l	تا وې ، تاول
(تل -) ترتله	(ə́rxə́tə́l-) tərtə́la	تلتله
تر ټولو وروسته	tər ṭólo wrústa	وروسته د ټولو
ترخه	tərxə́	تراخه
ترخه	tərxá	تریخه
ترښځ (تېشه)	tərx̌ə́j	تخز ، تخځ
تر- لاندې ،- پورې ...	tər-lā́nde, póre	د- لاندې ، - پورې ...
ترندار (تره ښځه، کانې)	trəndā́r	تنداره ، تینداره
ترور	tərúr	ترهور
تروږمۍ	troğmə́y	تروگمۍ ، ترږمۍ
تروښل (احتطافول)	trox̌ə́l	تروړل، تروښول، اغوا کول
تروه	tərwə́	تراوه
تروه	tərwá	تریوه
ترهگر (تروریست)	trahgár	ترهه گر، دهشت گرد ، وېره اچوونکی
ترهند	Trə́hənd́	ترند
ترهول	trəhawə́l	ترول
تریختورۍ (کرېله)	trıxtorə́y	ترخه تورۍ
ترې (ازش)	tre	ترېنه
تریپولیس	trıpolís	طرابلس

ټرون ماتی	taṛun mā́tay	ټرون ماتوونکی
تس نس (شیند پرشیند)	tás nás	تس ونس
تس ونس (ژرخوړلی)	tás-o-nás	تس نس، حیف میل
تسکوره (تېشه)	taskóra	ستکوره ، تسکوره
تش	təš	تس
تش لاس یا تشلاس	təš lā́s	تش لاسی
تشیا لیونی (فضا نورد)	təšyāl yúnay	ستور مزلی
تشیال بېړۍ	təšyāl-beṛə́y	کیهاني بېړۍ، فضایي بېړۍ
تبنتن، تېښتن > ښبنتن		
تگ وراتگ	tág-o-ratág	تگ او راتگ
تلزرغون (- ی)	təl zarγún (-ay)	تلشین ، همېشه بهار
تلین	tlın	تلینه ، تلنه
تمه	táma	طمع ، طمعه
تمځی (ایستگاه)	tamjáy	تمځای
تن پر تن جگړه	tán-pər-tán ǰagṛá	تن په تن جگړه
تنی	taṇáy	تڼیوال
توپان	topā́n	توفان ، طوفان
توتاخېل	totāxél	طوطاخېل
توتي	totí	طوطي (طوطا ، توتا)
توخم	tóxəm	تخم
توخی	tóxay	توخي، توخی (tóxəy)
تورپوستی	tor póstay	تور پوستکی، تور پوټکی
تورخم	torxám	طورخم
تور شاتگ (توره ارتجاع)	tór šātág	تور پرشا تگ
تورغونډۍ	tor-γwənḍə́y	تورغنډۍ
تورك	tork	ترك ، تورکی
تورکیه	torkıyá	ترکیه
تورن (ټولیمشر)	turán	تورن (torán)
توروسپین	tór-o-spín	تور او سپین
توره دربله	tóra-drábla	توره دربیله

توغندارتی	Toγəndártay	توغندی (راکټ) ویشتونکی
توکل (توکول)	tukə́l	توکړل
توکم (نژاد)	tókəm	تکم ، توکم (tokám)
توکمیز	tokmíz	توکمیز
توند	tond	تند
توند لاری	tond-lā́ray	سخت لاری
تېچ (تېکی)	teč	تچ
تیرا	tırā́	تیراه
تیز	tız	تېز
تېزوین (تېز لیدی)	tez wín	تېز لیدونکی
تیگا (تېگا)	tıgā́	تِگا، تیگه (حوصله، طاقت)
تي مور (تیمور)	tı-mór	د تي مور ، رضاعي مور

ټ - t (ټې)

د پښتو ابېخي پېنځم توری چی کښېني پښتانه يې له وينګ سره سم د هندي ،انګرېزي او نورو پوروييونو د "ت" لپاره هم پر کار اچوي.

کره	غبرېزلیك	ناکره
ټاپل	ṭāpə́l	ټاپیول ، کمپوزول
ټاپه رس، ټاپرس > لمرګلی		
(وروستی) ټاپی	ṭā́pay	وروستی مهلت، ضرب الاجل، اولتیماتوم
ټك له ټکه (سملاسي)	ṭák-lə-ṭáka	ټك د ټکه
ټکور	ṭakór	ټُکر
ټلواله (اېتلاف)	ṭalwā́la	ټلوالي
ټوپك	ṭopák	توپك، ټوپکی
ټوخلې	ṭoxələ́y	ټخلې
ټوغکی	ṭoγakáy	ټغکی ، ټوغك
ټوکرېېل	ṭukreyə́l	ټوکرټوکر یا ټوټه کول

ټوکل	ṭukə́l	ټوکېدل ، ټوکول
ټوکیز	ṭukíz	(نه په - ه -)
ټول	ṭol	ټوله
ټولګټی	ṭol-gáṭay	د ټولو په ګټه ، عام المنفعه
ټولګی (صنف)	ṭolgáy	ټولګی
ټولګیوال	ṭolgi-wā́l	همټولګی ، همصنفي
ټولنپوهنه	ṭolənpohə́na	ټولنپېژندنه
ټولنوده	ṭolə́n-wáda	د ټولنې وده
ټول وټوک	ṭól-o-ṭúk	جزء وتام ، کل وجزء
ټولی	ṭoláy	ټولی
ټولیز	ṭolíz	ټولوال، عمومي، عامه، جمعي، کلي
ټولیزې رسنۍ (رسنۍ)	ṭolíze rasanə́y	ډلیزې رسنۍ
ټیکاوول (ثبات راوستل)	ṭıkāwawə́l	ټیکاوو راوستل
ټیکرۍ (پړونی)	ṭıkráy	ټکری
ټیټ پوړی	ṭiṭ-póṛay	ټیټ رتبه

ج – ǰ (جې ، جیم)

د پښتو ابېڅي شپږم توری چې د مروتو په پښتو یې د "ځ" ځایناستی کول کره نه بلل کېږي.

کره	غریزلیک	ناکره
جاله > ځاله	jā́la	
جاړ (جلاب)	ǰāṛ	ژاړ
جرنده > ژرنده		
جرړه (ریښه)	ǰárṛa	جرړه
جشن	ǰášən	جښن ، ځښن
جغ > ژغ		
جکړ (ډېر تونډ باد)	ǰakáṛ	جاکړ
جګپوړی	ǰəg-póṛay	لوړ پوړی ، لوړ رتبه

جګړه	ǰagṛá	جګړه (jagəra)
جګه (مېړوښې ښځه)	ǰəgá	ژګه
جل ، جن < نجل		
جلۍ ، جنۍ < نجلۍ		
جم جکړ (توند بادوباران)	ǰám-ǰakáṛ	جم جاکړ
جندره < ژندره		
جنغوزی، جلغوزی < زڼغوزی		
جولیز (شکلي)	ǰawlíz	جوله ییز
جومات (مزدك)	ǰumā́t	جماعت ، جمات
جوند < ژوند		
جېب ښپونی	ǰéb-caponay	د پزې ښپونی
جېب غل (جیب چوری)	ǰeb-γál	جیب وهونکی ، کیسه بُر
جیبي کتاب < مشلیکی		
جړل < ژړل		
جړه (اختلاف، لانجه، پېچلتیا،ترینګلتیا)	ǰáṛa	جړه

چ – č (چې)

د پښتو ابېڅې اووم توری چې د پارسي او اردو تر اغېز لاندې د څ پر ځای ډېره کارول کېږي او منځني (غلجي) پښتانه یې هم زیاتره پر "څ" اړوي او لا هېښنده داچې په سرچپه ډول لږ وډېر څ.هم پر چ اړوي.

کره	غږیزلیک	ناکره
(چال) چلند (برخورد ، سلوك)	čalánd	چلن
چاپړاخه، چاپلاخه > څپېړه		
چاپگر	čāpgár	چاپوونکی
چاپېر سمندر (بحرمحیط)	čāpér-samandə́r	چاپېر سیند
چاپېریالپوهنه	čāperyāl-pohə́na	چاپېریال پېژندنه
چار (- ه)	čār,čārá	څاره
چارشنبه (څلورمه)	čār-šanbá	چهارشنبه
چاروال (فعال)	čārwā́l	چارو ، چارندوکی
چاغومبی	čāɣumbáy	غومبی
چالانول	čālānawə́l	چالو کول
چاڼل (چڼل)	čāṇə́l	چوڼل
چاڼځی (پالایشگاه)	čāṇjáy	چاڼځای ، تصفیه خانه
چپرهار	čaparhā́r	چپلیار ، څپلیار
چپنل > څپنل		
چپړاسي	čapṛāsí	چوپړاسي، چپلاسی، چوپړی
چپه > څپه		
چراغ > څراغ		
چرغړ (چربانگی)	čər-ɣáǧ	چرغگ، پیشنمی
چرمشکۍ > څرمښکۍ	cərməx̌kə́y	
چرهار	čərhā́r	چرار
چغ بغ (شورماشور)	čə́ɣ-bə́ɣ	چوغ بوغ ، چخ پخ
چغه	čə́ɣa	چېغه ، چیغه
چله > څله		
چمبه (داریه، پنجه)	čambá	چنبه
چمچۍ، چمچه > څمڅۍ		

چنوغزه < مچنوغزه	mačnówγzə	
چڼ (چاڼونی)	čaṇ	چڼوونکی، چاڼوونکی، فلتر
چنچڼه (مرغۍ)	čənčə́ṇa	چڼه، چونچوڼه
چوخلۍ (د جوار وربیو)	čuxaláy	چوخلی
چورت	čort	چرت
چورچپاول	čúr-čapāwə́l	چور او چپاول
چورلاو (ماشین)	čurlā́w	چرلاو
چورلکه	čurláka	څرخي الوتکه، هلیکاپټره
چورلنډ (کمینه)	čorlánḍ	چرلنډ
چورلنډی (پرپره)	čurlanḍáy	چرلنډی
چورلیځ (محور، د څرخ میله)	čurlíj	چورلیځی، چورلېځی
چوکۍ < څوکۍ		
چونګاښ	čungā́x̌	چُنګښ ، چنګاښ
چونګښه	čungáx̌a	چنګښه ، چینډخه
چې	če	څې ، چي ، چه
چیرل < څیرل		
چېره < څېره		
چیرې < څیرې		
چېرې (چېرته)	čére	چرې ، چرته (- کې)
چېړل < څېړل		
چېښتن < څښتن		

ځ – j (ځې)

د پښتو ابېڅې اتم توری چې په شمال ختیزو ګړدودو کې یې وینګ له "ز" سره همرنګ شوی او په لیکدود کې یې هم ګډوډي لیدل کېږي، غلجي او کرلاڼي یې لږ و ډېر پر "ځ" او مروت یې هم پر "ج" اړوي.

کره	غربیزلیک	ناکره
ځار	jār	جار ، زار
ځاله	jālá	ژاله، زاله، جاله (jāla)
ځامن < زامن		
ځان څپونی (ځان وچونی)	ján-capóṇay	د ځان وچولو دستمال
ځانساتی (محتاط)	jān-sấtay	ځانساتونی ، محافظه کار، زاړه پال
ځانګو < زانګو	zāngó	
ځانمرګی برید	jān-márgay-bríd	سربښندونکی برید ، انتحاري برید
ځانځاروونی (ځان بلهاری)	jān-jārawúnay	ځانجارونی
ځانځومړی	jānjo-máṛay	ځانزومړی
ځای	jāy	جای ، جی
ځای پرځای	jấy-pər-jấy	ځای په ځای
ځایناستی (جانشین)	jāynấstay	ځایناستونی
ځایول	jāyawə́l	ځای کول
ځبله	jábla	ثبله
ځبېښل < زبېښل		
ځپل (ځبل)	japə́l	زپل
ځرنده < ژرنده		
ځری (قاصد ، استازی)	jəráy	زری
ځړوبی (آبشار)	jaṛobáy	جړوبی
ځړول	jaṛawə́l	ځوړندول، زوړندول، ځوړول
ځړېدل	jaṛedə́l	ځوړندېدل، زوړندېدل
ځښت < زښت		

ځغاسته (ځغستا)	jγā́sta	زغاسته ، زغسته
ځغستل	jγāstə́l	ځغاستل، زغاستل، زغستل
ځغم < زغم	zγam	
ځلوبۍ	jalobə́y	زلوبۍ ، جلبي
ځما < زما		
ځمبل (ځمبا)	jambə́l	ځنبل، زمبل
ځمرۍ < زمرۍ	zmərə́y	
ځمکپوهنه (جغرافیا)	jmək-pohə́na	ځمکپېژندنه
ځمکپېژندنه (جیالوجي)	jmək-pežandə́na	ځمکپوهنه
ځمکرېږده	jmək-réğda	ځمکرېږدله
ځمکسمون	jmək-samún	د ځمکو سمون- اصلاحات
ځمکه	jmə́ka	زمکه، مزکه
ځموږ < زموږ		
ځنځاوی	janjāwáy	زنزاوی
ځنځه < زنځه	zə́nja	
ځنځول	janjawə́l	زنځول ، زنزول
ځنځیر < زنځیر		
ځنې، زنې < ژنې		
ځنغوزی < زنغوزی		
ځنکدن	jankadán	ځانکندن، زکندن، زنکدن
ځنګل	jangál	زنګل ، جنګل
ځنګلواني	jangal-wāní	د ځنګلونو اداره، جنګل داري
ځنې (ترې، له – څخه)	jə́ne	ځني، ځېنې، ځیني، ځنې، ځیني
ځواب	jəwā́b	جواب
ځواک انډول	jwāk-anḍwál	د ځواک انډول یا توازن
ځواکپېر	jwāk-pér	د ځواک دوره
ځواک جګړه (ځواک شخړه)	jwāk-ǰagṛá	پر ځواک جګړه
ځواک سیمه	jwāk-síma	د ځواک سیمه، د قدرت ساحه
ځواکلېږد	jwākléğd	د ځواک لېږدونه یا اانتقال
ځوروشکنجه	jáwr-o-šekanǰá	زور و شکنجه
ځوړند	jwáṛənd	زوړند

ځوز (اغزی)	joz	ځوځ ، زوځ
ځوږ	jwağ	زوږ
ځوږ وځوږ	jwáğ-o-júğ	زوږ و زوږ
ځوښ	jox̌	زوښ
ځوښا	jox̌ā́	زوښا
ځولانه > زولنه		
ځولۍ	jolə́y	زولۍ ، جولۍ
ځومنه > زومنه		
ځونډی	junḍáy	زونډی
ځوی > زوی		
ځه > زه		
ځیرک	jırák	زیرک
ځیره > زیره		
ځیره خور	jira-xór	جیره خور، جیره خوار
ځیږ > زیږ	zığ	
ځېږمه	jéğma	زېږمه ، جېږمه
ځېږېدل > زېږېدل		
ځیگر (یینه)	jigár	زیگر، جگر، جیگر
ځېل (نوع)	jel	زېل ، زیل
ځېلانځ > زېلانځ		
ځېلانځه > زېلانځه		
ځېلۍ	jelə́y	زېلۍ
ځېني (بعضی)	jéne	زوني

ځ – c (ځې)

د پښتو ابېڅې نهم توری چې په شمال ختیزه پښتو کې د نه وینګ له کبله له "س" سره ټکرېږي ، تر اردو او پارسي اغېز لاندې زیاتره پر "چ" اړول کېږي او منځنۍ پښتانه "غلجي" یې هم لږ ودېر پر "چ" اړوي.

کره	غربيزليك	ناکره
څا	cā	څاه ، چاه
څابون، څابوڼ > سابون		
څاپېر > چاپېر		
څاپېره > څپېره		
څادري (دوڼۍ)	cādarí	چادری، بورکه، بورقه
څارگر (جاسوس)	cārgár	څرکبه
څارگري (جاسوسي، استخبارات)	cārgarí	څرکبني
څاروان	cārwấn	ساروان، ساربان، جوپه مشر
څارويتون (بيطارخانه)	cārwi-tún	څارنتون
څاره > چاره		
څاکن	cākán	څا ايستونکی یا کنونکی
څالاك > چالاك		
څانډو > سانډو		
څانگوال	cāng-wấl	د څانگې (مسلک) خاوند
څانگوېش	cāng-wéš	
څانگيز	cāngíz	مسلکي، رشته يي
څاو (مراقبت)	cāw	ساو
څبله > ځبله		
څپان (د اوبو توپان)	capấn	سپان
څپراخه، څپلاخه > څپېره		
څپلۍ	capləy	چپلي ، چپلۍ
څپليار > چپرهار		
څپلکې	capláke	چپلك ، چپلکې
څپوټی	capóṭay	څپوټکی، څپټی، سپټی
څپه (موج، هجاء)	capá	چپه
څپيز	capíz	څپه ييز
څټك	cəṭák	څوټك ، سټك
څټه (بېخ) > سټه		

څټه (د غلې پېټی یا جوال)	cáṭa	سټه
څراغ	cerā́γ	چراغ
څرخي الوتکه > چورلکه		
څرخي پول	carxí-pul	پلچرخي ، پل چرخي
څرګنداوی	cargandāwáy	څرګندتیا، وضاحت، توضیح
څرګندنه	cargandə́na	اصطلاح، اکسپرېشن
څرګندوړ	cargand –wáṛ	د څرګندونې یا بیان وړ
څړمنی (پسرلی)	caṛmə́nay	څوړمنی
څړه لار (پلې لار)	caṛá-lār	څړه لرې
څښاک	cx̌āk	چشاک، څکاک
څښاک اوبه	cx̌āk-obə́	د څښاک اوبه، د چښلو اوبه
څښتن	cax̌tə́n	تښتن، تېښتن، څېښتن، چېښتن
څښل	cx̌əl	چښل، څکل، چېښل
څرمساز	carəm-sā́z	چرمساز، څرمنساز
څرمي (څرمنیز)	carmí	چرمي، څرمني
څرنګتیا (کیفیت)	cərangtyā́	څرنګوالی
څرنګیز (کیفي)	cərangíz	څرنګه ایز
څکاک (کشیدن دخانیات)	ckāk	څښاک
څکالکی (څکالی)	cakā́lkay	څکانی، ښاپرک، ښاپېرک، شوپرک (ماښامی)
څکک (څڅوب)	cakák	چکک
څکول (څکونه)	ckawə́l	څکل (څکنه)
څلاري	calā́rı	څلورلاري
څلڅراغ	cəl-cerā́γ	چلچراغ
څلورسوم	calor-səwə́m	څلورسووم، څلورسوه یم
څلورم	calorə́m	څلرم
څلورمه (سه شنبه)	calorə́ma	څلور، څلورم ، نهي
څلوریزه (چهارپاره)	caloríza	څلوریځه ، څلوریځ
څلوریځ (مربع ، رباعي)	caloríj	څلوریز (- ه)
څلورڅنډ (مربع)	calor-cə́nḍ	څلورڅنډیز، څلورضلعي

څلوېښت	calwéx̌t	څولېښت
څله	cəlá	چله
څلېرويشت	calér-wɪšt	څلورويشت، څلوريشت
څلېښت	clex̌t	څلېښ ، سرېښ، سليخ
څمغېلي	camɣélay	سمخېي
څنډ (افق)	cənḍ	(د اسمان) څنډه
څنۍ (غښتې ورۍ)	cənə́y	لېڅۍ، انڅۍ، نڅۍ، څينۍ، اينڅۍ، سنۍ
څڼه (څڼې)	cə́ṇa	څوڼه (څوڼې)
څوباړی	cobā́ṛay	سوباړی
څوبمن	cawb-mán	شوقي، د ذوق خاوند ، اماتور
څوڅړ (خوک دريايي)	cocáṛ	سوسړ
څورلس	cwár-las	څوارلس
څورليځی > چورليځ		
څوژبی (وګړی ، هېواد)	co-žəbáy	څو ژبيز
څوژبيز (سيند)	co-žəbíz	څو ژبی (قاموس)
څوکيوال	cawkɪ-wā́l	څوکيدار، چوکيدار، پهره دار
څوکۍ	cawkə́y	چوکي ، چوکۍ، پاټک
څومره	cúmra	څونه، څونې، څوني، څوندي، څونبره، څومبره
څومره ييز (کمي)	comra-yíz	څومريز، څومره ايز
څوولسي (ځواک ...)	co-wələsí	څو مليتي
څويم (چندم)	coyə́m	څوم ، څووم
څه ناڅه (تقريباً)	cə́-nā-cə́	څه نه څه
څيرل	cɪrə́l	څيرې کول ، بڅې کول
څيرله (د کاغذ يا ټوکر ټوټه)	círla	چيرله، پرزه
څيز (توک)	cɪz	څېز ، شی
څينګښه > چونګښه		
څېټه (د تېغ شا)	ceṭə́	سټه ، سټې
څېرکښ (چهره کش)	cerkáx̌	څېره کښ، عکاس
څېرمه (فرعي)	cérma	خرمه ييز، خرمه يي
څېره	cerá	څهره، چهره

ښېړندود (طرز تحقق)	ceṛən-dód	د ښېړنې دود ، د تحقیق متود
ښېړنیز (کار، څېړونه، کتاب)	Ceṛəníz	څېړندویه
ښېلمه (ټول)	célma	ثرمه ، خلمه، سپلمه

خ – x (خې)

د پښتو ابېڅې لسم توری چې د شمال ختیزې پښتو له مخې یې له "ښ" سره ونجول ناکره ګڼل کېږي .

کره	غرېیزلیک	ناکره
خاپ	xāp	خپ ، چاپ
خاپوړي (خاړپوسې)	xāpóṛe	خاپوړي ، خاپوسي
خاته	xātá	کتابچه ، لیکچه
خارو > ښارو	x̌āró	
خارونی > ښارونی		
خاږخاږ	xāğ-xā́ğ	خشخاش، خاش خاش
خاغلی، خاګلی > ښاغلی		
خاورپوهنه (خاکشناسی)	xā́wər-pohə́na	خاوري پېژندنه
خاوروتېل	xā́wro-tel	د خاورو تېل، تیل خاك
خاورین (خاکی)	xāwrín	خورین
خبرلوڅ (ویند ، ویاند)	xabar-lóc	خبرلوڅی، خبرلوڅ (xabar-lúc)
خپرول	xparawə́l	خپورول ، خورول
خپللاسي	xpəl-lā́sí	په خپل لاس جوړ، مصنوعي
خپلمنځي اړیکي	xpəl-manjí aṛíkı	ذات البیني روابط
خپور	xpor	خور
خپورتیا	xportyā́	خورتیا
ختوری	xatúray	شلتالو ، شفتالو
ختې (د ناوې جوړه-کالي)	xə́te	ختي
ختیځ (شرق ، مشرق)	xatíj	خاتیځ ، ختیز ، لمرختیځ

ختيز (مشرقي)	xatíz	ختيځ
خځل	xajə́l	خزل ، خزله
خدايږو (خدای ږو)	xwdā́y-ğo	خداږو ، خدايگو ، خلايگو
خدمت (چوپړ)	xedmát	خذمت
خرانگه	xrā́nga	خړانگه ، ښرانگه
خرخ (لگنبت)	xarc	خرچ ، خرچه
خرخشه (خدشه)	xar-xašá	خرخښه
خره پرخره (يو برابر)	xrə́-pər-xrə́	خره په خره
خرېړی (مرخېړی)	xəreṛáy	مرغېړی، مرخېړی
خريل (تراشيدن موی)	xrəyə́l	خرل، خرېيل
خسر	xsər	خُسر ، سخر
خښ (- ول ، - ېدل) > ښخ	xaǩ (-wəl,edə́l)	
خلنځه > بلنځه		
خواږه وېلني	xwāğə́ - welə́nı	کاږه وېلني ، باديان
خوالگر (همراز، همدرد)	xwāl-gár	خواله گر
خوبخونه (خوب کوټه)	xob-xúna	د خوب کوټه
خوټېدل (خوټول)	xuṭedə́l	خوټکېدل (خوټکول)
خوځنده	xwajəndá	خزنده
خوځنده ټيليفون > مل غږون		
خوراړه (جذام)	xurā́ṛa	خوړونکي ، بادخوره
خور راخور	xór-rā-xór	خپور راخپور
خوراکتوکي	xwarāk-tókı	خوراکي توکي يا مواد
خورلنه (واده کليواله)	xor-lə́ṇa	خورلنډه
خوروور	xór-wór	خپوروور
خوری (نرسه)	xorə́y	خوره کی ، همشيره
خورين (خاورين لوښي)	xawrín	خاورين
خورينه (خواهر خوانده)	xorína	خورينگه، خورلنه، خوربللې
خوړسکه (دود کثيف وبدبو)	xwṛə́ska	غوړسکه
خوړين	xwṛın	خُوړين (xorin)
خوسا (گنده)	xosā	سخا

خوسی	xosáy	سخی (sxay)
خوشال	xošā́l	خوشحال
خوښچاری	xwaǩ-čā́ray	د خپلې خوښې کارکوونکی، رضاکار
خوښوړ	xwaǩ-wáṛ	د خوښې وړ ، د رضا وړ
خوښینه > ښینه		
خوله	xwlə	خُله
خوندیینه	xwandı-yə́na	خوندیتوب ، مصوونیت
خوی > ښوی		
خیرښېگنه > ښمرښېگنه		
خیږ (د رغېدلي زخم پتری)	xıǧ	خږ ، کرېږ
خیښه > ښیښه		
خیه > ښه		

د – **d** (دې ، دال)

د پښتو ابېڅې یوولسم توری

کره	غرېزلیك	ناکره
د (تولي یا اضافي سربل)	də	د
دا توره (خاتوری)	dāturá	ډانگتوره
دادا، دادك (د پلار ستاینوم)	dādā́	دادکه (د مشرې خور ستاینوم)
دا ده (او است – مو)	dā-dá	دو ، دی ، ده (də)
داریال (چمبه)	dāryā́l	دریه، داریه، دایره
داری (شرشره)	dārə́y	داره
داستان	dāstā́n	کیسه ، افسانه
د اسراییلو ...	də-isrāyílo ...	د اسرائیل ...
داسې (دغسې)	dā́se	داسي (دغسي)
داوه	dāwá	داوا ، دعوه
داوی	dā́way	داوي، داوی (dāwáy)

د بامیانو	də-bāmyā́no	د بامیان
د باندې	də-bā́nde	د باندې
د پخوا راهیسې > له پخوا راهیسې		
د پښتانه په نامه	də-pəx̌tānə́-pə-nāmə́	د پښتون په نوم
د – په اړه	də-pəáṛa	د - په هکله ، د - په اړوند
د – په پام سره	də-pə pā́m sara	د - په پام کې نیولو سره
د – په توګه (د - په ډول)	də-pətóga	د - په ځېر ، د - په حیث
د – په ګټه اخېستنه > له – په ګټه اخېستنه		
د – په مشرۍ	də-pə-məšrə́y	د – په مشرۍ کې
د تا > ستا	stā	
د تا کره > ستا کره		
د چا ملاتړ (دفاع، هرکلی، درناوي ...) کول	də-čā-mlā-táṛ	د چا څخه ملاتړ (دفاع، هرکلی، درناوی ...) کول
د – څخه > له څخه		
د دباندنیو (بهرنیو) چارو وزارت	də dəbāndenə́yo -	د باندنیو چارو وزارت
درشل	Daršə́l	دورشل ، درشایي
درملنه	darmalə́na	درملونه، علاجونه، معالجه، تداوي
درناب (جناب)	dranā́b	درناو
درناوی	dranāwáy	درناوي
درنه (درون، درانه، درنې)	draná	درنده (دروند ، درانده، درندې)
دروږ (د بلهارۍ لپاره نښه شوی پسه، بلهاری)	darwā́ğ	درغوږ
دروغ	droɣ	درواغ، دروبغ، دَروغ (daróɣ)
درویشت	də́rwɪšt	دروویشت ، دیرویشت
دریځ (ممبر، موقف ...)	daríz	دریز
درې دېرش ...	dré-derš	درو دېرش
درېدل	daredə́l	ودرېدل، درل
درېږ (بولۍ)	dreğ	درېژ ، درېش

درېګوټ (مثلث)	dre-gwə́ṭ	درې کونج ، درېګوټېز
درېيم	dreyə́m	درېم ، دريم
درېيمه (دوشنبه)	dreyə́ma	درې، درېيم، ګل ، پير
د زړه له پاسه	də-zṛə-lə-pā́sa	د زړه د پاسه
د زړه له کومي	də-zrə-lə-kúmı	د زړه د کومي
د ساري په توګه - ډول (د بېلګې په توګه)	də-sā́rı-pə-tóga	د مثال په توګه ، مثلاً
د – سره > له - سره	lə-sárə	
دښمن	dəx̌mán	دُښمن ، دوښمن
د – غونډې (د – په څېر)	də-γónde	د – په شان يا پشانې
د کابل کتنه	də-kābə́l-katə́na	د کابل څخه کتنه
د – کره مېلمه يم	də-kará	د – په کور کې مېلمه يم
د – لپاره (د – په پار)	də-ləpā́ra	د – دپاره ، د – له پاره
دما > زما		
د ما کره > زما کره		
د مخه > له مخه		
د مخې > له مخې		
د موږ > زموږ		
د موږ کره > زموږ کره	[jhc	
د نارينه وو	də-nārınā́wo	د نرينه و، د نارينه و، د نارينه ؤ
دنده	dánda	دنده (dandá)
دننی	danənáy	دننی
دو (دېرش) ...	dú ...	دوه ...
دواړې ښځې	dwā́ṛe-xə́je	دواړه ښځې ، دواړې ښځې
دوبګنی (تابستاني)	dobganáy	دوبګنی (dobgánəy)
دوبګوړی (ييلاق، اېلبند)	dubgóṛay	دوبګوړی (dubgórəy)
دوبی	dóbay	دوبی (dóbəy)
دو پسوری	du-psóray	دوه سوری ، دوه سوره، دوبره
دو پوړه (دو پوړيز)	du-poṛá	دوه پوړی (دوه پوړيز)

دو تنه (پشتی ، دوسیه)	dawtaná	دو تنه (dawtəná)
دو څرخه (لاړيس)	du-carxá	سایکل ، بایسکل
دوخته > له وخته	lə wáxtə	
دودړش	dú-derš	دوه دړش ، دو دړس
د ورا > له ورا (- یه)	lə wrā́ (-yə)	
د وروسته > له وروسته	lə wrústə	
دورې > هورې، هلته		
دوزخ	dozáx	دوږخ ، دوغس
دوکان (هټی)	dukā́n	دُکان
دوکتور (ډاکتر)	duktór	دکتور ، داکتر، ډاکټر
دوکمار	dokamā́r	دوکه مار، دوکه مار
دوګڼ، دوګغړن > لوګڼ، لوغړن	logán, luɣəṛə́n	
دوګی > دوګی		
دولس	dó-las	دوولس
دومره	dúmra	دمره، دومبره، دونې، دوني
دومی (والګی ، ګریپ)	dúmay	دومی (dúməy)
دونیې (څادري)	dawṇə́y	بورقه ، چادری
دوو ښځو	dwó-x̌ə́jo	دوه ښځو، دوو ښځو (-šə́ju)
دوه پردوه	dwá-pər-dwá	دوه په دوه
دوه سوم	dwa-səwə́m	دوه سوه وم ، دوه سوه یم
دوه ویشت	dwá-wɪšt	دوویشت ، دوه یشت
دوه هومره (دوه ګرایه)	dwá-humra	دوه دونه ، دوه برابره، دوچنده
دوهه (دوهی)	duhá	دوهنه ، دوی ، دوده
دوی (په لنډ - و)	duy	دوی (doy)
دوی (قانون ، قاعده)	doy	دوی (duy)
دوې ښځې	dwé-xəje	دوه ښځې ، دوی ښځي
دویم	duyə́m	دوهم، دوه یم
دویمه (یکشنبه)	duyə́ma	دوه، دویم، اتوار، اطوار
دویمه خور (ربیع الثانی)	duyə́ma	دوهمه خور
دوییز – ه (مثنوي ...)	duyíza	دوه ییز ، - ه
دیدن > لیدن		

دی دی (او است – مذ)	day-dáy	دی ده، دی دی (dəy-də́y)
دېرش	derš	دېرس
دېګچې	degčáy	دېچکی
دېګچه	degčá	دېچکه
دېو	dew	دېب
د يوه مخه، د يوې مخې < له يوه مخه، له يوې مخې		

ډ – d (ډې، ډال)

د پښتو ابېڅې دولسم توری چې اړونده وييپانګه يې زياتره له هندي هغې سره ګډون او تړون لري.

کره	غرېيزليك	ناکره
ډاډېينه (ډاډ ، ډاډنه)	ḍāḍeyə́na	ډاډينه ، ډاډګيرنه
ډار (وېره خطر)	ḍār	ډار (وېره)
ډاګتر (دوکتور)	ḍāgtár	ډاکټر ، داکتر
ډاګ (پوسته)	ḍāg	ډاك ، پوسټ
ډاګيزول (علني کول)	ḍāgizawə́l	په ډاګه کول ، برملا کول
ډانډس (ډغ)	ḍānḍə́s	ډنداس، ډانډت، ډنډاپ، ډينګری
ډانګ ډبلۍ (اثاثيه)	ḍā́ng-ḍabalə́y	د کور اسباب
ډبر < تبر	ṭabár	
ډب وآخ < اخ وډب	áx- o- ḍáb	
ډبيالی < دوديالی	dodyāláy	
ډچه (دبدبه)	ḍáča	ډيچه
ډډون (جوف ، تشه)	daḍún	ډډون (لټون)
ډرری (د پسو بلنوييکی)	ḍərráy	ډريو
ډکون (پرانه)	ḍakún	ډکون (ډك ځای)
ډله ټپله	ḍála-ṭapála	ډله او ګروپ، ګوند او سازمان

ډلیز (گروهی ، جمعی)	ḍalíz	ډله ییز ، ډله ئیز
ډمامه (هنگامه ، ډنډوره)	ḍəmāmá	ډمامه (نغاره)
ډمبره > بمبره	bambára	
ډوکړه > دوکړه (تبله)		
ډول ډال	ḍáwəl-ḍāl	ډول ډیل، ډول وډال، ډیل ډول، ډال وډیل
ډیډم (گاوترقانك)	ḍıḍám	غومی
ډېر پېښې	ḍer-péǩay	ډېر پېښېدونکی، کثیرالوقوع
ډېرکاری	ḍer-kā́ray	کاریگر، سخت کاری
ډېرۍ (اکثریت)	ḍeráy	ډېره کی، ډېرښت، ډېرښتی
ډیولا	dıwlā́	سگ ماهی
ډیوه	dıwá	ډېوه

ر – r (رې)

د پښتو ابېڅې دیارلسم توری

کره	غربیزلیك	ناکره
رابېل > رامبېل	rāmbél	
راپرځېدنه (پرځا)	rāpərjedə́na	له پښو غورځېدنه، سقوط
راشه !	rā́ša	رایشه، ریشه ، ریاشه
راشی	rāšáy	رش، ریز، برف کوچ
راغه (د غره لمن، گټین ډاگ)	rāγə́	رغ، راغ، رغه
رانیول (پېرل)	rāniwə́l	رارانیول ، نیول
راهیسې	rāhíse	راسې، رایسته، رادورې، را په دې خوا ، را په ایسته ...
رانړۍ	rāṇə́y	راجګڼه (rājgə́ṇa)
ربځ (جاروب، برس)	rabə́j	رېبځ ، ربږ

ربڼه (نری باد)	rábṇa	ربړه (مشکل، مساله، پرابلم)
رشپېل (خوی)	rašpél	راشپېل ، راشبېل
رشه	rašá	راشه
رښ	raǩ	ځوښا ، عصاره، د مېوی اوبه، جوس
رښتین (رښتینی)	rəx́tín	ریښتین، رشتین، رښتونی
رغاوه (صنعت)	raγāwá	رغاو ، رغاوه (rəγāwá)
رغلی > نغری، اورغالی		
رغندی > غرندی		
رنجړومه	ranjṛúma	رنجلومه، رنجونې، رنجوڼې
رنګی	rangáy	رنګړی
رنځپوهنه	ranj-pohə́na	مرض پېژندنه
رڼا	raṇā́	روڼا ، رنړا
رڼاوی (وضاحت)	raṇāwáy	روڼاوی
رڼایي	raṇāyí	روڼایي
روتون	rəw-tún	شودې خور، شیرخوارګاه
روځ > ورځ	wraj	
روځباړه > ورځباړه		
روځپازه > ورځپازه		
روځپاڼه > ورځپاڼه		
روده (لیاره ، طریقه)	rawdá	رُوده (róda)
روږد (روږدی)	ruğd	اخته، آموخته، معتاد ، عادي
روږدتیا (روږوالی)	ruğdtyā́	عادت، اعتیاد ، عادیوالی، معتادي
روږدول	ruğdawə́l	آموخته کول، معتادول، عادي کول
روږدېدل	ruğdedə́l	آموخته کېدل، عادتېدل، معتادېدل، عادي کول
روستاړی	rustā́ṛay	وروستاړی، شاوندی، لاحقه، سفېکس

روښانتیایي پېر	roxāntyāyí-per	د روشنگرۍ دوره
روښاند (- ی)	roxā́nd	روښان فکر، روښان اندی، روڼاندی
روښاندانه	roxāndāná	روشنفکرانه
روښاندي	roxāndı	روښانفکري ، روڼاندي
روښه (حلوا)	roxá	ورېښه
روغبړ	roγ-báṛ	برګړندی ، برګنډی
روغتیایي ښباك اوبه	roγtyāyí-cxāk-obə́	د ښبلو صحی اوبه
روغليك (صلحنامه)	roγ-lık	روغه لیك ، سوله لیك
روغه جوړه (پخلاینه)	róγa-ǰóṛa	سوله او سلم
روغه ییز	róγa-yız	سوله ییز
رومان (ناول)	român	رمان
روند (بهند)	ráwənd	رونده ، بهنده
رېب (مایل)	reb	اړرب ، رېو
رېبه (لیکه)	réba	مایل خط ، سلش
رېدی	redáy	ریدی
رېږده (زلزله)	réğda	ځمکرېږدله ، رېږدله
رېږده مېچ	reğda-méč	رېږدله مېچ ، زلزله سنج
ریښکۍ (ترانګه، پتاره)	rıx̌kə́y	تراډه، ورښکۍ، ریتاړه
ریښه (تریشهء جامه، ریشه)	rıx̌á	ریخه
رېوند (رېو)	réwand	رېبند ، مایل (خط)
ریی ((پېښۍ)	rayáy	رواش

د پښتو ابېڅې څورلسم توری

کره	غربیزلیک	ناکره
رانزړه، رانځړه > نانځړه، ننځړه		
ړک (ړکند)	ṛak	ړق ، لق
ړندتیا (ړندښت)	ṛandtyā́	نابینایي
ړندکی (کوردلیل)	ṛandә́kay	ړندوکی
ړندول (- بدل)	ṛandwә́l	ړوندول، وړوندول
ړندون (نابینایی)	ṛandún	ړوندوالی ، نابینایي
ړندې پېښې	ṛandé-pešé	د پټو سترګو پېښې ، کورکورانه پېښې
ړنګ (- ول ، - بدل)	ṛang	وران، منحل (حکومت، کابینه ...)
ړنګتیا (ړنګېدنه)	ṛangtyā́	ورانېدنه، منحلېدنه، انحلال
ړومبی	ṛumbáy	وړومبی
ړومبۍ	ṛumbә́y	شنبه ، خالي ، اوته (هفته)
ړومبۍ خور- میاشت > ژړانده		
ړومبیز (نوی یا ړومبی زیږېدلی)	ṛumbíz	ړمبزیز ، ړومبزیز
ړوند	ṛund	وړوند ، نابینا

ز – z (زې)

د پښتو ابېڅې پنځلسم توری چې شمال ختیځ یې د (ځ) پرځای هم کاروي.

کره	غرېیزلیك	ناکره
زاړمبوی (لته بوی)	zāṛəmbúy	زړمبوی، زړامبو، زړامبوی، زړنبوی، زاړونبوی، زړومبۍ، زړومبه
زازو (چارناچار)	zāzú	زاوزو
زامن	zāmə́n	ځامن ، زویان ، زمن
زانگو	zāngó	ځانگو
زاڼه	zāṇa	زاڼي ، زاڼې ، زاڼیه
زباد (اثبات ، ثبوت)	zbād	زبات
زبادول	zbādawə́l	زباتول ، زباتل
زبادېدل	zbādedə́l	زباتېدل
زبرگ (ولي ، ستانه)	zbərg	بزرگ
زبېښناك (استثمار)	zbeǩā́k	ځبېښناك
زبېښل (زبېلل)	zbeǩə́l	ځبېښل (ځبېلل)
زده کړه وال	zdákṛa-wā́l	تعلیم والا ، تعلیمیافته
زده کړیال (پوهنپال)	zdakṛyā́l	پوهنتوني شاگرد ، محصل
زدوول (سولول)	zdowə́l	زدول
زر > ژر	žər	
زرنگ (د نیمروز مرکز ښار)	Zaráng	زرنج
زرې > ځرې		
زړاند > ځړاند		
زړی (خسته ، هسته)	zə́ṛay	زړې ، زوړې ، مندکه
زږه	zəǧá	زیږه ، ځیږه
زگ > ځك	jag	
زما	zəmā́	دما ، یېما ، ځما ، زما (zmā)
زما څخه > له ما څخه	lə mā́ caxə	

زما سره > له ما سره	lə mā́ sara	
زما کره	zəmā́-kara	د ما کره ، ما کره
زموږ	zəmúğ	دموږ، يېموږ، څموږ، څمونږ، زموږ (zmuğ)
زموږ کره	zəmúğ-kara	د موږ کره ، موږ کره
زنگل	zangə́l	زانگل ، ځانگل
زنگن	zangán	زنگوهلی
زنځه	zənja	ځنځه ، زنزه
زڼغوزی	zaṇγozáy	زرغونځی ، جنغوزی
زوزات (اولاده ، اولاد)	zawzā́t	زوی زات، زهوزات، زات وزويات ، زوزار، زوايت)
زول > ژول		
زول > ځول		
زولنه (دُربلی)	zawlaná	زولانه ، زلوانه ، زلونه
زولی > ځولی		
زومل > ژمل	žmal	
زومنه (ښوروا ، يخني ښوروا)	zómna	زېمنه، ځومنه، ځواوله، ځواونه
زوول (زېږول)	zowə́l	زودل
زوی	zoy	زی، زو ، ځوی، زوی (zuy)
زه او ته کورته ځو	zə́-aw-tə́-kór-ta-ju	ما او تا کورته ځو
زی > ژی		
زیږ ، زېږ > ژیږ		
زېږی، زیږی > ژیږی		
زیږه (کنځا)	zyáṛa	زېږه ، زیاړه
زېږ	zıǧ	ځيږ
زېږ (تولد ، توليد)	zeǧ	زېږېدنه، زېږونه، توليد
زېږ اړیکي	zeǧ-aṛkí	توليدي مناسبات
زېږځواك	zeǧ-jwā́k	توليدي يا مولد ځواك
زېږدي (زېږيز)	zeǧdí	زېږديز، ميلادي
زېږکاليزه	zeǧ-kālíza	د زېږېدني کاليزه ، د زوکړې کاليزه

زېږول (زوول)	zeǧawə́l	ځېږول، زوکول
زېږون	zeǧún	زېږېدنه
زېل > ځېل		
زېلانځ (رحم، تخمدان)	zeláńj	زېلان، ځېلانځ
زېلۍ > ځلوبۍ	jalobə́y	

ژ – ž (ژې)

د پښتو ابېخي شپاړسم توری چې په شمال ختيزه پښتو کې زياتره پر "ج" او منځنۍ هغه کې پر "ز" اړول کېږي او همداسې ناکره ليکل کېږي.

کره	غربيزليك	ناکره
		ږغ ، جغ ، ځغ
ژاخ (د بوټو ځنګل)	žāx	چاخ (سوات)
ژاله > ځاله		
ژامه	žā́ma	زامه، جامه، ژامه (žāmə)
ژباړن (مترجم)	žbāṛán	ژباړونکی
ژباړون (ترجمان)	Žbāṛún	ژباړن
ژبپوهاند (ژبپوه)	žəb-pohā́nd	ژبپوهان ، ژبپېژندونکی
ژبتوکمپوهنه	žəb-tóḱm-pohə́na	ژبپوهنه او توکمپوهنه، اتنولېنګوېستيکس
ژبزده کړه	žəb-zdákṛa	د ژبې زده کړه
ژبلوست	žəb-lwást	د ژبې لوست، د ژبې درس
ژبور (خولور)	žəbawə́r	ژبورکی، ژبه ور، زبور
ژبونج	žəb-wānǰ	ژبنی بدلون
ژبيز (ژبنی)	žəbíz	ژبه ييز
ژبټولنه	žəb-ṭolə́na	ژبنۍ ټولنه
ژبڅوکه	žəb-cúka	د ژبې څوکه ، د ژبې سر
ژبڅېړنه	žəb-ceṛə́na	د ژبې څېړنه ، ژبنۍ څېړنه
ژبښود	žəb-x̌ód	(د ژبې) خودآموز
ژبښوونه	žəb-x̌owə́na	ژبښودنه ، د ژبې تدريس

ژبی (زبانچه)	žəbáy	ژبه کی
ژر	žər	زر
ژر باوری (زود باور)	žər-bāwáray	زر باوری
ژر پوهی	žər-póhay	ژر پوهېدونکی
ژر تېری (زود گذر)	žər-téray	ژر تېرېدونکی
ژر رسی	žər-rásay	ژر رسېدونکی ، زودرس
ژرځوابی (حاضرجواب)	žər-jwā́bay	ژرځواب ورکوونکی، حاضرځوابه
ژرگه (د اوښ زړې برخې)	žərgá	ژره ، ژری ، ړیری، زرگه
ژرنده	žránda	ځرنده، جرنده، زرنده
ژر ییبری (زود حاصل)	žər-yébray	ژر ثمری ، زود ثمر
ژړا	žaṛā	جړا ، زړا
ژړاند	žaṛā́nd	ژړان، جړاند ، زړاند
ژړل	žaṛə́l	جړل ، زړل
ژړندوک	žaṛandúk	ژړاندوک ، ژړانوک
ژغور (ژغورا)	žɣor	ژغورنه، ژغورتیا
ژغور ببړی	žɣor-beṛə́y	د ژغورنې یا نجات ببړۍ
ژغور ډله	žɣor-ḍála	د نجات گروپ ، د ژغورنې ډله
ژغور ملاوستنی	žɣór-mlāwastə́nay	د ژغورتیا کمربند
ژغورندوی	žɣorəndóy	نجات بښونکی، نجات ورکوونکی، ژغورونکی
ژغورنده غورځنگ	žɣórənda-ɣorjáng	نجات بښونکی غورځنگ یا تحریک
ژغی	žeɣáy	جغی ، تسکېره
ژگه > جگه		
ژمل	žməl	ژمنه کول
ژمن (ژمندوی)	žmán	ژبن ، ړبن ، زبن (متعهد)
ژمناتی	žman-mā́tay	د ژمنې (وعدې) ماتوونکی، وعده خلاف
ژمنه	žmə́na	ژمنه (وعده،تعهد ،رسالت)

ژندره (کولپ)	žandrá	جندره ، ځندره
ژوبڼ	žobáṇ	د ژویو بڼ ، ځناور باغ
ژوند پوهنه	žwand-pohə́na	ژوند پېژندنه ، بیالوجي
ژوند جګړه (مبارزه، تنازع البقاء)	žwánd-jagṛá	ژوندون جګړه
ژوند دود (ژوند توګه)	žwand-dód	د ژوند ډول ، د ژوند طرز
ژوند کچه	žwand-káča	د ژوند سطح یا سویه
ژوندوژواك	žwánd-o-žwā́k	زوندوزواك، جوند وجواك
ژوندون (ژوند)	žwandún	زوندون، جوندون، جمدون
ژوول (جویدن ، زیستن)	žowə́l	ژول ، جوول
ژویالپوهنه	žoyā́l-pohə́na	د ژوند چاپېریال پوهنه، ایکولوجی
ژیړ	žyaṛ	ژړ، زیړ، زېړ
ژیړانکه	žyāṛānáka	ژیړن، ژیړی، ژیړانکه، ژړانګه
ژیړی (یرقان)	žyaṛay	ژړی ، زېړی
ژۍ (کنار ، حاشیه)	žəy	زۍ ، جۍ ، ځۍ
ژی (مشك دوغ، جك)	žay	زی ، جی ، ځی

ږ – ğ (ږې)

د پښتو ابېڅې اوولسم توری چې په منځنۍ پښتو کې دېری د (گ + غ) گډه اواز څرگندوی دی او د همدغه وینگ پر بنسټ د سوېل ختیزې (ږ ž) او شمال ختیزې (گ g) د یوې گډولې (ğ) په توگه زیات کره گڼل کېدای شي ، د غزني ، پکتیکا ، زرملې ، ږوب او کوټې خوا ته یې وینگ (ز) دی او وزیر – مسید ، خټک ... یې "ژ" ادا کوي .

ږدل (د تېرمهال "اېښوول" پر وړاندې په ناتېرمهال کې گردانېږي، لکه ږدم ، ږدو ...) اېږدل ، اېژدل او کېږدل یې ناکره ځېلونه دي.

کره	غږېزلیک	ناکره
ږدن (ارزن)	ğdən	گدن ، ژدن ...
ږغ > غږ		
ږغبندی > ژغنډی		
ږغرل > ژغرل		
ږغول > غږول		
ږغېدل > غږېدل		
ږله غری (برنجك برف وژاله)	ğala-γəráy	ژله غری، گله گرکی، ږغږغری
ږلۍ	ğaláy	ژلۍ ، گلۍ
ږمنځ (- ول ، - بدل)	ğəmánj	گمنځ، گومنځ، ږمنځ
ږمنځۍ	ğəmənjáy	گمنځۍ، گومنځۍ
ږنگوری (انگور وږی)	ğangúray	زنگوری ، ژنگوری
ږو (قسم کوم)	ğo	گو
ږوب	žob	ژوب ، زوب
ږوږ، زوږ > ځوږ		
ږوغ ږغ > غږغوږ		
ږوی (لووی)	ğə́way	گوی ، گواه
ږیر خریلی	ğır-xrəyəláy	ږیر خرېلي ، گیر خریلی
ږیره	ğıra	ژیره ، ایره ، گیره
ږیری > ژرگه	žargá	

س – s (سې ، سين)

کره	غږيزليك	ناکره
سا (ساه)	sā (-h)	ساهه
سا بېړی > الوتكه		
سابه پلور	sābə-plór	سابه پلورنه، سابه خرڅونه، سبزي فروشي
سابه پلوری	sābə-plóray	سابه پلورنکی، سابه خرڅوونکی، سبزی فروش
سا پوهنه	sā-pohə́na	سا پېژندنه، اروا پوهنه، اروا پېژندنه
ساتېری	sā-téray	ساعت تېری ، خوشگذران
ساتېري (سرگرمي)	sā-téri	ساعت تېري
سارمی (سارمه)	sārmáy	څارمی ، سارمکې (سابه)
ساروان > څاروان	cārwā́n	
ساری (سيال)	Sā́ray	سال ، مثال
سازمان	sāzmā́n	نهاد ، ټولنه، تنظيم، موسسه
سازمانول	sāzmānawə́l	سازمان ورکول، تنظيمول
سازښت	sāzə́x̌t	سازش
سازي	sāzí	سازنده، نوازنده، ساز غږوونکی
ساگ (سابه)	Sāg	ساك، سبزي، سبزيجات
سال (سرمه ريگ)	Sāl	شگه
سا لنډي (سا بندي)	sā-lánḍi	سا تنگی، نفس تنگي
سا لنډی (سا بندی)	sā-lánday	سياره، سا تنگي، ضيق النفس
ساندي (مهمان دير پا)	Sāndí	ساندې
سانگه (نيزه ، شل)	sā́nga	څانگه

سانگه > ثانگه		
ساوتيگا (ساسوی)	sā-o-tıgắ	ساوتيگه، نفس سوخته
ساهو (سا کښ ، ازاد)	Sāhú	ساوو
سايېز	sāyíz	ساهيز، تنفسي، روحي
سبا	Sabắ	صبا ، صباح
سباناری (سهارنی، گهيځنی، برېځر)	sabắ-nārắy	سبناری
سباوون (سحرگاه، سحرگاهان)	sabāwún	سباون ، صباون
سپارښتليك	spārəx̌t-lík	د سپارښتنې ليك، سفارش نامه
سپارښتي	spārəx̌tí	سفارشي ، فرمايشي
سپاره	Spắra	سسپار، سسپاره، تسپار
سپرلو	sparló	د آس سپرلي
سپرلي (د نقليه وسيلو سپور)	Sparlí	سورلي ، مساپر
سپرلی > پسرلی		
سپرلۍ گاډی	Sparlə́y-gắḍay	د سپرليو موټر يا سروېس، مساپر وړونکی گاډی
سپره لار	Spará-lār	د سپرو لار، موټر رو، سړك
سپرېدل (سپرول)	sparedə́l	سپورېدل، سورېدل (سورول)
سپړل	spəṛə́l	سپنړل ، سپړدل ، سپړودل
سپړلی	spəṛə́lay	سپړدی ، سپړودی
سپږمه > سږمه		
سپښته (بېلډی)	spə́x̌ta	سپخته
سپم (د ستنې سوری)	Spam	سپومی ، ستومی
سپنخړی	spən-xə́ṛay	وسپنخيری، وسپنخړی، اوسپنخړی، سپينخړی
سپور (سوار)	Spor	سور
سپوږمۍ تندره (خسوف)	spoğməy-tándra	د سپوږمۍ تندره
سپوږميز (- لېږدي)	spoğmíz	هجري، قمري هجري

سپيتانه	spıtā́na	سپي توب
سپېڅلځای	Specəl-jā́y	سپېڅلی ځای ، مقدس ځای
سپېده داغ (سپېدې چاود)	speda-dā́γ	سپيدو داغ ، سپيده دم
سپېرلم (روباه)	Sperlə́m	سپلم
سپېلنی	spelanáy	سپلنی ، سپانده
سپي لوبه	spı-lóba	سپي جنگونه ، سگواني
سپين روبی	spın-róbay	سپين دروبی، سپين دوبی
سپين زرين	spın-zarín	د سپينو زرو ، نقره يي
سپين نمری (سپين روبی)	spın-nmə́ray	سپين جامه (سپين کالي)
ستا	Stā	د ستا ، د تا ، يېتا
ستا ښخه > له تا ښخه		
ستاړه (روغه ، پخلاینه)	stā́ṛa	سوله ، صلح
ستا سره > له تا سره	lə tā sará	
ستاسې (ستاسو)	Stā́se	د ستاسې، د تاسې، ستاسي
ستاينوړ	stāyən-wáṛ	د ستاينې وړ
ستاينوم (صفت ، لقب)	stāy-núm	د صفت نوم (اسم صفت)، لقب
سترغلی	stər-γaláy	سترگغلی
سترگ ارتاو (چشم انداز)	stərg-artā́w	ليدارتاو
سترگبندی	stərg-banday	چشم بندی
سترگرپ	stərg-ráp	د سترگو رپ
سترگ ليد (سترگلين)	stərg-líd	د سترگو ليد ، نگاه
سترگور	stərgawár	سترگه ور ، بينا ، لوی سترگی
سترگو ليدلی (عينی)	stərgo-lıdə́lay	د سترگو ليدلی، په سترگو ليدلی
سترگه (سترگې)	stə́rga	سترگه (stərgi, stərgə)
سترگې پرلار	stərge-pər-lār	سترگې په لار (- ې) ، منتظر
سترگۍ والا	stərgəy-wālā́	سترگۍ (چشمی، عينک)

		جوړوونکی یا پلورونکی
ستروی (بزرگواری)	stərwáy	سترتوب ، عظمت
ستړیا	stəṛyā	ستړتیا
ستغ (سخت ، زشت)	stəγ	ستغ، ستوغ، ستخ، ستوخ
ستغلېږدی (ستغیونی)	stəγ-léğday	د ستغې لارې تلونکی، صعب المرور، صعب العبور
ستگ (سنجاق)	Stag	ستنکی
ستمن > شتمن		
ستناو (آړ ، خنډ)	stənā́w	ستناوی ، مانع
ستنبه (رگبه)	stənbá	ستنوهونکی، پېچکاري کوونکی، آبله کوب
ستنځی (اړځی ، اړتون)	stənjáy	توقیفځی ، حواله جات
ستو (څڅواکی)	Staw	ستو (کوشنی سوری)
ستور بېړی (تشیال بېړۍ)	stor-beṛə́y	فضایي بېړۍ
ستور پوهنه	stor-pohə́na	ستوري پېژندنه
ستوریانی (ستوریانۍ)	storyānáy	فېلمي ستوری (ستورې)
ستوریونی (تشیا لیونی)	stor-yúnay	ستور مزلی، کیهان نورد، فضا نورد
ستوگه > استوگه، استوگنه		
ستونځ (اوج ، قله)	Stunj	د غره څوکه، د غره سر، لوړه
ستونزمن	stonzmán	ستومانوونکی
ستونزه (مشکل)	stónza	ستونځه، ستونزه (stúnza)
ستوني ستخ	Stúni-stax	ستوني ستاخ، ستوني ستغ، ستوني ستاغ، ستوني ستاك
ستوه	satə́wa	پیش قبضه، ستوه (satwá)
سته > شته	Šta	
سټک	səṭə́k	سوټك ، څټك
سټه (بېخ)	sə́ṭa	څټه

ستي > ښځه

سخا > خوسا

سختچاري	saxt-čā́ray	سختگير (- ه)
سختدريځی(توندلار ی)	saxt-darízay	کلك دريځی، ټينگ دريځی، توند دريځی

سخر > خسر

سخی > خوسی

سربانه (وربينه)	Sarbā́ṇa	سربانه، سره بونې، سره لی، ناړی، ورگينه
سرپر سر (يو برابر)	sár-pər-sár	سرپه سر، سرپسر
سرته رسول (ترسره کول)	Sarta-rasawə́l	وسرته رسول ، اجرا کول
سرتېری (عسکر)	sar-téray	سرتېر، سرباز، سپاهی
سرخوږ (سرخوږی)	sar-xwə́ğ	سردرد ، سردردي، سردردی

سرسوبنده > شوبله

سرغاړی (سرغړاند)	sar-γā́ṛay	سرغړوونکی، سرواخی، خلاف کار
سرغشی (سرغشي)	sar-γášay	شرغشی، شېرغشی، کهی
سرکونډي (سر پرڅېږی)	sar-kónḍe	سرکونډو، لکي پېنې، سر پرڅېړی، سنگوپ (ملاق)
سرگڼی	Sargáṇay	ړومبی گڼه ، اول نمره لومړیدرجه
سرليك (عنوان)	sar-lík	سرليکنه ، سرخط
سرليکنه	sar-lıkə́na	سرليك ، سرمقاله
سرليکه	sar-líka	سردړه ، سرلوحه، بورډ
سرمخ	sar-mə́x	سرصفحه
سرمشريزه	sar-məšríza	سرمشريزه غونډه، د سرانو غونډه
سر وزير	sár-wazír	لومړی وزير، وزيراعظم، صدراعظم
سروزيري	sar-wazırí	لومړی وزارت، صدارت، صدارت العظما

سروېږدی (بالښت)	sar-wéğday	سراېږد ، سروېږد ، سروېښت
سره بانجڼ > باټينګڼ		
سره زرين (طلايي)	srə-zarín	د سرو زرو
سره له دې (له دې سره سره)	sará-lə-de	باوجود
سرهېته (لالهاند)	sar-héta	سرگردان
سرى > شرى		
سريزه	saríza	سريځه، مقدمه، پيش لفظ
سربښ > ځلېښت	clex̌t	
سړك	saṛák	سرك
سړوپى	saṛopə́y	سړې پى، شيريخ، آيسكريم
سړه لړې (تب لرزه)	saṛa-lə́re	سړه لوي ، سړه لوې
سړي سركال گټه	saṛı-sár-kāl-ğáṭa	كالنى سړي سرگټه ، د سړي پرسر كالنى عايد
سږكال	sáğ-kāl	سخكال ، سكال
سسكوره > تسكوره		
سكروټه	skarwáṭa	سروټكه ، سروټه
سكم (جوال)	Skam	سكيم
سكو (ښاخى)	Sku	دوښاخه، دوه خلې، خاخى
سكولل (سكوښتل)	skóləl	سكوستل، سكول، سكويل (د پسو وزو خرېيل)
سكېلوى (زگېروى)	skelwáy	زبېرگى ، ځگېروى
سگك > غربى		
سل په سل كې	sə́l-pə-sə́l-ke	سل په سلو كې
سلگى (هكهك، نالش)	səlgə́y	سوگلى ، سولگى
سلنه (فيصدي)	sələ́na	سلواله
سليزه (پېړى)	səlíza	سلى ، سلكلني
سماوار	samāwā́r	سماوات
سمبال (- ول ، بدل (تامين ، اجراء ...)	səmbā́l	سنبال ، سامبال

سم له سمونې (سم له لاسه)	sám-lə-samúne	سم د سمنې، سم له سمنې، سمدستي، دستي
سمڅ	smə́c	څمڅ ، سمس ، ښمڅ
سمندر رېږده	samandər-réğda	بحري زلزله ، څونامي
سمندرګی	samandərgáy	بحيره
سمونپال	samun-pā́l	سمونوال، اصلاح پال، اصلاح غوښتونکی
سندوی (غاټول بوټی)	sandóy	سندی
سنډ (کتان)	sənḍ	سونډ ، سڼ ، سوڼ
سڼ (زنجبيل)	səṇ	سوڼ، سنډ
سڼوسپېرکۍ	sə́ṇ-o-spérkəy	سنډوسپېرکۍ
سوابېره	swābéra	صوابېره، سوابېره (sowābéra)
سوات	Swāt	صوات ، سوات (səwāt)
سوب (حاضر)	Swab	سوب (sob)
سوباړی > څو باړی		
سوبتيا (حاضري، حضور)	swabtyā	سوبتيا (sobtyā)
سوبله > شوبله		
سوړسك	soṛsə́k	سوکړك ، جواری
سوکمار	sukmā́r	سوك وهونکی ، بوکسر
سوکماري	sukmārí	سوك وهنه، بوکس، بوکسېنګ
سوګندکول - پورته کول... > لوړل		
سوګند ليك	sawgand-lík	قسم ليك ، قسمنامه
سول (سوځل)	swəl	سوزل ، سېزل ، سېځل
سول (شدن) > شول		
سوله ستاړه (روغه جوړه)	sóla-satā́ṛa	سوله ستاره، سوله بوله، صلح وسلم، صلح وصفا
سوله ييز (روغه ييز)	sola-yíz	سوليز
سوليز	solíz	د سول (عقل) اړوند ، سولي،

		عقلاني، عقلي، منطقي
سومبور	sumbawár	سومباټور
سونبوټي	Swan-búṭi	د سون بوټي یا بوټی
سونتوکي	Swan-tóki	د سون توکي ، د سون مواد
سونلرګي	Swan-largí	د سون لرګي
سونوړ	Swan-wáṛ	د سون وړ، د سوځېدو وړ
سووان	sowā́n	سوهان
سوواني (اساني، شپېره)	sowāní	سواني، سوهاني، سوهانه
سوونه (سلګونه)	səwúna	سلونه، سلها ، په سلهاوو، په سلونو ...
سوی (سوخت)	Sway	سوه
سوېل	səwél	سویل، سهیل، سوهیل...
سوېل – ختیځ (جنوب شرق)	səwel-xatíj	سوېل ختیز، جنوب ختیز
سوېل- ختیز(جنوب- شرقي)		سوېل – ختیځ (جنوب شرق)
سوېل- لویدیځ (جنوب غرب)	səwel-lwıdíj	سوېل لویدیز (جنوب غربی)
سوېل لویدیز (جنوب غربی)	səwel-lwıdíz	سوېل- لویدیځ (جنوب غرب)
سوېلي	sáwelı	سوېلیز ، جنوبي
سوېلۍ (مله نجلۍ)	səwéləy	سهېلۍ، سُهېله، سپیلۍ
سویه(سویې)	Sóya	سوه ، سوی suy- (سویان)
سهار	Sahā́r	سار ، سحر ، سهر
سهارسبا (شین یا روڼ سهار)	Sahā́r-sabā́	سارسبا ، سحرصبا
سهارنۍ (برېځر)	sahāránəy	سباناری ، سبانۍ
سهه او تهه	sáha-w-táha	صبروحوصله
سهي (سم، زغمناك)	sahí	صحي ، صحیح
سیاڅه	syā́ca	سیاسه، اونګ، هاوند، بغرۍ
سیسۍ (مرغه)	sısə́y	سوسۍ
سیلانی، سیلګری >		

گرځندوی		
سیلۍ (توند باد)	síləy	سولۍ (suləy)
سیمه پال	sıma-pā́l	سمت پالونکی
سیمه واله	Sima-wā́la	سیمه - سمت پالنه
سیمه ییز (سمتی، منطقوی)	sıma-yíz	سیمیز
سیندکښ	sınd-káx̌	سیند (قاموس) لیکونکی
سیندګی	sındgáy	(جېبي قاموس)ولاړې اوبه، جهیل
سیوری	syóray	سوری، سیوره، سایه

ش – š (شې ، شین)

د پښتو ابېڅي نولسم توری

کره	غرېزلیك	ناکره
شا بوتی، شابوکی،		
شاټوغی، شا ټیټی،		
شا کړوپ ... > کوپ		
شا پر شنجې > ستونی ستخ		
شات (ګبینه)	šāt	شهد
شا تګ	šātág	پر شا تګ
شا تګپال	šātag-pā́l	شا تګ خوښی، رجعت پسند
شاربل	Šārbə́l	شربل
شا لید	šā-líd	شا ځمکه، پس منظر
شانډۍ (ډکه)	šānḍə́y	شنډۍ
شاوخوا	šā-o-xwā	خواوشا
شاهزی	šāhzáy	شاهزوی، شهزاده، پاسوالزی
شپني	španí	شپون توب
شپول (پنډغالی)	špol	ګاچ، ګاړه ، ګاش

شپون	špun	شپه، چوپان، ګډبه
شپه پرشپه	špá-pər-špá	شپه په شپه
شپه ښه !	špa-ẍá	شپه په خیر!
شپه کاری	špa-kāray	شوکار
شپه ورځ	špa-wráj	شپه او ورځ ، شواروز
شپږ څنډ	špağ-cənd	شپږڅنډی، شپږضلعي
شپږزر کلن	špağ-zər-kalán	شپږ زره کلن، شپږ زر کلیز
شپږمه (پنجشنبه	špağə́ma	شپږ ، شپږم، شپږنۍ
شپږیزه (شعري مسدس	špağíza	شپږیز، شپږ بیتي، شپږ بیتیزه
شپې پاڼه (شب نامه	špe-pā́ṇa	د شپې پاڼه ، شپه لیك
شپېغالی (شپېځای	špeγā́lay	لیلیه
شپېلل	špelə́l	شپېلول
شپېلۍ (دروی	špelə́y	توله ، بین ، ترومپېټ
شپېنی	špenáy	شپنی
شتمن (بډای	štə-mán	سته من، ستمن، سته من
شته (دارایی	štə	سته
شته (هست	štə	سته
شخړیز (ناندریز	šxəṛíz	شخړه ییز، لانجه یي، نزاع وړ
شرغشی > سرغشی		
شغرغ (اور پکی	šaγ-ráγ	شریر، اشرار، شرګډی
شکنه > شنډه		
شکېل (- ول، ېدل) >		
ښکېل (- ول ، - ېدل)		
شګه (رېګ ، سنګرېزه	šəğa	سګه
شګۍ (د خیبر یو کلی او کوټ)	šəğə́y	شاګۍ
شلتالو > ختوری		
شلومبې (شرومبې	šlombé	شوملې ، تروې ، پی
شمارپوهنه	šmār-pohə́na	د شمارنې پوهنه، احصائیه پوهنه
شمالختیځ (شمال شرق	šamāl-xatíj	شمال ختیز
شمالختیز (شمال شرقي	šamāl-xatíz	شمال ختیځ

شمال لويديځ (شمال غرب)	šamāl-lwedíj	شمال لويديز
شمال لويديز (شمال غربي)	šamāl-lwedǐz	شمال لويديځ
شمان (خاكروبه)	šəmā́n	خاورې ، خځلې
شمزۍ (مهره، ستون فقرات)	šamzə́y	شمځۍ، د ملا تير، ملا غابنی (مهره)
شمشتۍ	šamšatə́y	شين تتی، شوتتی، كيشپ ...
شمېر پوهاند (شمېر پوه)	šmer-pohə́nd	رياضي پوه
شمېر پوهنه (رياضی)	šmer-pohə́na	رياضي پوهنه ، شمېرپوهنه (هندسه)
شمېرې او ګڼې (اعداد او ارقام)	šmré-aw-gáṇe	ګڼې او شمېرې ، شمېرې او ارقام
شند	šənd	شاهين
شنه ټوخله، شنه غاړه > توره ټوخله	tóra ṭoxə́la	
شوبله (هزارپا ، ټانك)	šóbla	سرسوبنده ، سوبله (ټانك)
شوبۍ (شبۍ)	šobə́y	شبو
شوپرك > ښكالكی		
شودې وريجې	šodé-wrī́je	شيربرنج ، كير (اردو)
شوروځوږ	šór-o-jwáǧ	شوروزوږ، شوروكرپ، شوربگت
شونډك	šunḍə́k	اوږده شونډه، خلتم (خرطوم)
شونی (كېدونی)	šúnay	كېدونكی ، ممكن ، احتمالي
شبېره	šebára	شببره تبه ، محرقه تبه
شبېره (سواني، اسانتيا)	šébəra	سوهانه، سهولت، فيسېلتي
شيشړ	šıšā́ṛ	شيشو ، شيخدو (تور ښارو وزمه مرغه)
شيند پرشيند (شو پرشو)	šínd-pər-šínd	شيند په شيند ، تاش پرتاش، تيت وپرك
شين كومه	šın-kúma	شين كومكه، سارايی كوتره، خره كوتره
شينګړه	šıngáṛa	شنګړ، شينګړی
شينوبره (كبود)	šın-wábra	شين وزمه، بانجاني، نيلي

کره	غربيزليك	ناکره
شینوبی (لسي)	šınóbay	شناوی

ښ – x̌ (ښې)

د پښتو ابېڅې شلم توری چې د منځني معیاري "ښ" وینګ پر وړاندې یې سوېل لویدیزه پښتو "ṣ̌" او سوېل ختیزه پښتو "š" ټیکاو لري او شمال ختیزه هغه یې ګرد سره له "خ x " سره ونجوي .

کره	غربيزليك	ناکره
ښاپرك، ښاپېرك > ځكالكی	ckālkáy	
ښاځمن (مغرور ، مفتخر)	x̌āc-mán	ویاړن ، پېسمن
ښاخلن	x̌āxlán	ښاخور
ښاخۍ (ښانګۍ)	x̌āxə́y	شاخۍ
ښارګ	x̌āráɡ	شارګ ، شاهرګ
ښار مېشتی (ښاري)	x̌ār-méštay	د ښار استوګن - اوسیدونکی
ښارمېنه	x̌ār-ména	ښاري ناحیه
ښارو	x̌āró	شارو ، خارو
ښاري ځانګه (بانك)	x̌ārí-cā́nga	شاري ځانګه، شهري ځانګه
ښاریه (ښارګی)	x̌ārıá	ښاره ، ښارګوټی
ښانده	x̌ā́nda	شناخت ، پېژندنه
ښانك	x̌ānák	ښنك ، سنك ، خانک
ښانګور	x̌āngawə́r	ښانګه ور
ښانګه (ښنه)	x̌ā́nga	ښنګه ، لېنګی
ښپه > پښه	px̌a	
ښځمنه (ښځینه)	x̌ə́j-mána	تورسرې
ښځنوك	x̌ājanók	ښځنوکی ، ښځوکی
ښکانځه > ښکنځا		
ښکالوه (سکالو)	x̌kālwá	خبرې، بحث
ښکته > کښته		
ښکل > کښل	kx̌al	
ښکلا (ښایست)	x̌kolā́	ṣ̌kəlā́ ښکلا

ښکېنی > کښېنی		
ښل	x̌əl	شل ، اندرپایه ، زینه
ښمروښېگڼه	x̌mə́r-o- x̌egə́ṇa	خیروښېگڼه
ښنځری > تنځری		
ښندل	x̌əndə́l	شندل
ښنده (افراط ، مبالغه)	x̌ə́nda	شنده
ښوول	x̌owə́l	ښیېل، ښول، ښیل (عاقول)
ښوونځی	x̌owə́njəy	ښونځی ، ښوونځی
ښوونکی	x̌owúnkay	ښونکی، ښوونکئ (xowúnkəy)
ښوونه	x̌owə́na	ښونه ، ښودنه
ښوونه روزنه	x̌owə́na-rozə́na	ښوونه او روزنه، تعلیم وتربیه
ښوی (راښیېل) > خوی	x̌way	
ښویندی (لغزشگاه)	x̌wayndə́y	ښویندی، ښویندوکی، ښویندوکی
ښویول	x̌wayawə́l	ښوهول
ښویېدل	x̌wayedə́l	ښوهېدل
ښهانه	x̌əā́na	ښه والی ، ښه توب
ښهل (عاقول)	x̌ə́həl	ښیل
ښون (دښونه)	x̌əwə́n	ښوون ، (د ښوانه)
ښېرا (ښېراوي)	x̌erā́	ښېره (ښېراوي)
ښېره (ښېري)	x̌erá	ښېرا (ښېري)
ښیینه (هېنداره)	x̌ɪx̌á	خیخه ، شیشه
ښېگڼه	x̌egə́ṇa	ښېگړه
ښینه	x̌ína	خینه ، خوښینه
ښېوه	x̌ewá	خېوه

غ – ɣ (غې ، غین)

د پښتو ابېڅې یوویشتم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
غاتره > کچر		
غاټول (لاله)	ɣāṭól	غاټوی ، خاټول
غارمه او ساړه	ɣārmə́-aw-sāṛə́	ګرمي او یخني، تودوخه او سړوخه
غاروزینه (چلپاسهٔ دشتی)	ɣārozínza	غارندونه (ɣārəndúnə)
غاړبندی (ګردن بسته، ګناهګار)	ɣāṛ-bánday	غاړه بندی
غاړ پټی (مفلر، دستمال ګردن) > پیاغله		
غاړه غړی (غاړه پرغاړه)	ɣā́ṛa-ɣaṛə́y	غاړه غټی، غاړه غجې
غاړې روغبړ (غبږ روغبر)	ɣā́ṛe-roɣbáṛ	غاړې برګندی
غاښ جوړونه	ɣāx̌-ǰoṛawə́na	غاښ رغاونه
غاښ خلی	ɣāx̌-xə́lay	غاښ ټومبنی
غاښ خوږ (غاښ خوږی)	ɣāx̌-xwə́ğ	(د) غاښ درد
غاښ ربځ (ربیځ)	ɣāx̌-rabə́j	د غاښو برس
غاښ لېټی	ɣāx̌-leṭə́y	د غاښو خمیره یا کریم
غاښ ولی	ɣāx̌-wələ́y	د غاښ ریښه
غاښیز	ɣāx̌íz	دنداني ، ډېنټل
غالی پلور	ɣāləy-plór	غالی خرخونه، قالین فروشي
غالی پلوری	ɣāləy-plóray	غالی خرخوونکی، قالین فروش
غالیچه (زلوچه)	ɣālıčá	غالی ګی، وړه غالی، قالینچه
غاو (احتجاج)	ɣāw	سخت اعتراض، پروټسټ
غاوچي (غاوی)	ɣāw-čí	احتجاج کوونکی
غاولیک	ɣāw-lík	احتجاج لیک

غبانده (مغانه)	ɣbā́nda	سربښکارونه، قدکشك، کله کشك
غبرگون (پاسخ، واکنش)	ɣbargún	غبرگلون، چارانگ، ردعمل، عکس العمل
غچ (انتقام)	ɣač	غځ ، بدل
غدکه (مرنې)	ɣadə́ka	کباړی ، قبا ، چپن
غربي	ɣrə́báy	سگك (بندچپلی ...)
غرغنډه (ستره لمبه)	ɣarɣanḍá	غورلنډسه،غورانگه،غورمبه،غرانډه،غوړنجه، غوړځکه،غوړسکه،خوړسکه
غرگرځی	ɣar-gə́rjay	غره گرځېدونکی
غرمنۍ	ɣar-manə́y	د غرمې ډوډۍ، د غرمې مېلمستیا
غرمه ښه!	ɣarma-xá!	غرمه (مو) په خیر
غرمېشتی (غروال، غرڅن)	ɣar-méštay	غرېځی، غرشین، د غره اوسېدونکی، غرڅنی
غرندی	ɣrə́nday	غرنده، رغندی
غرواوښکې	ɣərəw-úx̌ke	د غروې (تمساخ) اوښکې
غروه (کروکودیل)	ɣərə́wa	د اوبو غروه، د اوبو سمساره
غړپ (گوټ)	ɣṛap	غوړپ
غړپل	ɣṛapə́l	غوړ پل
غړپول	ɣṛapawə́l	غوړپول
غړکه (مشك دوغ)	ɣaṛə́ka	غړك
غړیالی	ɣəṛyāláy	غښتلی ، عضلاتي
غزلبول	ɣazal-ból	غزل ویونکی ، غزل گو
غږغویی	ɣağ-ɣwayáy	غږگاو
غږ (- ول ، - بدل)	ɣağ	رغ ، غگ ، فون
غږپوهنه (غږپوهه)	ɣāğ-pohə́na	رغپوهنه، فونولوژي، فنالوجي
غږجگی (لوډسپیکر)	ɣāğ-jágay	غږلوړی ، بلندگو
غږنیو	ɣāğ-níw	غږنیوونی، غږنیوونکی،

		ټایپ ریکارډر
غشی	γášay	غېشی
غلمینه (ډوډۍ ، نغن)	γalmína	غنمینه، نغند ، د غنمو ډوډۍ
غلوڅه (غلاوزه)	γlóca	مچمچۍ، د شاتو مچۍ، د گبیني مچۍ
غلیاك	γəlyā́k	غلچکی یرغل، داړه، پټ برید ، شبخون
غلی سمندر > ارام سمندر		
غوابیژی (حلزون)	γwā-bížay	د اسمان څاڅکی، د خدای غویی، شا پیتی ...
غوالوشه > لوغۍ		
غوباړی	γobā́ṛay	غوبانی ، غوماشه
غوراوی (امرنه)	γwarāwáy	غورونه ، خوښونه
غورچاڼ (انتخاب ، منتخب)	γwar-čā́ṇ	غورچان ، غوره چوڼ
غورځاوڼ (عضو جنبش)	γorjāwáṇ	غورځنگ، د غورځنگ غړی
غورځنگ (جنبش)	γorjáng	غورځنگ (حمله، جست وخیز)
غورځی (جست وخیز)	γorjáy	غورزی
غورغوشت (سرگرمي)	γor-γúšt	سا تېري ، پام غلطونه
غورمچ (غوباړی)	γwər-məč	غټ مچ ، خرمگس
غورمه (قورمه) > انډۍ	γormá	
غورنیکه	γwər-nıkə́	تر نیکه ، د نیکه نیکه
غورولایت	γór-welāyát	د غور ولایت، د غوراتو ولایت
غوره انا	γwára-anā́	غورله انا ، د نیا نیا
غوري	γorí	پلخمري
غوریالی	γwar-yāláy	باټو ، باټور ، تېکمار ، گپاوو
غوړاشه	γoṛā́ša	غوړیاشه ، کاڅی
غوړانگه > وړانگه		
غوړاوو	γwaṛāwú	غوره مال
غوړاوی	γwaṛāwáy	غوره مالي
غوړپکه (پېښه)	γoṛpə́ka	حادثه ، واقعه

غوړ پیش	ɣwaṛ-pɪš	غوروپش ، غروپش
غوړسکه > خوړسکه		
غوړگه (نار ، نوده)	ɣwə́ṛga	غوړگه (ɣóṛga) ، پنډی
غوړه مرغه (ارغستان)	ɣwáṛa-mərɣá	غوړه مرغی، غوړمرغه (ɣóṛmərɣa)
غوز	ɣwəz	وغوز، چارمغز ، چارماغ
غوزار(گوزار)	ɣuzā́r	گذار، گزار
غوزارل (گوزارول)	ɣuzārə́l	غوزارول
غوزاریدل	ɣuzāredə́l	گوزاریدل
غوزی (غېږ، غېږنیونه)	ɣozáy	غوبږه
غوږ خوږی (غوږخوږ)	ɣwağ-xwəğáy	د غوږ خوږ یا درد
غوږول (گوشزد کردن)	ɣwağawə́l	د – غوږ ته رسول
غوږی (گوشی تلفون ...)	ɣwáğəy	غوږ کی ، غوږه کی
غوشایي	ɣošāyí	خوشایي ، غوشیان
غوښپلور (سربه)	ɣwax̌-plór	غوښه خرڅونه ، قصابي
غوښپلوری	ɣwax̌-plóray	غوښه خرڅوونکی، قصاب
غوښت	ɣwəx̌t	غوښتنه، خواست، درخواست
غوښتپاڼه (غوښتلیك)	ɣwəx̌t-pā́ṇa	غوښتنپاڼه ، غوښتنلیك
غوښتلیك	ɣwəx̌t-lík	غوښتنلیك، عریضه، درخواستي، درخواست
غول	ɣwəl	غول (ɣol)
غوماشی (ماشی)	ɣomā́šay	غوماشه
غومبسه > مچی		
غومی > ډیلم		
غونچه	ɣwənčá	غنچه
غوندی (ترټه)	ɣúnday	غونځی
غونډ (گروپ ، فقره)	ɣwənḍ	گروپ ، فقره، غونډ (ɣonḍ)
غونډله (جمله)	ɣwə́nḍlá	غونډله (ɣonḍála)
غونډله پوهنه (غونډله پوهه)	ɣwənḍla-pohə́na	جمله پوهنه ، نحو
غونډ وربوزی > بغوټ		
غېږباس	ɣeğ-bās	غېږنیوونکی

غېږباسي (پلندی)	γeğ-bā́sı	غېږنیونه
غېږ پرغېږ	γéğ-pər-γéğ	غېږ په غېږ، غېږه په غېږه
غین	γın	غینې ، غنې
غېږ روغبړ	γeğ-roγbáṛ	غېږ برګړندی، غېږ برګنډی

ك – k (کې ، کاف)

د پښتو ابېڅې دوه ویشم توری

کره	غږیزلیك	ناکره
کابل پوهنتون	kābə́l-pohəntún	د کابل پوهنتون
کابل ښار	kābə́l-x̌ār	د کابل ښار
کابو (قریب ، فرصت)	kābú	قابو
کاپرګل > نمرګلی	Nmargwə́lay	
کاڅۍ (د مچنوغزې کاسه)	kācə́y	کاسۍ
کار او زار (کار لوښې)	kār-awzā́r	د کار سامان یا اسباب
کار باړه (لاسباړه، کار ګټه)	kār-bāṛá	د کار مزد ، حق الزحمه
کار بندي	kār-bandí	کاربندي، کار بندیز، د کار نه کولو اعتصاب
کار پېر	kār-pér	د کار شېفټ ، کاروخت
کارځی	kār-záy	کار ځای، د کار ځای یا محل
کاردود (کارتوګه، کار ډول)	kār-dód	د کار ډول ، د کار طرز
کارپوه	kār-póh	کارشناس، ماهر، متخصص
کارپوهه	kār-póha	کارشناسي، مهارت، تخصص
کارخونه	kār-xúna	کارخانه، فابریکه، چرلاو ، کارښت
کار ډګر	kār-ḍagár	د کار ساحه
کار سیالي	Kār-syālí	د کار سیالي یا مسابقه
کارغه (وراغ)	kārγə́	کارګه، قارغه، کروغ، کړاغ
کارکړن	kār-kṛán	کارکرده ګي، کار روایی،

		فعالیت، د کار اجرا
کارګر	kār-gár	کاریګر
کارګر پاړکی	kārgár-pāṛkay	کارګره طبقه
کارمند (کارمن)	kār-mánd	کارکوونکی، مامور، کاردار
کارموند	kār-múnd	کارموندنه ، کاریابی
کارنده	kā́rənda	کارینده، کاریګر، فعال، موثر
کارندوی (کارندویان)	kārəndóy	چاروال، کارکن، فعال (سیاسي، ګوندي)
کارندويي	kārəndoyí	چاروالي، فعالیت، کارکرده ګی
کار وړ	kār-wáṛ	د کار وړ، کار آمد
کاروزمنه	kār-o-zmə́na	کار و کسب
کارول	kārawə́l	په کارول، استعمالول
کارونځ	kārawánj	کارونځای، د استعمال مورد، د کار مورد، کارونځی
کارونوړ	kārawan-wáṛ	د کاروني وړ، د استعمال وړ
کاروني	kārawə́ní	د کاروني یا تطبیق وړ، تطبیقي
کاروېش	kār-wéš	د کار وېش، د کار تقسیم
کارېدل	kāredə́l	په کارېدل، استعمالېدل
کاږبل (کوږ)	kāğ-bál	
کاږه وېلني خواږه وېلني > (بادیان)		
کالخوای	kālxwā́y	د کاله مشر، واکیالی، سرپرست، ولي
کالښود (کلیز)	kāl-x̌ód	کلیزه ، جنتري
کال ګټه	kāl-gáta	د کال ګټه یا عاید
کالنی	kālanáy	کلنی
کالنۍ	kālanə́y	کالنۍ خپرونه
کالنۍ سړي سر ګټه > سړي سر کال ګټه		
کالورځ	kāl-wráj	د تلین یا کالیزې ورځ
کالی، کالي > ګانه، پسول		

کالیزه	kālíza	کلیزه ، سالگره
کان پوهاند (کانپوه)	kān-pohā́nd	کان پېژندونکی، معدن پېژندونکی
کاندۍ (خمڅوکۍ، سیپۍ)	kāndə́y	کاشوغه، کاچوغه
کانکن	Kān-kán	کان اېستونکی، د معدن استخراجوونکی
کانپوهنه	Kān-pohə́na	کانپېژندنه ، درنگپوهنه
کاڼتوږی (کاڼ ټکی)	Kān-tóğay	د تېږو توږونکی، سنگتراش
کاڼتوږی (کاڼي ټك)	Kāṇ-toğáy	ډبر تراشي ، سنگتراشي
کب نیو	kab-níw	کب نیوونکی ، ماهیگیر
کب نیوی	kab-nıwáy	کب نیونه ، ماهیگیري
کتابپوهه (لیکي پوهه)	ketāb-póha	کتابپېژندنه، بېبلیوگرافي
کتابتون (کتابخونه، لیکي تون) کتابچه > خاته	ketāb-tún	کتابخانه ، کتب خانه
کتاببښود (لیکي ښود)	ketāb-xód	د کتاب لارښود
کتنځی	katənjáy	کتوځی، د معاینی خونه یا ځای، کلینیك، معاینه خانه
کټپوښ	Kaṭ-póx	د کټ یا بسترې پوښ، روجایي
کټه (گوته)	káṭa	غټه گوته
کچ ومېچ	káč-o-méč	اندازه او مقیاس، قدواندام (خیاطي)
کچه یا خچه (گوته)	káča	خچې (گوته)
کڅ	kac	
کڅوال (کڅیز)	kac-wā́l	(د سیند) غاړه، (د سمندر) غاړه
کډوال	kaḍ-wā́l	کډبه، کډه پر شا ، مهاجر
کراچ	krāč	کریچ ، کرچ
کراسگر	krās-gár	نیمسی گر
کرتوخم	kar-tóxəm	د کر تخم ، زراعتی تخم
کرځمکه	kar-jmə́ka	کرنۍ ځمکه، د کر ځمکه.

		کښتي ځمکه
کرښپل (سراغ ، پل)	kərx̌-pál	د پله خاپ ، د پښې خاپ
کرښراکښنه > ټاپې		
کر کرونده (کرکیله)	kár-karwandá	کروکښت، کاروکشت، زراعتي چارې
کرکړې (غرغره)	karkəṛáy	غرغره (د اوبو کښلو او ؟)
کرکنډه (سنگ غلطان)	kar-kánḍa	کرکانډې
کرگر (بزگر)	kargár	بزرگر ، دهقان
کرنپوهنه	karən-pohə́na	د زراعت پوهنه، د زراعت علم
کرنکه	karnáka	وچه غاړه، وچه مرۍ
کرني (کرنیز)	karaní	زراعتي، زرعی
کر وړ	kar-wáṛ	د کرنې وړ، قابل زرع، قابل کشت
کرونده	kar-wandá	مزرعه، فارم، زراعتي فارم
کره پښویه	kará-px̌óya	معیاری گرامر
کره ژبه	kará-žə́ba	معیاري ژبه
کره گړدود	kará-gəṛdód	معیاري گړدود ، معیاري لهجه
کره لیکلار	kará-lıklā́r	د لیکنې معیاري سبك
کرېړ (جغل ، سنگریزه)	kreṛ	کرهېړ ، شگه
کرېږه (کړیکه)	kréğa	کرږه ، کریغه ، کړیکه
کړ (فعل)	kəṛ	کړنه ، فعل
کړاو	kṛāw	تکرښت ، تمرین
کړ اوړون	kəṛ-awṛún	فعلي گردان
کړپوز (تمبوزك)	kaṛpúz	پوزبند ، نینگانی
کړڅو (ارکاره)	kaṛ-cú	کاټپرۍ ، تخم پزی
کړغېچ (اروترور)	kaṛɣéč	وارخطا
کړکۍ	kəṛkə́y	کلکین، کنکۍ، دربچه، پنجره
کړکېچ (بحران)	kaṛkéč	خړپړتیا ، جنجال، بحران، لالبچ، تشنج
کړکېچ کمښت	kaṛkeč-kaməx̌t	د لانجو کمښت، تشنج

		زدايي، تنش زدايي
کړکېچن	kaṛkečə́n	جنجالي، بحراني
کړکیمه (قفس)	kaṛkımá	کېج ، پنجره
کړنلار	kṛan-lā́r	کړنلاره، دستورالعمل، مرامنامه، ستراتيژي، اجندا ، اېجنډا ، راهکرد
کږليکه	kağ-líka	کږه ليکه ، منحنی خط
کښاند	kx̌ānd	کښونکی، خطاط، ليکگر
کښنده	kx̌ə́nda	کښيده ، نقشه
کښېناستل	kx̌enāstə́l	کېناستل، کښېنستل، کښېنوستل، کېناستېدل
کغاچ (ناباندې)	kaγā́č	وران ، مخالف
كك (هسته)	kak	اېټمي زړی، نيوکلز
ککيز	kakíz	زړی ييز، نيوکلېر
کلا بند	kalā-bánd	قلعه بند ، محاصره (شوی)
کلا بندي	kalā-bǀandí	قلعه بندی ، محاصره
کلای نو	kalāy-náw	قلعهء نو
کم ارزی	kam-árzay	کم ارزښته، کم اهميته، کم ارزشه
کم پايه	kam-pā́ya	کم پايښته ، کم دوامه
کم پېښې	kam-péx̌ay	لږ پېښېدونکی، قليل الوقوع
کمرسی	kam-rásay	کم واټنی
کمزور ټکی	kamzor-ṭə́kay	د کمزورۍ نقطه
کم مېشتی	kam-méštay	کم نفوسه
کم ييبری	kam-yébray	کم حاصله ، کم ثمره
کنځا (ښکنځا)	kanjā́	ښکانځه، کنځله، کنځلې، ښکنحځل، ښکنځلې، زورله، زورلې، زېږه، زېږې ...
کندوز	kandúz	کندز ، قندز
کندهار	kandahā́r	قندهار ، کندار
کنگلخونه	kangal-xúna	کنگلغالی ، سردخانه

کنګلماتی	kangal-mā́tay	کنګل ماتوونکی، یخ شکن
کنګلنی - فرېج > یخچال	yaxčā́l	
کنګلنی (واوره نې)	kangalә́nay	یخدان، فریزر، ډېر یخ یخچال
کڼځه (ګوته)	káṇja	ګانځه ، سبابه
کڼیوال (دوړ)	kaṇı-wā́l	کڼي والا، ټغر اودوونکی
کوبی	kubáy	کوندری، کونډوه، دسترخان، دسترخوان ...
کوبۍ (حباب)	kobә́y	پوکنۍ، بوګنۍ، پوقانه
کوپ	kup	شاکوپ، شاکوپی، کړوپ، کړوپی، ټوغ، چوغ ...
کوټماتی	koṭ-mā́tay	کوټ ماتوونکی، دژ شکن
کوټوال	koṭ-wā́l	کوټوالي، سپاهي، پولیس
کوڅۍ	kawcә́y	کمڅۍ، کونڅۍ، کونسۍ
کودړی (کودی)	kawdә́ṛay	کودنۍ، کردوړی، چندوړی
کوربه هېواد	korbá-hewād	کوربنه هېواد، کوربنی هېواد
کورڅپلۍ	kór-caplә́y	د کور څپلۍ یا څپلکې
کورکار	kór-kār	کورنی کار، کورنۍ وظیفه
کورکالي	kór-kālı	د کور کالي، د کور جامې
کور کنځول	kór-kanjul	د کور بالاپوش، د کور چپن
کورناست	kor-nā́st	کورناستی، تقاعدي، متقاعد
کورناستی	kor-nāstáy	کورناسته ، تقاعد
کورواکی	kor-wā́kay	کورواکمنی، اوتونوم (اټونومېست)
کورواکي	kor-wākí	کورواکمنی ، اوتونومي
کوږدن (کوږده)	koždә́n	کوږدنه، کوزدن، کوزدنه
کوشنی	košnáy	کوچنی، وړکی، وړوکې، کړاڅي، کراڅي، ماشوم
کوکنۍ	kokanә́y	کونډاله، ګلدان، ګلداني
کونړ ولایت	Kunáṛ-	د کنړ ولایت، د کونړونو ولایت
کوهان	kohā́n	کوپان، بوکان
کوي (میکند)	kawí	که، کا، کاندې، کاني،

		کړي (شینواري، منگل ...)
کویزه	kwíza	خوازه
کوېلی (ته دیگی)	kwélay	کوینی، کوولی، کونسترکی
کېت	ket	کېش، مذهب، دین، آیین
کېڅ کن	kec-kán	قبرکن ، قبر اېستونکی
کېدون (شونتیا)	kedún	کېدنه، شون، احتمال، امکان
کېدونی (شونی)	kedúnay	کېدونکی، ممکن، احتمالی
کېنل (کنل)	kenә́l	کېندل، کنستل، کنېستل
کیهان گرځی > تشیالیونی		
کیهاني یا فضایي بېړۍ > تشیال بېړۍ		

گ – g (گې ، گاف)

د پښتو ابېڅې درویشتم توری چې په شمال ختیزه پښتو کې یې زیاتره له (ږ) سره ونجوي . د کړۍ والا " ګ " په ډول یې د پښتو له غبرگژبیزو (ټ، ډ ، ړ ،ڼ) سره د توپیر لپاره لیکل په کار نه دي .

کره	غربیزلیك	ناکره
گاتل	gātә́l	گواتل ، زخمی کول
گاچ، گاړه، گاش > شپول، پنډغالی		
گاځره	gājә́ra	گازره
گاډی (خودرو ، موتر ...)	gā́ḍay	گاړی ، گاډۍ
گاډي پلور	gāḍı-plór	گاډي یا موټر خرڅونه
گاډي پلوری	gāḍı-plóray	گاډي خرڅوونکی
گار (- ول ، - ېدل)	gār	تاوان ، زیان ، لگښت
گاره (گاگره)	gā́ra	شگلنه تیږه ، کلکه ډبره
گاړبوزی ،گاړگوزی > گورت		
گانده (فردا ، آینده)	gāndá	سبا ، راتلونکې،گا نده (gā́nda)
گاڼه (پسول ، گرو)	gāṇá	گېڼه ، کالی ، کالي

گاونډی (همسایه)	gāwanḍáy	ګوانډی
گای (ویی)	gāy	گپ، کلمه، قول، وعده، وجیزه
گب (جنین)	gəb	گب (gab سورگورلځ)
گبری	gabrə́y	پاپېچ ، پاپېچي ، گبټس
گبڼې (لرزهء عصبانیت)	gabaṇəy	کپڼې ، لړزه
گچل، گچ، گچه > کچل، کچ، کچه		
گڅ (کیڼ)	gac	چپ، گس
گډوه	gaḍwá	(خورینه) کوزه
گډېره (غونډه)	gaḍéra	ټولنه ، اجتماع
گرانبیه	grān-báya	گران قیمته، گران بها ، قیمتي
گرانپلوری	grān-plóray	گران خرڅوونکی، قیمت فروش
گرانپلوري	grān-plorí	گران خرڅونه
گران درملی	grān-darmály	سخت علاجه، صعب العلاج
گرځبندی	gərj-bánday	نظربند
گرځبندی (گرځبندیز)	gərj-bandáy	گرځبند ، پر گرځېدو راگرځېدو باندي بندیز
گرځنی (کړلېچ)	gərjə-nay	گرځندی، گرځاندی، موړ
گرځون (کانگې، لوست)	gərjún	کهه ، قی ، استفراغ
گرمانه	gramāná	جرمانه، جریمه، ملامته، پړه، گېرمه
گروهن	grohán	گروهمن، موخن، معتقد
گروهه	gróha	گروه، امنا ، عقیده
گروهیز	grohíz	گروهنیز، عقیده یي، عقیدوي
گړپوهه	gəṛ-póha	گړپوهنه، فونیمپوهنه، صرف، مارفولوجي
گړدود	gəṛ-dód	لهجه ، ډایلکټ
گړماگړ	gə́ṛ-mā-gə́ṛ	چېړچاړ ، گومگو
گړنه	gəṛə́na	اصطلاح، محاوره، ایډیم
گړنی ادب	gəṛanə́y-adab	شفاهي ادب
گړنی ژبه	gəṛanə́y-žəba	د وینا ژبه، محاوروي ژبه
گړی	gaṛə́y	گېنټه ، ساعت

ګړۍ ستن	garə́y-stən	د ګړۍ ستن ، د ساعت عقرب
ګل	gwəl	جنډۍ ، ګل (gol)
ګلباغچه	- bāγčá	د ګلونو باغچه
ګلپاڼه	gwəl-pā́ṇa	د ګل پاڼه
ګلڅانګه	gwəl-cā́nga	د ګلو څانګه
ګل غونچه	gwəl-γwənčá	د ګلو غنچه
ګلګنډ	gwəlgánḍ	ګل ګنډ ، ګل سکوینه، ګلدوزي
ګل ګېډۍ (ګل موښته)	Gwəl-géḍəy	د ګلو ګېډۍ ، ګلدسته
ګل وله	gwəl-wə́la	د سرو ګلانو وله ، ګل بېد
ګناګاره (ګرمانه)	gonā-gā́ra	کفاره ، جرمانه ، جریمه
ګڼ مېشتی	gaṇ-méštay	ګڼ نفوسه، پرنفوسه، له ګڼې ګوڼې نه ډك
ګڼنی (زېلانځ)	gaṇə́nay	زهدان ، رحم
ګڼه ګوڼه (ګڼه)	gáṇa-gúṇa	ازدحام ، بیروبار
ګڼ ولسي	gaṇ-wələsí	ګڼ ملیتي
ګڼ هېوادیز	gaṇ-hewādíz	ګڼ ملیتی
ګواښلیك	gwāx̌-lík	اخطارلیك
ګواښنه (ګواښ)	gwāx̌ə́na	ګوتڅنډنه، خبرداری، اخطار
ګوتنیونه (ګوتنیوی)	gwə́t-nıwə́na	انتقاد، اعتراض
ګوټ (غړپ)	guṭ	غوړپ ، ګوټ (got)
ګوټناست	gwəṭ-nā́st	ګوښه نشین ، ګوشګه ګیر
ګوټناسته	gwəṭ-nā́sta	ګوشه نشیني، ګوشګه ګیري
ګوډاګی	guḍāgáy	برېښی ، تالی ښتی
ګورم	gorə́m	ګویر ، پاده ، ګله
ګوزاریز (غوځاریز)	guzāríz	ضربتي
ګوزڼ	guzáṇ	ګوزن ، فالج ، سټروك
ګوګړ	gogə́ṛ	ګوګرد ، ګوګړ (gugər)
ګوګوشتو (قمری)	guguštú	ګونګوشتکه، ګونګوشته، ګوګوشتکه، کوکوشتکه، بختکه، پختکه، تتوه
ګولۍ	goləy	ګوله ، مردکی
ګومارل	gomārə́l	ګمارل، مقررول، مامور کول

گومارنه	gomārə́na	مقرري، ماموریت ورکول یا سپارل
گومبزه	gombáza	گنبده
گومبې	gombə́y	د گومبزې کټوری ، قبه
گونځه (گونځې)	gónja	گونجه (gúnǰa)
گوند (حزب)	gwənd	گوند (gond)
گوندې (گویا ، شاید)	gónde	گنې،گواندې، گوندې (gúnde)
گونگ(شگوم)	gungə́ṛ	شگون، پال(فال)
گونگړي	gúngṛí	چولي ، شورنخود
گهیځ مو ښه ! (سهار مو ښه !)	gahíz-mo-x̌ə	سهار په خیر
گهیځ	gahíj	گییځ، سهار، سحر، سبا، صبا
گیا پوهنه > بوټپوهنه	boṭpohána	
گیا خور	gayā-xór	گیا خوړونکی، ویجیتیرین
گېټۍ (گاټۍ)	geṭə́y	گټۍ ، گټکې
گیله	gılá	گله ، گیله
گیڼ (پنډوس)	gıṇ	گیند ، پنډوسکه، توپ، بال، غونډسکه

ل – l (لې ، لام)

د پښتو ابېځې ځلېرويشتم توری

کره	غږيزليك	ناكره
لا (يا ، هنوز ، بلكې)	lā	ليا
لا بل سبا (لا بل ګهيځ)	lā́-bəl-sabā́	سبا نه بل سبا
لا ټول (شاعر ، پاړكيوال)	lāṭwál	چندي ، شاير ، شېر
لاچي	lačí	هېل
لار	lār	ليار
لاربه (لارښود ، لارښووان)	lār-bá	لارښووني، لارښوونكی، رهبر، رهنما
لاربني (لارښوونه)	lār-bánı	لارښودنه ، رهنمايي
لارغه	lārγá	وقفه، شېبه، مكث، درنګ، لارغه (lārγə)
لارغه يي	lār-γayí	وقفه يي ، شېبه ييز
لارنيو (پليونی)	lār-níw	پسې تلونكی، پيرو
لار وركی	lār-wrə́kay	وركلاری ، لار ورک كړی
لار وهونی	lār-wahúnay	لار وهونكی ، رهزن
لاروی (پليونی)	lārawáy	رونده، پيرو، راهرو، مريد ، لاروی (lārwáy)
لاروي (پليون)	lārawí	پيروی
لاره روده (ليكه لياره)	lā́ra-rawdá	لار و روش ، ليار وطريقه
لار هواری	lār-hawā́ray	لار هوارونكی، لار اواروونكی، زمينه ساز
لار هواری (لار هواري)	lār-hawāráy	لار هوارونه، زمينه سازي
لارې چارې	lāre-čā́re	لارې وسيلې ، امكانات، تدابير، بندوبست
لاريز	lāríz	لارې لارې، ليكې ليكې، رهدار
لاريون	lār-yún	مظاهره، جلوس، مارش

لاړ ، لاړو > ولاړ

Pashto	Transliteration	Dari
لاړه (لاړې)	lā́ṛa	ناړه (ناړې) ، لیاړه (لیاړې)
لاړی	lā́ṛay	(چوب) دستك
لاړیس (دوڅرخه)	lāṛís	سایکل، بایسکل، بیك
لاس اخېستنه	lās-axésta	لاس اخېستنه ، صرفنظر
لاسباړه (لاس ګټه)	lās-bāṛá	لاسمزد ، دستمزد ، حق الزحمه
لاسبری	lās-baráy	برلاسی
لاسبری (مسلط)	lās-báray	برلاسی ، لاس د پاسه
لاس پر لاس	lā́s-pər-lā́s	لاس په لاس
لاس پر نام (- نامه)	lās-pər-nā́m	لاس په نام ، لاس په نامه
لاس پوڅی	lās-pócay	لاس ښکلوونکی، چاپلوس
لاس پوڅي	lās-pocáy	لاس ښکلونه، چاپلوسي
لاسپېلې (لاسماغو)	lās-pelé	لاسپېلې، دسکلې، دستکش
لاس تېره	lās-téra	لاس تېرونه، نازونه، مسح
لاستور	Lāstawə́r	لاستورکی ، لاستي والا
لاستی (لاسته)	lā́stay	دسته
لاس څپوڼی	lā́s-capoṇay	لاسپاك ، لاسوچونی
لاسخه	lā́sxa	مالك ، ذولید
لاسرسی	lās-rasáy	دسترس، دسترسی، د دخول امکان
لاسروغبړ	lās-roγbáṛ	د لاس روغبړ، لاس ورکونه، لاس ورکړه
لاسکتوی	lās-katə́way	لاسلاندې، مادون، تابع
لاسلیکول	lās-lıkawə́l	لاسلیك کول، امضاء یا دسخط کول
لاسنیوه	lās-nıwá	لاس جګونه، پاتا ، فاتحه
لاسولنې	lās-wlúne	لاس مینځونې، دستشویې
لاسوند	lāswánd	لاسوندی، دستاویز، سند
لاسوهاند	lās-wahā́nd	لاسوهونکی ، مداخله ګر
لاسوهنه	lās-wahə́na	لاسمننډون، مداخله، مداخلت
لاسي	lāsí	قصدي ، مصنوعي
لاسیوی	lās-yāwáy	یووالی ، اتفاق

لامَل (کبل، توسن)	lāmál	لامِل
لانده	lāndə́	لونَده، لاونده، لامده
لاندېستون	lāndestún	توشك، توشكه، نالۍ، نيالۍ، تولك، نيالي
لانگه	lā́nga	لنگه ، پیاړمه (د کټ پای)
لا وړم کال	lā́-wə́ṛəm-kāl	لا ته وړم کال، لا لا وړم کال
لا وړمه شپه	lā́-wə́ṛma-špa	لا ته وړمه شپه، لا لا وړمه شپه
لا وړمه ورځ	lā́-wə́ṛma-wraj	لا ته وړمه ورځ، لا لا وړمه ورځ
لاوڼ (کاړي)	lāwə́ṇ	لاونډ
لبغړی > ربغړی		
لټند (جستجوگر)	́láṭənd	لټونکی
لر تېرمهال	lā́-ter-mahāl	لرې ماضي، بعيده ماضي
لر ختيځ	lár-xatíj	لرې ختيځ
لرغونپال	larɣun-pā́l	لرغون خوښوونکی، قدامت پسند
لرغونپلور	larɣun-plór	عتيقه خرڅونه
لرغونپلوری	larɣun-plóray	د عتيقه څيزونو پلورنکی
لرغونپوه (لرغونپوهاند)	larɣun-póh	لرغون پېژندونکی
لرغونپوهنه	larɣun-pohə́na	لرغونپېژندنه
لرغونپوهنيز	larɣun-poȟníz	ارکيالوجيکي
لرغونتوکی (لرغونتوکي)	larɣun-tók	لرغونی اثر (لرغوني اثار)
لرگبه	largbá	لرگي والا
لرگين	largín	د لرگي ، چوبي
لرليدی	lar-líday	لرې ليدونکی
لر ليديز	lar-lıdíz	لرليدونکی، دورنمايي
لرمهالی (اوږدمهالی)	lar-mahā́lay	د اوږده وخت لپاره، طويل المدت
لر واټنی	lar-wāṭánay	لرې وېشتونکی، د لرې واټن (توغندی، وسله ...)
لروين	lar-wín	دوربين
لروينون	lar-wınún	تلوېزيون، تېلوېزيون، ټلوژن
لرې	lə́re	لرې، لري، ليرې؛ لر

		(کښته، کوز)
لړ (سلسله، ردیف)	laṛ	لاړ
لړلیك (لیکلړ)	laṛ-lík	فهرست ، لست ، کتار
لړېڅی	laṛıcáy	کپگیر ، کفگیر
لږ تر لږ (- ه)	ləğ-tər-ləğ	کم له کمه، کم از کم، کم سے کم، اقلاً
لږڅکې	ləğ-cəke	لږچکې، لږ کوټې، لکوټې
لستوڼی	lastóṇay	نستوڼی
لسگونه (په لس گونو)	las-gúna	لسونه، لس ها (په لس هاوو)
لسیزه	lasíza	لسۍ، دهه، معشر (شعر)
لښتیلیك	lax̌t́-lík	جدول، گراف، چارت
لښکر	lax̌kár	پوځ ، قول اردو
لښکرکوټ	lax̌kar-kóṭ	قشله ، چوڼۍ ، گارنېزون
لښکر لېږد	lax̌kar-léğd	لښکرکشی ، لشکرکشی
لښکر ماتی	lax̌kar-mấtay	لښکر ماتوونکی، لشکر شکن، فوج شکن
لښکري (پوځي)	lax̌karí	نظامي ، غیرملکی
لښکري بازار	lax̌karí-bāzấr	لښکرگاه ، لشکرگاه
لښل (لېښل)	lax̌ə́l	کوچېدل، کوچ کول، لېږدل، بارول
لښونی	lax̌únay	لېښونی، بارگیر (ښاروی)
لغاز	layấz	طنز
لغړول > رغړول		
لغښتل > رغښتل		
لکیور ستوری	lakıwár-storay	لکۍ وال ستوری
لگاوو	lagāwú	ډېر لگښتی، خراج
لگښت (لگون)	lagə́x̌t	لگت، مصرف، خرڅ، خرچ
لگښتتوکی	lagəx̌t-tókay	د لگښت توکی، استهلاکي توکی (توکي)
لگښتوال	lagəx̌t-wấl	مصرف کوونکی، مستهلک
لگښتي	lagəx̌tí	مصرفي، استهلاکي
لل (شاهدي ویل –	ləl	لېيل

ورکول)		
للونګر	lalungár	للونوونکی، خیشاوه ګر
لمانځل، لمانځنه > نمانځل، نمانځنه		
لمبا	lambā́	لنبا ، لامبو (شنا)
لمبا ځی	lambājáy	د لمبا ځای ، د لمبا حوض
لمبی	lambáy	لمپه (لاټین ډوله څراغ)
لمخۍ> نمخۍ		
لمر	lmar	نمر، نور، نمیر، مېر
لمر پښتی (لمر ګروهی)	lmar-pə́x̌tay	نورپرست، د لمر عبادت کوونکی
لمر تندره	lmar-tándra	د لمر تندر یا تندره، کسوف
لمر څرکی	lmar-crə́kay	پیتاوی ، آفتاب رخ
لمر ختن (لمرخاته)	lmar-xatán	لمر ختل
لمر ختیځ > ختیځ	xatíj	
لمر لویدیځ > لویدیځ		
لمر لوېدن (لمر پرېواته)	lmar-lwedán	لمر لوېدل
لمر مزدك	lmar-mazdák	د لمر معبد
لمرګلی (نمرګلی)	lmar-gwə́lay	مېرګل، نورپرست ګل، تاپرس
لمریز (- لېږدي)	lmaríz (-leğdí)	لمریز هجري، شمسي هجري، هجري لمریز
لمکټی (دم غوزك)	ləmkaṭáy	لمغړی، لم کنډی، لم ګډی، لم ګوړی، لمخوکی، لم ګونډی، لم چونډی
لمنځ > نمنځ	nmanj	
لمنځونه	lmanjúna	لمونځونه، مونځونه، نمنځونه
لمونځغاړی	lmunj-γā́ṛay	لمونځ ګذار، لمونځ کوونکی، لمونځ کړونی
لمېساند	lmesā́nd	مسوده لیکونکی، کاپي کوونکی
لمېسل	lmesə́l	مسوده کول، کاپی کول، ګره بره لیکل

لمېسه	lmésa	مسوده ، کاپي؛ دوسيه
لندول (لندېدل)	landawә́l	لمدول، لوندول (لمدېدل)
لنده (لندې)	landá	لمده (لمدې)
لنده بل	landabál	لمده بل
لندی (نهر)	landáy	لنډی
لنډ پرلنډ (لنډگنډ، په‌لنډو)	lánḍ-pәr-lánḍ	لنډ په‌لنډ (- ه)
لنډ پېړی (لنډ پړاوی)	lanḍ-péṛay	لنډ دوره يي، لنډ مرحله يي
لنډ گروهی	lanḍ-gróhay	لنډ نظری، متعصب (مذهبی)
لنډ گروهي	lanḍ-grohí	لنډ نظري ، تعصب
لنډ ليدی (لنډ وينی)	lanḍ-líday	لنډ ليدونکی
لنډ منگی	lanḍ-mángay	لنډ عمری
لنډ مهالی	lanḍ-mahā́lay	د لنډ مهال لپاره، قصيرالمدت، کوتاه مدت
لنډ واټنی (کوتاه برد)	lanḍ-wāṭánay	د لنډ واټن (توغندی، وسله ...)
لنډه غر (غرغره يي)	lanḍa-γә́r	لنډهر، بېباکه، اوباش، ماجراجو، ډانگيي
لنډيس (فلوس)	lanḍís	چمبړخيال
لنگواله (لنگتون، لنگون)	lang-wā́la	زېږونه ، ولادت
لنگون خوږ (درد زه)	langun-xwә́ǧ	د لنگوال خوږ يا درد
لو (لوهه)	lo	لوه ، اشتها
لوايي (وايي)	lẃāyí	روڼ گهيځ ، سپېده داغ
لوبڅی (لوبونی)	lobcáy	د لوبو سامان
لوبډله	lob-ḍála	سپورتي ډله
لوبغالی	lob-γā́lay	ستوديم ، ستېډيم
لوبيځ (ننداريځ)	lobíj	ستيج ، صحنه
لوټتالا (لوټ تالان، چورتالان)	lúṭ-tālā́	چورچپاو ، چورچپاول
لوټمير	luṭ-mír	د تالانگرو مشر
لوچۍ	lučә́y	غوړ چپاتی ، پېلغوږ
لوڅ	luc	لڅ
لوڅکه (نانځکه)	lucáka	گوډۍ، لوڅکۍ، اوکۍ

لوڅې پوڅې	lóce-póce	عذر زاري ، چاپلوسي
لوراند	lawrā́nd	د ډېر لور خاوند ، ډېر مهربان
لور پر لور (لورالور)	lór-pər-lór	لور په لور
لورښود	lor-ǩód	لورې ښوونکی، رهنمود
لورل (لورول)	lawrə́l	لورپېيل، رواداري لرل، پېرزو کول
لورې (لورې)	lóray	لور ، لورې (lórəy)
لورين	lawrín	مهربان ، زړه سواند
لوړاوی	Ĺwāṛāwáy	تجليل ، بزرگداشت
لوړ پوړيز	lwaṛ-poṛíz	
لوړتياپال (- پالنه)	lwaṛtyā-pā́l	لوړتيا خوښوونکی يا غوښتونکی
لوړتيايي	lwaṛtyāyí	ارتقايي
لوړل	loṛə́l	لوړه کول، سوګند کول يا خوړل
لوړ ليك	loṛ-lík	سوګند ليك، سوګند نامه
لوړه (قسم)	lóṛa	لوړه (lwára)
لوست (درس ، قرائت)	lwast	لوست (lost قی)
لوستل	lwastə́l	لوستل (lostəl)
لوستليکی	lwast-lıkáy	لوللیکی، د لوست کتاب، درسی کتاب، ټکسبوک
لوستی	lwástay	باسواده ، تعليم يافته
لوښه (عادت ، خصلت)	lóǩa	لوښه (lóxə)
لوښي ولن	loǩı-wlán	لوښي مينځونکی
لوښيز	loǩíz	لوښه ييز، خصلتي، عادتي
لوغۍ	loγə́y	غوالوشه، غوالوشې، غواولشې
لولاند	lwalā́nd	لکچرر، لکچر ورکوونکی
لولانه	lwalā́na	لکچر
لولکۍ (پروانهٔ گل > کوکۍ		
لومبړ (سپېرلم)	lumbáṛ	سپلم، ګيدړ

لومړی (رومبی)	lumṛáy	لمړی، لومبړ، لومبړی
لومړی > رومبی (شنبه)		
لومني (لويي)	lomaní	خود بيني، تکبر
لوند مېچ	lund-méč	لنده بل مېچ، د لنده بل مقياس
لونل (نثارول)	lunə́l	لونودل، نولل، نوستل (پېښور)
لو وچه	lo-wə́ča	لويه وچه، براعظم
لو ورځ (محشر)	ló-wraj	ورځلوی، لويه ورځ
لووی	ló-way	ګواه، شاهد
لوهه ښه!	lóha-x̌á!	ښه اشتها!
لوی	láwəy	دلوګري مزدوري يا اجوره
لوی > لوګر، لوګری	logár	
لوی پوړيز (جګپوړی)	loy-pawṛíz	لوړ پوړيز، لوړ رتبه
لوېديځ (غرب، مغرب)	lwedíj	لويديز (غربی)
لوېديځوال (لويديځی)	lwıdıj-wā́l	لويديزوال
لويست، لوېشت > ولېشت		
لويناب	loy-nā́b	والي، ګورنر
له آره	lə-ā́ra	د آره، اصلاً، په اصل کې
له بده مرغه	lə-báda-mərγa	د بده مرغه، د بد قسمه
له تا څخه		د تاخه، تانه...
له توغه وتل	lə-twáγa-watəl	له عهدې وتل
له – څخه	lə-caxá	د خوا – لخوا
له خوا	lə-xwā	
له دې لامله	lə-dé-lāmála	له دی امله، د دې امله
له دې وروسته	lə-de-wrústa	وروسته له دې، د دې وروسته
له – راهيسې	lə-rāhíse	د - راهيسې، د - را په دېخوا
له – سره	lə-sará	د - سره
له سره (له پيله، بېخي)	lə-sára	د سره
له ښه مرغه	lə-x̌ə́-mərγa	د ښه مرغه، د ښه قسمه
له مخې (يو مخيز)	lə-máxe	د مخې
له منځه تلل (- ورل)	lə-manja-tlə́l	د منځه تلل

له – وروسته	lə-wrústa	د - وروسته
له يوې مخې (له يوه مخه)	lə-yawé-məxe	د يوې مخې
ليار (- ه) (طريقه، روش)	lyār	طريقه ، روش
ليارولېله	lyār-o-léla	راه و روش ، سبك و روش
لې پر لې	láy-pər-láy	لې په لې
لېڅ (لېڅې)	lec	لېڅه ، لېچ (سترگ خوږ)
لېڅی	lécay	لېچی ، بازو
لېڅۍ (نانغښتی لوله وړی)	lecə́y	
ليد توگه	lıd-tóga	د نظر ډول، طرز نظر، ديدگاه
ليد ټکی	lıd-ṭə́kay	نقطه نظر ، ديدگاه
ليد گوټ	lıd-gwə́ṭ	د ليد زاويه
ليد مېچ	lıd-méč	د ليد (ديد) مقياس
ليده کاته	lıdə́-kā́tə	ليدنه کتنه، ملاقات (ديدار، ديدوواديد)
لېړپاك (لېړونی)	leṛ-pā́k	د كوشني د لېړو پاكولو خپونی
لېږد پېر	leğd-pér	انتقالی يا عبوری پړاو ، لنډ مهالپېر
لېږد چارې	leğd-čā́re	حمل ونقل، ترانسپورټ و ترانسپورټي چارې
لېږند ونالېږند	léğənd-o-nā-léğənd	منقول وغيرمنقول، متعدي ولازمي
لېږندويي	leğəndoyí	حمل ونقل، ترانسپورتگ
لېشه (نېش)	lešá	لشه ، لياشه
ليکلار (ليکنی سبك)	lık-lā́r	ليكدود (املاء)
ليکلړ (لړليك)	lık-láṛ	لست ، فهرست
ليك لوست	lık-lwást	ليك ولوست ، سواد
ليك ليكاني	lík-lıkāní	ارسال ومرسول، مكاتبه، خط وخط روي
ليکنښه	lık-náx̌a	ليکنښه (نقطه گذاری)
ليکنه (مقاله)	lıkə́na	ليك (نامه ، مكتوب)
ليکنی	lıkanáy	ليكلی ، تحريري

لیکی	lıkáy	کتاب
لیکي پوهه	lıkı-póha	کتابپوهنه، کتاب پېژندنه، ببلوگرافي
لیکیتون (کتابتون)	lıkı-tún	کتابخانه ، کتابخونه
لېوال	lewā́l	علاقمند
لېوالتیا	lewāltyā́	دلچسبي ، علاقمندي
لیول (هڅول)	layáwəl	تشویقول
لېیل (شاهدي ویل) > لل		

م – m (مې ، میم)

د پښتو ابېڅې پېنځوېشتم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
ما ته	mā́ta	وما ته، وما ، ما له، ما لره (شاعرانه)
ماجت > مزدك		
ماچې	māčé	مېچه، میانچې، مایچې، سیمیان، مکروني
مارل > گومارل		
مازیگر	māzıgár	مازدیگر
مازیگرنۍ	māzıgaranə́y	د مازیگر مېلمستیا ، عصریه
ماسختن	māsxotán	ماخستن
ما سره > له ما سره		
ماشه (لیندکۍ)	māšá	ماشۍ
ماښام	māx̌ā́m	الماښام ، نماښام
ماښامنۍ	māx̌āmanə́y	د ماښام ډوډۍ، (ماښامنۍ خپرونه ...)
ما غوندې > زما غوندې		
ما کره > زما کره	zmā kára	

مال، ما ول > ما ویل	mā wayə́l	
مالګڼی	māl-gəṇáy	مالګاڼی ، مالګڼی
مالګین	mālgín	د مالګې کان، د مالګې کان، د مالګې درنګ، د مالګې معدن ؛ مالګن
مانا	mānā́	معنا، معنی، تعبیر (خوب)
مانا بلون	mānā-balún	د مانا تداعی، تداعی المعنی
مانا پوهنه	mānā-pohə́na	معنا پوهنه ، علم المعانی
مانا توکی	mānā-tókay	مانیز توکی، معنایي عنصر، معنوي عنصر
مانا ونج	mānā-wánǰ	مانیز بدلون، معنوي بدلون
مانوېز (مانوېزونه)	mān-wéz	مانا ونجی ویی، سېمانتېزم
مانی	mānī́	مامي، مانۍ، موانی، ماماني، د ماما ماینه
مانیز	mānī́z	معنایي ، معنوي
ماڼه (ماڼې)	māṇá	ماڼی، ماڼۍ، ګیلې ماڼې (ګله وشکوه)
ماین پاک	māyn-pā́k	ماین پاکوونکی، ماینروب
ماین شنډی	māyn-šanḍáy	ماین شنډونه یا خنثی کونه
ماین شنډی	māyn-šánḍay	ماین شنډوونکی یا خنثی کوونکی
ماینه، ماندینه > مېرمن		
مته	máta	خوګ ، بدځناور
متیازاړی	mətyāzā́ṛay	د متیازو لار، بولي مجرا
متیازنۍ	mətyāzanə́y	د متیازو پات، شاشداني
مټ (مټونه)	məṭ	مټه (مټې)
مټکی	məṭkáy	مټ تړ، مټ تړونی، بازو بند
مټه (مټې)	mə́ṭa	ستن (ستون)؛ قوه (مټېې)
مچرۍ	məčərə́y	د مچ وماشي د مخنیوي جالۍ، پشه خانه
مچشړ (مچوژی)	məč-šā́ṛ	مچشړونی، مچینک،

		مچوژوني
مچکه (ښکل، خولگۍ)	mačə́ka	موچه، موچې، مچه، مچې، چپه
مچنوغزه	mačənóγza	مچینوغزه، مچلوغزه، مچوغنه، مچوغزه
مچوړې	mačóṛe	بچوړې، سلتراج لرونکې ښځینه جرابې، برزو، زېر پتلوني
مځکه > ځمکه		
مخامخول (- پدل)	´məxāməxawə́l	مخامخ کول (- کېدل)
مخپټی	məx-pəṭáy	پټمخي، مخپټونه، روپوشی
مخپټی (مخپټې)	məx-páṭay	پټ مخی
مخ پر سیوري > سیورلن		
مخ پر وړاندې	məx-pər-wṛā́nde	مخ په وړاندې
مختوري	məx-tórı	مختورني، تورمخیتوب
مختوری (تورمخی، مختورن)	məx-tóray	مختورنی
مخ ښپونی	máx-capṇay	مخوچونی، رومال، روی پاك، مخپاك
مخزېږدي	məx-zeğdí	مخزېږيز، قبل الميلاد (- ي)
مخسور (مخسوری)	məx-súr	سورمخی ، سرخرو
مخسوری	məx-suráy	مخسوري ، سرخرويي
مخکښته	məx-kx̌áta	مخکته ، مخ ښکته
مخکې	máxke	مخکښ، مخکښې، مخکي
مخ گڼه	məx-gáṇa	د مخ شمېره، د صفحې شماره
مخليد	məx-líd	پيش منظر، مخ ځمکه
مخه ښه !	məxā-x̌á	پرمخه ښه، په مخه ښه، خدای په اماني
مخۍ	məxə́y	بدلگرې نجلۍ يا ښځه ؛ سياله
مخينه	məxıná	مخکينه، سابقه، پيشينه
مخينه وال	məxına-wā́l	د مخينې څښتن، سابقه دار

مخینی	məxınáy	مخکینی
مخیونی	məx-yúnay	مختلونی، پرمختلونی، پرمختلی، مترقي، ترقي پسند
مرجوڼا (غوپور)	marjuṇā́	مرجیوڼ ، د مرغلرو پلټونکی، غواص
مردك ، مردکی > ګولۍ	goláy	
مرستلیکی	mrast-lıkáy	مرستیال کتاب، درسي ممد (کتاب)
مرستیال سیند	mrastyāl-sínd	څېرمه سیند ، د سیند مرستیال
مرستین (مرستیال وزیر)	mrastín	د وزیر مرستیال، معین
مرغړی	Marγəṛáy	غدود
مرغلره	mərγalə́ra	ملغلره، مروارید
مرغومی	marγúmay	ورغومی، اورغومی، سپرلی، څېرلی، رغوس، جدي
مرغېړی (عضله)	mərγeṛáy	مرخېړی (خرېړی، سمارق)
مرګاني (مرګونی)	margānī́	مرکندي، مرګي حال، مرګیال؛ وژونکی (کشنده)
مرڼۍ (غدکه)	maraṇə́y	خرقه ،کباړی (قبا)
مروړه (لته کش تفنګ)	maroṛá	مرړۍ
مرۍ خوږ	marəy-xwə́ǧ	د ستوني درد
مرۍ خوږی (ستوني خوږ)	marəy-xwə́ǧay	د ستوني په درد اخته، ګلون درد
مرېله (څخړه)	maréla	ماره ، ولجه ، غنیمت
مرېیل (کنګالول)	mareyə́l	نمرېیل، اوبه تېرول، او کشول
مریین پاړکی	mrayín-pāṛkay	د مریيانو طبقه
مریینپېر	mrayín-per	د غلامۍ دوره، د برده ګۍ فورماسیون
مریيواله (مریینه)	mrayı-wā́la	مریيتوب، غلامي، برده ګی، د مریيتوب فورماسیون

مړخندی	məṛ-xandáy	پسخند ، پوزخند
مړ خوږی	məṛ-xwə́ğay	په نري رنځ اخته، سل (مسلول)
مړزگه (درنگه)	mṛə́zga	د مړي جسد ، لاش (نعش)
مړزگه خور (درنگه خور)	mṛəzga-xór	لاشخور
مړغندی	məṛɣəndə́y	توپير ، اختلاف ، نفاق
مړل	mṛəl	مړ کېدل
مړواکی	məṛ-wā́kay	د مړي وصي
مړولاند	məṛ-wlā́nd	مړ مينځونکی، مرده شوی
مړولن	məṛ-wlán	مړي مينځنه ، مرده شويي
مړولنځ	məṛ-wlánj	د مړي مينځلو ځای
مړوند	maṛ-wánd	مړمند
مړه خوږ (مړهکه)	məṛa-xwə́ğ	نرى رنځ، مړ خوږي، مړېکه، سل
مړيځی	məṛı-jáy	مړينخونه ، مرده خانه
مړېستون (مقبره)	maṛı-stún	مړستون (قبر)، هديره (حضيره)
مړينشمېر	mṛın-šmér	د مړو احصائيه، د وفياتو احصائيه
مزدك	mazdak	مزگت، نمزدك، د عبادت ځای، مسجد ، معبد
مزری > زمری		
مزل > تگ ، يون	tag	
مږل (مښل)	məğə́l	موږل، موښل، موښتل، مښتل (mxətəl) ، مگل
مږور > ناور		
مږوی	məğ-wáy	موږی ، موگی
مستې (ماسته)	masté	پی
مسکا> موسکا		
مسکينه > نسکينه		
مسل (مسېدل)	masə́l	مسکېدل، موسکېدل، موسکا کول
مشرتوب (مشرتيا ، مشري)	məšər-tób	مشرتابه (د مشرتابې)

مشلیکی	məš-lıkáy	کتابګوټی، جېبي کتاب
مښوکه	max̌úka	مشوکه ، مخوکه
ملاټړی	mlā-táṛay	ملاټړ کوونکی
ملاوستنی	mlā-wastə́nay	ملابند، ملا پټی، کمربند، ملاستو (کمربند لته یی)
ملل	m(a)ləl	ملولل، ملودل، لیړل (په لوبډله کې یو له بله مله کېدل او اړوند چار)
مله غونډله	mlá-ɣwə́nḍla	ملتیایي جمله، فرعي جمله
ممیز (وڅکې)	mamíz	مویز، میېز ، ممیزي
منجره (مونګره، خوغاړه، غوړوکی)	manǰará	(ناغوړېدلې) غوټی، بنجره
منځ	manj	مینځ ، میانځ
منځاله، منځوله > ځاله		
منځپانګه	manj-pā́nga	محتوا ، درونمایه
منځپېرې ټاکنې (امرنې)	manj-pére ṭākə́ne	ځېرمه یا فرعي انتخابات بای الکشن
منځپښې غونډله	manj-péx̌e-ɣwəndla	معترضه غونډله (جمله)
منځتاړی	manj-tā́ṛay	منځوندی، میانوند، انفېکس
منځټکی	manj-ṭə́kay	منځنی ټکی، مرکزي ټکی، مرکزي نقطه
منځدریځی (منځلاری)	manj-daríjay	نرم دریځی (میانه رو)
منځغری (دره ، ناو)	manj-ɣə́ray	نره (nára) ، سردره
منځغکي	manjɣə́kı	مغزیات ، زنګي ، مندکې
منځګړی	manj-gə́ṛay	مینځګړی
منځمنګی	manj-mángay	د منځني عمر ځښتن، میانه سال
منځمنګي	manj-mangí	د عمر اوسط
منځمهالی (پېر، حکومت)	manj-mahā́lay	عبوري یا انتقالي (دوره، حکومت ...)
منځنی ختیځ	manjənáy-xatıj	منځنی ختیز، شرق وسطا، خاور میانه

منځواله تودوخه	manj-wā́la-tawdóxa	مرکزي تودوخه، مرکز گرمي
منځواټنی	manj-wāṭanáy	د منځني واټن (توغندی، وسله)، میان برد
منځونی	manj-wə́nay	د منځنۍ ونې والا، منځ قدی، میانه قد
منځوی (منځومی)	manjwáy	مینځوی ، (- ورور)
منځه (گوته)	mánja	منځالۍ
منځۍ	manjə́y	منځی ، مرکز
منځیز (منځوال)	manjíz	مرکزی
منداړو (ونې)	məndāṇú	منداړو (چرخك دوغ زدن)
مندته	məndə́ta	زردالو ، خوبانۍ
منښته	manə́x̌ta	تصویب ؛ اعتراف
منگاښه (ښاخۍ)	mangā́x̌a	دری خلې
منگړیته (ټپېر)	mangṛíta	شلغم، گنگلو، ځکپاڼی
منندوی	manəndóy	ممنون،شاکر، مشکور
منی (مطیع)	manáy	منونکی ، منونی
منی (منېل)	mə́nay	خزان
منه غونې	maṇa-γúne	مړه غونی، زار زنگۍ، کاکوړه، پرپاڼو
موټانه (دستگیر قلبه وغیره)	muṭā́na	موټیانه، موټی، موټې، نینوی
موخۍ	moxə́y	کیسۍ ، چیستان، معما
مورچل (مورچه)	morčál	سنگر
مور روی	mor-rə́way	تیخور ، تیخوری
مور زېږ	mor-zéǧ	میریزی، مورنی ورور، اخیافي ورور
مورینگه (مورنیوه)	moríŋga	مورینه
موږ	muǧ	موږه، مونږه، مونږه، مونگ، مونگه
موږك	muǧák	مږك ، منگك
موږك جړ	muǧak-jáṛ	مږك زهر ، سم الفار

موسکا	moskā́	مسکا
مهالنی (مهالیز)	mahālanáy	وختیز، زماني،موقت، موقوته ،موقتي، موسمي
مهالنۍ	mahālanə́y	هغه خپرونه چې پر یوه ټاکلي مهالپېر خپرېږي (جریده، مجله...)
مهینه	mahıná	میینه (کښت)
میاشت	myāšt	میاست ، میاشته
میاشتنی	myāštənáy	میاشتینی ، میاشتیز
میاشتنۍ	myāštənáy	میاشتینۍ، میاشتیزه (خپرونه)
مېچپوهنه	meč-pohə́na	شمېرپوهنه (ریاضي، حساب)
میرځی (میرځن، دښن، دښمن)	mırcáy	مرځی، میرځمن، دښنه
میرمچۍ	mır-məčə́y	د شاتو د مچیو ملکه
مینه	mayə́na	عاشقه ، معشوقه، دلبر
مینه وال (لېوال)	mına-wā́l	مینوال ، علاقمند
میوه یي (خولخوندي)	mewayí	د مېوی اړوند ، مېوه لرونکی، مېوه دار
مېړانه	meṛā́na	مړانه، مردي، ځوانمردي، شهامت
مېړنی	meṛanáy	مړنی، مېړه، ځوانمرده با شهامت
مېړوښه (ژگه)	meṛóx̌a	مړوښه
مېږتون (ښرغلی)	meğatún	د مېږیو ځاله، د مېگیو جاله، مېږی
مېږی (مېږي)	meğáy	مېږی ، مېږتون (مېږتانه)
مېشت (استوگن)	mešt	میشت ،ساکن، مقیم
مېشتوړ	mešt-wáṛ	د مېشتېدو وړ، اسکان وړ، سکونت وړ
مېشتځای (استوگنځی)	mešt-jā́y	مېشتی، د استوگنې ځای،

		د سکونت ځای ؛ مقر
مېشتيا (سکونت، اسکان)	meštyā	ميشتيا ، مېشتوب، مېشتېدنه، مېشتن
مېشتېدل (- ول)	meštedə́l	اوسېدل، استوګنېدل، ځای پرځای کېدل، سکونت اختيارول
مېلمځی	melma-jáy	کوشنی مېلمستون، حجره، اوجره، بېټک
مينځل (ولل)	mınjə́l	وينځل ، يينځل
مينځه	mínja	وينځه، يينځه، مينځړکه (کنيزک)
ميندل > موندل ، مومل		
مينده > يېنده (څاروی)		
مينېدل	mayənedə́l	مين کېدل ، عاشق کېدل

ن – n (نې ، نون)

د پښتو ابېڅې شپږويشتم توری چې زياتره يې تر (ب) او (م) مخکې وروسته او لږو ډېر تر (د) له مخه وينګ پر (م) اوړي، تر (ګ) له مخه بيا څه نا څه هسې سرباري کېږي او کله هم په تړلې څپه کې ورپسې (د) غورځي ، بې له دې چې دغه بېلابېل بدلونونه مورفو ـ فونيميکي ارزښت ولري،لکه په (درونـد ، درمند ...) کې ، په چمند ، ارماند کې يې زياتون بيايوه سرچپه پېښه ده. همدا سې يې له «ل» سره بدلون، لکه : لمونځ ، لمسی، لمر، غليم ، غلمينه... پر (ڼ) يې د اوښتن بېلګې هم شته (زيار: غږپوهنه).

کره	غږيزليک	ناکره
نابانـدی	nā-bā́nday	مخالف، ناموافق
نابانـدي	nā-bāndí	مخالفت، تخلف
نا باوری (ناويسا)	nā-bāwáray	بې باوره، بې اعتماده، بې اعتباره، ناموثق

نابېرى	nā-babáray	يو ناڅاپي، تصادفي، اتفاقي
نابېري	nā-babarí	يو ناڅاپيوالى ، تصادف
ناپامى	nā-pā́may	بې پامه، بې توجه، بې احتياطه، سرسري، سطحي
ناپامي	nā-pāmí	بې پامي ، بې احتياطي
ناپوهنيز	nā-pohəníz	ناعلمي، غيرعلمى
نا پاسلى	nā-pā́slay	نا شكره ، نا سپاسه
نا پايند (ناپايښته)	nā-pā́yənd	نا پاتند ، بې دوامه، ناپايدار
نا پړ (ناګرم)	nā-pə́ṛ	نا ملامته
نا پل	nā-pə́l	ناپلى، ناروا ، نامشروع، حرام، غيرمجاز
نا پنځيز	nā-pənjíz	ناطبيعي ، غيرطبيعي
نا پوځي	nā-pawzí	غيرپوځي، غيرنظامي، ملكي
نا پېژندوى (- ه)	nā-pežandóy	ناپېژندلى ، ناشنا
نا پيېلى	nā-peyə́lay	ناتړلى، بې پلوه، غيروابسته
ناجوت (ناڅرګند)	nā-ǰawát	نامعلوم، مبهم، مجهول؛ نامثبت، منفى
ناچاپ	nā-čā́p	ناچاپ شوى ، غيرمطبوع
ناچار	nā-čā́r	ناچار، مجبور، ناګزير
ناچاري	nā-čārí	ناچاري، مجبوري، مجبوريت
ناځوان (نامړه)	nā-jwā́n	ناځوانمرده، نامرده
ناځواني	nā-jwāní	ناځوانمردي، نه مېړانه
ناخوال	nā-xwā́l	پرېشان، زړه خوړينى
ناخوښى	nā-xwáx̌ay	ناراضى
ناخوښي	nā-xwax̌í	نه رضايت، عدم رضايت
ناخوندي	nā-xwandí	نامحفوظ، نامصوون، غيرمصوون
ناخونديينه	nā-xwandıyə́na	نامصوونيت، غيرمصوون

نا درملی	nā-darmálay	بې درمله، بې علاجه، نه رغېدونکی، صعب العلاج
نادوده (ناخواله …)	nā-dóda	بې دوده، بېقاعده؛ بې رواجه، غيرعادي (نادودې)
نارسی	nā-rasáy	نه رسېدنه، نه دسترس، عدم دسترسي
نارسی	nā-rásay	نارسېدلی، نه رسېدونکی، نارس، نارسا، خام
نا روزلی	Nārozə́lay	نالوستی، بې تربيه
ناروږد (- ی)	nārúǧd	نامعتاد، ناموخته، غيرعادي، غيرمعتاد
ناروغتيايي	nā-roɣtyāyí	ناصحي، غيرصحي
ناړوند	nāṛwánd	نامربوط، بې ارتباط، بې اړيکي
ناړه > لاړه		
ناړې (وادي ، بدرفت)	nāṛə́y	نره ، ايراو ، زاو
ناړيك (ناګويه)	nāṛík	ناقلبه يي (غويي)
ناړين	nāṛín	نااړين، بې اړتيا ، ناضروري، غيرضروري
نازغموړ (نازغمی)	nā-zɣam-wáṛ	د نه زغم وړ ، زغم نه منونکی
نازمين (نازولی)	nāz-mín	نازبين ، نيازبين ، نازدانه
نازوکړی	nāzókṛay	نازېږېدلی
ناس (نسوار)	nās	نصوار
ناستخونه	nāst-xúna	د ناستې کوټه، د مېلمنو خونه، سالون
ناستوګن (نامېشت)	nāstogán	نااستوګن، کډوال، غيرمقيم
ناسته پاسته (ناسته ولاړه)	nā́sta-pā́sta	ناستوګنه، ناستی کېناستی
ناسوب	nā-swáb	غيرحاضر، غايب، پشي شا
ناسوبتيا	nā-swab-tyā́	غيرحاضري ، غيابت
ناسوليز	nā-solíz	نامعقول ، غيرمنطقي
ناسهند (ناسهی)	nā-sáhənd	نه هضمېدونکی،

		غیرقابل هضم
ناسیده	nā-sıdá	نا مستقیم، غیرمستقیم
ناشنونی	nā-šanúnay	نه شنل کېدونکی، ناتجزیه کېدونکی، نه تحلیلیدونکی
ناشونی	nāšúnay	ناکېدونی ، ناممکن
ناښ (ناښونه)	nāx̌	مخامخ غاښ ، انیاب
ناغ (لويي)	nāγ	دماغ ، تکبر
ناغوره	nā-γwára	ناپسند ، ناپسندیده، ناگواره
ناغېړی	nā-γéṛay	اسانخوښی ، سهل انگار
ناغېړي	nā-γeṛí	اهمال ، سهل انگاري
ناکره	nā-kará	نامعیاری، ناسم
ناگروهن	nā-grohán	بې عقیدې، دهري
نالاسرسی	nā-lāsrásay	بې دسترسه
نالاسی (نا لاسوهلی)	nā-lā́say	نا لاسکړی ، نادستخورده
نالوستوړ	nā-lwast-wáṛ	نه لوستل کېدونکی، ناخوانا
نالوستی (نالیك لوستی)	nā-lwástay	بې زده کړې، بې لیك لوسته، بېسواده
نالوستي (نالیك لوستي)	nā-lwastí	بې تعلیمي ، بېسوادي
نالېږند	nā-léǧənd	نامنقول، غیرمنقول؛ نامتعدي، لازمی (فعل)
نامېرلی	nā-merə́lay	ناټاکلی ، نامنتخب
نانځکه (ناوکۍ)	nānjə́ka	نینځکه ، گوډۍ
ناندرې (ناندرۍ)	nāndré	کترې، ایرې
نانډوله	nānḍwála	ناموزون، نامتوازن، ناموزونه، ناسازه (خبره)
نانغتان (نانغوړۍ)	nānγətā́n	نانغوړونکی، تورغوړۍ، ناشنو ، بازیگوش
ناوډلی (نااوډۍ)	nāwoḍə́lay	نااودلی، بې اوډه، بې اوډون، بې ترتیبه، بې نظمه
ناولسي	nā-wələsí	نا ملي ، غیرملي
ناوېشوړ	nā-weš-wáṛ	نه وېشل کېدونکی، نه

		تجزیه کېدونکی، (تجزیه ناپذیر)
ناوې - ودګری (ناوې - ناوك)	nā́we-wadgə́ray	ناوې او زوم
نجل	nǰəl	جل، ورکړې نجلۍ، په نامه شوې نجلۍ، کوژده شوې نجلۍ، نامزده
نجلتوب	njəl-tób	د نامزدۍ دوره؛ بکره والی، بکارت
نجلۍ (نجونې)	nǰələ́y	انجلۍ، جلۍ، جنۍ، جینۍ، (انجونې، جونه، جینکیانې)
نڅاګر	nacā-gár	نڅی، نڅېدونکی، ګډېدونکی
نڅاګري	nacā-garí	بازیګري، بازینګري، رقاصي
نڅل (نڅېدل)	nacə́l	ناڅل، ناڅ کول، ګډا کول، نڅا کول
نڅوړ (- ل ، - ېدل)	nacór	نڅوړ ، فشرده
نرسوی > نمرسوی، لمر سوی		
نرښځی	nar-ẍəjáy	نرښځك، نرښځوکی، نرګت، نرګتی، هجړا
نرغون > لرغون	larγún	
نرمچ	nar-máč	خرمچ ، خرمګس
نرواکي (پلرواکي)	nar-wākí	نارینه واکي، مردسالاري
نری باران > پسته وور		
نرینه (مذکر)	narıná	نارینه ، مذکر
نرینه نوږی	narıná-nóǧay	نارینه جنس ، مذکر جنس
نړۍ پنځی	naṛə́y-pə́njay	نړۍ پنځوونکی یا پیداکوونکی، د دنیا خالق
نړیخور	naṛə́y-xór	نړۍ خور، نړۍ خوړونکی، جهانخوار
نړۍ سراسر	naṛə́y-sarāsár	ټول نړۍ ییز ، جهانشمول

نړيواك	naṛəy-wā́k	د نړۍ واكمن، جهانبان
نړيواكي	naṛəy-wākí	د نړۍ واكمنى ، جهانباني
نړيواله	naṛəy-wā́la	نړيولي، انټرنېشنلېزم، بين الملليت
نړيواله بنېنه (د نړيوالې بنېنې سازمان)	naṛəywā́la-baǩə́na	نړيواله بخښنه (د نړيوالې بنېنې ټولنه)
نژادپال (توكمپال)	nežād-pā́l	نژاد پالونكى ، نژاد پرست
نژادپالنه (توكمپالنه)	nežād-pālə́na	نژاد پرستي
نژادپوهنه > توكمپوهنه		
نژادي > توكميز		
نژدې	nəždé	نېږدې، نږدې، نيژدې، نيږدې
نژدې پر نژدې	nəždé-pər-neždé	نژدې په نژدې
نژدې ختيځ	neždé-xatıj	نژدې ختيز
نړل > نوړل		
نړى > نوړى		
نس بهى (نس ناسته)	nas-baháy	نس بهېدنه ، اسهال
نستوڼى > لستوڼى	lastóṇay	
نسواند	nas-wānd	نسو، نسور، ګېډو، ګېډور، خېټو، خېټور...
نشتمن (نېستمن)	nəšt-mán	بې شتو ، خوار ، غريب
ننبه	náǩa	نخښه
نغوته	nɣóta	نغوتنه ، نغوژه ، اشاره
نكريزې	nakríze	نوكرځې ، نكرځې
نګښى	ngaǩáy	نوښخ ، چنګك (ماهي ...)
نمړى (لقمه ، طعام)	nmaṛə́y	لمړى، نوړى، ګوله، كپ
نمنځ (عبادت ، احترام)	nmanj	پرستش ، نيايش
نمنځچار (عابد ، زاهد)	nmānj-čā́r	نمنځونى، نمانځونى، پرهېزګار
نندارمه (ډرامه)	nəndārmá	نندارليك ، نمايشنامه
نندارېځ (لوبيځ)	nəndāríj	ستېج ، د نندارې صحنه

نندارېز	nəndāríz	د نندارې اړوند ، د نندارې وړ، ننداره يي، تماشايي، نمايشي
نندارېيل	nəndāreyə́l	تمثيلول
ننکۍ	nənakə́y	نونکۍ، بخار ډوله وړې دانې
ننګېرل (نګېرل)	nangérəl	احساسول ، محسوسول
ننوتوځ	nənawatúj	ننوتوځی ، مدخل ، دخول
نواندی	naw-ánday	د نوي اند خاوند، نو انديش
نواندي	naw-andí	نوی تفکر، نو اندېشي
نو بنسټی	naw-bənsə́ṭay	نوی بنسټ ايښوول شوی، نو بنيان، جديد التاسيس
نو پال	naw-pā́l	نوی خوښوونکی ، نوګرا
نوخول	nuxawə́l	پر اشتها راوستل
نوري ، نورکي > نمري		
نوړ (د جوړ ضد)	noṛ	نړېدلی، ړنګ، وران، ناجوړ
نوږ (نږه)	noğ	ناږه ، نګه
نوږل (پرنجېدل)	nuğəl	نږل ، نوزل ، ترچل
نوږول (- يدل)	noğawə́l	نږه کول، سوچه کول، خالصول
نوږ و نږه (ډېر سوچه)	nóğ-o-nağá	ناب وخالص
نوږی	nuğáy	نږی، پرنجی، عطسه، ترچ، ترچه، ترچي، پرنجی، پرنجېدا ...
نوږی	núğay	نوږی (nóğay) ، جنس
نوږيز	nuğíz	جنسي ، سېکسوال
نوښت (نوچار)	nawə́x̌t	نويوالی، ابتکار، جدت (پيښبور) ، نوګرايي
نوښتګر (نوچاری)	nawəx̌t-gár	مبتکر ، نوګرا
نوښتګرانه	nawəx̌t-garāná	نوګرايانه ، مبتکرانه
نول	nol	لياره، طريقه، روش، روال
نول	nul	غم، وير، اندوه
نولس	nú-las	نونس
نولسم	nulasə́m	نونسم

نومځری	num-jə́ray	ضمير (گرامر)
نومړی (نامزد ، نامبرده)	numə́ṛay	نوموړی
نومونپوهنه	numawən-pohə́na	نومونپوهه، د اصطلاحاتو علم، ترمينالوجي
نوموركی (وركنومی)	num-wrə́kay	بېنوم ، گمنام
نوموړی (نوماند ، نومور)	numawə́ṛay	نومړی، نوموړی (num-wəray)
نوم ونومولی	núm-o-numawə́lay	اسم ومسما
نومونه (نومونې)	numawə́na	اصطلاح (علمي)، ټرم (ټرمونه)
نومهالی	num-mahā́lay	وسمهالی ، معاصر
نومېرل	numerə́l	تشخيصول، جوتول
نومېرنه	numerə́na	تشخيص، جوتتيا
نوميز (نوموال)	numíz	نوم اړوند ، اسمي
نوېز	nawéz	نوی رغېدلی ويی، نوی رغولی لغت، نيولوجېزم
نوی نړی اوډ	nə́way-naṛəy-ód	نوی نړيوال نظم، نوی جهانی نظم
نوېواله (نوپالنه)	nəwı-wā́la	نوواله، عصريت، مودرنېزم
نوي يم	nawı-yə́m	نويم
نه	nəh	نهه
نه	na	يه ، نه (nə)
نهم	nəhə́m	نم
نه نوي	nə́h-nawı	ننوي
نه ولاړ	nə́-wlāṛ	ونه ولاړ، نه ولاړی، لانړو، لاړ نه شو
نهيل (نااميد)	nahíl	نهيلی، ناهيلی، ناهيل
نهيلي	nahılí	ناهيلي، نامېندي
نياوتون (نياووالي)	nyāw-tún	عدالت، محکمه، دادگاه
نياومن (عادل، منصف)	nyāw-mán	نياوي
نېټه ليک (کرونولوجي)	neṭa-lík	پېښليک (تاريخ)

نیمځوړند (نیمرپاند)	nım-jwáṛənd	نیم ځړېدلی (بیرق نیم آفراشته)
نیمڅی (کراسته)	nımcáy	لیمڅی ، لیمسی
نیمڅیګر (کراستګر)	nım-cıgár	نیمڅی جوړوونکی، لیمڅي والا
نیمڅین	nımcín	د نیمڅي اړوند
نیمڅینه	nımcína	وړینه خولۍ ، پشمینه
نیمرېیه (ځوانیمرګ)	nım-mreá	تاندلباند ، نیمه خوا
نیمسدی	nım-sə́day	نیم ویښیار ، نیم هوښه
نیمسوی	nım-sə́way	نیم سوځېدلی، نیمسوخته (سګرت)
نیملاری	nım-lā́ray	د نیمې لارې (مل)
نیمواك (غږ)	nım-wā́k	نیم واوېل ، سیمي واوېل
نیموچ	nım-mə́č	نیم تر ، نیمتر
نیموچه	nım-wə́ča	نیمه وچه، برصغیر، نیمه قاره (هند)
نینګل	nıngə́l	تمه (طمع) کول
نینګلی	nıngə́lay	په تمه کړ شوی ، تطمیع شوی
نینګنه	nıngə́na	تطمیع ، تمه داري
نیواکګر	nıwāk-gár	اشغالګر
نیوز (نېز)	nyoz	سېل، سېلاو، سېلاب
نیونك > نوسی (موچینك)		
نیېل (مرطوبه هوا یا باد)	nayél	ینېل ، نهېل

ڼ – ṇ (ڼې)

د پښتو ابېڅې اوويشتم توری چې د ويي په سر کې نه راځي ، خو په منځ او پای کې يې ببلګې ډېرې دي . همدارنګه يې د ويي دننه د څپې په سر کې درواخله . "ڼيکی" ښايې يوازېنی ويي ببلګه وي چې د کلات کاکړ يې تر لس کلنۍ کوشني "ژڼکی" په مانا کاروي . دا چې /ڼ/ د درو نورو غبرګژبيزو اوازونو (فونيمونو) په څېر له آره هندي پورغړ زباد شوی ، نو په ځېنو ګړدودو کې يې د ډېري (اکثريتي) /ن/ پرځای کارونه کره نه برېښي ، لکه په ورونه ، غينې يا غڼ ، دوانه او داسې نورو وييونو کې. ڼ او ړ د تاريخي بلغړو په توګه سره يو پر بل هم ونجون مومي ، لکه په مندارو/مندانو ، ښېګړه/ ښېګڼه، پوړۍ/پوڼۍ ... کې .

په "تنۍ" کې بيا هم د "ړ" يو پخوانی بلغړ (الوفون) برېښي (زيار پښتو غړپوهنه). "نړ" بيا د "ڼ" ناکره ليکدود دی چې په پاکستاني پښتو ليکدود کې له پخوا نه دود لري او نن سبا يې د "ڼ" سپارښتنه کېږي.

و – o, u, w (وې ، واو)

د پښتو ابېڅې اته ويشتم توری چې د نيمواك ، بېواك يا کنسوننټي (معدوله) و /w/ ، اوږده و /o/ او لنډ و /u/ درو واړو ښکارندويي کوي، او لکه څنګه چې د الف (a, ā) په برخه کې ورته نغوته وشوه ، د وروستيو دوو خپلواکو (واوونو) په توګه په پښتو ليکدود کې له ځان سره "ا" هم مختاړی کوي ، لکه په اور (or) او اوم (um) کې. د نيم بېواك يا معدوله و (w) په توګه په يو لړ وييو کې نيم نيمګوری وينګ لري، خو د يوې - کره ليکلارې پر بنسټ يې ليکل اړين دي، لکه په خوله xwlə او خوړين xwrin کې. په ښکلي يا ښکلا غوندې وييونو کې يې نه کښل د کندهاري ګړدود تر اغېز لاندې همداسې يو دود پاتې شوی دی، کټ مټ، لکه په ګل gwəl او داسې نورو خپلو پردو وييو کې. له تاريخي – جغرافيايي پلوه پر /ب/ باندې د "و" ونجون فونيميکي او له دې سره معياري ارزښت نه لري ، لکه په ببره ، بيده ، بزه ... کې . (و -) د (- ته) په وړاندې د سربل په توګه د لږه کي دريځ له کبله له يوې - کره ليکلارې سره سمون نه لري او غبرګبل ورسره نه رغوي، لکه: (وکور ته ځم) چې کره يې (کور ته ځم) راځي.

کره	غږیزلیك	ناکره
وا (و ، یه ، آ)	wā	اې،ای، یا (ندائیه، لکه وا هلکه!)
وات (ویار)	wāt	زیار ، عیب
واټن مېچ	wāṭan-méč	واټ مېچ ، واټ مېچی
واده تړ	wādə-táṛ	د واده بندوبست، د واده اړه تړه
واده څله	wādə́-cəla	د واده څله یا چله او یا گوته
وارگری	wār-gəray	د وار (نوبت) والا
وار له مخه	wār-lə-mə́xa	وار د واره، مخکې د مخکې
وار له واره	wā́r-lə-wā́ra	وار د واره ، سمدستي
واره من (واره یي)	wāra-mán	واره دار، (یو څه) غوره، ښه ترا
واری (ځار ، بلهار)	wāráy	واري ، قربان ، فدا
واریز	wāríz	په وار، نوبتي، متناوب (واریزه تبه)
واړه	wā́ṛa	واڼه ، واړه (wāṛə)
واړې ښځې	wā́ṛe-x̌ə́je	واړه ښځې، واړي ښځې (wāri-xəji)
وازره (وزرونه)	wāzrə́	وزر (wazə́r)، وزرې
وازگه (وازده)	wā́zga	وازگه (wāzgə)
واږمه > وږمه		
واست	wāst	وئ (تاسې واست)
واښ (رسی)	wāx̌	واښی ، بیا سته
واښ اوبی	wāx̌-óbay	واښ (رسی) اوبدونکی
واښلوبه	wāx̌-lóba	رسی لوبه ، پړي لوبه
واښه خور (گیاخور)	wāx̌ə-xór	علف خور، گیا خوړونکی
واك	wāk	وك
واکمن (واکوال، واکیالی)	wāk-mán	واکدار، واکنده، حکمران
واگه (واگې)	wā́ga	واگه () ، (واگي)

والګی (رمی، دومی، سرڅد)	wālgáy	يخوهنه ، ريزش ، زكام
واله، وله > وياله		
واند	wānd	خيال ، پندار
وانديز	wāndíz	خيالي ، تخيلی
واورپاك (واور سپېڅ)	wāwra-pā́k	د واورې پاكوونكی، برف پاك
واور پلوری	wāwra-plóray	واوره پلورونكی، برف فروش
واوروب	wāwrób	د واورې اوبه ، واوروبی
واوره غری	wāwra-γə́ray	ميده واوره ، برنجك برف
واوره مېچ	wāwra-méč	د واورې د مېچولو آله
واورين	wāwrín	واوريز، له واورو ډك (پُر برف)
واورېږ (راشی)	wāw-réğ	د واورې رېز يا رېږ، برف كوچ
وايي (لوايي)	wāyí	رونړ، ګهيځ، د سهار رڼايي، سپېده داغ، سپېدې؛ ګرو، ګاڼه
وبنه ! (وبنئ !)	wə́baxa	وبخنبه ! (وبخنبئ !)
وتري (اثاثيه)	watə́rı	توري، كالي كودي، لوښي لرګي، ډانګ ډبلې،كور سامان
وتلار (وتوځ)	wāt-lā́r	وتوځی ، وتونځی
وتون	watún	وتنګ، وتنه، واته، خروج
وټ كټ > سكينده (جبران)		
وټپوهنه	waṭ-pohə́na	اقتصاد پوهنه، اقتصاديات
وټګی	wəṭgáy	بمبوټی وزمه دودكش، چېمني
وټندوی	waṭəndóy	سپماګر، پاسره ګر، مقتصد
وټه	waṭá	د ارزو (اسعارو) نرخ
وټه	wáṭa	اقتصاد ، سپما
وټيز	waṭíz	وټه ييز،اقتصادي سپمايي
وچړ (ولان)	wačā́ṛ	ولد ، بلد ، اشنا
وچغاړی (وچ كځی)	wəč-γā́ṛay	وچ چاپېر، په وچه كې

		ښکېل (هېواد)
وچکښی	wəč-kəx̌ay	پنسل ، پېنسل ، مداد
وچموری	wəč-móray	د تي وچې مور بچی، شيرسوخته
وچوړکی (نروچکی)	wəčóṛkay	له ولږې یا ناروغۍ خوارووډنګر، خوارځواکی
وچولن	wəč-wlán	وچ مینځل، خشکه شويي
وچولنځ	wəč-wlánj	د وچولن ځای یا دوکان
وچولی (تندی)	wə́č-wəlay	وچوېلی، وچلی، وچولی (wə́č-ulay, wə́čwələy)
وچونی (سپونې)	wəčúnay	خشکي
وچه مرۍ، وچه غاړه > کرنکه		
وچه وچوبه	wə́ča-wəčóba	وچه وچوبې
وچه ولخه (بېتي بيابان، بېدي بيديا)، سوراړ	wə́ča-wə́lxa	سور وچ ډاګ، وچ سپیره ډاګ، وچه یا سره میره
وځی	wə́ji	وزی ، ووځی
وځکې (ممیز)	wə́cke	مويز، مميز، کشمش
وختتېری	waxt-teráy	ساعتېري، وخت ګوډی، وخت ګوډنه (ابن الوقتی، خوشګذراني)
وختتېری	waxt-téray	ساعتتېرې، ساعتېرئ، وخت ګوډی؛ ورځچاری (ابن الوقت، خوشګذران)
وختيز > مهاليز، مهالنی		
ودانګر	wadāngár	ودانچار(- ی) ، معمار
وداني (تعمیر، عمارت)	wadāní	ودانۍ (جمع)
ودانيز	wadāníz	تعميري ، تعميراتي
ودرول > درول		
ودګری او ناوی > ناوې – ودګری		
ودول (مطلق)	wadawál	واده کول (غيرمطلق)

وده – وش	wáda-wáš	وده او وش ، نشونما
وراغ (کارغه)	wrāγ	وروغ ، وربغ ، کارگه
وربانۍ	war-bā́ṇay	ورساتی، دروازه وان، دربان
وربوی	warbóy	د کور مخه، حریم، حیطه، حیاط، شپرازۍ
ورتني	wartaní	همرنگی، تشبیهی، مشابه، همسانی
ورټك	war-ṭák	ورټکونه ، دق الباب
ورځ	wraj	روځ
ورځپاڼه	wraj-pā́ṇa	روځپاڼه
ورځچاری	wraj-čā́ray	روځچاري (rwaj-čārəy)، ورځچلندی، ابن الوقت، فرصت طلب، فرصت جو
ورځ (دې) ښه! (ورځ دې نېکمرغه)	wraj-de-x̌á	ورځ (دې) په خیر! روځ (دې) په خیر!
ورځلوی > لو ورځ (قیامت)	lo wraj	
ورځنی	wrajanáy	ورځني، روځنی، روځینی، روزمره
ورڅک	wərcák	ورسك ، د غره پوزه
ورخړ (ګڼه، ګڼه ګوڼه)	wərxáṛ	بیروبار ، ازدحام
ورخیمځه (بریځر)	warxímja	غرمکۍ، تنکۍ غرمه، نیم چاشت
ورږه (ږغانځه)	wrə́ǧa	کیکه
ورستول (- پډل)	wrastwə́l	وروستول ، گنده کول
ورشو	wəršó	اورشو
ورښ (وو - wo)	wrax̌	شمال ، باد
ورښتی	wrəx̌táy	ورلښتی، غړوشتی، ورغښتی، بادام (وخکې ورښتي : کشمش وبادام)
ورښکۍ، ورېښکۍ > رېښکۍ، ترانگه	rex̌táy	
ورغ (مېړانه)	wrəγ	همت، مناعت، ایمانداري؛

		په "ورغ الوتل" ګنه کې هرګوره "حواس" مانا راخپلوي
ورغان < غوز ، غوزان	γawz	
ورغوی	wəγə́way	رغوی، اړغوی، اورغوی
ورکړه راکړه < راکړه ورکړه	rā́kṛa warkṛá	
ورګه < ورږه	warǧá	
ورلول (بلاربول) < ؟	wərlawəl	
ورله < ورته	wartə́	
ورم	wram	ورم (warm)
ورمګر (ورماند)	wramgár	ورمګر (warmgar) ، ناصح، داور، قاضي
ورمليك	wram-lík	پندنامه ، نصيحت نامه، نصيحت پاڼه
ورمند	wramánd	امر ، حکم ، قضاوت
ورمندون	wramandún	قضاوت
ورمنديز	wramandíz	قضايي ، عدالتي
ورم و وراشه	wrám-o-wrāša	پندونصيحت ، وعظ ونصيحت
ورن	wran	جنازه ، تابوت
ورنګی، ورينګی < پسته وور	pasta wór	
ورنډه (بريد ، يرغل)	wrənḍá	حمله ، تعرض
ورور، وروور < ولور	wlor	
وروراڼه	wrorāná	ورورګلويز ، برادرانه
وروستاړی < روستاړی	rostā́ṛay	
وروستول < ورستول	wrostól	
وروستی	wrustáy	اوستری
وروني < رونګی	rongáy	
ورهاند	wərhā́nd	خلاصوونکی، خلاص ګر
وره پر وره	wrə-pər-wrə	وره په وره ، ور په ور

ورهڼګر	wərhəṇgár	ورهنه ګر ، کسبګر
ورهڼه (دنده)	wərhə́ṇa	کسب، پېشه، شغل، حرفه، مسلك
ورهڼيز	wərhəṇíz	کسبي، حرفوي، مسلکي
ورهول (ازادول)	wərhawə́l	خلاصول
وريتګر	wrıtgár	وريته ګر، کبابي، وريتی
وريته (سوله ، لکړه)	wrıtá	کباب، تيکه
ورېښم چينجی	wrex̌əm-čınjay	د ورېښمو چنجی
ورېښه > روښه (حلوا)	róx̌a	
ورېندار	wrendā́r	ورندار ، ورنداره
وړاندويېنه	wṛānd-wayə́na	وړاندېينه، اټکل، پېشګويي، پېشنګويي
وړانديز	wṛāndíz	مخېښود ، پېشنهاد
وړانديزي	wṛāndızí	پېشنهادي
وړاندېينه	wṛāndeyə́na	وړاندې کونه، پېشکش، عرضه
وړانګه	wṛā́nga	وړنګه ، وړانګه(wrāngə́)
وړانګڼ (وړنګڼ، وړانګين)	wṛāngáṇ	وړانګيز، شوغله ييز، شعاع لرونکی
وړانه پړانه (وړه پړه)	wṛā́na-pṛā́na	وړنه – بايلنه، بردوباخت؛ ملامتي او ناملامتي
وړتيا واکي	waṛtyā-wākí	ښايسته سالاري، شايسته سالاري
وړجن (وړن)	waṛ-ján	مېکروبی، مېکروب نيولی، (ميکروب لرونکی ځيز)
وړغندی > غړوندی	γaṛwandóy	
وړکتون (ووړتون)	warəktún	کودکستان
وړکينه (کوشينه)	wṛakına	وړکتوب، وړوکوالی، کمکينه (کوشينه)
وړند (وړ)	wáṛənd	وړتيا وړ، لايق، مناسب
وړنګه (کك)	wṛənga	ذره ، اتوم ، اېټم

وړنګی (ککوین)	wṛəngáy	ذره بین ، مېکروسکوپ
وړنګیز (ککیز)	wṛangíz	ذره يي، ذروي، اتومي، اېتمي
وړ و پړ	wəṛ-o-pəṛ	غالب ومغلوب، ګټونکی او بايلونکی؛ ملامت او ناملامت
وړومبی > ړومبی	ṛombaly	
وړوند > ړوند	ṛund	
وړیان	waṛyā́n	وړیا ، وړیان
وړی اوبدانه	waṛəy-obdā́na	د وړیو اوبدنه، د وړیو نساجي
وزروال > څانګور	cāngwár	
وزګار	wəzgā́r	بېکار ، بې روزګار (- ه)
وزلوبه	wəz-lóba	د وزې لوبه، د ورغومي لوبه، بزکشي
وژ پوهاند (وژپوه)	wəğ-pohā́nd	د اعصابو متخصص
وژپوهنه	wəž-pohə́na	د اعصابو علم
وژخوږ	wəž-xwəğ	د وژیو (اعصابو) درد
وژخوږی	wəž-xwə́ğay	د اعصابو په درد اخته
وژله (وژنه ، وژلون)	wážla	مرګ ، قتل
وژن	wəžán	عصبي ، عصباني
وژنتیا	wəžantyā́	عصبانیت
وژنشمېره	wažən-šméra	د وژنو (قتلونو) احصائیه
وژه (وژی)	wəžá	عصب
وژیز	wəžíz	د وژو اړوند ، عصبی
وژیز - اروایيز	wažız-arwāyíz	عصبي او رواني
وژیز - سولیز > سولیز -	solíz	
وژیز (عقلي او عصبي)		
وږبی (کاغه، پېنګووین)	wəğbə́y	اوږبی ، اږبی
وږد ، ووږد > اوږد	uğd	
وږمکی (سپوږمکی)	spoğməkə́y	وږمی، مصنوعي

		سپوږمۍ، ساتلايت
ورږم وتوورږم	wáğm-o-twáğəm	ښه بوی او بد بوی
وږمه	wağmá	وارږمه
وږيڅاند (خوشه چين)	wağı-cā́nd	وږيڅاندی، وږيڅانی، وږيڅاڼ، وږيڅانۍ، وږيڅن، وږيڅی
وسپنباب	wəspən-bā́b	وسپنيز سامان، هارډوېر
وسپنپلور	wəspən-plór	د وسپنبابو خرڅلاو (دوکان)
وسپنپېر	wəspən-pér	د وسپنې دوره يا عصر
وسپنتوږ	wəspən-tóğ	د وسپنې سوان
وسپنڅادر (ترمه)	wəspən-cādár	د وسپنې څادر، آهن چادر
وسپنکښ	wəspən-káx̌	آهن ربا
وسپنويلوب	wəspən-wılób	د وسپنې ويلونه، ذوب آهن، پولاد سازي
وسپنه	wəspəná	اوسپنه
وسته	wastá	تجارتی سامان، مال ومتاع، کالا (سوداګري متاع)
وسله (درسته)	waslá	سلاح، اسلحه
وسله توکي (پوځي توکي)	waslá-tókı	مهمات، ايمونېشن
وش و وده - وده - وش		
وښکالی (ژنګوری، ډنډوری)	wəx̌kā́lay	د انګورو وږی، غوشمکه، ډنګوری
وښکه > اوښکه	úx̌ka	
وښن (زهرجن، زهرژلی)	wəx̌án	زهجن، زهری، سمي
وښور	wəx̌ór	وښوری، واخېر، اخور
وغه	wáɣa	اوږد (اسکريز) چينجی
وکر	wákər	ونګه، هويت، تشخص، پېژندنه
وکرواکر > اکرو وکر	ákar wákar	
وکړ (کرد)	wəkəṛ	وکئ، وکړئ، وکاوه، وکل، وکلو (سالارزي)

وګړپال	wagəṛ-pā́l	وګړمين، مردم دوست، مردمدار
وګړنی	wagəṛanáy	وګړنيز، مردمي، انساني
وګړه	wágṛa	وګړواله ، شخصيت
وګړيز (شخصي)	wagəṛíz	وګړنی، ځانتنی، ځانګړی
ولاړ (رفت)	wlāṛ	لاړ، وېلاړ، لاړو، لاړلو ، لاړه، ولاړئ، ولاړلئ
ولاړې اوبه، ډنډ > سيندګی	sındgáy	
ولاندو ولانګه	wlānd-o-wlā́nga	مړولونی او د مينځلو تخته
ولس	wə́ləs	اولس ، ملت
ولسپال	wələs-pā́l	ولس دوست ، ملتپال
ولس دښمن	wələs-dəx̌mán	د ولس دښمن، د ملت دښمن، ملی ضد
ولس دښمني	wələs-dəx̌mánı	د ولس يا ملت دښمني ، ملی ضديت
ولس وکر	wələs-wakár	ولسی يا ملی هويت
ولسمشر > هېوادمشر	hewād mə́šar	
ولسواله	wələs-wā́la	ولسولي، ولسپالنه، ملت پالنه، نېشنلېزم
ولشل > لوشل	lwašə́l	
ولکه	walká	ولقه، قبضه، کړی، حلقه، دايره، حوزه (انتخاباتي)
ولموری	wəlmóray	له نس او له لمنې، قی او اسهال يا ګانګې او نس ناسته کوونکی
ولنځ	wlanj	تشناب ، غسلخانه
ولوليز	walwalíz	له ولولې ډك، احساساتي، جذباتي، عاطفي
وله > وياله	wyā́la	
ولی (ريښه)	wəláy	ولې ، وليې ، رېښه
ولېدل > لوېدل	lwédəl	
ولېښت	wlešt	لوېشت ، لوېست

ولېشه (بش)	wléša	تمبه ، چارتراش
ومه > اومان (هوما)	omā́n	
ونج	wanj	مخدره، مېز (ونجړی : مېزگوټی)
ونج (ونجون)	wanj	عوض ، بدل ، تغییر
ونجدوی	wanj-dóy	دونج (تغییر) قانون
ونجول (- ېدل)	wanjáwəl	بدلول ، عوضول
ونه بوت	wə-nə-bot	بونت، بونه تو، بونه تلو ، ونه بوتئ، ونه بوتلئ
ونه ولاړ > نه ولاړ	nə wlāṛ	
وو (بود)	wo	و ، ؤ ، وه
وره (نری وریځ)	wawrə	اوره ، ووره (wowrə)
ووریا (وورښت)	wor-yā	اوريا ، اورښت ، ورښت
وورېدل (- ول)	woredəl	ورېدل ، اورېدل (- ول)
وورتون (وړکتون)	woṛ-tún	وړوکتون ، کودکستان
وورشمېر	woṛ-šmer	کسري شمېر، کسري عدد
ووی (ژمنه)	wowáy	اوی ، قول ، وعده
وویه > هویه ، هگۍ	hóya	
وه ، ول (بودند)	wə (-l)	وو ، ؤ
ویارن (ویارجن)	wyārán	عیبجن ، معیوب
ویاړل	wyā́ṛəl	وياړکول، افتخارکول
ویاړلی (ویاړن)	wyāṛə́lay	له وياړه ډك، افتخاري، مفتخر
وياله (جوی)	wyālə́	بياله ، واله ، وله
وياند	wayā́nd	خبرلوخ، ويندوی، نطاق، ترجمان (د وزارت خارجه ترجمان - پ)
ويجاړ	wıjā́ṛ	وجاړ ، اوجاړ
وېخ > بېخ	bex	
ويده	wídə	وېده، اوده، بېده
ويدېدل (- ول)	wıdédəl	اودېدل (- ول)، بېدېدل (- ول
وير (ماتم)	wır	وهير، اير

ویرغاړی (ویرن، ویرمن، ویرژلی، ویرګډی)	wır-γā́ṛay	وهیرغاړیٔ ماتم کوونکی، ویر کوونکی
وېر وړی (بوربنوړی)	wera-wə́ṛay	ډاروونکی ، خوفناك
وېره	wéra	یره ، ببره
وېره اچونه > ترهګري	trahgarí	
وېرېدل (- ول)	weredəl	
وېشاك (بېلتونپالنه)	wešā́k	بېلتون خوښونه، بېلتون غوښتنه، تجزیه غوښتنه
وېشاکګر (بېلتونپال)	wešāk-gár	پېلتون خوښوونکی، تجزیه غوښوونکی
وېشګر	weš-gár	واشګر، وېشونکی، تقسیموونکی، توزیع کوونکی
وېشوړ (وېشل کېدونکی)	weš-wár	د وېشنې وړ، قابل تقسیم، قابل توزیع
وېښته	weẍtə́	ورېښته ، ینبته
وېښته رګ	weẍtə-rág	نری رګ ، شریان ، مورګ
ویښیار	wıẍyā́r	اوښیار ، هوښیار
ویښیارتیا (ویښیاري)	wıẍyār-tyā́	اوښیارتیا ، هوښیاري
وېلاړ (هوډ)	welā́ṛ	اراده ، عزم ، تصمیم
وېلاړن (هوډمن)	welāṛán	باراده ، باعزم ، مصمم
ویلوب (ذوب ، ګداز)	wılób	ویلنګ ، ویلنه
ویلوبګر	wılob-gár	پولادساز، ولهېنګار
وینا لېږد	waynā-léğd	وینا اخېستنه، نقل قول، اقتباس
وینې بیه	wıne-báya	د وینې قیمت ، خونبها
وینیز (لیدیز)	wıníz	د لیدو اړوند ، بصري
وینیز (و) اوریز	wıníz (o) awríz	سمعي او بصري، آیډیوویژوال
وینې ککړ	wıne-kakáṛ	په وینو ککړ ، خون آلود
ویی (ګای)	wayáy	اوی ، وی ، لغت ، کلمه

ويي اوډ (- ون)	wayı-óḍ (-un)	د وييونو اوډون، د کلمو ترتيب (په جمله کې)
ويي پانگه (وييزېرمه)	wayı-pā́nga	د وييتو (لغاتو) ذخيره، واژگان
ويي پوهاند (وييپوه)	wayı-pohā́nd	د وييپوهنې ماهر، لغت پوه
وييپوهنه	wayı-pohə́na	د وييونو پوهنه، لغت پوهنه، واژه شناسی
وييرغاونه	wayı-raγāwə́na	لغت جوړونه، نيولوجېزم، نيولوگېزم
وييز (وييپانگيز)	wayíz	د ويي اړوند ، لغوي
ويي کښنه	wayı-kx̌ə́na	سيند کښنه، قاموس، ليکنه، لېکزيکوگرافي
ويي لړ	wayı-lár	د لغاتو فهرست، گلوسری
وييکی	wayíkay	ويوکی ، ادات
وييليکی > سيند	sınd	
وېينه (سکالو)	wayéna	بحث ، مباحثه

هـ – h (هې)

د پښتو ابېځې نهویشتم توری چې د وینګ له پلوه زیاتره غورځي او له ورپسې خپلواك (واوېل) سره همرنګېږي یا یو کېږي، لکه په ها -آ، هر - ار ، هګۍ - اګۍ ، هویه - اویه ، هیله - ایله ، هېر - یېر ، نهیل - نییل ... کې . په کښېنۍ پښتو کې ، هرګوره ، تر هندي اغېز لاندې تر ډېره پوره او سمه ادا کېږي .

کره	غږیزلیك	ناکره
هاخوا > آخوا ، اخوا	ā́xwā	
هار (مونۍ)	hār	امېل ، غاړه کۍ ، لاکېټ
هارت > ارت	art	
هان (منګ)	hān	عمر ، سن
هان کچه ، هانکچه	hān -káča	د عمر کچه یا اندازه
هاندوهڅه (هاندوهڅې)	hānd-o-háca	هڅه او هاند (هڅه او هاندونه)
هتیوځۍ > بازار	bāzā́r	
هجړا (نربنځۍ)	heǰṛā	هجړې ، نربنځك
هڅه	háca	کوشش ، اقدام ، میل ، رغبت ، ذوق ، شوق
هڅوب	hacób	فرهنګ ، کولتور ، کلچر
هدیره (مړېستون)	hadırá	ادیره، حضیره، هډیره
هڅول (لیول)	hacawəl	تشویقول
هډ بند	haḍ-band	ډبل پلستر ، بنداژ
هډ پوهاند (هډ پوه)	haḍ-pohā́nd	د هډوکو ماهر
هډ پوهنه	haḍ-pohə́na	د هډوکو علم
هډتړ (هډوانه)	haḍ-táṛ	اسکلېټ، استخوانبندي، چوکاټ
هډ درملی	haḍ-darmálay	د هډوکو ډاکټر، شکسته بند
هډه > اډه	aḍa	
هډیز (هډین)	haḍíz	د هډوکو اړوند ، استخواني

هرکلن	har-kalán	هرکلین، پر هرکال، همه ساله
هرکله راشئ (ښه راغلاست)	hárkala-rāšəy	په خیر راشئ! په خیر راغلئ! په خیر راغلاست!
هرکلین	har-klín	هرمهالی، هرمهالیز، مدام، همېشه، همه وقته
هریاسه > رشه	rəšá	
هرېړه	hareṛá	اربړه
هړاند (لالهاند)	haṛā́nd	سرگردان
هړپی	haṛpə́y	صندق، صندقچه
هستوګنه، هستوګه > استوګنه	astogə́na	
هستونه (پنځونه)	hastawə́na	زېږونه، ایجاد، آفرینش، تخلیق
هستېدل > اوسېدل، استل	osédəl	
هسې	háse	هاسې، اسې، هسې
هغومره (هاغومره)	hāɣúmra	آغومره، هوغونه
هغه لاړ دی > هغه تللی دی	haɣə́ tləláy day	
هك (هېښ)	hak	هریان، اریان، حیران
هګی (هویه)	hagəy	
هلك	halə́k	هلك (halúk-ā́n)
هله	hála	هاله، هلې، هغه وخت
هلې ځلې	hále-jále	هلې زلې، الې زلې
هم آری (همریښه، هم بنستی)	ham-ā́ray	همریشه، هم نسبه، مشترك المنشاء
هم ارزی (هم ارزښتی)	ham-árzay	د یو ارزښت لرونکی
هماندپوهی	ham-and-póhay	د یوې اندپوهې (اېډیالوجی) لرونکی
هماندی	ham-ánday	همفکره، همنظره
هماندي	ham-andí	همفکري
همبستر (- ی)	ham-bestár (-ay)	همخواب، هماغوش
همبستري	ham-bestarí	همخوابي، جماع

همبنډاری	ham-banḍā́ray	هم بزمه ، هم مجلسی
همبول (همسندری)	ham-ból	د سندرو ملګری، هم اوازی
همبولی (همژمنی)	hambólay	هم پیمان ، هم قوله
همپولی (همبریدی)	ham-púlay	همسرحد
همپېری (هممهالی)	ham-péray	همدوره، همعصری، معاصر
همځېلی	ham-jélay	همنوع (بشر ...)
همڅنګ (همپوړی)	ham-cáng	انډیوال، همپوړیز، همتا ، همسنګ
همخونی	ham-xúnay	هم اوتاقه، د کوټې ملګری
همژبی	ham-žəbay	ګډ ژبی ، همزبان
همسکالو	ham-skāló	همصحبت ، هم کلام
همغږی	ham-γáğay	همنوا ، همآهنګ
همغږي	ham-γağı	همنوایي ، همآهنګي
همکاسه (همکوبی)	ham-kásá	هم دسترخوانی ، همسفره
همکوری	ham-kóray	هم منزل ، همخانه
همکېتی	ham-kétay	هم مذهبه ، همدینی
همګروهی	ham-gróhay	همعقیده ، همسندی
هملاری (لارمل)	ham-láray	د لارې مل
هملوستی	ham-lwástay	همسبق، همدرسی، همصنفي، همکلاس
همليدی	ham-lıdáy	هم نظری ، هم لیدتوګی ، د یوه نقطه نظر لرونکی
هملیکی	ham-lıkáy	هملړی، هم قطاری، همردیف، هم مسلك، همڅانګی
هممانیز (هممانېزونه)	ham-māníz	ګډ مانیز، هم معنا، مترادف
هممانیزوالی	ham-mānız-wā́lay	ګډ مانیزوالی، هم معناوالی
هممنډی (همپلی)	ham-mánḍay	همګامی، همګام، همیونی
هم منګی (هم هانی، همزولی)	ham-mángay	همعمره ، همسن
هممهال (په یوه مهال کې)	ham-mahā́l	همزمان، درعین زمان، درعین حال، پر یوه وخت

همهاغومره (همهغومره)	ham-hā́ɣumra	اماغومره
هم هېوادی (هېوادوال)	ham-hewā́day	هموطنی، وطنوال، وطندار
هن (دا دی)	hən	ان (اینك)
هندستان	hendəstā́n	هندوستان ، بهارت
هنډور > هېنډور		
هنډه > هېنډه		
هنډې هنډې	hánḍe-hánḍe	انډې انډې، قطعه قطعه، پارچه پارچه
هو	ho	او ، ها ، هاو ، آوو ، يې (کرلانې)
هوار (هواری)	hawā́r	اوار (اواری)
هواري وړ	hawārı-wáṛ	د حل وړ
هوا وېجه	hawā-wéǰa	هوايي قلمرو
هوايي چلند	hawāyı-čalánd	هوانوردي ، هوا پيمايي
هوبله (وزله)	hóbla	وسيله ، ذريعه ، چاره
هوده > اوده	úda	
هورې (هلته)	horé	وورې، هلې، دورې، هوري
هوږه	húğa	اوږه
هوساينځی	hosāyən-jáy	استراحت ځای، تفريح ځای
هوساينه (هوسايي)	hosāyə́na	استراحت ، تفريح
هوساييز	hosāyíz	
هوښ (سد ، سول)	hux̌	هوش ، عقل
هوښيار > ويښيار	wıx̌yā́r	
هېڅ	hec	هيڅ
هېڅيال	hecyā́l	هڅنا
هېښتيا وړ	hex̌tyā-wáṛ	د هېښتيا (اريانتيا) وړ، د تعجب وړ
هېره (هېرتيا)	héra	هېروالی ، فراموشي
هېره > ايره	ırá	
هېښمه	hex̌má	هښمه (ناڅاپي توره وريځ او تونډ باران)
هېښنده	héx̌ənda	هېښوونکی، اريانوونکی، له حيرانتيا يا تعجبه ډك،

		محیر
هېلمند	helmánd	هیلمند ، هېرمند
هیله بیله	hılá-bılá	ایله بیله، متهې همدومره؛ په ناحقه ، غیرحق
هیله من (هیله مني)	hıla-mán	هیله مند ، امیدوار
هېندار پاك	hendār-pā́k	هېندار سپېڅ ، برف پاك
هېنداره	hendā́ra	هنداره ، اینداره
هېنداری	hendā́rəy	ویترین
هېنداریز (ښیښه یي)	hendāríz	شیشه یي
هېنډه	hénḍa	هنډه ، اېنډه ، ینډه
هېنډور	henḍawár	ځېلي، هوډیالی، لجوج
هېواد	hewā́d	اېواد ، هواد ، هیواد
هېواد بهر	hewā́d-bahár	له هېواده د باندې، (چارې ...)
هېوادپال	hewād-pā́l	هېواد پالونکی ، وطنپال
هېواد پلوری	hewād-plóray	هېواد پلورونکی، وطنفروش
هېواد دننه	hewād-danə́na	په هېواد کې دننه ، په هېواد کې داخل
هېواد سراسر	hewād-sarā́sar	د ټول هېواد په کچه، وطن شمول
هېوادنی (هېوادیز)	hewādanáy	وطنی ، وطني
هېوادواله (هېواد پالنه)	hewād-wā́la	وطنپالنه، وطنپرستی

ې - e ، ي – i ، ی - ay ، ۍ - əy ، ئ - əy

دغه څلور پنځه ډوله (يې ګانې) له يوې يوازېنۍ عربي ی (ياء) څخه آره اخلي چې پخپله په عربي او بيا پارسي غږپوهنه کې په همدا يوه بڼه د دوو خپلواکو (ې - e ، ي - i) او يوه غبرګغږ (ay) ښکارندويي کوي چې پرله پسې مجهوله، معروفه او ملينه (ی) بلل کېږي او په پښتو اوازپوهه (فونيميکس) کې يې پرله پسې اوږده، لنډه، زوروالـه او زورکي والـه "يې" بولي ؛ زورکيوالـه بيا دوه ليکني (ګرافيميـک) ځېلونه (وارېښتونه) راخپلوي : نوموالـه (ۍ) او کړوالـه (ئ) . اوږده (ې) او لنډه (ي) ځانته او د ويي په سر، منځ او پای کې راتلای شي. له زورکيوالو څخه نوموالـه دا (ۍ) ځانته او د ويي په پای کې روغـه رمټـه ليکل کېږي او په سر او منځ کې يې د لنډې (ي) په څېر په خوا پرخوا غبرګو ټکو ښوول کېږي، لکه پـه نړيوال او پېړييز کې او کړوالـه دا (ئ) د دويم ډېرګړي وګړي د پايلې په توګه، يا له کړ بنسټ سره نښلول کېږي، لکه په ځئ، څټئ ... کې او يا ترې جلا راځي، لکه په خورئ، غوړوئ ... کې. پـه دې لړ کې ay پايلې پر əy هغو هم هله اوړي چې اړوند نومونـه اوښتې ډېرګړې (مغيـره جمـع) بڼې راخپلوي، لکـه پـه سړی - سړيو، لښتی - لښتيو ... کې. پـه سوېل - لويديز ګړدود کې تر خجلاندې ay پـر əy (ئ) اړول او ليکل د ويونکيو د لږه کيوالي د آر له مخې کره نه شي ګڼل کېدای او پـه دې ډول نرينه او نوموالـه پايله!

کره	غږېزليك	ناکره
يا (که)	yā	د ناتړوييکي په توګه له "که" سره زياتره هممانيز کارول کېږي
ياد (يادونه)	yād	ياد ، خاطره (خاطرې)
ياد څلی	yād-cəlay	د ياد څلی ، د يادګار څلي يا منار
يادښت	yādəx̌t	يادديښت، يادداښت، يادداشت
يادښتچه	yādəx̌t-čá	يادښت ليکچه، د يادداشت کتابچه، ډايری
يادښتليك (يادښتپاڼه)	yādəx̌t-lík	د يادونې ليك، يادداشتنامه، نوټ، نوټبس

یادښتوړ	yādəx̌t-wáṛ	د یادښت وړ، د یادداشت وړ
یادښتول	yādəx̌tawəl	یادښت اخېستل، یادداشتول، نوټول
یاد مانۍ (یادګاري مانۍ)	yād-māṇə́y	د یادګار مانۍ، کاخ یادګاري
یاست	yāst	یاستئ ، استئ ، يئ
یاسته > بیاسته، رسۍ، وانښ	bıā sta	
یاغیګړ (یاغیستان)	yāɣıgáṛ	د یاغیانو سیمه، غیرعلاقه (پاک – افغان ازاد سرحد
یاغیګیري (سر)	yāɣıgırí	سرکښي، نافرماني، بغاوت، تمرد
یامېدل > نڅېدل	ncédəl	
یایل > ویل	wayə́l	
یبل (یبله ، پښې لوڅی)	yábəl	ابله ، پښې ابله
یخپلوری	yax-plóray	یخ پلورونکی
یخپېر (کنګلپېر، یخچالپېر)	yax-pér	د یخ یا کنګل دوره، دوره یا مرحلهٔ یخبندان
یخچال	yaxčā́l	کنګلنۍ، فریج، ګلاسیر، یخبندان
یخزنۍ (یخ دغه، یخ کرخ)	yax-zəṇay	یخوهلی، له یخ یا ږېرو سړو څخه کرخت شوی
یخساز	yax-sā́z	یخ جوړوونکی
یخسازي	yax-sāzí	یخ یا کنګل جوړونه، د یخ جوړولو کارخانه
یخ سیمه > یخچال	yaxčā́l	
یخلوبه	yax-lóba	د یخ پرمخ لوبه یا ورزش
یخماتی	yax-mā́tay	یخ ماتوونی (بېړۍ ...)
یخنڅا	yax-nacā́	د یخ پر مخ نڅا
یخني (ښوروا)	yax-ní	د غوښې ښوروا یا زومنه
یخني > ساړه		
یرغلیز	yarɣalíz	یرغلي، تهاجمي (جنګ،

		وسله)
يرغمليبه > بونگه	bónga	
يرغمل گر (يرغملگر)	yarɣamalgár	يرغمل نيوونكى
يرغملگري	yarɣamalgarí	يرغمل نيونه
يشنا (يش)	yašnā́	اېشنا ، جوش ، غليان
يشنا ټكى	yašnā-ṭəkay	د اېشېدنې يا غليان نقطه
يغ دغ (يخ كرخ)	yáɣ-dáɣ	شخ وكرخت ، يخوهلى
يلغوز (ځړه)	yalɣóz	يلغز ، جره ، مجرد
يم	yəm	وم (كرلانې)
ينه	yəná	اېنه ، ځيگر
يو (د يوه)	yaw	ياو ، يېو ، (ديو)
يوازې	yawā́ze	يواځې، بياځې، اېوازې
يوازېنى	yawāzenáy	يوازينى، يوازنى، يواځنى، يواځينى
يو اوونيز	yaw-owníz	يو هفته يي
يو بنستى (يو آرې، همآرى)	yaw-bənsə́ṭay	هم منشاء ، يو بنيادى
يو پال (يو څښتنى)	yaw-pā́l	د يوه خداى په گروهه، موحد ، يكتا پرست
يو پالنه (يو څښتني ، يوواله)	yaw-pālə́na	يو خداى پالنه ، يو خداى گروهي ، يكتا پرستي
يو پر دوه	yaw—pər-dwá	يو په دوه ، يو د دوو پر وړاندې ، دوه برابره
يو پلا (يوځل)	yáw-plā	يوه پلا (د ترڼگ او لنډيز له مخې)
يو پېړييز	yaw-peṛəyíz	يو پېړۍ ايز، يو پېړۍ ييز، يو قرنه، سلكلنيز
يو ترمنځ (هر دويم)	yaw-tər-mánj	يو ترمنځه ، يو پسې، يك درميان ، هر دومى
يو جولي (يو بڼى)	yaw-ǰawlí	يو شكلى، هم شكلى، يوونگى
يو جولى (يو بڼى)	yaw-ǰáwlay	يو رنگ، يورنگى، يو شكله، همرنگى ...

یوځل (یووار)	yáw-jal	یوځلې، یوځله، یو کرت
یوڅپیز	yaw-capız	یو هجایي، یو سپلابه، مونو سیلابیك
یوخوا – بلخوا	yáw-xwā-bə́l-xwā	یوه خوا – بله خوا (د ترکیب او لنډیز پر بنسټ)
یو زرویوم	yáw-zər-o-yawə́m	یو زر و لومړی، یو له پاسه زرم
یو زرییز	yaw-zərəyíz	یو زرۍ ییز، یو زرۍ ایز، یوه زر کلنیزه ، یو زر کلیزه
یو ژبی	yaw-žə́bay	پر یوه خبره ولاړ، رښتینی؛ همژبی، پر یوه ژبه غږېدونکی
یو ژبیز	yaw-žəbíz	د یوې ژبې اړوند (سیند ، قاموس ...)
یو سترگی	yaw-stə́rgay	کاجر، چغر، شپړا
یو شپېنی	yaw-špenáy	د یوې شپې ، یك شبه
یو گروهی > یو پال		
یو گروهي > یو پالنه		
یو لاری	yaw-lā́ray	د یوې لارې تلونکی، د یوې لارې مل، هملاری
یو لوریز	yaw-loríz	یو اړخیز، یو طرفه (سړك، جاده)
یو لوریزوالی	yaw-lorız-wā́lay	یو طرفي، یو جانبي
یو مهالی > هممهالی	ham mahā́lay	
یو مهالیز (یووخته)	yaw-mahālíz	یووختیز
یو مېړوښي	yaw-meṛoxí	یو څښتني، یو مېړه توب
یو مېړوښې	yaw-meṛóxe	یو څښتنه ښځه، یو مېړه والا ښځه
یوڼې (یور)	yúṇı	یورانې، یورگانی (د ورونو ښځې)
یو وار (یوځل)	yáw-wār	یووار
یو ښځمنی	yaw-xəjmánay	د یوې ښځې مېړه، یك زنه
یو ښځمني	yaw-xəjmaní	یو ښځې توب، یو ښځیوال

یوکۍ (یو څرخه)	yawkə́y	یو ارابه یي سایکل
یوم (لومړی)	yawə́m	یووم ، اول
یونلیك	yun-lík	سفرلیك، سفرنامه، سیاحت نامه
یووالی (یوواله)	yaw-wā́lay	یوالی، اتفاق
یووستوی	yaw-wastə́way	یوستوی
یوولس	yawólas	یوه لس ، یولس
یوون	yawún	یوکی ، واحد (مقیاس)
یوه	yawá	اېوه ، یوه (ywa)
یوه (سړي ته)	yawə́	اېوه ، یوه (ywə)
یه (آ ، وا)	ya	یا ، ای، اې
یه > نه		
یېبرور	yebra-wár	ابرور، حاصلخیز، پرثمر، بارور
یېبره	yébra	ابره، اېبره، حاصل، ثمره، بار
یېږ (د بېړیو جوبه)	yeṛ	هېږ ، اېږ
یېږمشر (سرماڼو)	yeṛ-mə́šər	د بېړیو د جوپې مشر
یېوه (قلبه)	yéwa	یوه، یوې، یېوه، اېوه (جمع: یېوې)

اخځلیک

۱- پالوال، عبد الرازق: معیاري پښتو. یونایټېډ پرېس، شال. تله ۱۳۸۴ ل.

۲- ترې، حبیب اله: نوې ژبپوهنه او ژبني مسایل. پښتو ټولنه، کابل ۱۳۴۴ ل.

۳- زیار، مجاوراحمد: پښتو ګړدودونه. نړیوال پښتوسېمینار، کابل ۱۳۵۴ (1975).

- پښتو لیکلار. ننګرهارپوهنتون. د لوړو زده کړو چاپخونه، کابل ۱۳۶۰ ل.

- وييپوهنه. دپښتوژبې او ادب ځانګه، کابل پوهنتون. د لوړو زده کړو چاپخونه، کابل ۱۳۶۰ ل.
- پښتوسیندګی- انګرېزي سربلونه+ وستربلونه(غبرګبلونه)، ګړنې او ځرګندنې. د ساپي د پښتو څېړنو او پراختیا مرکز، پېښور ۱۳۷۸ ل(2000 ز).
- پښتو پښویه (ګرامر)، درېیم چاپ. دانش کتابتون، پېښور۱۳۸۴ ل (2005 ز).
- سلګونه لیکنې او لیکونه(سپین لیکونه چا پ ته چمتو).
۷- - پښتو قاموس، پښتوټولنه. لومړی ټوک۱۳۳۰ ، دویم ټوک ۱۳۳۳ ل. (عکسي چاپ ۱۳۸۳).
۹- زېری، لومړی ګڼه ۱۳۵۶ ل. پښتوټولنه، کابل.
10- Morgenstierne, G.: An Etymological Vocabulary of Pashto(EVP). Oslo 1927.
11- Zyar, M.A.:Die Nominal Komposita des Paschto, Diss. Universität Bern. Institute für Sprachwissenschaft, Bern 1974
12- Mackenzie,D. : A standard Pashto, BSOAS 22, 1959, 231 - 235.
- Pashto, The World's Major Languages. ed. Bernard Comri, London, 1987.
13- Kieffer, C.M.: Dialectologie du pashto. Distribution et typologie des parlers Pashto d' apres les premieres Cartes de atlas linguistique de l' Afghanistan(ALA)". Colloque sur l' etablissement d'un Centre d'etde dela langue et de la literature Pashto, Caboul 1975.

یادښت: په سیند ډوله لاربنود کې د آرویي تر څنګه د لیندیو ( ) دننه دویم ویی یا د همانیز جاج را اخلي او یا د پورویي. په > پسې راغلي سم ویي ته مخه کول مانا لري. (پ) د پښتونخوا او پېښور لنډیزدی. داچې د متن دننه نغوتې، نومېرنې یا رېفرنسونه مې نښه نه شو کړای، له درنومینه والو بښنه غواړم.